

Mari Karttunen
HAAVOITETTU RÄSYNUKKE
Parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten
kertomuksia toimijuuksista ja identiteeteistä

Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Syksy 2011

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Haavoitettu räsynukke. Parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten kertomuksia toimijuuksista ja identiteeteistä

Tekijä: Mari Karttunen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ

Sivumäärä: 145

Vuosi: syksy 2011

Tiivistelmä:

Tarkastelen tutkimuksessani naiseen kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa toimijuuden ja identiteetin näkökulmista. Viitekehyksenä on sosiaalinen konstruktionismi, jossa ihmisen todellisuus rakentuu sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden avulla. Yhtenä merkittävänä todellisuuden rakentajana on kieli, jonka avulla ihminen ilmaisee itseään symbolisten merkitysten avulla (Kuusela 2011, 54). Viitekehyksen jäsentämisessä osaksi tutkimustani hyödynnän narratiivista lähestymistapaa, jotta voidaan ymmärtää käytännön tasolla, miten todellisuus rakentuu tutkimukseen osallistuneiden naisten kokemuksissa. Narratiivisuudessa mielenkiinto kohdistuu kertomuksiin, jotka ovat tiedon välittäjänä ja tuottajina. Siinä keskitytään, miten yksilöt antavat merkityksiä asioille tarinoiden kautta (Heikkinen 2001, 126, 129). Sosiaalisen maailman merkitys korostuu siinä, että tarinan kertoja sijoittaa itsensä ihmissuhdeverkkoon (Vilkko 1998, 50). Tutkimuksessani naiset jäsentävät väkivaltakokemustaan muiden ihmisten avulla. Yhtenä merkittävänä kokemuksen määrittäjänä on oma puoliso.

Tuon tutkimuksessani katsauksen väkivaltaterminologiaan. Tarkoituksena on tuoda esiin väkivallan monialaisuutta ja sen merkittävyyttä yhteiskunnan tasolla. Tutkimukseni yhtenä olennaisena käsitteenä on sukupuolistunut väkivalta (Ronkainen 1998). Käsite viittaa siihen, että väkivalta määrittyy sukupuolen ja seksuaalisuuden avulla. Tutkimuksessani korostuu naisnäkökulma; väkivaltakokemuksen kertojina ovat naiset. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä tutkimus kohdistuu ainoastaan naiseen, vaan siinä kiinnitetään huomiota hierarkioita ja eriarvoisuutta tuottavia eroihin kuten luokkaan ja seksuaalisuuteen (Junonen & Rossi & Saresma 2010, 9).

Tulkitsen naisten luomia merkityksiä heidän kokemasta toimijuudesta ja identiteetistä. Tutkimuksessani määrittelen tutkimustehtävien kannalta olennaiset käsitteet. Toimijuuden käsitteellistän henkilökohtaiseksi tunnetilaksi, jossa nainen määrittelee muun muassa omia tarpeitaan, kykyjään ja mahdollisuuksiaan suhteessa sosiaaliseen todellisuuteen. Siihen liittyy tulkinta omasta fyysisestä olemuksesta, kun toimijuus merkityksellistyy oman toiminnan avulla.

Toisen tutkimustehtävän tavoitteena on tuoda esiin väkivaltaa kokeneiden naisten identiteettien ulottuvuuksia. Identiteetin merkitys voi olla monialainen, ja sillä voidaan viitata ihmisen psyykkiin toimintoihin. Tutkimuksessani määrittelen identiteetin subjektiiviseksi käsitykseksi omasta itsestä. Lisäksi käsittelen naisen sukupuoli-identiteettiä, koska sen kokemus kiinnittyy sukupuolistuneen väkivaltailmiön tulkintaan. Väkivaltaa kokeneiden naisten identiteetit tulevat esiin tulkitsemalla heidän subjektiivisia kokemuksia väkivallasta.

Tutkimuksen toteuttamiseen osallistui kolme tahoja; Tukinet, Love ry ja Nettiturvakoti. Keräsin aineiston hyödyntäen narratiivisen lähestymistavan oppeja. Tutkimuksen aineistokeruuprosessi muodostui kaksivaiheisesti; kirjoitetuista Mun stoori -tarinoista ja haastatteluista. Ensimmäisessä vaiheessa väkivaltaa kokeneet naiset kirjoittivat väkivaltakokemuksestaan kerronnallisessa muodossa. Mun stoori -aineistoa syvensin haastattelujen avulla. Haastattelut toteutuivat kasvokkain ja sähköpostitse.

Väkivaltakokemukset eivät ole ainoastaan kuvauksia tilanteista, vaan ne ovat merkityksellistyneet osaksi naisten elämänhistoriaa. Väkivaltakokemukseen sisältyy kontrollin ja vallan ulottuvuudet, jotka määrittävät naisten kokemaan toimijuutta. Naiset tulkitsevat omaa toimijuuttaan suhteessa puolisoonsa ja sen seurauksena he muuttavat omaa toimintaansa. Väkivallan määritellyssä toimijuudessa on havaittavissa jatkuvuutta, joka ilmenee oman toiminnan kontrolloimisena ja elämän rajoittamisena väkivaltaisesta suhteesta eroamisen jälkeen. Naisten identiteetit muokkautuvat uudella tavalla väkivaltaisessa parisuhteessa. Naiset kadottavat omanarvon tunteensa ja he kokevat huonommuutta suhteessa muihin ihmisiin. Nämä tunnetilat vahvistavat naisen olemista leimattuna väkivallankokemuksesta.

Avainsanat: Naiseen kohdistuva väkivalta, parisuhdeväkivalta, toimijuus ja identiteetti

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi

Sisälllys

1 Johdanto	1
2 Parisuhdeväkivalta naisen kokemana	6
2 Parisuhdeväkivalta naisen kokemana	6
2.1 Väkivalta – valtaa ja kontrollia	6
2.2 Naisiin kohdistuva väkivalta sukupuolistuneena ilmiönä	8
2.3 Parisuhdeväkivalta yhteiskunnallisena ongelmana	13
3 Identiteetin ja toimijuuden määrittäminen osana tutkimusta ...	18
3.1 Minuus - ihmismielen reflektiivinen matka syntymästä kuolemaan	18
3.2 Identiteetin ulottuvuuksia	19
3.3 Sukupuoli sosiaalisen identiteetin määrittäjänä	21
3.4 Toimijuus osana ihmisen olemassaoloa	23
4 Parisuhdeväkivalta - sensitiivinen tutkimusaihe	27
4.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja kysymysten asettelu	27
4.2 Narratiivinen lähestymistapa todellisuuden tulkitsijana	31
4.3 Aineistonkeruun menetelmälliset valinnat	34
4.4 Naisten kerronnalliset tarinat ja haastattelut	36
4.5 Aineiston analyysin vaiheet	44
5 Parisuhdeväkivalta monimuotoisena kokemuksena	51
5.1 Naisten kokema parisuhdeväkivalta	51
5.2 Väkivallan stigma naisen toimijuudessa	70
5.3 Kohti voimaantumista	82
6 Haavoitettu nainen	91
6.1 Väkivallan haavoittama identiteetti	91
6.2 Naisen haavoittuvuus psyykkisenä ulottuvuutena	107
6.3 Rikottu sukupuoli	115
7 Pohdinta	122
Lähteet	126
Liite 1. Lehti-ilmoitus	142
Liite 2. Mun Stoori -tarinaan liittyvä alustus	143
Liite 3. Kasvokkain toteutetun haastattelurunko	144
Liite 4. Taulukko naisten taustatiedosta	145

1 Johdanto

Naisiin kohdistuva väkivalta on pääkategoria sekä perheessä että yhteiskunnan tasolla ilmeneville väkivallan muodoille, jotka ovat seksuaalinen väkivalta, prostituutio, naiskauppa, parisuhdeväkivalta ja lapsen hyväksikäyttö. Niissä on kyse naisen alistamisesta ja miehisen ylivallan tuottamisesta. (Ronkainen 1998, 2–3; ks. Ojuri 2004, 17.) Tämä vahvistaa sitä, että naisiin kohdistuva väkivalta rakentuu sukupuolten väliselle epäsymmetriselle valtasuhteelle. Silloin väkivaltaa voidaan tulkita sukupuolistuneena ilmiönä. (Ronkainen 1998, 7-8; Piispa & Heiskanen 2006, 5; ks. Kantola 2010, 81–82.) Sukupuolistuneessa väkivaltatutkimuksessa kyseenalaistetaan miesnäkökulmaan pohjautuvia näkökulmia, ajatustapoja, rakenteita ja periaatteita. Sitä kautta tuodaan esiin naisnäkökulman tulkintoja ja ajatuksia. (Keskinen 2005, 26; Flinck 2009, 449; Jansson & Holma 2011, 7.)

Väkivalta voi ilmetä kodin sisällä ja julkisessa ympäristössä (Nyqvist 2001, 19). Sen ilmenemisessä voidaan havaita sukupuolten välisiä eroja. Esimerkiksi naiset kokevat väkivaltaa useimmiten kotona tai töissä. Sen sijaan miesten kokema väkivalta sijoittuu vapaa-ajanviettotilanteisiin, katu- ja ravintolaväkivaltaan tuntemattoman henkilön taholta. (Piispa & Heiskanen 2000,6-7; Perttu 2002a, 30; Keskinen 2005, 85; Keskinen 2010, 244; Sirén & Aaltonen & Kääriäinen 2010, 20; ks. Heiskanen & Ruuskanen 2010a, 34.) Naisten kokema väkivalta tapahtuu useimmiten läheisen kuten puolison, sukulaisen tai läheisen tuttavien tekemänä (Ronkainen 1998, 5). Sen tapahtumakenttänä on yleensä koti (Nyqvist 2001, 19; Husso 2003, 13; Nikunen 2005; Lindqvist 2009, 14).

Yleisin naisiin kohdistuva väkivaltamuoto on parisuhdeväkivalta, joka tarkoittaa puolison tekemää väkivaltaa (Krug & Dahlberg & Mercy & Zwi & Lozano 2005, 109; ks. myös Flinck 2009, 446; Kruus 2010, 141). Sen vahvistavat myös viranomaisten tilastot kotona tapahtuvista väkivaltateoista; pahoinpitelyistä 90 prosentissa uhrina on nainen ja noin 90 prosentissa sen tekijänä on mies (Lehtonen & Perttu 1999, 11; Jokinen 2000, 20; Nirhamo 2001, 125; Rautava & Perttu 2001, 5; Husso 2003, 16; Holma & Laitila & Wahlström & Sveins 2005, 30; Nikunen 2005, 40; Keskinen 2005, 85; Flinck 2006, 18; Salmi 2009, 132). Lisäksi sukupuolten välisiä eroavaisuuksia voidaan havaita väkivallan seurauksissa. Markku Heiskasen ja Elina Ruuskasen (2010a, 46) mukaan naisten kokemalla väkivallalla on traagisemmat seuraukset miesten kokemuksiin nähden. Naiset

saavat kaksi kertaa enemmän fyysisiä vammoja ja kolme kertaa enemmän psyykkisiä seurauksia väkivallasta kuin miehet. (ks. Piispa & Heiskanen 2000, 13; Flinck 2006, 25). Naisen kokeman väkivallan yleisyys ja siitä aiheutuneet seuraukset tekevät ilmiöstä yhteiskunnallisesti merkittävän sosiaalisen ongelman (ks. myös Heiskanen & Piispa 1998; Piispa & Heiskanen 2006; Heiskanen ja Ruuskanen 2010). Sukupuolitutkimusten on tarkoituksena lisätä ymmärrystä siitä, että väkivalta on rikos ja tekijän on otettava vastuuta väkivallasta (Jansson & Holma 2011, 7). Lisäksi näkökulma korostaa sitä, ettei voida ymmärtää väkivaltaa miehisenä poikkeavana toimintatapana vaan sillä on yhteiskunnallinen merkittävyys (Keskinen 2005, 26).

Tutkimuksessani syvennyn parisuhdeväkivallan problematiikkaan. Parisuhde voi olla sosiaalinen, uskonnollinen ja moraalinen instituutio, jossa kumppanit ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Pääsääntöisesti parisuhde voidaan määritellä avio- tai avoliitoksi, kihlaus- tai seurustelusuhteeksi. (Flinck 2006, 28; ks. Tuhkasaari 1999, 108.) Parisuhdeväkivalta voidaan ymmärtää kumppanien välillä ilmeneväksi vallankäytön ongelmaksi (Huhtalo & Kuhanen & Pyykkö 2003, 9). Sen tarkoituksena on loukata ihmistä käyttämällä sanallisia tai sanattomia tekoja tai molempia tapoja. Niiden avulla pyritään hallitsemaan toisen ihmisen tarpeita, tahtoa ja toiveita. (Lehtonen & Perttu 1999, 9; Nirhamo 2001, 125; Hurttu 2002, 8; Flinck 2006, 29; Flinck 2008, 10.)

Kontrolli ja vallankäyttö voivat ilmetä vaihtelevasti parisuhteissa (Piispa 2006, 123; ks. Nyqvist 2001, 19). Ne ilmenevät muun muassa fyysisenä, emotionaalisenä ja seksuaalisena väkivaltana (Nyqvist 2006, 146). Tällöin väkivaltateot määrittävät kokonaisvaltaisesti ihmisen fyysisistä, psyykkistä ja sosiaalista itsemääräämisoikeutta (Lehtonen & Perttu 1999, 9; Nirhamo 2001, 125; Hurttu 2002, 8; Flinck 2006, 29; Flinck 2008, 10). Väkivallassa loukataan ihmisen henkilökohtaista koskemattomuutta, ihmisarvoja ja vapautta (Aho 1999, 28; Nyqvist 2001, 10). Lisäksi se on uhkana kehon ja identiteetin eheydelle (Puranen & Teräväinen 2006, 4). Väkivallan merkittävyys ihmiselämälle korostuu siinä, että se haavoittaa naista (Ronkainen 2008a, 394). Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin, minkälaisia merkityksiä parisuhdeväkivaltakokemus luo naisen toimijuudelle ja identiteetille.

Tutkimuksessani tulkitsen ja analysoin naisten kokemuksia parisuhdeväkivallasta. Kodin ja perhesuhteiden merkitykset muodostuvat ihmisten välisessä toiminnassa ja sosi-

aalisissa kanssakäymisissä (Autonen-Vaaraniemen 2008, 190). Puolison tekemä väkivalta muuttaa kodin ja läheissuhteiden merkityksiä, mikä tekee väkivaltakokemuksesta erityisen. Parisuhdeväkivalta on elämänvaihe, aika ja tila, johon liittyy erityisesti tuskaa, kärsimystä, epäonnistumista, kykenemättömyyttä, voimattomuutta sekä elämönhallinnan ja kontrollin kyseenalaistamista (Husso 2003, 178). Lisäksi väkivallan kohde voi kokea ahdistusta, pelkoa, voimaattomuutta, osasyllisyyttä ja uupumusta (Jokinen 2007, 71, 65). Toisena ääripäänä parisuhteeseen liitetään rakastamisen, hoivaamisen ja kasvatamisen mielle yhtymiä (Autonen-Vaaraniemi 2008, 189), mikä voi lisätä parisuhdeväkivallan haavoittuvuuden kokemista.

Tutkimukseen osallistuneet naiset kantavat mukanaan väkivallankokemusta, joka koskettaa sekä häntä itseään että kertomuksen kuulijaa. Monialaiset tunteet määrittävät naisen kokonaisvaltaista kokemusta parisuhdeväkivallasta ja sen kohteena olemista. Tutkimukseni otsikoin haavoitetuksi räsynukeksi, joka juontuu yhden tutkimukseen osallistuneen naisen kuvauksesta. Hän määritteli itsensä räsynukeksi kuvatessaan koettua väkivaltakokemusta, mikä tuo esiin väkivallan merkittävyyden naisen toimijuudelle ja identiteetille. Väkivaltakokemuksen haavoittuvaisuus tulee esiin silloin, kun se koskettaa naista psyykkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti. Haavoittuvuuden käsite voidaan määritellä siten, että ihminen on helposti loukattavissa. Ihmisen olemassaolo ilmenee hauraana, sensitiivisenä ja herkkänä. (Sarvimäki & Stenbock-Hult 2010, 33.)

Tulkitsen parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten käsityksiä omasta itsestään, jonka käsitteellistän identiteetiksi. Se voidaan ymmärtää ihmisen henkilökohtaiseksi tilaksi, jota hän voi itse muokata, jäsentää ja muuttaa (Heinonen 2001, 79). Tutkimuksessani naiset kuvaavat väkivallalla haavoitettua identiteettiä kertomalla kokemuksia väkivallasta ja sen merkityksestä omalle elämälle. Parisuhdeväkivaltakokemus rakentuu kahden ihmisen välisessä suhteessa. Ihmissuhteet ovat merkityksellisiä identiteetin rakentumiselle, koska ihminen peilaa itseään suhteessa toisiin ihmisiin (Kulmala 2006, 61; Sen 2009, 49). Suvi Ronkaisen (1999, 77) mukaan toiminta luo merkityksiä identiteetin kokemiselle. Sen avulla jäsennetään ja tuotetaan identiteetin merkityksellistäviä tekijöitä (ks. Lehtinen 2009, 153). Tutkimuksessani toimijuus nousee toiseksi tärkeäksi käsitteeksi identiteetin lisäksi. Toimijuudessa on kyse omien mahdollisuuksien, voimavarojen ja puutteiden tiedostamisesta, ja siitä, miten ihminen kykenee ilmaisemaan niitä omassa toiminnassaan. Kyse on omaan elämään vaikuttamisesta toiminnan avulla (vrt.

Emt., 153–154). Toimijuuteen liittyy ihmisen tulkinta omasta toimintakyvystä. Se voi viitata ihmisen ruumiillisen toimintakykyyn suoriutua arkielämän tilanteista (Sarvimäki & Heimonen 2010, 20). Toimijuus rakentuu suhteessa johonkin (Jyrkämä 2008, 19). Tutkimuksessani naisen toimijuus rakentuu suhteessa väkivaltakokemukseen.

Tutkimukseni on narratiivinen, jossa sosiaalinen konstruktionismi toimii ilmiön tulkitsijana. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmassa ihmisen todellisuus muodostuu sosiaalisesti, joka tarkoittaa, että ihmisen eletyt kokemukset ymmärretään rakentuvan sosiaalisesti (Hacking 2009, 20). Parisuhdeväkivallan muodostuneet merkitykset jäsenyvät kahden tai useamman ihmisen välisissä suhteissa. Lisäksi ihminen rakentaa omaa identiteettiä sosiaalisesti ulkoa saatujen käsitteiden ja määritelmien avulla (Kulmala 2006, 58). Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmassa korostetaan tarinoiden merkitystä ihmisen todellisuuden jäsentymisessä (Hintikka 1999, 219). Tällöin narratiivinen lähestymistapa jäsenyy tutkimuksessani yhdeksi tärkeäksi osa-alueeksi, jotta voidaan ymmärtää sosiaalisen konstruktionismin merkitystä ihmiselämälle. Siinä kertomukset toimivat todellisuuden ymmärtämisen välineenä, koska ihminen kertoo omista ajatuksista ja kokemuksista tarinallisessa muodossa (Ikonen & Ruismäki 1999, 188). Kertomusta voidaan pitää ihmisen subjektiivisena tulkintana omasta elämästään (Hänninen & Valkonen 1998, 4). Sen avulla ihminen jäsentää elämäänsä liittyviä tapahtumia (Hänninen & Valkonen 1998, 3; Ikonen & Ruismäki 1999, 188; ks. Hänninen 2000, 15). Ihmisen käsitys omasta toimijuudesta ja identiteetistä muodostuu kerronnan avulla (ks. Ikonen & Ruismäki 1999, 188).

Aloitan tutkimukseni teoreettisella katsauksella. Aluksi määrittelen tutkimukseni kanalta relevantit käsitteet ja niiden merkitykset osana tutkimustani. Ensiksi käsittelen väkivaltaterminologiaa. Luvussa kaksi paneudun sukupuolistuneen väkivaltailmiön käsitteeseen. Tutkimuksessani parisuhde on heteroseksuaalinen suhde, joka korostaa sukupuolten välistä eroavaisuutta, koska väkivallan kokijana on nainen. Paneudun lähemmin parisuhdeväkivallan käsitteeseen ja jäsenän sen merkitystä tutkimukseni kanalta. Kakkosluvun lopussa tuon esille naisiin kohdistuvan väkivallan yhteiskunnallisen merkittävyyden, ja siten jäsenän tutkimusongelmaa mikro- ja makrotasolla. Kolmosluvussa paneudun identiteetin ja toimijuuden käsitteisiin. Aluksi käsittelen ihmisen minuutta, joka määrittää ihmisen psyykkistä kokonaiskuvaa. Identiteetti nousee yhdeksi minuuden osa-alueeksi. Luvussa kolme paneudun sukupuolen käsitteellistämiseen, joka

määrittää naisen kokemaa identiteettiä. Luvussa neljä kuvaan tutkimusentekoprosessia. Tuon esiin tutkimukseni eri vaiheet, lähestymistavat ja näkökulmat, jotka ovat olleet merkittäviä tekijöitä tutkimukseni jäsentymisessä. Viidennessä luvussa käsittelen naisten kokemaa väkivaltaa ja sen merkitystä heidän toimijuudelle. Käsittelen toimijuutta heikon ja vahvistuneen toimijuuden näkökulmista. Lopuksi tulkitsen naisten identiteetin ulottuvuuksia. Pohdinnassa kokoan tutkimukseni tulokset, ja pohdin toimijuuden ja identiteetin välistä suhdetta naisten kokemusten perusteella.

2 Parisuhdeväkivalta naisen kokemana

2.1 Väkivalta – valtaa ja kontrollia

Väkivalta sisältyy inhimilliseen toimintaan, koska se kuuluu läheisesti ihmisten historiaan ja sitä on ilmennyt kaikissa ihmisryhmissä eri aikoina. Se on monimuotoinen ja ongelmallinen ilmiö, jota pyritään monin tavoin selittämään ja tulkitsemaan. (Jokinen 2000, 14–15.) Väkivallan monialaisuus tuo haasteita käsitteen ymmärtämiselle. Sen määrittämisessä on hahmoteltu erilaisia menetelmiä tai tapoja, joiden avulla kuvataan, selitetään ja ymmärretään väkivaltaa (Krug & Dahlberg & Mercy & Zwi & Lozano 2005, 23). Esimerkiksi kansallisten uhritutkimuksien mukaan väkivallan määrittäjänä voi olla tekopaikka eli missä väkivaltaa tapahtuu. Määrittäjinä ovat muun muassa perhe, työpaikka ja julkiset paikat kuten kadut ja ravintolat. (Heiskanen & Ruuskanen 2010a, 8.) Väkivallan määritelmät eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä, koska tekijän ja uhrin positioissa voidaan havaita vaihteluita (Nyqvist 2001, 19). Lisäksi se määrittyy ilmene-miskontekstin ja tekotapojen perusteella. Tämä viittaa siihen, että väkivalta -käsite määrittyy tapauskohtaisesti. (Nyqvist 2006, 143.)

Eri näkökulmat rikastuttavat väkivalta -käsitteen sisältöä ja sen merkitystä, mutta ne tekevät ilmiöstä myös hajanaisemman ja vaikeammin ymmärrettävän. Eri tieteenalat tarkastelevat väkivaltailmiötä omista tieteellisistä lähtökohdistaan. Esimerkiksi oikeus-tieteessä väkivalta ymmärretään lainsäädännöllisestä näkökulmasta. Silloin väkivalta määritellään eri rikoslajeiksi kuten pahoinpitelyksi, tapoksi, murhaksi ja raiskaukseksi (Paavilainen & Pösö 2003, 13; ks. Keinänen & Vainio & Säävälä 2001, 59). Sosiaalityö tieteellisenä alana pyrkii ymmärtämään ihmisen olemassaoloa kokonaisvaltaisesti, jolloin yhteisö, kulttuuri ja ihmissuhteet vaikuttavat ihmisen elämään. Tutkimuksessani määritän väkivallan sosiaalisesti ilmiöksi, jolloin väkivallan muodot ilmenevät sosiaalisissa tilanteissa, kuten kahden tai useamman ihmisen välisissä vuorovaikutussuhteissa.

Väkivalta voidaan määritellä fyysisen voiman tai vallan tarkoituksenmukaiseksi käytök-si. Se voi kohdistua toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai tekijään itseensä. Ihmiseen kohdistuva väkivalta voidaan määritellä lähisuhteiden sisällä tapahtuvaksi parisuhdevä-kivallaksi ja perheväkivallaksi (Krug ym. 2005, 21, 23; Lepistö 2010, 24). Tutkimuk-sessa syvennyn parisuhdeväkivallan problematiikkaan, jolloin kyse on yleensä kahden ihmisen välillä tapahtuvasta väkivallasta, jolloin väkivallantekijänä on oma puoliso.

Väkivalta ilmenee muun muassa toisen ihmisen hallitsemisena, kontrollointina, pakottamisena, alistamisena, hyväksikäyttönä (Jokinen 2000, 14; ks. myös Krug ym. 2005, 21; Lepistö 2010, 24). Lisäksi väkivalta voi esiintyä fyysisenä tekona, josta voi seurata kokijalle fyysinen vamma tai jopa kuolema (Krug ym., 21; Lepistö 2010, 24). Väkivalta-ilmiöön sisältyy kaksi erilaista subjektin määritelmää eli tekijät ja uhrin (Nygqvist 2001, 13). Kahtiajaosta huolimatta väkivallan tekijänä ja kokijana voi olla kuka tahansa etnisestä taustasta, iästä tai sosiaalisesta asemasta huolimatta (Ruusu vuori 2002, 13).

Vallan ja kontrollin käsitteiden määrittäminen on tärkeää väkivaltailmiön ymmärtämisessä ja sen tulkitsemisessa. Käsitteellisesti ne liittyvät läheisesti toisiinsa. Väkivalta voi olla peräisin ihmisen vallasta tai sen puutteesta (Hurttu 2002, 8). Valta rakentuu persoonallisten ja ulkopuolisten voimavarojen summasta. Persoonallisia voimavaroja voi olla fyysinen voima tai siihen liittyvät taidot. Ulkoiset voimavarat muodostuvat ulkoisten puitteiden avulla. Ne ovat yksilöllisiä ja niitä hyödynnetään kontrolloimisen välineenä. Kulttuurillisesti miehellä on enemmän mahdollisuuksia saada ulkopuolisia voimavaroja omaan toimintaansa (Perttu 2001a, 69; Perttu 2002c, 36). Vallan tarkoituksena on saada hallintaa ja kontrollia (Husso 1994, 134). Silloin väkivaltainen kumppani ohjailee naisen tunteita, ajatuksia ja toimintaa (Perttu 2001a, 69). Kontrolli ilmenee toistuvana toimintana, jonka tarkoituksena on hallita kohdetta sekä rajoittaa hänen elintilaansa (Lehtonen & Perttu 1999, 38). Siinä voidaan käyttää hyväksi kohteen tunteita kuten pelkoa, kiintymystä ja lojaalisuutta (Perttu 2001a, 69).

Väkivallan määrittämisessä tulee ottaa huomioon väkivallan eri muodot. Niiden ymmärtäminen mahdollistaa väkivallan tieteellisen tutkimuksen. (Krug ym. 2005, 21; vrt. Flink 2009, 448.) Väkivalta voidaan karkeasti jakaa kahteen kategoriaan psyykkiseen ja fyysiseen väkivaltaan (Korkeela-Leppälä 2001, 31; Purjo 2010, 11). Se voidaan myös jakaa tarkempiin kategorioihin fyysiseen, seksuaaliseen, psyykkiseen ja taloudelliseen väkivaltaan (Ruusu vuori 2002, 13; Abrahams 2010, 29; Hulkko & Tiainen 2010, 18; ks. myös Ylinen & Hirvonen 1998, 16; Lehtonen & Perttu 1999, 40).

Fyysistä väkivaltaa on väkivaltainen tai kovakourainen kohtelu, joka aiheuttaa fyysisiä vammoja tai haittoja. Sillä rajoitetaan ihmisen vapautta kuten potkimisella, lyömisellä tai repimisellä. (Lehtonen & Perttu 1999, 37.) Fyysinen väkivalta voi ilmetä esineiden rikkomisena tai lemmikkieläimen vahingoittamisena (Nygqvist 2006, 142). Seksuaali-

seen väkivaltaan liitetään kaikki seksuaaliset aktiviteetit, joihin liittyy pakottamista, kipua ja nöyryytystä (Perttu 1998, 15; Lehtonen & Perttu 1999, 40–41; Ojuri 2004, 19). Se voi esiintyä fyysisinä tekoina kuten raiskauksina tai seksuaalisoituneena henkisenä väkivaltana (Ojuri 2004, 19–20; Nyqvist 2006, 142).

Psyykkinen väkivalta ilmenee useimmiten verbaalisena muotona. Se voi saada konkreettisen muodon väkivallan tekijän kehonreaktioissa ja toiminnassa. (Lehtonen & Perttu 1999, 38; Nyqvist 2006, 142; Jokinen 2007, 19.) Väkivaltakirjallisuudessa psyykkistä väkivaltaa kutsutaan myös seuraavilla käsitteillä kuten emotionaalinen ja henkinen väkivalta (ks. Ojuri 2004). Se ilmenee muun muassa vähättelynä, mitätöintinä, halveksuntana, tunteiden kylmyytenä ja arviointina (Nyqvist 2001, 80; ks. Jokinen 2007, 19). Lisäksi sosiaalinen ja taloudellinen väkivalta voidaan tulkita henkisen väkivallan muotoina (Ojuri 2004, 21). Taloudellinen väkivalta voi ilmetä rahan kiristämisenä, taloudellisenä hyväksikäyttönä tai kontrollina. Siihen voi myös liittyä pelottelua ja uhkailua. (Lehtonen & Perttu 1999, 42; Nyqvist 2001, 17.) Parisuhteessa sosiaalinen väkivalta ilmenee sosiaalisten suhteiden kontrolloimisena. Tällöin mies tarkkailee, puuttuu ja kontrolloi naisen sosiaalisia vuorovaikutustilanteita. (Emt., 90.)

Tutkimuskirjallisuuden perusteella väkivaltaa voidaan määritellä, käsitteellistää ja jaotella kategorioihin monin eri tavoin. Yleinen väkivallan jaottelu (fyysinen, henkinen, seksuaalinen ja taloudellinen) toimii olennaisena välineenä parisuhdeväkivallan ymmärtämisessä ja sen tulkitsemisessä. Tutkimuksessani väkivallan muodot ilmenevät naisten kokemuksissa moninaisena eivätkä ne ole yksiselitteisiä. Jaottelu väkivallan muotojen pääkategorioihin voi olla haastavaa, koska väkivallan muodot voivat ilmentyä rinnakkain (Paavilainen 2001, 24; Hulkko & Tianen 2011, 18). Niille on yhteistä kontrollin ja vallankäyttö, joiden kautta väkivallan tekijän toiminta rakentuu. Väkivallan muodot antavat konkreettisen ilmiasun vallan ja kontrollin ilmenemiselle.

2.2 Naisiin kohdistuva väkivalta sukupuolistuneena ilmiönä

Väkivalta on kiinnittynyt sukupuoleen ja seksuaalisuuteen sekä yksilö että yhteiskunnan tasolla (Ronkainen 1998, 2; Ronkainen & Näre 2008, 21; Salmi 2009, 121). Sukupuolistuneessa väkivaltatutkimuksessa mielenkiinto kohdistuu sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja vallan ilmenemiseen riippumatta siitä onko väkivallan kohteena tai tekijänä mies vai

nainen (Keskinen 2005, 15; Nikunen 2005, 40; Ronkainen & Näre 2008, 21; Keskinen 2010, 243; Manninen 2010, 56; Hiitola 2011, 4). Tällöin sukupuoli on olennaisena diskurssina sukupuolistuneen väkivallan määrittämisessä (Niemi-Kiesiläinen 2004, 59; Ronkainen & Näre 2008, 21; Hiitola 2011, 4). Sukupuoli -käsite ymmärretään siten, että miehet ja naiset ovat yhteiskunnallisia ryhmiä, joiden välissä on havaittavissa valtaero (Keskinen 2005, 27). Miehen ja naisen kokemaa sukupuolta määrittävät etnisyys, kulttuuri, sosioekonominen asema ja muut sukupuolen merkitsemät luokat (Ronkainen 1998, 3; ks. Manninen 2010, 56). Sukpuolistuneen käsitteen lisäksi väkivalta voidaan käsitteellistää sukupuolittuneeksi ja seksuaalisoituneeksi ilmiöksi (Ronkainen & Näre 2008, 21; Salmi 2009, 121). Niihin liittyvä ero ilmenee siinä, mitä tutkija haluaa hyödyntää kuvatessaan väkivallan ilmiötä sukupuolen näkökulmasta. Tutkimuksessani käytän sukupuolistuneen väkivallan käsitettä.

Väkivaltatilastot ja -tutkimuksien tulokset korostavat väkivaltailmiön sukupuolistunutta asemaa. Minna Piispan ja Markku Heiskasen (1998) uhritutkimuksen mukaan lähes viidestäsadasta naisesta 40 prosenttia 17–74 -vuotiaista naisista oli kokenut vähintään kerran fyysisistä tai seksuaalista väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua täytettyään 15 vuotta. Väkivallan ilmenemisessä voidaan havaita eroavaisuuksia sukupuolten välillä. Aune Flinckin (2006) tutkimuksen mukaan miesten ja naisten kokemassa väkivallassa muodot ja motiivit voivat poiketa toisistaan. Esimerkiksi naiset käyttävät miehiä enemmän henkistä väkivaltaa, mutta heillä on suurimpi riski joutua seksuaalisen ja fyysisen väkivallan kohteeksi. (ks. myös Korkeela-Leppälä 2001, 31; Heiskanen & Ruuskanen 2010, 40; Nikunen 2005, 93). Tämä viittaa siihen, että sukupuolistunut väkivalta tulee esiin ihmisten välisessä toiminnassa. Ihmistä voidaan kontrolloida ja alistaa maskuliinisten tai feminiinisten piirteiden perusteella (Manninen 2010, 56, ks. Sunnari & Heikkinen & Kangasvuo 2003, 13). Lisäksi siihen voi kuulua myös seksuaalinen ulottuvuus. Sen avulla voidaan häpäistä ja alentaa ihmisen kokemaa seksuaalisuutta. (Ronkainen 1998, 2.)

Parisuhdeväkivalta on sukupuolistunutta, koska sen kohteena on useimmiten nainen (Nyqvist 2001, 13, 30; Husso 2003, 16). Vuonna 2005 poliisin tietoon tulleita perheväkivaltatilanteita oli yhteensä 4109, joista 3195 oli kohdistunut naisiin (Tilastokeskus 2006 tilastoja 2005; Honkatukia 2009. 242). Se ei kuitenkaan poista sitä tosiseikkaa, että väkivallan kohteena voi olla mies (Ojuri 2004, 19). Markku Heiskasen ja Elina

Ruuskasen (2010a, 6, 17) tekemässä tutkimuksessa väkivaltaan liittyvä sukupuoliero on muuttumassa. Tutkimustulokset viittaavat siihen, ettei ole paljon eroavaisuuksia miesten ja naisten kokemassa parisuhdeväkivallassa nykyisen kumppanin taholta. Poikkeuksena on se, että naiset olivat kokeneet väkivaltaa miehiä enemmän entisen kumppanin taholta.

Sukupuolen ymmärretään määrittävän väkivallan muotoja, merkityksiä, asenteita ja selitystapoja (Ronkainen 1998, 1; Niemi-Kiesiläinen 2004, 59; Ronkainen & Näre 2008, 21; Hiitola 2011, 4). Arto Jokinen (2000, 249) tutki maskuliinisia diskursseja ja tutkimustulosten mukaan väkivalta nähdään kahtiajakoisena eli sitä sekä ihannoidaan että kritisoidaan. Maskuliiniset käytänteet tulevat esiin taiteen muodoissa kuten elokuvissa, lauluissa ja runoissa. Kuten Eppu Normaalin 'Murheellisten laulujen maa' sanoituksissa: *"Syyttömänä syntymään sattui hän tähän maahan pohjoiseen ja kylmään, Jossa jo esi-isät juovuksissa totta kai. Hakkasivat vaimot, lapset jos ne kiinni sai."* Sanoituksissa voidaan havaita, että väkivalta tekee miehestä miehekkään. Se voi liittyä entisaikaisen maskuliini-ihanteiden ylläpitämiseen, jolloin väkivalta ymmärretään normaaliksi miehiseksi käyttäytymiseksi (Grönfors 1994, 72; Husso 1994, 134; Nikunen 2001, 164; Husso 2003, 13; Jokinen 2003, 14; Pösö & Honkatukia 2004, 156; Partanen 2005, 57; Nevala-Jaakonmaa & Holma 2010, 24; ks. Säävälä 2008, 20). Esimerkiksi väkivalta voidaan nähdä tapana hallita tilannetta tai ratkaista ristiriitaisuuksia, koska hallinnan menetyks näyttäytyy heikkoutena ja häpeällisenä (Keskinen 2005, 60–61).

Maskuliiniset puhetavat voivat vähätellä väkivaltailmiön merkitystä ihmisten keskuudessa (Nyqvist 2004, 104; ks. Jokinen 2000, 249). Tällöin sosiaalistumme arvostamaan tietäntyyppistä valtaa yhteydessä miehiin. Sen myötä opimme sekä hyväksymään että arvostamaan voimaa, jopa siihen liittyvää väkivallan mahdollisuutta. (Ronkainen 2001, 75; ks. Nyqvist 2001, 31.) Silloin naisiin kohdistuva väkivalta voidaan ymmärtää marginaalisena ja oikeutettuna (Husso 1994, 131). Parisuhdeväkivalta pohjautuu elettyyn historiaan, kulttuuriseen eriarvoisuuteen ja valtasuhteisiin (Perttu 2001a, 68; Husso 1994, 131, Lehtonen & Perttu 1999, 10; ks. Jokinen 2000, 250).

Suomalaisessa väkivaltatutkimuksessa pääpaino on feministisessä paradigmassa, jolloin väkivalta ymmärretään miehisenä väkivallan ongelmana (Hiitola 2011, 5; ks. Flinck 2009, 449; vrt. Ronkainen 1998, 1; Kruus 2010, 139). Vasta viime aikoina tutkijat ovat

tuoneet esille sukupuolistunutta näkökulmaa väkivallan tutkimiseen sekä miehen että naisen näkökulmista (Flinck 2006; Lindholm 2008; Heiskanen & Ruuskanen 2010; Lindholm & Norman & Eriksson 2011;). Suomessa ensimmäiset tutkimukset naisiin kohdistuvasta väkivallasta julkaistiin 1970 -luvun lopulla (Ajo & Alasaarela & Grönroos & Holma & Kapanen & Liikamaa & Partanen & Tantarimäki & Wahlström 2005, 12; Kruus 2010, 139). Ne yleistyivät vasta 1990-luvun loppupuolella kansainvälisten velvoitteiden myötä (Husso 2003, 14; Holma & Partanen 2008, 276). Sukupuolistuneeseen väkivalta-ilmiöön kohdistuneet tutkimukset aloitettiin Suomessa samoihin aikoihin (Holma & Partanen 2008, 276; Kuronen 2009, 114).

Viime vuosikymmenien kuluessa tehdyt parisuhdeväkivaltatutkimukset ovat keskittyneet pääsääntöisesti naisuhrinäkökulmaan ja miehen väkivaltaisuus on kuvattu naisten kokemana (Flinck 2006, 16; Flinck & Paavilainen 2009, 196; Kruus 2010, 141; ks. Salmi 2005, 132). Naistutkimusten suosio johtuu sukupuolten välisestä eriarvoisesta valta-asemasta (Flinck 2006, 29). Sukupuolistunutta väkivaltaa on tutkittu 1990-luvulla lähtien sekä nais- (Kvick 2001; Lahti 2001; Husso 2003; Pehkonen 2003; Ojuri 2004; Piispa 2004; Notko 2011) että miesnäkökulmasta (Hautamäki 1997; Jokinen 2000; Jansson & Holma 2011). Tutkimusasetelman määrittäminen on riippuvainen tutkijan omista intresseistä, joka vaikuttaa siihen, miten väkivaltailmiötä tulkitaan ja selitetään. Venla Salmi (2005, 131) kritisoi sukupuolistuneen väkivaltatutkimusten suosion kasvamista, koska se voi kapeuttaa väkivallan tulkintaa ja ymmärtämistä, ja siten eri näkökulmien välinen tieteellinen vuoropuhelu voi jäädä toteutumatta (vrt. Flinck 2009, 445–446). Parisuhdeväkivaltaan kohdistuneet tutkimukset ovat pääasiallisesti painottuneet heteroseksuaalisissa suhteissa tapahtuvaan väkivaltaan. Täten homoseksuaalisissa suhteissa ilmenevä väkivalta on jäänyt osittain huomioimatta. (Nyqvist 2001, 17.)

Miestutkimuksessa väkivallan ilmiötä tarkastellaan yhä enemmän miehen näkökulmasta. Sen tarkoituksena on purkaa yhteiskunnassa vallitsevia maskuliinisia valtarakenteita ja väkivalta nähdään olevan osana yhteiskunnallista kulttuuria. (Ajo ym. 2005, 16.) Miesnäkökulmaan kohdistuneissa tutkimuksissa käsitellään väkivaltaisen miehen käyttäytymisen eroja ja yhtäläisyyksiä (Hautamäki 1997; vrt. Jansson & Holma 2011; Flinck 2006). Tutkimuksissa voidaan keskittyä sukupuolittuneeseen näkökulmaan tutkittaessa kummankin sukupuolen kokemuksia väkivallasta (Nyqvist 2001; Hurttu 2002; Nikunen 2005; Flinck 2006; Lindholm & Norman & Eriksson 2011). Silloin voidaan havaita

eroavaisuuksia sekä miehen että naisen kokemassa väkivallassa. Tutkin naisten kokemuksia parisuhdeväkivallasta ja täten tutkimuksessani korostuu naisnäkökulma.

Naisten kokemaa parisuhdeväkivaltaa kutsutaan termeillä muun muassa lähisuhde-, parisuhde-, perheväkivalta ja naisiin kohdistuva pahoinpitely (Huhtalo & Kuhanen & Pyykkö 2003, 9; Pehkonen 2003, 8; ks. myös Ronkainen 1998; Hurttu 2002, 8; Nikunen 2005, 41; Ronkainen & Näre 2008). Perheväkivalta liitetään perhedynaamiseen diskurssiin ja naisiin kohdistuva väkivalta feministiseen diskurssiin (Pehkonen 2003, 9). Englanninkieliset termit ovat family violence, domestic violence ja battered women (ks. Nyqvist 2001, 17; ks. Kruus 2010, 138). Ruotsinkielinen termi ”våldet mot kvinnor” liitetään patriarkalisiin yhteiskuntateorioihin, joissa väkivalta nähdään rakenteellisena ilmiönä (Ronkainen 1998, 3).

Parisuhde-, lähisuhde-, ja perheväkivallan käsitteillä on merkityseroja. Parisuhdeväkivalta ymmärretään kahden henkilön välisenä tilanteena. Läheissuhteessa tapahtuvan väkivallan tekijänä voi olla myös muu kuin kumppani kuten lapsi, omaishoitaja, veli tai vanhempi. Perheväkivalta nähdään laajempänä kontekstina. Se tarkoittaa ydinperheeseen liittyvää väkivaltaa, mutta käsite pitää sisällensä myös kaukaisemmat läheis- tai sukulaissuhteet kuten entinen puolison ja isovanhemmat. (Hurttu 2002, 8; Huhtalo & Kuhanen & Pyykkö 2003, 9.) Perheväkivaltaa käytetään useimmiten synonyymina puhuttaessa naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja parisuhdeväkivallasta (Keskinen 2005, 158; ks. tilastokeskus 2006 tilastoja 2005). Perheväkivalta -käsitettä on kritisoitu, koska se vähättelee naisiin kohdistuvan väkivallan vakavuutta eikä tuo esille sukupuolten välillä vallitsevaa valtaeroa (Ronkainen 1998, 33; Antikainen 1999, 194; Pehkonen 2003, 50; Flinck 2006, 18; Holma & Partanen 2008, 275). Raija Lindqvist (2009) on tutkinut sosiaalityöntekijöiden käsityksiä väkivallasta ja väkivaltatyöstä. Tutkimuksen mukaan parisuhdeväkivalta nähdään vallankäytöksi, joka pohjautuu sukupuoliseen epätasavuuteen. Se ilmenee valtasuhteena miehen ja naisen välisessä suhteessa. Perheväkivallan diskurssi liittyy perhesuhteisiin ja perheenjäsenten väliseen problematiikkaan ja sen nähtiin olevan seurausta sosiaalisista ja yhteiskunnallisista ongelmista. (Lindqvist 2009, 226; ks. myös Paavilainen & Pösö 2003, 19; Holma & Partanen 2008, 275.)

Perheväkivallan käsite pitää myös sisällään sekä lapsiin että mieheen kohdistuvan väkivallan. Täten käsitettä tulisi käyttää harkitusti naisiin kohdistuvan väkivallan määrittä-

misessä. (Antikainen 1999, 195; Lehtonen & Perttu 1999, 10; Holma & Partanen 2008, 275; ks. Keskinen 2005, 170.) Väkiältä voidaan määritellä, että se on seurausta pahasta olostai jostain muusta ongelmasta. Se voidaan määritellä lastensuojelulliseksi, mielenterveys- ja päihdeongelmaksi. (Keskinen, 2005, 202–203, 235; ks. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämishjelma 2010, 41–42; vrt. Jansson & Holma 2011, 5.) Perheväkivallan käsite olisi tutkimuksessani harhaanjohtava, koska se ymmärretään monialaisena. Parisuhdeväkivallan käsite on tarkemmin rajattu koskemaan naisten kokemaa väkivaltaa parisuhteessa huomioiden sukupuolijärjestelmässä vallitseva valtahierarkia.

2.3 Parisuhdeväkivalta yhteiskunnallisena ongelmana

Noin joka viides eurooppalainen nainen on kokenut parisuhteessa väkivaltaa puolisonsa taholta (Perttu 2002c, 17). Joka toinen viikko nainen menettää henkensä parisuhdeväkivallan seurauksena ja joka kuudes minuutti nainen joutuu puolisonsa pahoinpitelemäksi (Rautava 2001, 6). Tämä kuvaa sitä, että parisuhdeväkivalta on maailmanlaajuinen ongelma (Perttu 2002c, 17). Sen merkittävyys korostuu sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla. Se on noussut yhdeksi ajankohtaiseksi yhteiskunnalliseksi keskusteluaiheeksi 2000 -luvulla (Piispa & Heiskanen 2006, 2; ks. Pentikäinen 2002, 21; ks. Flinck 2009, 447). Täten naisiin kohdistuva väkivalta on nykyään merkittävä ihmisoikeudelliseksi kysymykseksi (Perttu 2002c, 17). Ilmiöön on kiinnitetty huomioita kansainvälisesti toteuttamalla toimintaohjelmia ongelman ratkaisemiseksi. Lisäksi kansainväliset järjestöt ovat ottaneet asian yhdeksi toimintatavoitteeksi. (Keskinen 2010, 244.)

Parisuhdeväkivalta on yhteiskunnallinen ongelma yleisyytensä, vakavuutensa ja kustannuksien vuoksi (Nyqvist 2001, 10; Pösö 2001, 7; Lindqvist 2009, 14; ks. Lindholm & Norman & Eriksson 2011, 19). Se on myös yksi haastavammista sosiaalisista ongelmista (Nyqvist 2001, 10; Pösö 2001, 7; Lindqvist 2009, 14). Väkiällan seurauksena tulee sosiaalisia ja taloudellisia sekä yksilö- että yhteiskunnan tasolla (Koski 1999, 14; Notko 2011, 15). Väkiällaan liittyvä tunnistamisen problematiikka vaikeuttaa kustannusten määrittämistä (Piispa & Heiskanen 2000, 5). Vuonna 1998 naisiin kohdistuvan väkiällan kustannukset olivat yhteensä 296 miljoonaa markkaa. Ne jakaantuivat seuraavasti eri instituutioiden välillä: terveydenhuolto 40 miljoonaa, sosiaalitoimi 88 miljoonaa ja oikeuslaitos 158 miljoonaa markkaa. (Piispa & Heiskanen 2000, 47.) Naisiin kohdistuvan väkiällan hoitokustannukset ovat olleet vuosituhannen vaihtumisen jälkeen vuosit-

tain yhteensä noin 179 miljoonaa euroa sisältäen välilliset ja välittömät kustannukset (Helander & Nurmi 2002, 7). Suurin osa naisiin kohdistuvan väkivallan kustannuksista on peräisin parisuhdeväkivallasta (Piispa & Heiskanen 2000, 47).

Väkivaltatutkimuksissa on tarkasteltu ilmiötä oikeusviranomaisen, sosiaali- ja terveydenhuollon ja yksityisten organisaatioiden näkökulmasta. (Perttu 1998; Nyqvist 2001; Niemi-Kiesiläinen 2004; Keskinen 2005; Lindqvist 2009; Hautanen 2010; Honkatukia 2011.) Esimerkiksi on kiinnitetty huomioita perhe- ja parisuhdeväkivallan ilmenemiseen lastensuojelullisesta näkökulmasta (Forsberg 2005; Hiitola 2011). Kun perhe- ja parisuhdeväkivalta laajentuu koskemaan lapsia, silloin ongelma määrittyy yhteiskunnalliseksi lastensuojeluasiaksi. Esimerkiksi joka kymmenes kuudesluokkalainen oli kokenut henkistä väkivaltaa vanhempien välisessä suhteessa kuluneen vuoden aikana. Useat lapset joutuvat todistamaan vanhempien välistä fyysistä väkivaltaa (Kääriäinen 2010, 9.)

Väkivallan yleisyyttä voidaan tarkastella sekä poliisin kirjaamien tilastojen että pitkitäisuhritutkimuksen avulla. Poliisin tietoon tulleet väkivaltatapaukset kirjataan ylös hälytysten perusteella. Pitkittäisuhritutkimukset pohjautuvat kyselyyn, joka suoritetaan säännöllisin väliajoin. Kumpaankin liittyy epävarmuustekijöitä parisuhdeväkivallan yleisyyden todentamisessa. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 30 ks. myös Piispa & Heiskanen 2005, 1; Ronkainen 2008a, 390; ks. Piispa & Heiskanen 1998.) Viranomaisten tietoon perustuneet tilastot eivät välttämättä anna todellista kuvaa väkivallan laajuudesta (Nyqvist 2001, 23–24). Ongelmana on se, että useat väkivaltateot eivät tule viranomaisten tietoon (Niemi-Kiesiläinen 2004, 31; Heiskanen 2006, 11; vrt. Sirén & Aaltonen & Kääriäinen 2010, 25; Krug ym. 2005, 109). Syynä on, että teot tapahtuvat kodin sisällä tai ovat lievempiä pahoinpitelyjä tai seksuaalista hyväksikäyttöä (Heiskanen 2006, 11; Ronkainen 2008a, 389). Parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa voidaan kutsua piilorikolliseksi teoksi (Salmi 2009, 126). Piiloväkivallan merkittävyys korostuu siinä, että seksuaalisen ja henkisen väkivallan teoista noin joka kymmenes ilmoitetaan poliisille (Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010, 17).

Suomessa on tehty kaksi laajaa väestökyselyä liittyen väkivaltaan vuosina 1997 ja 2005 (Piispa & Heiskanen 1998; Piispa & Heiskanen & Kääriäinen & Siren 2006). Markku Heiskasen ja Minna Piispan (2006) mukaan kahdeksan vuoden aikana on tapahtunut pieniä muutoksia väkivallan yleisyydessä, mutta perhe- ja parisuhdeväkivalta on lisää-

tynyt vuosien kuluessa. Parisuhdeväkivalta lisääntyi vuodesta 1997 vuoteen 2005 mennessä 38 prosentilla. Yksi syy voi olla se, että ilmoitetaan herkemmin väkivallasta. (Heiskanen 2006, 14.) Suomessa on tehty seitsemän valtakunnallista uhritutkimusta, mikä kuvaa väkivallan kehitystä Suomessa. Tutkimus toteutettiin vuosina 1980–2009. Tutkimusaineisto kerättiin vuosina 1980, 1988, 1993, 1997, 2006 ja 2009. (Sirén & Aaltonen & Kääriäinen 2010.) Väkivallan sukupuolittuneisuus ilmenee uhritutkimuksen tuloksissa. Sen mukaan naiset joutuvat parisuhdeväkivallan kohteeksi useammin kuin miehet. Vuonna 2009 naisista 11 prosenttia oli kokenut parisuhdeväkivaltaa, jonka tekijänä oli avo- tai aviopuoliso, seurustelukumppani tai entinen puoliso. Sen sijaan miesten kokemuksissa sen osuus oli kuusi prosenttia. (Sirén & Aaltonen & Kääriäinen 2010, 11, 19.) Tutkimustulokset kuvaavat ilmiön merkitystä yhteiskunnallisena sosiaalisena ongelmana. (Piispa & Heiskanen 2005, 1; Ronkainen 2008a, 390; ks. Piispa & Heiskanen 1998.)

Oma koti on tilastollisesti väkivalta- ja henkirikosten suhteen naisille kaikkein vaarallisin paikka ja sen sijaan miehille koti on turvallisin paikka (Husso 1994, 130; Husso 2003, 16). Henkirikoksiksi määritellään muun muassa tappo, murha ja surma (Hurta 2002, 9). Naisiin kohdistuvista henkirikoksista noin puolet on puolison tekemiä (Husso 2003, 16; ks. Salmi 2009, 126). Niiden seurauksena kuolee vuosittain noin 25–30 naista (Heiskanen & Piispa 1998, 5; Hurta 2002, 9; Pentikäinen 2002, 21; Husso 2005, 11,16). Vuosina 1995–2001 poliisin tietoon tulleissa väkivaltatapauksissa kohteena oli usein vaimo, avovaimo, kihlattu tai naisystävä. Kumppani tappoi puolisonsa 150 tapauksessa. (Hurta 2002, 43.) Vuosien 2003–2008 aikana 61 prosenttia naisista menetti henkensä kumppanin väkivallan takia. Kyseisenä aikana surmattiin keskimäärin 23 naista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010; ks. Heiskanen 2006, 13; ks. Honkatukia 2009, 240–241). Väkivallan seurauksena kuolee vuosittain kymmenen miestä, mutta he ovat yleensä väkivallan tekijöitä eivätkä väkivallan pitkäaikaisia kokijoita (Pentikäinen 2002, 21). Väkivallan sukupuolittuneisuus ilmenee myös henkirikoksissa kansainvälisellä tasolla (ks. Niemi-Kiesiläinen 2004, 36).

Viime vuosikymmeninä on otettu puheeksi väkivallan moninaisuutta ja valtaan liittyviä eroja. Väkivallan ilmiön tutkiminen on laajentunut ja moninaistunut, mutta edelleenkin se nähdään perheen sisäisenä häiriötilana. (Hearn 1999, 245; Hiitola 2011, 5; ks. Husso 2003, 18.) Siihen liitetään kaksinainen jännite, joka tarkoittaa, että sitä pidetään kiellet-

tynä ja perheen yksityisenä asiana. Se kuvaa väkivallan hyväksyntää osana parisuhdetta. (Ajo ym. 2005, 11–12; Kruus 2010, 136; ks. myös Hintikka 1999, 218; Pylkkänen 2008, 76.) Täten ilmiötä ei haluta tunnistaa eikä siihen haluta puuttua (Lindholm & Norman & Eriksson 2011, 14). Siihen puuttuminen on kuitenkin viranomaisen ja yhteiskunnan velvollisuus (Perttu 2001a, 74; Pentikäinen 2002, 23). Poliisin tilastojen mukaan yksityistiloissa tapahtuneiden pahoinpitely ilmoitukset ovat lisääntyneet, mikä viittaa siihen, että perhe- ja parisuhdeväkivaltaan kiinnitetään aikaisempaa enemmän huomioita (Lehti & Sirén & Hinkkanen & Aaltonen 2009, 61).

Naisiin kohdistuva väkivalta on nähty ennen olevan perheessä hyväksyttävä käyttäytymistapa. Sitä heijastaa väkivaltaa koskeva suomalainen lainsäädäntö ja sen kehitys. Esimerkiksi raiskaus avioliitossa kriminalisoitiin vuonna 1994 ja pahoinpitely tuli virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi vuonna 1995. Lakimuutokset tapahtuivat Suomessa muita pohjoismaita myöhemmin. (Grönfors 1999, 229; Piispa & Heiskanen 2000, 7; Perttu 2002c, 29; Husso 2003, 17; Ajo ym. 2005, 12; Nyqvist 2006, 143; Piispa & Heiskanen 2006,1.) Lainsäädäntö on aikaisemmin antanut miehelle oikeuden vaimon seksuaalisuuden ja ruumiillisuuden hallitsemiseen (Piispa & Heiskanen 2000, 7; ks. Julkunen 1997, 46). Historiallisen perinteen vuoksi oikeus- ja yhteiskunnallinen järjestelmä ei välttämättä havaitse naiseen kohdistuvan väkivallan erityispiirteitä (Piispa & Heiskanen 2000, 8). Nykyäänkin suomalaisessa yhteiskunnassa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vähätellään, mikä ilmenee rikosnimikkeiden määritelmistä ja niitä seuranneista tuomioiden kestoista (Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010, 52). Väkivaltatekojen krimialisointi kohdistu kaikkiin väkivallan muotoihin (Flinck 2006, 125). Esimerkiksi henkinen väkivalta jää rikostilastojen ulkopuolelle (Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010, 17; Purjo 2010, 11).

Ilmiön tunnistamista vaikeuttavat parisuhteeseen sisältyvät kulttuuriset käytänteet. Etnisen kulttuurin edustamissa ryhmissä miehinen vallankäyttö ymmärretään normaalina parisuhteeseen sisältyvänä asiana. Tämä vahvistaa sitä, että kulttuuriset käsitteet naisen roolista voivat kyseenalaistaa parisuhdeväkivaltaan puuttumista (Koski 1999, 40). Väkivaltailmiön tulkinnassa ja sen ymmärtämisessä tulisi huomioida siihen liittyvät taustamuuttujat. Ikä tai sosiaalinen asema voivat olla merkittäviä tekijöitä väkivallan ilmenemisessä. Haavoittuvassa asemassa olevilla naisilla, kuten etnisen ryhmän edustajilla tai vammaisilla on suurempi riski joutua väkivallan kohteeksi, koska heidän kykynsä

hakea apua voi olla puutteellista. (Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010, 26; ks. Ruusuvuori 2002, 13.)

Väkivallan merkitystä voidaan mitätöidä muiden ongelmien vuoksi. Lisäksi yhtenä parisuhdeväkivallan tunnistamisen ongelmana on se, että väkivalta mielletään helposti vähävaraisten ja alempien luokkien ongelmaksi, vaikka sitä ilmenee kaikissa tulo- ja varallisuusluokissa. Varakkaimmissa perheissä väkivalta voi pysyä pitempään salassa ja viranomaisten ulottumattomissa. (Husso 2005, 12–13; Lindqvist 2009, 14; Kääriäinen 2010, 10.) Väkivaltaan liittyvä tabumaisuus ylläpitää väkivallan jatkuvuutta (Antikainen 1999, 198). Väkivaltaan liittyvät suhtautumistavat vaikuttavat siihen, miten nainen kokee tullessa kohdatuksi hakiessaan apua parisuhdeväkivalta ongelmiin. Väkivaltaisessa parisuhteessa olevat naiset kokevat, ettei heitä kuulla eikä heitä oteta vakavasti läheisten tai viranomaisten taholta (Salmi 2009, 119). Siksi on tärkeää, että parisuhdeväkivaltaa koskevaa tutkimusta tehdään ja parisuhdeväkivaltaa koskevaa tietoa päivitetään. Väkivaltatutkimuksen merkitys korostuu sekä yksilö että yhteiskunnan tasolla. Sosiaali- ja terveysalan sekä oikeustieteen ammattilaiset tarvitsevat ajankohtaista tietoa väkivallasta, jotta he voivat kehittää asiantuntijuuttaan väkivaltatyön alueelle.

3 Identiteetin ja toimijuuden määrittäminen osana tutkimusta

3.1 Minuus - ihmismielen reflektiivinen matka syntymästä kuolemaan

Tutkimuksessani tulkitsen parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten identiteettejä, jotka yhdistetään useimmiten itseyyteen eli minuuteen. Minuus on laaja-alainen psykologinen termi, mutta sen käsitteellistäminen auttaa ymmärtämään identiteetin merkitystä osana tutkimustani. Mikko Saastamoisen (2006a, 170, 172.) mukaan minuuden tulkinnassa tuodaan esiin identiteetin eri ulottuvuuksia. Tämä viittaa siihen, että minuuden ja identiteetin käsitteet ovat lähellä toisiaan. Identiteetti jäsentyy itsetutkiskelun tuloksena ja omien elämänvalintojen seurauksena. Sen sijaan minuus ymmärretään käsittävän ihmisen sisäisiä prosesseja. Identiteetti eroaa minuudesta siten, että se määrittää ihmisen tiettyyn paikkaan ja se jäsentyy ulkopuolisten seikkojen perusteella (Aho & Laine 2002, 18.)

Ihmisen minuutta pidetään muuttavana, kulttuurisena ja moniulotteisena (Hänninen 2000, 60; Rautio 2006, 33). Minuutta voidaan myös ymmärtää ihmisen kokonaisvaltaisena fyysisen että psyykkisen olemassaolon kokemisena (Myllärniemi 2009, 96). Psyykkinen ulottuvuus käsittää ihmisen subjektiivisia tulkintoja omasta itsestään (Suoninen 2010, 68). Minuus rakentuu ihmisen ajattelun avulla, jolloin ihminen reflektoi eri tapahtumia ja tilanteita (Heikkinen 1999, 276; Suoninen 2010, 73). Niiden perusteella ihminen tekee elämäänsä liittyviä valintoja (Haarakangas 2011, 100). Ruumiillisessa ulottuvuudessa ihminen tuntee ja ymmärtää oman fyysisen olemassaolonsa. Siihen sisältyy käsitys omasta kehosta, sen rajoista, eri osista ja toiminnoista. (Myllärniemi 2009, 96.) Minuuden osa-alueiden tunnistaminen vahvistaa ihmisen itsetuntemusta, mikä on yksi tärkeä elementti minuudessa. Silloin ihminen on tietoinen omista kyvyistään, tiedoistaan, osaamisestaan ja heikkouksistaan. (Emt., 96; ks. Lahikainen 2000, 75.) Minuuden olemassaolo ilmenee jatkuvuuden tunteena, joka on riippuvainen senhetkisestä ajasta ja paikasta (Heikkinen 1999, 276; Myllärniemi 2009, 111).

Minuuden rakentumista voidaan pitää elämän mittaisena matkana syntymästä kuolemaan (Heikkinen 1999, 276). Ihminen reflektoi omaa minuuttaan sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa (Linna 2008, 6; Heikkinen 2000, 194; Lahikainen 2010, 89; Pirttilä-Backman & Suoninen & Lahikainen & Ahokas 2010, 11; ks. Tuhkasaari 1999, 106). Elämänvaiheiden kokemukset vaikuttavat siihen, miten ihminen rakentaa suhteita mui-

hin ihmisiin ja miten hän on suhteissa muihin ihmisiin (Lahikainen 2000, 75; Tuhkasaa-ri 2010, 31). Ihmissuhteissa tapahtuvat muutokset vaikuttavat ihmisen minuuteen (Vuorinen 1998, 241). Esimerkiksi parisuhteen muodostumisessa minuus voi kokea voimakkaita muutoksia (Koskisuus & Kulola 2005, 91). Tämä viittaa siihen, että läheisillä ihmissuhteilla on merkittävä rooli ihmisen psyykkiseen hyvinvointiin (Lahikainen 2000, 78). Tutkimuksessani hyödynnän sosiaalisen konstruktionismin tapaa ymmärtää ihmisen minuutta. Näkökulmassa ymmärretään sosiaalisen todellisuuden rakentuvan vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa (Suoninen 2010, 29). Päivittäiset vuorovaikutustilanteet tuottavat tietoa sosiaalisesta todellisuudesta (Burr 2003, 4; ks. Heikkinen 2002, 187). Sosiaalisissa tilanteissa ihminen voi olla aktiivinen toimija, ja silloin ihminen jäsentää omaa minuuttaan toiminnan ja vuorovaikutuksen avulla (Hänninen 2000, 27–28).

3.2 Identiteetin ulottuvuuksia

Identiteetin käsitteellistäminen on tutkimukseni kannalta merkityksellistä, koska tutkin parisuhdeväkivaltaa kokeneiden käsityksiä omasta itsestä. Identiteetillä on useita tulkinnallisia merkityksiä. Sitä käytetään monimuotoisesti sekä tieteellisessä että arkikielessä (Virokangas 2004, 7). Identiteettiin voidaan liittää muun muassa persoonallisuus, minuus, itseys, minäkäsitys ja minä. Määrittelen identiteetin ihmisen käsitykseksi omasta itsestä. Siihen sisältyy, miten ihminen tulkitsee omaa identiteettiään. Käsitykset muodostuvat merkityssuhteiden avulla, jotka määrittyvät sosiaalisesti ihmisten välisissä suhteissa (ks. Kuusela 2006a, 55; mm. Pirskanen 2006, 110). Identiteetin käsitteellistämisessä tulisi ottaa huomioon ajan ja paikan merkitykset, koska ne määrittävät identiteetin tulkittamista (Virokangas 2004, 7; ks. Hall 1999, 23). Anna Kulmalan (2006, 61) mukaan identiteetti -käsite voidaan jakaa kahteen kategoriaan, jotka ovat persoonallinen identiteetti eli minäidentiteetti ja sosiaalinen identiteetti. Tutkimuskirjallisuudesta nousee myös muita identiteetin määritelmiä, joita ovat kulttuurillinen identiteetti, kollektiivinen, sukupuoli- ja seksuaali-identiteetti (ks. Hall 1999, 19–21; mm. Heikkinen 1999, 284; mm. Turunen 2005, 212; mm. Fadjukoff 2008, 32–34). On monia tapoja kategorisoida ja käsitteellistää ihmisen identiteettiä.

Tutkimuksessani parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen identiteettejä tulkitsen persoonallisen ja sosiaalisen identiteettien näkökulmista. Persoonallinen identiteetti rakentuu omakohtaisten kokemusten avulla (Kuusela 2006b, 103; ks. Heikkinen 1999, 284; Fad-

jukoff 2008, 31). Identiteetti jäsentyy elämäkulullisesti. Sen tulkintaan vaikuttaa ihmisen käsitykset menneisyydestä, nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Täten identiteetti on jatkuvassa muutoksessa: sitä luodaan, ylläpidetään ja ymmärretään. (Giddens 1991; 52–53; Saastamoinen 2006, 146.) Persoonallinen identiteetti rakentuu kielen ja kommunikaation avulla. Ihmisen käsitys itsestä tulee esille puheen avulla. (Burr 1995, 18; Pirskanen 2006, 110.) Tutkimuksessani väkivaltaa kokeneiden naisten kertomuksiin sisältyi minäidentiteetin kuvauksia. Kun ihminen kertoo omista tunteistaan, ajatuksistaan ja mielipiteistään, hän tuo samalla esille omaa identiteettiään; kuka minä olen.

Sosiaalinen identiteetti määrittyy subjektiaseman ja sosiaalisen tilanteen perusteella (Kuusela 2006a, 55; Pirskanen 2006, 110; ks. myös Kuusela 2006b, 103; Lahikainen 2010, 97). Sosiaalinen identiteetti määrittyy ihmisen rooleista ryhmässä, ihmissuhteista, sosiaalisesta asemasta ja statuksesta. Sen sijaan persoonalliseen identiteettiin ei liity rooli- tai ihmissuhdemääritteitä. Monet tutkijat ovat kritisoineet kahtiajakoa, koska persoonalliseen identiteettiin vaikuttaa myös sosiaalinen ympäristö. (Kärkkäinen 2001, 8–9; vrt. Kuusela 2006b, 103.) Ymmärrän sosiaalisen identiteetin ja persoonallisen identiteetin olevan vuorovaikutuksessa keskenään. Ihmisen identiteetti jäsentyy ympäriltä saadun palautteen avulla (Antikainen 1999, 203; Lahikainen 2000, 73; Kulmala 2006, 70; Fadjukoff 2008, 31). Siten sosiaalinen identiteetti tulee osaksi ihmisen persoonallista identiteettiä.

Ihminen jäsentää identiteettiään sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa (Burr 2004, 87; Antikainen 1999, 203). Varsinkin perhettä ja sukua pidetään merkityksellisinä tekijöinä ihmisen kehitykselle (Tuhkasaari 1999, 106; Lahikainen 2000, 78; Itäpuisto 2006, 123; Myllärniemi 2009, 96). Perhesuhteet mahdollistavat sen, että ihminen kokee olevan osana jotakin (Lahikainen 2010, 99; ks. myös Lahikainen 2000, 78; Itäpuisto 2006, 123; Pösö 2008, 93). Perheen sisäiset tunnesuhteet ovat tiiviitä, tunneperäisiä ja vuorovaikutuksellisia. Niissä saadaan jatkuvasti palautetta omasta itsestään (Lahikainen 2010, 131). Ihminen muokkaa omaa identiteettiään niiden avulla (Kulmala 2006, 61, 70; ks. Fadjukoff 2008, 31). Tutkimuksessa parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset kertovat kokemuksiinsa omasta elämästään; ne eivät ole irrallisia sosiaalisesta kontekstista, vaan kerrontaan sisältyy tilanteiden, tapahtumien ja ihmissuhteiden kuvauksia. Ihminen sijoittaa itsensä kuvailemaansa kontekstiinsa, ja siten hänen identiteettikokemus rakentuu.

Kielellä on tärkeä rooli sosiaalisen identiteetin rakentumisessa (Lahikainen 2010, 99). Identiteetti rakentuu kielellisten rakenteiden ja prosessien avulla. Ihmisen ajatukset, käsitykset ja mielipiteet jäsenyivät sosiaalisesti ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Burr 2004, 73, 136; ks. myös Hänninen 2000, 27; Saastamoinen 2006a, 178.) Kieli toimii myös kommunikoinnin välineenä ja sen avulla ihminen pystyy välittämään muille omista ajatuksista (Burr 2004, 73, 129; vrt. Rautio 2006, 34). Tutkimuksessani kieli toimii väkivaltakokemuksen välittäjänä. Naiset kuvaavat elämäänsä symbolisten merkien avulla ja samalla he jäsentävät kokemuksiaan osaksi omaa identiteettiä.

3.3 Sukupuoli sosiaalisen identiteetin määrittäjänä

Ihminen pyrkii sisäistämään yleisesti hyväksytyyn roolin sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa (Burr 2004, 100). Sen toteuttamisessa ihminen voi pyrkiä muuttamaan identiteettiä toisenlaiseksi (Heikkinen 1999, 279). Tämä kuvastaa sitä, että yhteiskunnassa vallitsevat odotukset tulevat osaksi omaa identiteettiään (Burr 2004, 100). Näiden odotusten avulla ihminen muokkaa käsityksiä omasta itsestä. Sosiaalisissa tilanteissa yksilö tulkitsee, mitä toiset ihmiset ajattelevat hänestä. (Heinonen 2001, 29.) Toiseus -käsite auttaa ymmärtämään sosiaalisen identiteetin merkitystä ihmisen olemassaololle. Toiseus voidaan ymmärtää ihmisen kokemuksellisenä suhteena ympäröivään maailmaan (Kulmala 2006, 70). Silloin ihminen on muodostanut kokonaisvaltaisen käsityksen itsestään. Sen tulkinnassa ihminen ottaa huomioon yhteiskunnan ja sosiaalisten ryhmien mielipiteet ja käsitykset. (Heinonen 2001, 28–29; ks. Kulmala 2006, 72.)

Sosiaalinen identiteetti yhdistetään erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin, jotka määrittyvät sosioekonomisen aseman, sukupuolen, ammattiin tai kulttuurin tai etnisyyden avulla (Heikkinen 1999, 284; Burr 2004, 87; Saastamoinen 2006a, 172; Saastamoinen 2006b, 141; Lahikainen 2010, 96). Ne voivat olla joko virallisia tai epävirallisia ihmisryhmiä. Ihminen voi kuulua ryhmään tietyn ominaisuuden perusteella. Hän voi kuulua samanaikaisesti moneen ryhmään, joten identiteetti on yhdistelmä kaikkien ryhmien jäsenyyksistä, joihin ihminen kuuluu. Osa ryhmäidentiteeteistä on hetkellisiä ja ne muodostuvat tilanteellisesti, mutta osa on jäsentynyt osaksi ihmiselämää ja ovat väistämättä läsnä jokapäiväisessä elämässä. (Burr 2004, 94–95.) Ryhmässä olevia ihmisiä yhdistää yhteinen ominaisuus, joka on jokaisella ryhmän jäsenellä. Ryhmät ovat muodostuneet joko yhteiskunnallisesti tai henkilökohtaisesti. Ryhmät eivät ainoastaan muodostu vapaaeh-

toisesti, vaan ihminen voi joutua tietyn ryhmän jäseneksi sosiaalisen pakon takia. Kulttuurilliset käytännöt voivat määrittää ihmisen tietyn ryhmän jäseneksi. Sen määrittämiseen voi vaikuttaa sosiaalinen asema yhteisössä. Ryhmät voivat tarjota vaihtoehtoisia identiteettejä, joita ihminen hyväksyy, tavoittelee tai hylkää osaksi omaa identiteettiä (Burr 2004, 87). Identiteettiä jäsenetään samaistumisen avulla. Ihmisellä on tarve kokea yhteenkuuluvuutta ja sen myötä hän voi muokata identiteettiään ryhmän kaltaiseksi. Silloin ihminen saattaa toteuttaa omaa elämäänsä muiden ihmisten käsitysten mukaisesti.

Sukupuoli on ominaisuus, jonka perusteella ihminen määritellään mieheksi tai naiseksi avulla (ks. myös Tuhkasaari 1999, 113; Näre 1994, 133; Gordon 2001, 13; Aarnipuu 2008, 65). Sukupuolella on myös merkittävä rooli yhteiskunnallisesta näkökulmasta sen avulla ihmisiä ja ihmisryhmiä luokitellaan, arvotetaan ja niihin liitetään sukupuolisia rooliodotuksia (Aapola 1999, 258). Tutkimuksen informantit ovat naisia, jolloin sukupuoli yhtenä merkityksellisenä tekijänä identiteetin määrittämisessä. Sukupuolella on kyse itsemäärittelystä, itseyden kokemisesta ja itseilmaisusta (Aarnipuu 2008, 62).

Ihminen tulkitsee itseään biologisen sukupuolen avulla. Ruumiillinen olemassaolo luo merkityksiä naisen kokemalle sukupuolelle (ks. Pirskanen 2006, 118). Tarkemmin ottaen sukupuolella on kyse ihmisen olemisen tavasta (Husso 2003, 80; Pirskanen 2006, 94; Vuorinen 2009, 313). Fyysinen olemassaolo merkityksellistyy toiminnan avulla (ks. Ronkainen 1999, 56). Sukupuoleen liittyy toiminnallinen ulottuvuus; sitä ilmennetään tietyillä sukupuolistuneilla eleillä, asennoilla, ilmeillä ja liikkeillä (Nikunen 2001, 174; Pirinen 2001, 142; Keskinen 2005, 40). Toiminnan tulevat esiin muun muassa seksuaalisuudessa, rodussa ja etnisyydessä (Butler 2006, 50). Tämä viittaa siihen, ettei sukupuoli ole pysyvä tai tasapainoinen tila, jolloin ihmisen kokema sukupuoli muuttuu jatkuvasti tekemisen kautta. (Jokinen 2001, 191.) Sukupuoli ei ole kuitenkaan kontekstista riippumaton vaan se muotoutuu sosiaalisesti ja kulttuurisesti (Rantonen 2001, 48; Burr 2004, 87; Keskinen 2005, 39; Rossi 2010, 21). Käsitys omasta sukupuolesta jäsentyy kasvatuksen, omien ajatusten ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa (Jokinen 2001, 191; ks. Juvonen & Rossi & Saresma 2010, 14).

Tutkimuksessani määritän naisen kokeman sukupuolen naiseudeksi. Sen määrittäjänä on sukupuoli-identiteetti, miten ihminen kokee oman ruumiillisen sukupuolensa. Naise-

us ei ole ainoastaan itsestään selvä identiteetti vaan myös nimi, jonka toinen tai toiset voivat subjektille antaa (Lempiäinen 2001, 36–37). Naiseus voidaan määritellä subjektipositioiksi, jossa ihminen omaksuu sukupuolisen määritelmän osaksi omaa itseään ja toimii kulttuuristen odotusten mukaisesti, miehenä tai naisena (Grönfors 1994, 66; Aapola 1999, 258; ks. myös Rantonen 2001, 48; Aarnipuu 2008, 63) Naiseuden toiminnallista ulottuvuutta voidaan määritellä naisellisuudeksi (Nikunen 2001, 174).

Sukupuolelle annetaan erilaisia merkityksiä kontekstista riippuen (Aapola 1999, 258). Kulttuurillisesti ja yhteiskunnallisesti opitut naiseuden mallit liittyvät naisen luonneominaisuuksiin, kehon ymmärtämiseen, pukeutumiseen sekä ajattelu- ja puhetapoihin. (Rantonen 2001, 48; Jones & Hearn 2008, 54.) Yhteisöllisesti voidaan määritellä, minäkäläinen toiminta on naissukupuolelle sopivaa (Aapola 1999, 113; Lempiäinen 2001, 37; Nikunen 2001, 180; Saarikoski 2001, 36). Naisiin kohdistuvat odotukset ovat hitaasti muutettavissa (Lempiäinen 2001, 37). Sukupuoleen liittyvät merkitykset muodostuvat vuorovaikutustilanteissa. Tutkimuksessani naisen sukupuoli määrittyy suhteessa väkivaltaiseen kumppaniin. Ihminen samaistuu odotuksiin, mitkä ovat sopivia hänen edustamalleen sukupuolelleen (Tuhkasaari 1999, 113). Niitä sisäistetään jopa tiedostamattomasti (Grönfors 1994, 66). Väkivaltainen mies voi määrittää odotuksia kumppaniin kohtaan, jotka velvoittavat naista olemaan tai toimimaan miehen toiveiden ja halujen mukaisesti. Nainen voi kokea, että odotukset ovat ristiriidassa hänen todellisuuskäsitteensä kanssa. Silloin naisen identiteetti voi joutua törmäyskurssille (Lempiäinen 2001, 37).

3.4 Toimijuus osana ihmisen olemassaoloa

Ihminen voidaan määritellä subjektiksi, joka kykenee tekemään päätöksiä ja valintoja sekä vaikuttamaan omalla toiminnalla elämäänsä. Toiminta luo ihmisen identiteetille merkityksiä. (Mönkkönen 2007, 142, 157.) Suvi Ronkainen (1999, 73–76) määrittelee, että identiteettiin sisältyy toiminnallinen ulottuvuus. Hän käsitteellistää sen subjektiviteetiksi, joka jäsentyy ihmisen toiminnan avulla. Identiteetin ja subjektiviteetin välinen suhde on häilyvä, koska ne ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Määrittelen identiteetin toiminnallisen ulottuvuuden toimijuudeksi, joka voidaan pitää subjektiviteetin synonyymina. Toimijuudesta puhutaan silloin, kun ihminen pystyy ohjaamaan omaa toimintaansa itsenäisesti. Se käsittää omien valintojen mahdollisuuksien hyödyntämisen.

(Mönkkönen 2007, 145.) Toimijuus voidaan kiteyttää seuraavasti; se suuntautuu toimintaan, tekemiseen ja sen edellytyksiin ja seurauksiin (Jyrkämä 2008, 199; Krokfors 2010, 252). Toimijuus sekoitetaan useimmiten toimintakykyyn. Ne eivät tarkoita samaa asiaa vaan toimintakyky on osa toimijuutta. Se mahdollistaa ihmisen toiminnan ja tekemisen ruumiillisessa muodossa. (Jyrkämä 2008, 199.) Tutkimuksessani analysoin, minkälaisia merkityksiä väkivaltakokemus luo naisen kokemalle toimijuudelle. Siihen sisältyy, miten nainen kokee oman toiminnan suhteessa väkivaltaiseen kumppaniin. Toimijuus rakentuu subjektiivisesti, koska jokaisen ihmisen elämäntapahtumat ja -tilanteet poikkeavat toisistaan (Jyrkämä 2007, 207; Jyrkämä 2008, 197). Toimijuuteen vaikuttavat muun muassa ikä, etninen tausta ja kulttuuri (Emt., 194; ks. myös Krokfors 2010, 252; Vuorikoski 2009, 313). Edellä mainitut tekijät voivat joko rajoittaa tai mahdollistaa toimijuuden toteutumista (Jyrkämä 2008, 194) ja sen kokemista.

Toiminta tulee esiin ihmisen fyysisessä olemassaolossa eleiden, ilmeiden, kehon liikkeiden ja käyttäytymisen avulla. Jotta voidaan ymmärtää toimijuutta, tulee myös ottaa huomioon ihmisen toiminnan merkitys. Sen tarkoituksena on mielekkyyden saavuttaminen, joka toteutuu intentionaalisella toiminnalla. Ihmisen toiminta on päämääräsuuntautunutta, vaikka rutiinit ja tavat ohjaavat ihmisen toimintaa. Toiminnan intentionaalisuus tulee esiin, kun ihminen asettaa itsellensä tavoitteita ja pyrkii saavuttamaan ne. (Moilanen 1999, 85–86.) Ihmisen toiminta-aiheet rakentuvat odotusten ja asenteiden mukaan. Ne vaikuttavat ihmisen tapaan olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Aho & Lainen 2002, 154; ks. Moilanen 1999, 86.)

Ihmisen toiminta on riippuvainen ympärillä olevista ihmisistä ja kontekstista. Ihmissuhteet vaikuttavat siihen, miten ihminen toimii tietyssä kontekstissa. (Burr 1999, 25.) Tämä viittaa myös siihen, että ihmisen toiminta rakentuu yhteisöllisesti, koska ihminen haluaa olla yhteisössä tarpeellinen ja hän suuntaa toimintaansa sen mukaisesti (Mönkkönen 2007, 152). Oman toiminnan avulla ihminen voidaan muuttaa ja tuottaa sosiaalisia tilanteita. Tällöin ihmisen toiminnalla on merkitystä todellisuuden rakentumisessa. (Kuusela 2011, 55; ks. Gergen 1999, 91.) Ymmärrän ympäristön ja ihmisen välisen vuorovaikutussuhteen vastavuoroisena. Ihminen pystyy omalla toiminnallaan vaikuttamaan ympärillä oleviin asioihin, tilanteisiin ja tapahtumiin. Toisaalta sosiaaliset tilanteet vaikuttavat ihmisen elämään ja siihen, miten hän kokee sosiaalisen todellisuuden. Ihmi-

nen muuttaa omaa toimintaansa ja ajatusmaailmaansa siten, että oma toimijuus ei ole ristiriidassa ulkoisen maailman kanssa.

Ihminen määrittää omia päämääriä ja tavoitteita sosiaalisessa kanssakäymisessä (Jyrkämä 1999, 139). Päämäärien tavoittelemisessa ihminen tekee valintoja ja ottaa vastuuta omista teoistaan (Mönkkönen 2007, 152). Toimijuus on aikomuksellista toimintaa, jolloin yksilö päättää oman toiminnan aloittamisesta (Jyrkämä 2008, 192). Toimijuuteen liittyvät tavoitteet, aiomukset, valinnat, velvollisuudet ja vastuut. Toimijuus näyttäytyy monialaiselta ilmiöltä, joka kuvaa ihmisen toiminnallista olemassaoloa. Tuon esille Jyrki Jyrkämän (2007, 206; 2008, 195) näkökulmia toimijuudesta, jotta voidaan ymmärtää tarkemmin käsitteen merkitystä osana tutkimusta. Hän määrittelee toimijuuteen kuuluvan kuusi modaaliteettiä, jotka määrittävät toimijuutta. Ne ovat osaaminen, tahtominen, tietäminen, täytyminen, voiminen ja tekeminen. Nämä kuusi ulottuvuutta ovat toisistaan erillisiä, mutta niillä on läheinen yhteys toisiinsa.

Modaaliteetit auttavat ymmärtämään, mikä merkitys toimijuudella on ihmisen toiminnassa. Osata -modaaliteetti liittyy ihmisen osaamiseen eli erilaisiin tietoihin ja taitoihin. Kun puhutaan ihmisen psyykkisistä ja fyysisistä kyvyistä, kyse on kykenemisen modaaliteetistä. Se voi myös tarkoittaa ruumiillista toimintakykyä. Haluamisen modaaliteetti tulee esiin, kun ihminen ilmaisee tahtotilaansa, päämääriänsä ja tavoitteitansa. Silloin ihminen on motivoitunut toimimaan päämäärän mukaisesti. Täytyä -modaaliteetti määrittyy normatiivisesti ja moraalisesti. Ihmisen toimintaa rajoittaa sekä sosiaaliset että fyysiset rajoitukset ja velvollisuudet. Voida -modaaliteetti ilmaisee valintoja ja mahdollisuuksia, mitä ihminen voi tehdä tietyssä tilanteessa. Tuntee -modaaliteetti kuvaa ihmisen perusominaisuuksia, miten ihminen arvioi, arvottaa, kokee ja tuntee erilaisia tilanteita ja asioita. Ihmisen toimijuus rakentuu näiden modaaliteettien kautta. Se syntyy niiden kokonaisvaltaisen vuorovaikutuksen avulla. (Jyrkämä 2007, 206–207; Jyrkämä 2008, 195.) Tutkimuksessani modaaliteetit auttavat jäsentämään toimijuuden merkitystä väkivaltaa kokeneen naisen toiminnan määrittämisessä. Siihen liittyy naisen kokemus omasta ruumiillisesta olemassaolosta ja sen vaikutusmahdollisuuksista.

Toimijuuden kokemiseen vaikuttaa toimintakentän konteksti, joka rakentuu ajallisesti ja paikallisesti. Toimintaympäristön ehdot ja säännöt vaikuttavat siihen, miten toimijuus ilmenee. (Lehtinen 2009, 110; ks. Jyrkämä 2007, 208.) Esimerkiksi ihmisen halut, toi-

veet ja osaaminen voivat muuttua ajan kuluessa ja toimintaympäristön vaihtuessa. (Jyrkämä 2007, 207). Anja-Riitta Lehtinen (2009) paneutuu tutkimuksessaan lapsen toiminnan resursseihin sekä niiden käyttöön ja toiminnan ehtoihin etnografisin menetelmin. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että lapsen toimijuus rakentuu sosiokulttuurisesti ja tilanteellisesti. Vaikka tutkimus kohdistuu lapsiin, niin toimintakentän ajan ja paikan merkitykset painottuvat myös aikuisten toimijuuden määrittämisessä (ks. Alanen & Kii-li & Kuukka & Lehtinen 2005, 122; ks. myös Jyrkämä 2007, 204; Jyrkämä 2008, 192). Tutkimuksessani toimijuus tarkoittaa ihmisen kokemaa tunnetilaa, jonka avulla hän tulkitsee oman toimintansa suhdetta sosiaaliseen todellisuuteen. Se on kokemuksellinen tila, joka määrittää ihmisen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista olemassaoloa.

Toimijuus -käsitteen ymmärtämiseksi tulee ottaa huomioon ympärillä oleva konteksti. Se muodostuu suhteessa toisiin ihmisiin (ks. Hänninen & Valkonen 1998). Ihmisen elinympäristö voi määrittää toimijuutta esimerkiksi siten, mihin hän kykenee, mitä hän voi tai mitä hänen täytyy tehdä (Jyrkämä 2008, 196; ks. Mönkkönen 2007, 146). Ihmiset rakentavat elämänsä käyttävissä olevien resurssien ja toimintaympäristön vaatimusten mukaisesti (Jyrkämä 2007, 204). Ne voivat olla velvoittavana, oikeuttavana tai tukevana elementtinä ihmisen toimijuudessa. Tutkimuksessani naisten elinympäristönä on ollut väkivaltainen parisuhde. Parisuhde on ihmisen toimijuuden kokemiselle merkityksellinen, koska puolisoitten välillä on intiimi ja emotionaalinen suhde. Läheisessä ihmissuhteessa otetaan myös vastuu toisesta ihmisestä ja sitoudutaan yhteiselämään, mitkä muokkaavat osapuolten välistä vuorovaikutussuhdetta. (Vuorinen 1998, 241.) Tutkimuksessani tulkitan väkivaltaa kokeneen naisen merkityksiä toimijuudesta narratiivisen lähestymistavan avulla. Väkivaltainen parisuhde määrittää naisen toimijuutta ja sen perusteella nainen jäsentää omaa toimijuutta suhteessa puolisoon ja muihin ihmisiin.

4 Parisuhdeväkivalta - sensitiivinen tutkimusaihe

4.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja kysymysten asettelu

Mielenkiintoni heräsi parisuhdeväkivaltailmiötä kohtaan, kun työskentelin opiskelijana naisten turvakodilla (Kelowna Women's Shelter) vuonna 2008. Suoritin käytännönjakson Kanadassa Brittiläisen Kolumbian osavaltion eteläosassa sijaitsevassa kaupungissa, Kelownassa. Olen myös ollut lisätyöntekijänä Lapin ensi- ja turvakodissa keväällä 2007. Työkokemus on antanut minulle mahdollisuuden tutustua väkivaltailmiöön käytännön työssä. Kanadassa suoritetussa käytännönjaksossa osallistuin terapiaryhmiin, joissa naiset kertoivat kokemuksistaan parisuhdeväkivallasta ja siitä, mikä merkitys sillä on ollut heidän elämäänsä. Osallistuin ryhmäistuntoihin opiskelijan roolissa, mutta olin aktiivisesti mukana keskusteluissa ja erilaisissa harjoituksissa.

Terapiaistuntoihin osallistuneet naiset olivat eronneet kumppaneistaan, mutta käydyissä keskusteluissa havaitsin, että väkivallan merkitys oli edelleen olennainen heidän elämässä. Naisten tarinat herättivät kysymyksiä, ihmetystä ja pohdintoja, joihin halusin perehtyä lähemmin. Heidän olemuksestaan huokui voimakkaita tunteita kuten häpeää, pelkoa, syyllisyyttä, huonommuutta ja käsittämättömyyttä. Keskustelut herättivät kysymyksiä siitä, miten väkivalta ja kontrolli esiintyvät parisuhteen arjessa ja siitä, mikä merkitys niillä on naisen identiteetille. Lisäksi pohdin sitä, kuinka naisen oman toiminnan mahdollisuudet määrittyvät, kun kumppani rajaa naisen itsemääräämisoikeutta väkivallan avulla.

Tutkimukseni alkoi hahmottua vuoden 2008 aikana. Tein kandidaatin tutkielman parisuhdeväkivallasta. Analysoin siinä, kuinka parisuhdeväkivalta traumaattisena kokemuksena vaikuttaa naisen minuuteen. Tutkielma oli teoreettinen ja siinä painottui trauman näkökulma. Halusin pro gradu -tutkielmassa keskittyä samaan aiheeseen ja laajentaa tietämystäni parisuhdeväkivallasta. Ennen tutkimuksen aloittamista olin määritellyt, että tutkimuksestani tulee laadullinen. Laadullista tutkimusta kutsutaan myös seuraavilla käsitteillä kuten kvalitatiivinen, pehmeä, ymmärtävä ja ihmistutkimus. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 23). Laadullinen tutkimus antaa ihmisläheisen ja sensitiivisen lähestymistavan tutkimuskohteeseen. Sen myötä pystyn tulkitsemaan kokonaisvaltaisesti, minkälaisia kokemuksia parisuhdeväkivaltakokemus tuottaa naiselle. Laadullinen tutkimus mah-

dollistaa myös kokonaisvaltaisen ymmärtämisen ilmiötä kohtaan (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2000, 152).

Parisuhdeväkivalta kuuluu arkoihin tutkimusaiheisiin kuten myös itsemurhat, seksuaalisuus ja addiktiot (Nikunen 2008, 156). Sensitiivisyyteen liittyy vahvasti erilaisia tunteita kuten häpeää, vihaa ja pelkoa. Eri koulukunnat, tutkimuksen alat ja aktivistiryhmät ovat kritisoineet sensitiivisten aiheiden tutkimista. Kritisointi on kohdistunut tutkimuskohteen valintaperusteisiin. Sensitiivisissä tutkimuksissa on ajateltu, että tutkijalla on henkilökohtaiset syyt tutkia kyseistä ilmiötä tai on niin sanotusti oma lehmä ojassa. Toisin sanoen, onko tutkija kokenut itse väkivaltaa tai onko hän jotenkin kieroutunut, että tutkii kyseistä aihetta? (Nikunen 2008, 156.) Kertoessani tutkimuksestani ihmiset ovat kiinnostuneet siitä, olenko itse kokenut jossakin elämänvaiheessa parisuhdeväkivaltaa. Se herätti ihmetystä, etten ollut kokenut väkivaltaa puolison taholta. Sen sijaan olen aidosti kiinnostunut parisuhdeväkivallan problematiikasta. Kokemusten tutkimisessa korostuu ihmisläheisyys, joka tarkoittaa, että aidosti ollaan kiinnostuneita muista ihmisistä ja heidän kokemusmaailmastaan (Tuomi & Sarajärvi 2002, 34). Subjektiiivinen kokemus parisuhdeväkivallasta olisi rikkonut puolueettoman tutkijan roolin.

Tutkimusongelman rajaaminen on tulkinnallista (Kivinen 2001, 71). Sen määrittäminen jäsentyy tutkijan omista lähtökohdista käsin. Omat intressit vaikuttavat valintojen tekemiseen ja tutkimusongelman rajaamiseen. Tutkimuksessani parisuhdeväkivalta muodostui tutkimuskohteeksi. Parisuhdeväkivallan monimuotoisuus ja sen vaikutukset yksilötasolla herättivät mielenkiintoni tutkittavaa ilmiötä kohtaan. Rajasin tutkimukseni koskemaan parisuhdeväkivaltaa yksilötasolla. Sen vuoksi yhteisö - tai yhteiskunnan lähestymistavasta määrittävä näkökulma jäi omien intressien vuoksi tutkimukseni ulkopuolelle. Parisuhdeväkivaltailmiön moninaisuus ja oma mielenkiinto ilmiötä kohtaan toivat myös haasteita tutkimusongelman rajaamiselle ja sen jäsentämiselle. Tutkijana eksyin sivupolulle monta kertaa aiheen laajuuden vuoksi.

Tutkimuksen kannalta olennaiset käsitteet, näkökulmat sekä tutkimusongelma ja -kysymykset muuttuivat prosessin edetessä kerta toisensa jälkeen. Joudun monta kertaa pohtimaan tutkimukseen liittyviä valintoja ja sitä, ovatko valinnat selkeitä, rajattuja ja johdonmukaisia. Identiteetti -käsite on ollut tutkimuksen yhtenä kulmakivenä, mutta käsitteellisesti sen merkitys on muuttunut tutkimusprosessin aikana. Olen pohtinut it-

seyteen liittyviä käsitteitä kuten identiteettiä, minäkuvaa, minäkäsitystä, ja persoonallisuutta. Käsitteet liittyvät läheisesti ihmisen mielen toimintoihin, mutta niiden merkityksessä on vivahde-eroja.

Pääkäsitteeksi määrittyi identiteetti, vaikka sivuutan tutkimuksessani muitakin itseyyteen liittyviä käsitteitä. En määrittele identiteettiä siten, millainen joku ihminen on. Määritellen identiteetin siten, kuinka ihminen kokee itsensä. Identiteetti ilmenee siten, minkälaisia määritelmiä ihminen tuottaa itsestään. Toimijuus käsitteellistyi osaksi tutkimusta aineiston analyysinvaiheessa, vaikka se oli mukana tutkimuksen alusta lähtien. Tutkimusprosessin alkuvaiheessa pohdin naisen toimintakykyä ja käyttäytymistä väkivaltaisessa parisuhteessa. Valintojen, kokeilujen ja ulkopuolisten antamien neuvojen avulla sain rajattua spesifin tutkimusongelman tuloksien aikaansaamiseksi. Tutkimusongelmani on seuraava: mikä merkitys parisuhdeväkivaltakokemuksella on naisen identiteetille ja toimijuudelle. Se jäsenyi tutkimuksessa esitettyyn muotoon tutkimusprosessin edetessä.

Tutkimukseen liittyy johtoajatuksia ja oletuksia, jotka ohjaavat tutkimuksen etenemistä ja vaikuttavat ratkaisujen valintaan. Kokemuksen kautta nämä hypoteesit ja johtoajatuksset voivat kokonaan muuttua. (Kivinen 2001, 69–70.) Tutkimuskysymykset muuttivat muotoaan tutkimusprosessin aikana, vaikka ne toimivat myös tutkimuksen punaisena lankana. Seuraavat tutkimuskysymykset rakentuivat tutkimusprosessin aikana:

1. Miten parisuhdeväkivalta merkityksellistää naisen toimijuutta ja millaisena nainen kokee oman toimijuutensa?
2. Miten naiset kuvaavat identiteettiään kertomuksissaan, ja minkälaisia ulottuvuuksia ne saavat naisten kerronnoissa?
3. Miten väkivaltakokemus määrittää naisen kokemaa sukupuolta?

Laadullisessa tutkimuksessa on olennaista todellisen elämän kuvaaminen. Siihen liittyy näkemys siitä, että todellisuus on monimuotoinen (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2000, 152). Todellisuus tulee esiin ihmisten kertomien kokemusten avulla. Laadullisen tutkimuksen menetelmät antavat syvempää kokemusperäistä tietoa tutkittavasta kohteesta, vaikka sen merkitystä on kritisoitu luotettavuuden toteutumisesta. (Sarajärvi & Tuomi 2004, 87–88.) Siinä kyseenalaistetaan, vastaavatko tutkimuksen tulokset todelli-

suutta (Eskola & Suoranta 1996, 175). Tutkimukseen osallistuneilla naisilla on kokemusperäistä tietoa parisuhdeväkivallasta. Kokemusten merkitys korostuu todellisuuden ymmärtämisessä ja tulkitsemisessa. Laadullisessa tutkimuksessa ilmiötä joko ymmärretään tai selitetään. Selittäminen edistää tutkittavan ilmiön ymmärtämistä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 27). Tutkimukseni tavoitteena tuoda esiin, mikä merkitys parisuhdeväkivallalla on sen kokijalle. Väkivaltaan liittyvä tabumaisuus herättää monenlaisia ajatuksia ja tunteita ulkopuolisissa henkilöissä. Se koetaan pahana, vääränä ja epäoikeudenmukaisena. Epätietoisuus voi luoda stereotyyppioita ja väärinkäsityksiä ilmiön luonteesta ja sen merkityksestä.

Tutkimuskohteena ovat naisten kerrotut kokemukset parisuhdeväkivallasta ja niistä muodostuneet merkitykset naisen toimijuudelle ja identiteetille. Kokemus voidaan määrittellä siten, että siihen liittyy tajuava subjekti ja hänen toimintansa sekä kohde, johon toiminta suuntautuu. Kokemusta voidaan kutsua merkityssuhteeksi. (Perttula 2006, 116.) Ihminen tuottaa ja jäsentää kokemustaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Kokemukset jäsentyvät ajallisesti ihmisen elämässä, mikä muodostaa elämänkullullisen tarinan. Tutkimukseen osallistuvat ihmiset kertovat tapahtumia ja tilanteita, jotka ovat olleet merkittäviä parisuhdeväkivallan kokemisessa. Kokemus muuttuu merkitysluonteiseksi, kun se koskettaa ihmistä ja tulee osaksi ihmisen elämänkulkua (Ronkainen 1999, 41; ks. Alasuutari 2001, 60). Toimijuuden ja identiteetin näkökulmasta merkitysten tutkiminen on relevanttia. Ihmisen identiteetti on kiinnittynyt erilaisiin merkityksiin ja ne tehdään todelliseksi ihmisen toiminnassa. Ihminen tulkitsee, tuottaa ja muokkaa todellisuuttaan muodostamiensa merkitysten mukaisesti. (Ronkainen 1999, 41, 61.) Merkitykset antavat pohjan sille, miten ymmärrämme muiden käyttäytymisen, mitä ajattelemme muiden ajattelevan tai miten me reagoimme siihen (Alasuutari 2001, 73).

Merkitysten tutkimisessa kohdistetaan mielenkiinto henkilökohtaisiin merkityksantoihin (Moilanen & Räihä 2001, 45). Tutkimukseni tarkoituksena on saada tietoa siitä, mitä parisuhdeväkivaltakokemus merkitsee naiselle. Merkitys -käsitteen ymmärtäminen voi vaikuttaa helpolta, koska sen avulla voidaan ymmärtää, mitä jokin asia merkitsee. Käsite on kuitenkin moninainen ja laaja-alainen, joten tarkempaa sisältöä käsitteelle on vaikea antaa. Käsitettä on käytetty väljästi monessa eri merkityksessä. (Emt., 59.) Tutkimuksessani merkitys- muodostuu ihmisen tuottaman puheen avulla. Se tulee esiin siinä,

miten ihminen kuvaa elämäänsä liittyviä tapahtumia ja tilanteita. Merkitys voidaan määrittellä asioiden kuvaukseksi, jonka sisällöllä on merkittävä asema naisen elämässä. Tilanne tai tapahtuma tulee merkitysluonteiseksi, kun sillä on jokin yhteys naisen elämään. Tutkimukseni kannalta merkitysten tulkinta on tärkeää, koska merkitysluonteisten kokemusten avulla nainen jäsentää käsitystä omasta itsestään. Naisten merkitysmailmaan tutustuminen tuo esille väkivallan ilmiötä ja sitä kautta saadaan uusia näkökulmia parisuhdeväkivaltaan koskevaan auttamistyöhön. (Nyqvist 2001, 54.)

4.2 Narratiivinen lähestymistapa todellisuuden tulkitsijana

Ontologiset ja epistemologiset käsitykset ovat tutkimuksenteossa olennaisia, mutta myös haasteellisia. Niissä perehdytään siihen, minkälaiseksi tutkimuskohde syvemmin käsitellään. (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2000, 118.) Ontologinen todellisuus tarkoittaa, minkälainen todellisuuden olemus on ja mitä voimme tietää siitä. Epistemologia liittyy tutkijan ja tutkittavan ilmiön suhteeseen, mitä voimme tietää tutkittavasta kohteesta. (Metsämuuronen 2006, 84–85.) Ontologisten ja epistemologisten kysymyksien avulla tutkija jäsentää omaa maailmankuvaansa. Tutkimuksen avulla hän tuo esille omia käsityksiään ja uskomuksiaan todellisuuden rakentumisesta ja tiedon luonteesta. (Auvinen 2008, 25.) Tutkimuksen näkökulmat muokkautuvat tutkimusprosessin edetessä (Kivinen 2001, 68). Tutkimuksessani narratiivinen lähestymistapa toimii siltana sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksen ymmärtämiseen ja jäsentämiseen, koska kummassakin on kielellä merkittävä rooli inhimillisen kokemuksen jäsentäjänä ja muokkaajana (ks. Heikkinen 2001, 126–127). Kielen avulla kokemus jäsentyy osaksi ihmisen elämää (Holma 2001, 49; ks. Eskola & Suoranta 2000, 20–21).

Narratiivisessa tutkimuksessa keskitytään siihen, miten ihmiset antavat merkityksiä kokemuksille tarinoiden avulla (ks. Katajainen 1998, 58). Kerrotut kokemukset ovat tulkintoja todellisuudesta (Hänninen 2000, 25). Väkivaltaa kokeneiden naisten kertomukset kuvaavat sosiaalista todellisuutta. Heidän kokemansa väkivalta on todellista, minkä he kokevat, tuntevat ja elävät tai ovat eläneet väkivaltaisessa kontekstissa. Väkivaltatarinoiden merkitys korostuu siinä, että se on usein vaiettu aihe. Tutkimukseen osallistuneiden naisten kertomukset korostuvat tiedon välittäjänä. Niiden avulla luodaan uutta tietoa parisuhdeväkivallasta. Kertomusten merkitys korostuu ilmiön esille tuomisessa ja

sen ymmärrettäväksi tekemisessä. Naisten kertomuksien tarkoituksena on välittää väkivaltakokemus tutkijalle ja sen myötä muille ihmisille.

Ihminen jäsentää omaa elämäänsä muodostamalla elämäntilanteista ja -kokemuksista tarinoita (Katajainen 1998, 59). Narratiivisessa tutkimuksessa tarinat ovat tiedon rakentajina ja välittäjinä (Heikkinen 2001, 116; Holma 2001, 49; Vuokila-Oikkonen & Janhonen & Nikkonen 2001, 83; Ojuri 2004, 28; Auvinen 2008, 31). Tarinoiden tarkoituksena on uuden merkityksen luominen ja sen tulkitseminen (Katajainen 1998, 58; ks. Heikkinen 1999, 282; Eskola ym. 2004, 6). Merkityksiä voidaan tulkita siten, miten niitä viestii toisille (Moilanen & Räihä 2001, 45). Narratiivisessa lähestymistavassa keskeisenä käsitteenä on kertomus, joka viittaa tarinan kertomiseen merkkien muodossa. Kertomus on tyypillisesti kielellinen, mutta se voi ilmentyä muun muassa elävän taiteen muodossa. Kertomuksen sisällä voi olla monta tarinaa ja siitä voi syntyä monia eri tulkintoja. (Hänninen 2000, 20; ks. myös Hänninen & Valkonen 1998, 3; Hänninen 2000, 19.) Tarinaan voi sisältyä alku, keskikohta, loppu ja sitä jäsentää juoni (Hänninen 2000, 20; Narumo 2010 12). Lisäksi siinä saattaa olla epäjohdonmukaisuuksia, ristiriitoja ja monenlaisia juonenkulkua (Russell & Carey 2006, 28; ks. Oksman 2001, 113). Esimerkiksi ihminen voi kokea, että kertomansa tarina on looginen ja selkeä, mutta se ei välttämättä näyttäydy muille ihmisille samanlaisena (Laitinen & Uusitalo 2008, 112).

Tarinoita pidetään perinteisenä inhimillisenä tiedon muotona ja välitystapana, joissa ihminen kertoo omasta olemassaolostaan (Ihanus 2005, 229). Tarinoihin sisältyy merkityksiä, joita hän on luonut omasta itsestään ja elämästään (Kulmala 2006, 19; Paananen 2008, 19). Tarinoilla on merkittävä rooli ihmisen elämän jäsentämisessä ja tulkitsemisessä, joka ilmenee siten, että ihminen pyrkii saamaan loogisen kokonaisuuden elämäntapahtumista. Kertomus muodostuu tiettyjen elämäntapahtumien ja -tilanteiden kuvauksista. (Hänninen & Valkonen 1998, 3-4; Heikkinen 1999, 283; Holma 2001, 48; ks. myös Vilkkonen 1998, 32; Salo 2008, 82). Kertomuksella on merkittävä rooli nykyhetkessä (Laitinen 1998, 40; ks. Ihanus 2005, 229). Sen avulla ihminen tavoittelee elämänsä eheyttä, pysyvyyttä ja mielekkyyttä (Syrjälä 2001, 208; ks. Ihanus 2005, 22).

Kertomuksessa ilmenee jatkuvuutta; sitä jäsennetään, muutetaan, tuotetaan ja kerrotaan eteenpäin (Rautala 1993, 73; Kulmala 2006, 19; Paananen 2008, 19). Kertomuksissa on havaittavissa myös pysyvyyttä, koska ne paikantuvat tiettyyn aikaan ja paikkaan (Hän-

ninen 2000, 28). Tutkimukseeni osallistuneet naiset kertovat kokemuksiaan menneestä ajasta. Väkivaltaa kokeneet naiset peilaavat väkivallan merkitystä sekä nykyhetkeen että tulevaisuuteen, ja kerronnan avulla menneisyys voi saada uusia tulkintoja (Aaltonen 1998, 43; Hänninen & Valkonen 1998, 4; Heikkinen 1999, 276). Kertomuksissa ei välttämättä tuoteta uutta tietoa vaan jäsennetään aiempaa kokemusta osaksi omaa elämänkulkua. Väkivaltakokemus voi jäsentyä ja muotoutua uudestaan kerrontatilanteiden jälkeen. Se voi saada uusia tulkintoja eri tilanteissa, ajankohtina ja eri näkökulmista katsottuna. Tämä viittaa siihen, että kerrontatilanne on riippuvainen tilanteen olosuhteista, kuulijasta ja kertojan mielentilasta. Tällöin kertomukset muokkautuvat senhetkisistä sosiaalisista tarpeista ja toiveista. (Holma 2001, 50.) Narratiivinen lähestymistapa sopii hyvin ilmiöihin, joissa kokemuksia ei voi kuvata yksiselitteisesti (Notko 2011, 129).

Tulkitsen väkivaltaa kokeneiden naisten identiteettejä. Tutkimukseen osallistuneet naiset kertovat koetusta väkivallasta, mutta siihen sisältyy myös kuvauksia naisten identiteeteistä. Ihminen jäsentää identiteettiä sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa (Aaltonen 1998, 43). Ihminen kertoo toisille, kuka minä olen (Heikkinen 2002, 186). Narratiivisessa tutkimuksessa kertomuksessa ilmenevää identiteettiä kutsutaan narratiiviseksi identiteetiksi (Heikkinen 1999, 276). Ne voivat olla joko elämänkerrallisia identiteettitarinoita tai ihannetarinoita, mitä minä voisin olla (Ronkainen 1999, 72). Identiteetti rakentuu pääsääntöisesti elämän käännekohdissa, kun ihminen joutuu yhdistämään eri kokemuksia yhtenäiseksi kokonaisuudeksi (Heikkinen 1999, 283; ks. Vilkkonen 1998, 32; 28). Tutkimuksessani parisuhdeväkivaltakokemus kuuluu joko menneisyyteen tai senhetkiseen elämänkulkuun. Naisen elämänkulkuun liittyvät muutokset muuttavat identiteettikokemusta. Yhtenä merkittävänä muutostapahtumana on uuden elämän aloittaminen naisen erotessa väkivaltaisesta kumppanista.

Narratiivinen tutkimus ei ole selkeä tutkimusmetodi tai koulukunta vaan sen voi määrittellä väljäksi viitekehykseksi (Heikkinen 2002, 185; Laitinen & Uusitalo 2008, 110). Narratiivista käsitettä voidaan ymmärtää monin tavoin, mutta tarinan -käsite sisältyy eri tulkintoihin (Laitinen & Uusitalo 2008, 110). Narratiivisen lähestymistavan monimuotoisuus ilmenee siinä, että sillä voi olla monta käyttötarkoitusta. Sitä voidaan hyödyntää tutkimusmetodinä ja aineistonanalyysimenetelmänä. Lähestymistapaa voidaan käyttää tiedon tuottamisenprosessina, jolloin sosiaalinen konstruktionismi on mukana tutkittavan ilmiön tulkittamisessa. (Heikkinen 2002, 186–187.) Tutkimuksen edetessä havaitsin

narratiivisen tutkimuksen moninaisen käyttömahdollisuuden sekä menetelmänä että välineenä kuvata tutkimusilmiötä. Lähestymistavan käyttö laajentui selittämään, tulkitsemaan ja ymmärtämään määrittelemääni tutkimusongelmaa. Tutkimukseen kuuluu eri vaiheita, jotka ovat tutkimustehtävän määrittely, teoreettisen viitekehyksen muotoutuminen, aineiston keruu ja aineiston analyysi. Vaiheet liittyvät toisiinsa ja muotoutuvat vähitellen tutkimusprosessin edetessä. (Kivinen 2001, 68.) Narratiivinen lähestymistapa on ollut mukana jokaisessa tutkimusprosessin vaiheessa, tutkimustehtävän määrittelystä analyysiprosessiin ja tutkimustulosten määrittämiseen saakka. Narratiivisen tutkimuksen monialaisuus mahdollisti yhtenäisen kokonaisuuden tuottamisen tutkimusprosessissa.

4.3 Aineistonkeruun menetelmälliset valinnat

Tutkimuksen toteutus alkoi keväällä 2009, kun kirjoitin tutkimussuunnitelman pro gradu -tutkielmastani ja samanaikaisesti hahmottelin alustavasti Mun stoori -kysymyksiä. Tutkimukseni aineistonkeruun aloitin syksyllä 2009. Otin yhteyttä eri tahoihin kuten turvakoteihin, perheneuvolaan, terapiapalveluita tarjoaviin yksiköihin ja sosiaalipalveluja järjestävään organisaatioon. Otin myös yhteyttä tukea ja tietoa tarjoaviin nettitahoihin kuten Tukinaiisiin, Tukinettiin, Tukiasemanettiin, Nettiturvakotiin ja Naisten linjaan. Olen ollut yhteydessä eri kaupunkien turvakoteihin ja Ensi- ja Turvakoti liittoon. Otin yhteyttä kolmeentoista eriin tahoon, jotka ovat joko yksityisen tai julkisen tai kolmannen sektorin instituutioita.

Kerroin tutkimuksestani lähipiirissäni eri vuorovaikutustilanteissa, jos heidän läheisverkostossaan on parisuhdeväkivaltaa kokeneita naisia, jotka olisivat kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseeni. Hyödynsin tällä tavoin lumipallo-otanta-menetelmää. Ilmoitin tutkimuksestani Internetissä Suomi24 keskustelufoorumilla, jossa keskusteltiin perhewäkivallasta. Se ei tuottanut tulosta, vaikka siellä käytiin väkivaltaan liittyviä keskusteluja. Internet-keskusteluissa esiintyi halventavia kommentteja kirjoittajien kertomuksia kohtaan. Muiden ihmisten kannanotot voivat vaikuttaa osallistumispäätöksen tekemiseen. Arvelen, että naiset eivät halunneet vastata tutkimuspyyntöni muiden kritisovien kommenttien perusteella. Nainen voi suojata yksityisyyttään osallistumatta keskusteluareenalla ilmoitettuun tutkimuspyyntöön.

Pohdin mahdollisuutta kerätä aineistoa Internet -keskustelujen avulla. Arvioin nettifoorumit huonoksi aineistonkeruuareenaksi tutkimuksessani. Keskustelufoorumeilta kerätyillä kertomuksilla on ajallinen merkitys aineiston sisältöön. Internet -keskustelujen kirjoittamisajankohta voi vaihdella päivistä vuosiin, mikä olisi mahdollisesti vaikuttanut aineiston sisältöön. Internet -sivustojen keskustelut ovat pääasiallisesti kannanottoja ja mielipideilmaisuja. Ne voivat antaa kapea-alaisen ja pinnallisen kuvan tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston sisältöön olisi ehkä vaikuttanut Internet-sivuston ylläpitäjän säännöt tai muut sivuston sisältyvät puutteet tai rajoitukset. Keskustelufoorumeilla voidaan määritellä kerronnan pituus ja kielletyt keskusteluaiheet.

Aineistonkeruuprosessi vaikutti alussa siltä, etten saa tutkimukseni toteutukseen organisaatioita mukaan. Osa tahoista ei vastannut tutkimuspyyntöni tai perusteltiin, ettei tutkimusta voi tehdä pyytämässäni organisaatioissa. Yhdeksi syyksi nousi sensitiivinen aihe ja asiakaskunnan suojaaminen. Esimerkiksi eräs toiminnanjohtaja kommentoi sähköpostitse aineistonkeruupyntöäni seuraavasti: *”Asiakkuudessa [muutettu] olevat tai sieltä juuri lähteneet naiset ovat liian akuutissa vaiheessa kirjoittaakseen kokemastaan väkivallasta ja varsinkaan siitä selviytymisestä; he eivät ole vielä selviytyneet.”* Muiden ihmisten kommentit aiheen sensitiivisyydestä korostavat eettisten kysymysten merkitystä tutkimuksen teossa. Eettisiä periaatteita määritellään säännöiksi, normeiksi, arvoiksi ja hyveiksi, jotka tulevat esiin tutkimuksen toteutuksessa (Pietarinen 2001, 58). Arkaluonteisessa tutkimusaiheessa tutkija voi joutua pohtimaan monia eettisiä kysymyksiä tutkimuksen eri vaiheissa (Heikkilä 2002, 165). Niitä pohditaan sekä yksinään että toisten ihmisten kanssa (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 27).

Tutkijan on tiedostettava ne asianosaiset, joihin tutkimus kohdistuu. He ovat useimpien ihmisiä, joiden asemaa tutkija joutuu pohtimaan tutkimukseen sisältyvien valintojen tekemisessä. Tutkijan on huomioitava se, kuinka päätöksenteko vaikuttaa heihin, tapahtuuko se suoraan tai välillisesti. (Emt. 2007, 30.) Parisuhdeväkivalta voi herättää voimakkaita tunnereaktioita henkilöissä, joihin se ei suoranaisesti kohdistu. Tutkijan tulee olla sensitiivinen muiden ihmisten tunteiden huomioimisessa. (Nikunen 2008, 156, 162.) Tutkimusaiheeni on herättänyt monenlaisia keskusteluja läheisten, tuttujen ja tuntemattomien ihmisten kanssa. Ihmisten vastareaktiot kertovat siitä, että parisuhdeväkivalta herättää kuulijoissa monenlaisia tunteita. Eräs henkilö otti yhteyttä sähköpostitse

ja kertoi oman poikansa kokemasta parisuhdeväkivallasta. Hän pohti, miksi tutkimuksia ei tehdä miehiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta ja kritisoi tutkimuksen naisnäkökulmaa. Valinnat eivät välttämättä ole muiden mielestä oikeita. Sen vuoksi tutkijan on selitettävä pohdinnoissa päätöksentekotilannetta, miksi kyseiseen valintaan on päätytty. Se auttaa myös muita ymmärtämään valinnan merkitystä. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 27.) Vuorovaikutustilanteissa jouduin korostamaan tutkijan rooliani, ja puolueettomuus oli tärkeä elementti tutkijan roolin sisäistämisessä.

Tutkimuksen toteutumiseen osallistui kolme eri tahoja: Tukinet, Love Ry (Lapsella On Oikeus Väkivallattomaan elämään Ry) ja Nettiturvakoti. Tukinet tarjoaa kriisipalveluja sähköisesti. Siellä on mahdollista osallistua eri keskusteluryhmiin tai saada henkilökohtaista tukea ja informaatiota. (ks. www.tukinet.fi) Nettiturvakoti on Ensi- ja Turvakoti liiton ylläpitämä Internet-sivusto, joka tarjoaa tietoa väkivallasta ja apukeinoja väkivaltaa kokeneille. Internet -sivusto tarjoaa mahdollisuudet tiedon saamiseen ja keskusteluryhmiin osallistumiseen. (ks. www.nettiturvakoti.net) Love Ry:n puheenjohtaja otti minun henkilökohtaisesti yhteyttä sähköpostitse nähtyään Nettiturvakodin sivustolla aineistonkeruupyynnöni. Love Ry on entisten väkivallan uhrien perustama yhdistys, jonka tavoitteena on tuoda väkivalta näkyväksi (ks. www.yhdistyslovery.org).

Kirjoitimme tutkimuspyynnön kuuteen eri kaupunkilehteen (Länsiväylä, Vantaan sanomat, Kuopion-kaupunkilehti, Helsingin-utiset, Jyväskylänkaupunkilehti, Nurmi-järvenuutiset) Love ry:n puheenjohtajan kanssa. (Ks. liite 1.) Lisäksi aineistonkeruun toisen vaiheen alussa informoin kaupunkilehdissä tutkimuksen etenemisestä ja jatko-työskentelystä. Kaupunkilehdet ovat luettavissa sähköisessä muodossa Internetissä. Sen avulla voidaan tavoittaa monia väkivaltaa kokeneita naisia. Internet antoi mahdollisuuden monipuoliseen ja valtakunnalliseen aineistonkeruuseen. Kääntöpuolena on, että Internet valikoi vastaajia sen käyttämismahdollisuuksien ja osaamisen perusteella (Heiskanen & Ruuskanen 2010c, 59).

4.4 Naisten kerronnalliset tarinat ja haastattelut

Tutkijan omat intressit ja tarkastelunäkökulmat vaikuttavat aineiston keruuseen ja sen luonteeseen (Kivinen 2001, 71). Tutkimuksen aineistonkeruussa ohjenuorana toimi narratiivinen lähestymistapa. Näkökulmassa aineisto ymmärretään kerronnallisena tekstila-

jina. Silloin narratiivisuus tulee esiin kertomuksellisena kielenkäyttönä. (Heikkinen 2001, 121; Heikkinen 2002, 189.) Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä voidaan käyttää vapaaehtoisina, rinnakkain ja eri tavoin yhdisteltynä riippuen tutkittavasta ongelmasta ja tutkimusresursseista (Sarajärvi & Tuomi 2004, 73). Keräsin tutkimusaineiston kaksivaiheisesti sekä Mun stoori -tarinoiden että haastattelujen avulla. Ilmoitin tutkimukseni kaksivaiheisuudesta lehti-ilmoituksessa (ks. liite 2). Pyysin naisia ilmoittamaan tarinassaan jos he haluavat osallistua haastatteluun. Kaksivaiheinen aineistonkeruumenetelmä mahdollisti syvemmän tiedon saamisen. Sen avulla sain selkeämman ja laajemman kuvan naisten kokemasta parisuhdeväkivallasta.

Ensimmäisessä aineistokeruuvaiheessa keräsin naisten tarinoita parisuhdeväkivallasta. Nimitin tarinat Mun stoori -tarinoiksi, joissa naiset saivat vapaasti kuvata ja sanoittaa väkivaltakokemuksiaan (ks. liite 2). Mun stoori -tarinan alustuksessa kerroin tutkimukseni tavoitteista, tutkimustehtävästä ja siihen liittyvistä prosessin vaiheista. Tutkimukseen osallistuvat henkilöt ottivat yhteyttä henkilökohtaisesti sähköpostin välityksellä sen mukaan, missä he olivat nähneet tutkimuspyyntöni. Osa naisista osallistui tarinan kirjoittamiseen Tukinetin Internet-sivustolla, jossa he kirjoittivat tarinan joko nimimerkillä tai omalla nimellä. Osan tutkimukseen osallistuvien naisten henkilöllisyys jäi minullekin epäselväksi. Tukinetin henkilökunta lähetti saapuneet tarinat minulle henkilökohtaisesti postin välityksellä.

Parisuhdeväkivaltaan voi olla kietoutuneena vaikeita ja kivuliaita muistoja, joista on vaikea puhua. Ihmisillä voi olla vaikeuksia kertoa omista kokemuksistaan. Traumaattisten kokemusten mieleen palauttaminen voi olla tutkittavalle henkisesti kivuliasta, mikä voi tuoda rajoituksia tutkimusprosessiin. (Laitinen & Uusitalo 2008, 106.) Vaikeiden asioiden sanoittaminen tai niistä kirjoittaminen voi olla monimuotoinen prosessi, ja se voi kestää oman aikansa, ennen kuin kokemus saa kerronnallisen muodon. Mun stoori -kerronnat mahdollistivat, että naiset saivat kertoa omin sanoin parisuhdeväkivallasta. Määrittelin ohjeelliset kysymykset tarinan kirjoittamisen tueksi. Kysymykset olivat laaja-alaisia, jotta tutkimukseen osallistuvalla oli mahdollisuus kertoa avoimesti kokemusestaan. Sen lisäksi mainitsin tutkimukseen osallistuville, että kysymykset ovat ohjeellisia ja kirjoittaja voi itse määritellä, mitä kertoo väkivaltakokemuksesta. Narratiivisessa tutkimuksessa korostetaan tekstin sisällön vapaamuotoisuutta (Heikkinen 2001, 121; Heikkinen 2002, 189). Kysymysten laatimisessa pyrin välttämään väkivaltaan liittyviä

ennakko-oletuksia, etteivät ne ohjaisivat naisten vastauksia. Ennakko-oletukset pohjautuvat tutkijan aiempaan tietoon tutkittavasta ilmiöstä ja ne voivat muokata aineiston sisältöä (Bruck & Ceci & Hembrook 2000, 75).

Osa tutkimukseen osallistuneista naisista kirjoitti Mun stoori -tarinansa vastaten lyhyesti esittämäni ohjeellisiin kysymyksiin. Vaikka tutkimuspyynnössä määrittelin kysymykset ohjeellisiksi ja suuntaa antaviksi, osassa tarinoissa huomasin kerronnan olevan vastauksen antamista esitettäviin kysymyksiin. Pohdin jälkikäteen Mun stoori -tarinoiden ohjeellisten kysymysten merkitystä tutkimusaineiston sisällön muotoutumisessa. Mietin seuraavia kysymyksiä: Auttoivatko kysymykset tarinan kirjoittamista, olivatko ne rajoitavia tai velvoittavia ja sitä, kuinka kysymykset vaikuttivat vapaamuotoiseen kirjoittamiseen.

Narratiivisessa tutkimuksessa painotetaan vapaamuotoisuutta, joten kysymykset saattavat rajoittaa kirjoittajan kertomaa. Reflektoinnin seurauksena koin kysymykset tärkeäksi osaksi aineiston keruussa, koska ne jäsensivät sitä, mitä halusin tietää naisten kokemuksista. Jos ohjeellisia kysymyksiä ei olisi ollut, tarinoiden sisällöt ja muodot olisivat muotoutuneet eri tavalla parisuhdeväkivallan moninaisuuden vuoksi. Naisille olisivat mahdollisesti kertoneet lapsiin kohdistuvasta väkivallasta, oman lapsuuden merkityksestä väkivaltaisen kumppanin valintaan tai puolison toiminnan syiden hakemisesta. Tarinoiden sisällöt olisivat olleet monialaisia eivätkä välttämättä olisi vastanneet tutkimusongelmaani. Ohjeelliset kysymykset ovat avoimia, joihin pystyy vastaamaan laajalaisesti ja monimuotoisesti, mutta ne rajaavat kerronnan kenttää käsiteltävistä aiheista.

Keräsin Mun stoori -tarinoita kolmen kuukauden ajan syyskuusta marraskuun loppuun vuonna 2009. Kaksi naista ilmoitti kiinnostuksensa osallistumisesta, mutta he vetäytyivät tutkimuksesta viimehetkellä. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Se tarkoittaa sitä, että henkilö voi kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta tai keskeyttää tutkimukseen osallistumisen missä vaiheessa tahansa. (Tuomi 2007, 145.) Tutkimukseni ensimmäiseen vaiheeseen osallistui yhdeksäntoista naista, joista valikoitui kahdeksantoista tarinaa. Yhtä tarinaa en huomionnut, koska se ei vastannut tutkimusongelmaan. Nainen oli perheväkivallan kokija omien vanhempiansa keskinäisen väkivallan vuoksi. Tällöin väkivalta ei suoranaisesti kohdistunut tarinan kirjoittajaan eikä tekijänä ollut

oma puoliso. Ainoana määrittävänä tekijänä tutkimukseen osallistumisessa oli, että naiset olivat kokeneet jossain elämänvaiheessa väkivaltaa puolisonsa taholta.

Kokemuksen uudelleen kertominen tapahtui kaksivaiheisessa aineistonkeruumenetelmässä. Parisuhdeväkivalta voidaan määritellä traumaattiseksi tapahtumaksi, minkä vuoksi siihen liittyvät kertomukset voivat jäädä sekaviksi, keskeneräisiksi ja kaoottisiksi. Silloin aineisto voi jäädä vain pintapuolisesti käsitellyksi. Jos ihminen kertoo tarinansa uudelleen, siitä voi tulla johdonmukaisempi ja ymmärrettävämpi kokonaisuus. (Laitinen & Uusitalo 2008, 112.) Haastattelu antaa myös sensitiivisen lähestymistavan tutkittavaan ilmiöön, koska ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa korostuu inhimillisuus (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2000, 192; Tuomi & Sarajärvi 2002, 75). Tutkimuksen kaksivaiheisuus mahdollisti Mun stoori -tarinassa saadun tutkimustiedon täydentämisen. Haastattelussa tutkija voi toistaa kysymyksen, jottei tule väärinkäsityksiä. Lisäksi haastattelutilanteessa haastateltava voi täydentää tutkimustietoa, kun hän ilmaisee vapaasti esille itseään koskevia asioita (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2000, 192; Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.)

Haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, koska siinä ollaan suoraan vuorovaikutuksessa tutkimukseen osallistuvan kanssa (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2000, 191; ks. Eskola & Suoranta 1996, 64). Sillä on erityinen luonne ja rakenne tiedon saamisessa (Ruusuvaara & Tiittula 2005, 22). Haastattelussa tutkittava henkilö korostuu subjektina, merkitysten luojana ja aktiivisena toimijana (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2000, 192). Sen avulla pyritään saamaan selville tutkimuksen aihepiiriin kuuluvat asiat (Eskola & Vastamäki 2001, 24). Tutkimuksessani haastattelun tarkoituksena oli syventää Mun stoori -tarinoista saatua tietoa. Mun stoori -tarinassa kymmenen naista ilmaisi mielenkiintonsa haastatteluun osallistumisesta. Otin yhteyttä heihin joko sähköpostin välityksellä tai tutkimukseen osallistuvan tahon välityksellä. Tukinetti henkilö- ja yhteisöpalvelut otti yhteyttä nimimerkillä kirjoittaneihin naisiin, jotka olivat antaneet suostumuksen tutkimuksen toiseen vaiheeseen osallistumisesta. Haastattelun alussa kerroin haastattelun toteuttamisesta, ja painotin noudattavani tutkimuksen eettisiä periaatteita.

Yhden naisen osalta jouduin miettimään eettisiä kysymyksiä, onko tutkimuksesta hänelle haittaa. Tutkijan vastuulla on, ettei tutkimus aiheuta vahinkoa tai kipua tutkimukseen osallistuville (Tuomi 2007, 145). Tämän vuoksi päädyin siihen, etten pyydä häntä tut-

kimuksen toiseen vaiheeseen. Toinen henkilö ei vastannut yhteydenottopyyntöni ja tulkitsin hänen vastaamattomuutensa kieltäytymisenä. Haastatteluun valikoitui lopuksi kahdeksan naista. Kahden naisen kanssa haastattelu keskeytyi, koska he lopettivat vastaamisen. He eivät kuitenkaan kieltäneet aineiston käyttämistä, joten hyödynsin heidän tarinoitaan ja keskeneräisiä sähköpostihaastatteluja aineiston analyysissä. Yksi keskeyttämisen syy voi olla, että sähköpostihaastatteluun sitoudutaan pitkällä aikavälillä. Haastateltavien elämäntilanteet muuttuvat ajan kuluessa tai heillä ei välttämättä ole aikaa vastata omien henkilökohtaisten kiireidensä takia.

Aineiston keruuta voidaan säädellä joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastajia myötäillen (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2000, 192). Mahdollistin tutkimukseen osallistuvalla henkilölle päättää, kuinka haastattelu toteutetaan. Määrittelin haastattelu-pyyntöissä toteutumismahdollisuuksien moninaisuuden: Perinteinen kasvokkain tehty haastattelu, puhelinhaastattelu ja haastattelut, jossa hyödynnetään Internetin palveluja kuten sähköpostia, Skypeä ja Messengeriä. Kuusi henkilöä halusi toteuttaa haastattelun sähköpostin avulla. Keräsin aineiston hyödyntäen kahta erilaista haastattelumenetelmää, jotka ovat narratiivinen sähköpostihaastattelu ja kasvokkain tehty narratiivinen teema-haastattelu. Ne poikkeavat toisistaan haastattelukontekstin perusteella. Kummassakin haastattelumenetelmässä korostuu narratiivisuus, joissa haastateltava vastaa esitettäviin kysymyksiin kerronnallisella tavalla (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 191). Tutkimuksessani tarkoituksena oli saada vapaasti muotoiltua kerrontaa parisuhdeväkivallan kokemuksesta.

Tutkija voi muokata haastattelun sellaiseksi, että siinä korostuu kerronnallinen ulottuvuus (Eskola & Suoranta 2000, 21: ks. Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189). Sähköpostihaastattelut ovat kirjallisesti tuotettuja kerrontoja. Haastattelussa muotoilin avoimia kysymyksiä, joista tutkimukseen osallistuva henkilö oli aiemmin maininnut joko tarinassaan tai haastattelussa. Jokaisen vastauksen jälkeen luin tutkimukseen osallistuvan tarinan ja aiemmin käydyn keskustelun, jotta sain kuvan siitä, mihin ilmiöön tai asiaan haluan saada lisää tietoa. Tutkimuksessani haastattelut rakentuivat aiemmin kerrottuun tietoon. Sähköposti tarjoaa mahdollisuuden toteuttaa haastattelun kasvottomasti, ja se sopii ihmisille, jotka pystyvät paremmin ilmaisemaan omia ajatuksiaan ja tunteitaan kirjoittamalla (Heinonen 2001, 54.) Sähköpostikeskustelu voidaan toteuttaa ajasta ja paikasta riippumatta. Haastateltavat itse määrittelevät, milloin vastaavat haastatteluky-

symyksiin. Tutkimuksessani osa naisista vastasi parin päivän sisällä, mutta joidenkin vastauksia jouduin odottamaan kaksi tai kolme viikkoa. Sähköpostihaastattelut aloitin tammikuussa 2010. Viimeisen haastatteluvastauksen sain huhtikuun lopussa 2010. Ajallisesti sähköpostihaastattelut olivat pitkäkestoisia. Niiden kesto vaihteli kahdesta kuukaudesta neljään kuukauteen.

Haastattelussa vuorovaikutuksen muodostumiseen vaikuttaa se, kuinka haastattelu toteutetaan. Sähköpostihaastattelussa vuorovaikutus rakentuu virtuaalisesti tietokoneen ja Internetin välityksellä. On kyseenalaistettu, täyttääkö sähköpostikeskustelu haastattelun vaatimuksia, koska se on tuotettu kirjallisesti Internetin välityksellä. Sähköpostihaastattelussa tutkija ei ole suoranaisesti yhteydessä haastateltavaan eikä heidän välinen vuorovaikutussuhde ole aktiivinen. Määrittelen sähköpostikeskustelun haastattelumenetelmäksi, koska Internet on yksi keskusteluareena. Sähköpostihaastattelu ei ole niin intensiivistä ja läsnäolevaa, mutta siinä on havaittavissa jatkuvuutta ja vastavuoroisuutta. Vastavuoroisuus korostuu kysymyksen esittämisessä ja siihen vastaamisessa. Keskustelu jatkuu vuorovaikutuksellisesti joko kysymyksiin vastaten tai kysymyksiä esittäen. Sähköpostihaastattelun etuna on se, että se on tekstimuodossa, joten se on käytettävissä sellaisenaan aineiston analyysissä.

Ihminen ilmaisee läsnäoloaan elekielen avulla. Sillä voi olla keskeinen merkitys haastattelussa, kun haastattelijalla ei voi kertoa itsestään mitään. (Granfelt 1998, 38.) Sähköpostitse käyty haastattelu pohjautuu merkkien, symbolien ja sanojen välittämiseen (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 44). Silloin eleet, äänenpaino ja läsnäolo eivät välity toiselle osapuolelle. Tällöin sähköpostihaastattelussa haastattelijan ja haastateltavan välinen vuorovaikutus voi jäädä osittain puutteelliseksi. Kaksi naista toivoi vastavuoroista sähköpostikeskustelua. Yksi nainen kuvaa tätä seuraavasti: ”*Jos voit sanoa jotakin lohduttavaa niin olis kiva.*” (Tyyne, haastattelu 2) Pohdin, miten voin ilmaista aitoa välittämistä ja läsnäoloa sähköpostin välityksellä. Omista tunteista kertominen olisi muuttanut haastateltavan ja haastattelijan välistä vuorovaikutussuhdetta ja mahdollisesti vaikuttanut aineiston sisältöön. Haastattelijan yhtenä tärkeänä ominaisuutena pidetään neutraaliutta. Sitä ylläpidetään siten, että haastattelijalla pitää keskustelun tutkittavassa ilmiössä omien kysymysten ja kommenttien avulla. Hänen tulisi kommentoida vastauksia lyhyesti, ettei neutraalius vaarantuisi. (Emt., 44–45.)

Kahden henkilön haastattelu toteutui kasvokkain. Heidän haastattelunsa rakentui kahdesta erilaisesta haastattelumuodosta teemahaastattelusta ja narratiivisesta haastattelusta. Nimeän menetelmän narratiiviseksi teemahaastatteluksi. Teemahaastattelu on lähellä syvähaastattelua. Siinä edetään tiettyjen teemojen kautta ja tietoa syvennetään tarkentavien kysymyksien avulla. (Sarajärvi & Tuomi 2004, 77.) Teemahaastattelussa voi esiintyä kolmentasoisia teemoja. Ylimmät teemat viittaavat aihepiireihin, joista aiotaan keskustella. Teemojen alla voi olla apukysymyksiä, jotka kuvaavat tarkemmin määriteltyä teemaa. Kolmannen tason kysymykset ovat pikkukysymyksiä, jotka pohjautuvat yksityiskohtaisen tiedon saamiseen. (Eskola & Vastamäki 2001, 36.)

Tein haastattelurungon, josta hahmottui viisi erilaista teemaa, jotka jäsenyivät naisten kirjoittamista Mun stoori -tarinoista. Teemat muotoutuivat seuraavasti: 1) parisuhde ja sen merkitys, 2) väkivallan ilmeneminen, 3) muutos, 4) parisuhdeväkivallan merkitys ja tunteet sekä 5) voimavarat. (ks. liite 3). Jäsensin viiden eri teeman alle täydentäviä ja tarkentavia kysymyksiä. Ne rakentuivat yksilöllisesti naisten Mun stoori -kertomuksen avulla, jolloin haastattelurungot poikkesivat toisistaan. Teemarunko toimi niin sanottuna muistilistana. Sen avulla pystyin johdonmukaisesti käsittelemään niitä aiheita, joihin halusin saada lisää informaatiota. Täydentävät ja tarkentavat kysymykset jäsenyivät haastattelutilanteessa. Haastattelutilanteessa määrittyy kysymyksien esittämistapa, esitetäänkö kaikki suunnitellut kysymykset ja se, missä järjestyksessä ne esitetään (Sarajärvi & Tuomi 2004, 77). Narratiivisuus sai oman merkityksensä haastattelussa, kun korostin avointa vuorovaikutusta, joustavuutta ja vapaamuotoista kerrontaa. Tavoitteenani oli toteuttaa suhteellisen vapaamuotoinen keskustelu haastateltavien kanssa. Haastattelutilanteessa tein avoimia kysymyksiä naisten kokemuksiin liittyen. Aloitin kysymyslauseet seuraavasti: *”Miten sinä koit sen.. Mitä ajatuksia se sinussa herättää.. Kuvailisitko tarkemmin kokemustasi...”* Kysymyslauseiden asettelun avulla sain vapaamuotoista kerrontaa naisten kokemuksista.

Tutkijan on kiinnitettävä huomiota tiedonhankintatapoihin ja koejärjestelyihin, jos tutkittava ilmiö kohdistuu henkilöihin (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2000, 26). Ennen virallisia haastatteluja tein koehaastattelut nauhurin avulla. Kolme läheistä lupautui koehenkilöiksi haastattelutilanteeseen ja nauhoitin koehaastattelut heidän luvalla. He eläytyivät tilanteeseen ja kertoivat mielikuvituksellisen parisuhdeväkivaltakokemuksen. Sen jälkeen kuuntelin läpi nauhoitukset ja arvioin haastattelun toteutuksen. Haastattelun

jälkeen kysyin koehenkilöiden näkemystä siitä, miten haastattelutilannetta voisi parantaa. Heidän palautteet kohdistuivat haastateltavan ja haastattelijan väliseen vuorovaikutuksen muodostumiseen. He antoivat neuvoja kysymysten asetteluun haastateltavan näkökulmasta.

Haastateltavat päättivät paikan, missä haastattelut toteutettiin. Ensimmäinen haastattelu toteutettiin haastateltavan kotona. Koti on intiimi paikka toteuttaa haastattelu. Se on haastateltavan omaa toimintareviiriä, mikä tekee haastattelupaikasta tutun ja turvallisen. (Eskola & Vastamäki 2001, 28.) Toinen haastattelutilanne oli haastateltavan työpaikalla työajan ulkopuolella. Haastattelutilanteet tapahtuivat haastateltaville tutuissa ympäristöissä. Uskon, että haastattelupaikalla on merkittävä vaikutus luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen syntymiseen. Kummankin haastateltavan kohdalla vuorovaikutussuhde rakentui ongelmitta. Haastattelutilanteissa korostuivat vastavuoroisuus, avoimuus, luottamuksellisuus ja läsnäolo. Arvelen, että vastavuoroisen vuorovaikutussuhteen muodostumiseen vaikutti epävirallinen keskustelu sekä ennen haastattelua että sen jälkeen. Ennen haastattelua vaihdoin kuulumisia ja kerroimme toisillemme senhetkisestä elämäntilanteesta. Keskustelut olivat sisällöltään arkisia. Haastattelun alussa kerroin tutkimukseni tavoitteista, haastattelun kulusta sekä korostin haastattelussa eettisiä periaatteita. Ennen haastattelua kysyin luvan nauhoitukseen. Nauhurilla oli merkittävä rooli haastattelutilanteen paikantamisessa. Käynnistettyäni nauhurin keskustelu muuttui asialliseksi ja siinä oli havaittavissa haastateltavan ja haastattelijan positiot.

Toteutin kummatkin haastattelut samana päivänä. Ensimmäinen haastattelu kesti 2h ja toinen 1h 40min. Haastattelutilanteiden intensiivisyys vaikutti vaihtelevasti omaan viireystilaani. Huomasin jälkimmäisessä haastattelussa, että viireystila aleni ja jouduin kiinnittämään enemmän huomioita omaan käyttäytymiseeni. Jatkotutkimustyötä ajatellen haastattelut olisi ollut hyvä toteuttaa eri päivinä. Haastattelutilanteet ovat intensiivisiä, tunnepitoisia ja vastavuoroisia, mikä vaikuttaa sekä haastateltavan että haastattelijan viireystilaan. Alentuneessa viireystilassa tutkija ei pysty välttämättä olemaan intensiivisesti läsnä vuorovaikutustilanteessa. Se vaikuttaa siihen, miten haastateltava kokee tulevansa kohdatuksi. Sillä voi olla merkittävä vaikutus aineiston sisällön muotoutumiseen.

Empaattinen läsnäolo korostui vuorovaikutustilanteissa, koska keskusteltavat aiheet olivat haastateltaville arkoja, vaikeita ja psyykkisesti raskaita. Sensitiivisissä tutkimus-

aiheissa luottamuksen muodostumiseen vaikuttaa empatiantaito ja yhteyden rakentuminen haastateltavan ja haastattelijan välillä (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 42). Koen, että onnistuin luomaan luottavaisen vuorovaikutustilanteen haastateltavien ja itseni välille. Naisten haastattelut etenivät hyvin ilman mitään vuorovaikutusongelmia. He kertoivat avoimesti parisuhdeväkivaltakokemuksesta, mikä helpotti kysymyksieni esittämistä vuorovaikutustilanteessa. Sain haastateltavilta positiivista palautetta läsnäolosta ja empatiantaidoistani. He kertoivat, että minulle oli helppo puhua vaikeista elämäntilanteista. Koen kasvokkain tehdyn haastattelun elämykselliseksi tiedonkeruuvälineeksi. Siinä ollaan samassa tilassa ja vuorovaikutuksellisessa suhteessa haastateltavan kanssa.

4.5 Aineiston analyysin vaiheet

Tutkijan tehtävänä on tuoda julkisuuteen naisten kertomusten tulkinat (Hänninen 2000, 32). Ne muotoutuvat ja jäsenyvät aineiston analyysiprosessissa. Tutkimukseni jäsenyi aineistolähtöisen analyysin pohjalta, jossa tutkimusaineisto määrittää teoreettisen kokonaisuuden (Eskola & Suoranta 2000, 19; Sarajarvi & Tuomi 2004, 97). Siinä pyritään lähtemään liikkeelle ilman ennakko-odotuksia tai määritelmiä (Eskola & Suoranta 2000, 19). Silloin voidaan ymmärtää ilmiötä kokonaisuudessaan huomioiden kaikki sen erityispiirteet (Kivinen 2001, 68; ks. Alasuutari 2001, 38). Tutkimuksessani aineiston merkitys oli olennainen teoriaosuuden muodostumisessa. Tavoitteena oli tulkita aineistoa avoimesti huomioiden jokaisen naisen omakohtainen kokemus parisuhdeväkivallasta. Naisten kerronnat poikkesivat muodoltaan ja sisällöltään toisistaan, mutta havaitsin yhtenäisyyksiä käsiteltävissä aiheissa. Kerronnoissa oli kuvauksia parisuhteesta, väkivallan ilmentymisestä, eroprosessista, eron jälkeistä ajasta ja naisten kokemista tunteista.

Aloitin virallisen aineistoanalyysivaiheen syksyllä 2010. Tutkimukseni aineisto koostui kahdeksantoista naisen kerronnasta. Mun stoori -tarinoita kertyi sivumäärällisesti arvioiden yhteensä noin 30 sivua. Tarinoiden pituus vaihteli kirjoittajan mukaan. Suurin osa kertomuksista vaihteli yhdestä sivusta neljään sivuun. Haastatteluaineistoa kokonaisuudessaan oli yhteensä 176 sivua (Time New Roman, fontti 12, riviväli 1,5); sähköpostihaastatteluja oli 110 sivua ja litteroitua haastatteluaineistoa oli 66 sivua. Analysoitavaa tekstiä tuli yhteensä noin 206 sivua. Jotta tutkimusaineiston koko vastasi todellisuutta, yhdistin puolikkaita sivuja yhdeksi sivuksi sivuja laskiessani. Mun stoori -tarinat ja säh-

köpostihaastattelut olivat kirjallisesti tuotettuja ja ne olivat käytettävissä sellaisenaan aineistoanalyysissä.

Kasvokkain tehdyt haastattelut piti muuttaa tekstimuotoon litteroinnin avulla. Litterointi antaa mahdollisuuden tutustua haastatteluaineistoon, kun haastattelut puretaan tekstimuotoon tietokoneelle (Eskola 2001, 133–134). Kuuntelin koneelta nauhoitettua materiaalia ja kirjoitin puhtaaksi tietokoneelle. Jouduin pysäyttämään nauhan noin 10–20 sekunnin välein, jotta sain kirjoitettua ylös haastateltavan kerronnan asianmukaisesti ja kirjaimellisesti. Kirjoitin auki haastateltavan täytesanat ja erilaiset äänen reaktiot, kuten hymähtelyt ja äännähtelyt. Litteroinnissa en kirjoittanut sanatarkasti omia äänenpainon vaihteluja, täytesanoja tai äännähdyksiä, koska en kokenut niitä relevantiksi tutkimustulosten saamiselle. Koin litteroinnin työlääksi ja keskittymistä vaativaksi vaiheeksi ja sen toteuttaminen kesti noin puolitoista viikkoa.

Tutkimukseni aineiston analyysivaihe pohjautui narratiivisen tutkimuksen oppeihin, jossa aineisto voi olla mikä tahansa kerrontaan perustuva aineisto, eikä sen tarvitse olla eheä ja juonellinen kokonaisuus (Heikkinen 2001, 121; ks. Eskola & Koski-Jännes & Lamminluoto & Saaranen & Saastamoinen & Valtanen 2004, 6). Ensimmäisillä lukukerroilla havaitsin tarinoihin sisältyvän juonenvaihteluja. Jokaisessa tarinassa on juoni, vaikka tarinat vaihtelevat pituudeltaan huomattavasti. Lyhyissä tarinoissa juonellinen käänne on vaikeasti havaittavissa. Aineistosta tulee kerronnallinen merkkien, symbolien, tarinoiden ja ilmausten avulla (Heikkinen 1999, 276; Oksman 2001, 107). Ne luovat merkityksiä koetuille tapahtumille (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 18; Kulmala 2006, 21). Tämä korostaa narratiivisen lähestymistavan merkitystä tutkimuksessa, kun ihmiset antavat merkityksiä asioille tarinoiden kautta. (Heikkinen 2001, 129; ks. Kaasila 2008, 48.) Ensimmäisillä lukukerroilla kiinnitin huomioita tarinoiden sisältöön ja rakenteeseen. Lukiessani aineistoa kirjoitin ylös omia pohdintoja ja kysymyksiä. Tutkimuksessa kiinnitin huomiota naisten kielen symboliikkaan, koska kielelliset ilmaisut, sanat ja vertauskuvat kuvaavat naisen tunneperäistä kokemusta parisuhdeväkivallasta. Tutkimusprosessissa olen hyödyntänyt gradupäiväkirjaa. Olen kirjoittanut siihen tutkimusprosessin aikana esiin nousseita ajatuksia ja tunteita sekä graduryhmässä keskustelluista aiheista. Olen kokenut päiväkirjan yhtenä tärkeänä välineenä oppimisprosessissa.

Tutkimustulosten esiintuominen voi vaatia erilaisia aineiston analyysimenetelmiä (Laitinen & Uusitalo 2008, 135; ks. Nyqvist 2001, 65). Tutkija voi hyödyntää menetelmiä tutkittavan ilmiön mukaisesti (Eskola ym. 2004, 5; Laitinen & Uusitalo 2008, 135). Aineiston analyysiprosessi koostui monista eri vaiheista, jotta sain esille tutkimuksessani esitetyt tutkimustulokset. Luettuani aineiston pariin otteeseen pohdin, miten saan aineiston loogiseksi kokonaisuudeksi aineiston analyysia varten. Päätin, että jaottelen Mun stoori -tarinat ja haastatteluaineiston eri analyysivaiheiksi. Mun stoori -aineisto määrittyi primääri eli ensisijaiseksi aineistoksi. Tällöin haastattelut määrittyivät sekundaari eli toissijaiseksi aineistoksi. Aineiston kahtiajako mahdollisti sen, että ensimmäisessä aineiston analyysiprosessissa keskityin Mun -stoori -kirjoitelmiin. Analyysiyksiköt eivät ole etukäteen sovittuja tai harkittuja, mutta tutkimuksen tarkoitus ja tehtävänasettelu vaikuttavat niiden valintaan. (Sarajärvi & Tuomi 2004, 97.)

Analyysiyksiköt muodostuivat monen eri lukukerran jälkeen. Määrittelin analyysiyksiköt ylä- ja alateemoiksi, jotka nousivat naisten kerronnoista. Vaihetta kutsutaan tematisoinniksi, jossa aineisto jaetaan eri teemojen alle ja nostetaan esiin tarkasteltavaksi tutkimusongelmaa kuvaavia sitaatteja (Eskola ja Suoranta 1998, 175,186; Eskola 2001, 146). Tutkimuksessani aineisto rakentui induktiivisesti. Siinä teoria rakentuu yksittäisistä havainnoista yleisempiin tulkintoihin (Eskola & Suoranta 1996, 63). Aineistosta havainnoin naisten yksittäisiä kuvauksia parisuhdeväkivallasta, ja niiden kautta muodostin pääteemoja tutkimuskysymyksiin viitaten. Koin teemojen määrittämisen haastavaksi ja jouduin useasti pohtimaan teemojen toimivuutta. Mun stoori -tarinat pilkoin seuraaviin pääteemoihin 1) Perustiedot: Väkivallan ja kumppanin kuvailu 2) Toimijuuden merkityksellistäminen 3) Toimijuuden kokeminen 4) Identiteetti: Käsitys omasta itsestä 5) Nainen suhteissa. (ks. kuvio 1.)

TEEMAT				
1)Perustiedot: Parisuhde ja väkivalta <ul style="list-style-type: none"> · Sosiaalinen status ·Väkivallan kuvaus ·Kumppanin ja parisuhteen kuvaukset 	2)Toimijuuden merkityksellistäminen: <ul style="list-style-type: none"> ·Kontrollin ja vallan merkitykset toimijuudelle 	3)Toimijuuden kokeminen <ul style="list-style-type: none"> ·Toimijuuden erilouottuvuudet 	4)Identiteetti: käsitys omasta itsestä <ul style="list-style-type: none"> ·Minäkäsitys ·Tunteet ·Naiseuden ja seksuaalisuuden kokeminen 	5)Nainen suhteissa <ul style="list-style-type: none"> ·Sosiaalisten suhteiden merkitys

Kuvio 1. Ylä- ja alateemojen kategorisointi

Pääteemoihin lisäsin alateemoja, jotka kuvaavat pääteeman sisältöä. Perustieto -kategoriaan kuului kerronnat, jossa nainen kertoi omasta iästään, sosiaalisesta asemastaan, kumppanistaan tai omasta perheestään. Siihen sisältyy myös väkivaltaisen parisuhteen kuvaileminen kuten väkivallan muodot, väkivaltatilanteet ja väkivaltaisesta suhteesta eroaminen. Huomasin, että naisten kerronnoissa on sekä yhtenäisyyksiä että eroavaisuuksia. Jäsentelin alateemojen sisällä naisten kokemuksia siten, että samaa ilmiötä kuvaavat asiakokonaisuudet ovat samassa kategoriassa. Tutkimuskysymykset vaikuttivat siihen, minkälainen merkitys eri yläteemalla on tutkimuksessani. Teemojen merkitykset korostuivat siinä, kuvaavatko vai jäsentävätkö teeman asiakokonaisuudet tutkimusongelmaa. Tutkimukseni kannalta seuraavat teemat ovat tulosten kannalta relevantteja: Toimijuuden merkityksellistäminen, toimijuuden kokeminen ja identiteetti. Nainen suhteissa -teema täydentää ja jäsentää edellä mainittujen teemojen asiakokonaisuuksien sisältöä. Perustiedot antavat tutkimukselle lähtökohdat, kuka on parisuhdeväkivallan kokija, ja miten väkivalta ilmenee naisten kokemuksissa.

Yhtenä aineistonanalyysin välineenä hyödynsin erivärisiä pahvipapereita. Tulostin aineiston tietokoneelta ja leikkasin asiakokonaisuudet ja lauseet omiksi kokonaisuuksiksi. Kirjoitin erivärisille pahveille yläteemat ja jaottelin leikatut asiakokonaisuudet niiden alle. Tämä mahdollisti sen, että pystyin havainnoimaan aineiston kokonaisuudessaan ja siten rajaamaan epärelevantit lauseet ja asiakokonaisuudet pois. Otin teemojen lisäksi yhden ylimääräisen pahvin käyttöön, jonka nimesin: *Muut asiakokonaisuudet*. Siihen

kiinnitin sinitarralla asioita, jotka eivät olleet olennaisia tutkimukseni kannalta, tai jotka olivat irtonaisia lauseita kokonaisuuteen nähden, tai jotka etsivät paikkaa tutkimuksessani. Hyödynsin pahvia koko aineistoanalyysiprosessin ajan. Asiakokonaisuuksien merkitykset muuttuivat prosessin aikana ja sitä mukaan vaihdoin niiden paikkaa eri teemojen alle.

Aineiston analyysissa käytin tietokoneen Microsoft Officen Word-tekstinkäsittelyohjelmaa. Tarinat ja haastattelut olivat kirjoitetussa muodossa tietokoneella. Siirsin yläteemojen alle asiakokonaisuuksia ja lauseita aineistosta. Samalla hyödynsin aineiston analyysissa käytettyjä pahveja, jotta pystyin havainnoimaan kokonaisuutena jaottelun toteutumista eri teemojen alle. Samassa asiakokonaisuudessa saattoi olla elementtejä, joiden perusteella asiakokonaisuus määrittyi monen eri teeman alle. Hyödynsin Wordin tekstinkäsittelyohjelman väriojelmaa. Samankaltaiset tai samaan asiaan viittaavat asiakokonaisuudet väritin samalla värillä. Etenin vaihe vaiheelta teemojen kategorisoinnin mukaisesti.

Oma tulkintani alkoi jäsentyä yhdistäessäni naisten kokemuksia keskenään. Yhdistin omia pohdintojani ja tulkintojani aineiston teemojen alle. Tässä vaiheessa huomasin rajaamisen tärkeyden. Alussa analyysitekstiä oli kokonaisuudessaan 140 sivua, eikä siihen ollut sisällytettyä teoriaa tutkimuskirjallisuudesta. Laadullisessa tutkimuksessa korostetaan tutkimusongelman rajaamisen välttämättömyyttä, koska muuten sisällöstä saattaa tulla hajanainen (Kiviniemi 2001, 71). Silloin on tärkeää kiinnittää huomio niihin seikkoihin, jotka ovat olennaisia tutkimusongelman kannalta (Alasuutari 2001, 40; ks. Kiviniemi 2001, 71). Jouduin pohtimaan aineiston sisältöä tutkimusongelmaan nähden ja poistin tutkimukseni kannalta epärelevantit aiheet pois ja siten kokonaisuus alkoi jäsentyä. Tutkimuskysymykset toimivat tutkimuksessani aineistonanalyysiprosessin kulmakivinä. Ne ohjasivat aineistonanalyysiprosessia eteenpäin. Kun olin saanut aineiston koottua, lisäsin teoriakirjallisuutta tukemaan omaa pohdintaani ja jäsentämään tutkimustuloksia. Aineiston pilkkominen ja sen uudelleen jäsentäminen kerronnalliseen muotoon tuo esiin narratiivisen tutkimuksen elementtejä. Olen valinnut naisten kerronnoista sitaatteja, jotka kuvaavat selitettävää ilmiötä.

Tutkimus tulisi toteuttaa sensitiivisesti huomioiden tutkijan eettiset vastuut ja velvollisuudet. Se ilmenee tutkijan reflektoitavana toimintatapana, jossa reflektoidaan omia

valintoja koko tutkimusprosessin ajan. Tutkija on myös moraalinen toimija, koska häneltä odotetaan moraalista sitoutumista ja selkeitä arvovalintoja. (Pohjola 2003, 59; ks. Eskola ym. 2004, 5.) Eettiset kysymykset ovat olleet läsnä koko tutkimusprosessin ajan. Olen pohtinut niiden toteutumista tutkimuksen eri vaiheissa kuten tutkimusongelman määrittämisessä, tutkimusmenetelmän ja tutkittavien valinnassa, teoreettisen viitekehän määrittämisessä, tutkimustulosten analysoimisessa ja niiden tulkitsemisessä. Tutkimukseni sensitiivisyys on tuonut tutkijan positioon refleктоivan otteen. Reflektioni on mahdollistanut moraalisten arvovalintojen jäsentymisen osaksi tutkimusprosessia.

Tutkimukseni toteuttamisessa olen hyödyntänyt empaattista kirjoitustapaa, jonka pyrkimyksenä on tuoda esiin tutkittavien kokemuksia siten, että lukija voi samaistua tutkittavien kokemuksiin ja siten ymmärtää enemmän tutkittavaa ilmiötä. Kirjoitustavassa kuvataan tutkittavien todellista kokemusta ilman, että ilmiötä valikoidaan ja kaunistellaan (Granfelt 2002, 129). Empaattisessa kirjoitustavassa korostuu se, mikä on sopiva tapa ja sävy puhua ja esittää arkaluotoisia asioita (Nikunen 2008, 164). Kirjoitusprosessissa pohdin eri käsitteiden ja määritelmien merkitystä, koska parisuhdeväkivalta voi koskettaa monen ihmisen elämää tai se koetaan muuten herkäksi aiheeksi (Emt., 164). Tutkimuksessa kyseenalaistin uhri-käsitteen, joka viittaa parisuhdeväkivallan kohteena olemiseen. Miellän sen negatiiviseksi käsitteeksi ja välttelen sen käyttöä tutkimuksessani. Toimijuuden näkökulmasta uhri käsite määrittelee naisen toimijuutta (vrt. Kruus 2010, 138). Käsitteet voivat toimia rajaavina ja ohjaavina elementteinä tutkimuskoprosessissa. Tutkimuksessani yhtenä merkityksellisenä tekijänä on, että käsittelin tutkimukseni aineiston avoimesti ja aineistolähtöisesti. Tämä vaikutti refleктоivaan ja kriittiseen pohdintaan käsitteiden määrittämisessä.

Sensitiivisyys korostuu myös yksityissuojan noudattamisessa. Se tarkoittaa, että tutkimukseen osallistuvat eivät ole tunnistettavissa tutkimuksen julkaisussa. (Kuula 2006, 108, 112; Tuomi 2007, 146.) Anonyymiteetti tarkoittaa myös sitä, että aineistosta poistetaan suorat ja epäsuorat tunnisteet tai ne muutetaan (Kuula 2006, 112; Tuomi & Sarajärvi 2002, 21). Muutin tai poistin aineistosta tunnistustiedot kuten paikkakunnan, nimen ja muut henkilökohtaiset tiedot, joista tutkimukseen osallistuva henkilö voidaan tunnistaa. Tutkimukseen osallistuneiden kokemuksia kuvailen aineistoluvussa keksimieni nimien perusteella, joiden valintaan vaikutti tarinoiden tulojärjestys. Tarinoiden nimeämisessä hyödynsin numeron kirjoitettua muotoa. Toisin sanoen millä kirjaimella

numero alkoi, se määritteli nimen valitsemisen. Esimerkiksi ensimmäisen tarinan nimesin Enniksi, toisen tarinan Tyyneksi ja niin eteenpäin. Joidenkin numeroiden alkukirjain alkoi y-kirjaimella eikä sillä alkavalla kirjaimella ole kovinkaan paljon suomenkielisiä naisten nimiä. Päädyin hyödyntämään sanan toista kirjainta. Looginen jaottelu auttoi minua hahmottamaan aineiston analyysissä, mikä tarina oli kyseessä.

Tutkimukseen valikoitumisen määrittävinä tekijöinä olivat parisuhdeväkivaltakokemus ja se, että sen kokijana on nainen. Eroavaisuuksia ilmeni muun muassa osallistujien iässä, sosiokulttuurisessa asemassa ja heidän kokemassaan väkivallassa. Tutkimukseen osallistuneet kuvasivat, että väkivaltainen parisuhde oli muodoltaan avio- tai avoliitto tai seurustelusuhde. Siinä he olivat kokeneet fyysistä, henkistä ja seksuaalista väkivaltaa erimuodoin. Naiset eivät olleet kokeneet taloudellista väkivaltaa puolison taholta. Osa naisista kertoi eron jälkeisestä väkivallasta, jonka tyyppillisenä muotona oli henkinen väkivalta. Tutkimukseen osallistuvien naisten ikäjakauma oli kahdestakymmenestä kuu-teenkymmeneen vuoteen, mutta suurin osa vastaajista oli keski-ikäisiä naisia. Suurim- malle osalle naisista väkivaltakokemus kuului menneisyyteen, ja suhteen kesto vaihteli parista kuukaudesta kolmeenkymmeneen vuoteen. Ainoastaan kolme naista kertoi ole- vansa väkivaltaisessa parisuhteessa aineistonkeruuajankohdalla. Yksi nainen asui väki- valtaisen kumppanin kanssa samassa taloudessa, vaikka he olivat eronneet. Selventääk- seni tutkimustulosten esiin tuomista tein taulukon, joihin kirjoitin tutkimukseen osallis- tuneiden naisten perustiedot (ks. liite 4). Taulukossa on esillä väkivallan muodot, suh- teen laatu ja kesto sekä senhetkisen tilanteen siviilisääty. Taulukossa ilmoitan naisen tutkimukseen osallistuvuudesta, osallistuiko nainen ainoastaan tarinan kirjoittamiseen vai kumpaankin tutkimuksen vaiheeseen.

Tutkimukseen osallistuneiden alkuperäiset tutkimusaineistot ovat ainoastaan vain minun käsiteltävissä. Tutkimuksen on oltava luottamuksellista. Se tarkoittaa sitä, että tutki- muksesta saatua tietoa ei luovuteta ulkopuolisille (Tuomi 2007, 145). Säilytän tutki- muksen aineiston mahdollista jatkotutkimusta varten. Aineiston säilyttämisessä nouda- tan huolellisuutta ja salassapitovelvoitteita. En hävittänyt henkilöiden yhteystietoja, jot- ta tarvittaessa pystyn jälkikäteen ottamaan yhteyttä tutkimukseen osallistuneisiin henki- löihin. Osa toivoi saavansa tutkimukseni sen valmistuttua. Osa tutkimukseen osallistu- neista kirjoitti tarinan Tukinetin -nettisivustoilla, joten Tukinetin henkilökunta oli osal- lisena aineiston käsittelyssä.

5 Parisuhdeväkivalta monimuotoisena kokemuksena

5.1 Naisten kokema parisuhdeväkivalta

”Oman rakkaansa vahingoittamista sanoilla ja teoilla”

Väkivalta voidaan parhaiten ymmärtää laaja-alaisena toimintamallina, joka ilmenee muun muassa henkisenä, fyysisenä ja seksuaalisena väkivallan muotona (Ruusu vuori 2002, 13; Saarikoski 2006, 47). Ne voivat esiintyä parisuhteessa limittäin ja samanaikaisesti (Ojuri 2004, 19). Väkivaltamuotojen avulla mies ylläpitää valtaa suhteessa naiseen (Nygqvist 2001, 30; ks. Nyqvist 2006, 152). Tutkimukseen osallistuneiden naisten kokemuksille on yhtenäistä miehen vallan ja kontrollin käyttö väkivallan eri muodoin. Naiset määrittelevät kokemansa väkivallan tulkitsemalla puolisonsa tekoja. Sen avulla heidän kokemansa väkivalta käsitteellistetään joksikin väkivallan muodoksi. Väkivallan tunnistamisessa on olennaista ilmiön nimeäminen (Jokinen 2007, 217). Tulkintaan vaikuttaa se, mikä toiminta mielletään väkivallaksi (Ellonen 2010, 47; Cory & McAndless-Davis 2008, 27). Pääsääntöisesti naisen väkivaltakokemusta määrittää joko senhetkinen tai entinen parisuhde. Aineistossa kaksi naista kertoo, että he ovat kokeneet väkivaltaa kahdessa parisuhteessa. Yhden naisen kokemuksessa väkivaltaa ilmeni kolmen eri miehen taholta parisuhteiden aikana.

Väkivallan ilmenemismuodot ovat monimuotoisia. Kaksi naista kertoo, että he ovat kokeneet fyysistä väkivaltaa. Neljä naista määrittelee, että heidän kokemuksiinsa liittyy henkinen loukkaaminen. Kahden naisen kokemuksessa henkisen, fyysisen ja seksuaalisen väkivallan muodot yhtyvät yhdeksi kokonaisvaltaiseksi kokemukseksi. Kymmenen naisen kerronnassa ilmenee sekä fyysisen että henkisen väkivallan muodot, jotka ilmenevät syklittäisinä tai toisistaan riippumattomina tekoina. Henriikka ja Kyllikki ovat kokeneet henkistä ja fyysistä väkivaltaa puolisonsa taholta. He kuvailevat väkivaltakokemustaan seuraavasti:

”Mielestäni parisuhdeväkivalta tarkoittaa oman rakkaansa vahingoittamista sanoilla ja teoilla. Oma kokemukseni tästä on muun muassa haukkuminen, alistaminen, päälle käyminen, ranteiden vääntely, töniminen, potkiminen, heittäminen, vahtaaminenkin.” (Henriikka, haastattelu 19)

”Parisuhdeväkivalta on minun yli kävelemistä fyysisen väkivallan voimalla tai sanallisella pelottelulla, mitätöinnillä, haukkumisella, kiroilemisella, pii-

kittelyllä. Se on rakastamisen totaalinen vastakohta.” (Kyllikki, haastattelu 10)

Henriikka määrittää väkivallan psyykkisenä ja fyysisenä vahingoittamisena, jonka tekijänä on rakastettu ihminen. Kyllikki tulkitsee väkivaltakokemuksen rakastamisen vastakohtaksi, jonka tarkoituksena on haavoittaa naista fyysisen väkivallan voimalla ja sanallisilla loukkauksilla. Naisten väkivaltakokemuksissa on havaittavissa samankaltaisia piirteitä, vaikka ne ovat toisistaan poikkeavia. Tämä viittaa siihen, että väkivaltakokemus määrittyy subjektiivisesti eikä sitä välttämättä voida kuvata yleisten tuntomerkkien avulla. Lisäksi väkivaltakokemuksen sisältöön vaikuttavat parisuhteen osapuolet sekä heidän välinen vuorovaikutussuhteensa ja senhetkinen tilanne. (Purjo 2010, 1, 16; ks. Keskinen 2005, 238.) Yhtenäistä väkivaltaa kokeneille naisille on se, että väkivalta on kietoutunut välittämisen ja rakkauden tunnetiloihin.

Ajan merkitys korostuu naisten eri elämänvaiheiden kuvaamisessa. Naisen väkivaltatulintoihin voi vaikuttaa hänen koko elämänsä historiansa (Nyqvist 2001, 112). Naisten kertomuksissa on kuvauksia ajasta ennen väkivaltaista parisuhdetta ja sen jälkeen. Ajanjaksoinen kerronta korostaa narratiivisuuden merkitystä väkivaltakokemuksen esilletuomisessa. Yksi nainen kertoo esimerkkejä miehen väkivaltaisuudesta ennen kuin heidän välinen suhde muuttui seurusteluksi. Kerronnat painottuvat pääasiallisesti parisuhteessa vietettyyn aikaan. Tutkimuksessani suurin osa naisista mainitsee, että väkivaltaisuus ilmeni vasta parisuhteen aikana, eikä merkkejä siitä ilmennyt seurustelusuhteen alkuvaiheessa. Väkivaltatilanteet ilmenivät kuukausien ja jopa vuosien kuluttua parisuhteen aloittamisesta. Monille naisille väkivalta voi tulla järkytyksenä ja yllätyksenä (Husso 2003, 79). Osa naisista kuvailee väkivaltatilanteita konflikti- tai riitatilanteina. Tulkitseen, että väkivallan ulottuvuus voi olla läsnä jo parisuhteen alussa, mutta nainen ei välttämättä pysty tunnistamaan ja nimeämään väkivaltaa. Siihen voi vaikuttaa erilaiset käsitykset väkivallasta ja sen syistä (Nyqvist 2006, 161). Väkivalta voi tulla näkyväksi silloin, kun se ilmenee konkreettisenä tekona kuten lyöntinä ja tönäisyinä (Perttu 2002b, 85). Sen seurauksena nainen voi ymmärtää väkivallan vaarat (Jones & Hearn 2008, 61).

Naiset kertovat väkivaltatilanteista, jotka ovat merkityksellisiä kokemuksensa esilletuomisessa. He kuvaavat väkivaltatilanteita hyvinkin tarkasti kuten minkälainen väkivaltateko oli, mitä tapahtui ennen sitä ja mitä siitä seurasi. Suurin osa fyysistä väkivaltaa kokeneista naisista kertovat tilanteista, jolloin ensimmäinen väkivaltateko ilmeni. Emo-

tionaalisessa väkivallassa ensimmäisen väkivaltatilanteen kuvaaminen on haastavampaa kuin fyysisessä väkivallassa. Henkistä väkivaltaa kokeneet naiset eivät pystyneet määrittämään, milloin miehen väkivaltaisuus ilmeni ensimmäisen kerran (ks. Hannonen 2001, 71). Se viittaa siihen, että henkinen väkivalta kietoutuu salakavalasti kumppanien väliseen vuorovaikutukseen. Naiset kertovat väkivaltatilanteista, joissa teot saivat uusia ulottuvuuksia tai piirteitä. Teoissa tapahtuvat muutokset tuovat uusia piirteitä naisen kokemalle väkivallalle. Seuraavissa naisten kuvauksissa ilmenee väkivallan muuttuminen:

”Tuli uhkailut ja henkinen väkivalta joka lapsen synnyttyä muuttui myös fyysiseksi.” (Henna, tarina 9)

”Epäilyt lisääntyivät ja väkivalta koveni kerta kerralla. Se alkoi läpsäisystä ja viimeinen kerta; oli koko asunto täynnä verta ja minun päähän piti ommella tikkejä.” (Klaara, tarina 18)

”Mitä enemmän mä annoin periksi, sitä enemmän se jatkui.” (Klaara, haastattelu 18)

Naiset kuvailevat tilanteita, jolloin väkivalta raaistui. Osassa naisten kokemuksissa väkivalta alkoi henkisellä väkivallalla ja pahentui fyysiseen väkivaltaan. Edellä mainitussa Hennan kokemuksessa väkivalta muuttui fyysiseksi lapsen synnyttyä. Sen sijaan Klaara kertoo, että väkivalta pahentui kerta kerran jälkeen. Osassa naisten kertomuksissa emotionaalinen väkivalta pahentui prosessimaisesti. Väkivaltainen puoliso oli alussa mustasukkainen miespuolisista ihmissuhteista, mikä johti lopulta pakonomaiseen kontrollointiin. Mies kontrolloi naisen menemisiä muun muassa kieltämällä ystävä- ja sukulaisuhteet. Kontrolloimiseen liittyi myös fyysisen väkivallan käyttäminen. Naisten väkivaltakokemuksissa voi ilmentyä toistuvuus, säännöllisyys ja pahentuminen (Holma 2005, 155). Ne voivat olla merkittäviä tekijöitä väkivallan kuvaamisessa.

Elämänkulkuun liittyvät tapahtumat ja tilanteet voivat muuttaa väkivaltakokemuksen sisältöä. Yhden naisen kokemuksessa miehen väkivaltaisuus lisääntyi hänen työttömyysjakson aikana. Parin naisen kerronnassa ilmenee, että väkivalta raaistui epäluottamuskyksymysten takia. Väkivaltainen mies menetti luottamuksen puolisoonsa joko oman tai naisen pettämisen takia. Yhtenä merkittävänä havaintona on se, että parisuhteen vaikiintuminen tuo uusia ulottuvuuksia naisen kokemalle väkivallalle. Naisten parisuhteissa tapahtuvia muutoksia olivat avioliiton solmiminen, yhteen muuttaminen ja yhteisen

talon rakentaminen. Viiden naisen kerronnassa on havaittavissa, että miehen väkivaltaisuus pahentui raskausaikana tai lapsen syntymän jälkeen. Naisten kokemuksissa elämäntilanteiden kuvaaminen viittaa siihen, että väkivalta on kontekstisidonnaista. Seuraavassa on kuvauksia ympäristön merkityksestä naisten kokemalle väkivallalle:

”Kun koti ovi laitettiin kiinni ja ihmiset eivät nähneet tai kuulleet, alkoi helvetti.” (Katriina, haastattelu 12)

”Väkivalta siirtyi jopa julkiselle paikalle eli hän pahoinpiteli minua ravintolassa ystävien edessä.” (Senni, Tarina 7)

”Parhaiten tämän väkivallasta muistan ulkomailla autossa tapahtuneet iskut; takapenkillä lastenistuimissa kaksi lastamme itki minun lisäkseni.” (Kyllikki, tarina 10)

Väkivaltakokemus sijoitetaan tiettyyn kontekstiin sen perusteella, missä teot ovat ilmenneet. Naisten kertomuksissa on kuvauksia tekopaikoista ja henkilöistä, jotka olivat todistamassa miehen väkivaltaisuutta. Suurin osa naisista kertoo, että väkivallan ilmenemispaikkana on kodin ympäristö. Katriina kuvailee, että koti antaa salaisen toiminta-areenan väkivallalle, jolloin se ei välttämättä tule tietoon ulkopuolisille henkilöille. Joidenkin naisten kokemuksissa voidaan havaita, että väkivaltaa ilmeni kodin ulkopuolella ja muiden ihmisten nähden. Naisten kokemassa väkivallassa lapset ovat osallisia väkivaltatilanteessa, vaikka sitä ei suoraan kohdisteta heihin. Osa naisista kertoo, että mies löi puolisoaan lasten nähden, jolloin he joutuvat vanhempiansa välisen väkivallan todistajiksi. Sillä voi olla merkittävät seuraukset ihmiskehitykseen, koska lapsuuden perhesuhteet voivat määrittää sen, millainen elämä ihmisellä tulee olemaan aikuisena (Vornanen 2006, 119; ks. Nyqvist 2006, 155).

Useat naiset kuvailevat väkivaltaa sisältyy fyysisen voiman käyttäminen. Silloin on kyse fyysisestä väkivallasta, jota pidetään vakavana ihmiseen kohdistuvana väkivallan muotona (Notko 2011, 12). Väkivalta määrittyy siitä aiheutuneiden seurauksien perusteella tai käytetään fyysistä voimaa väkivallanteon yhteydessä (Korkeela-Leppälä 2001, 31). Ruumiillinen väkivalta tulkitaan useimmiten Rikoslaisissa ihmisen henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena (Nyqvist 2006, 152; ks. Notko 2011, 24; Rikoslaki 19.12.1889/39). Naisten kokemuksissa fyysinen väkivalta saa seuraavia muotoja:

”Läpsimistä, kasvoille sylkemistä, tuuppimista, potkimista ja pahimmillaan kuristamista.” (Tyyne, haastattelu 2)

”Otetaan kiinni ja ravistellaan. Otetaan hiuksista kiinni ja vedetään. Lyödään nyrkillä. Ajetaan veitsellä takaa. Osoitetaan aseella.” (Katriina, Haastattelu 12)

”Kun pääsin vessaan, oli veitsi kaulallani ja hän sanoi, että minua ei enää huomenna ole.” (Henriikka, tarina 19)

”Odotin ensimmäistä lastani kun mies yritti tappaa meidät haulikolla, mutta oli niin humalassa ettei onnistunut.” (Heini, tarina 11)

Edellä mainituissa naisten kokemuksissa voidaan havaita, että fyysinen väkivalta voi saada monenlaisia muotoja. Se ilmenee muun muassa tönimisenä, repimisenä, ravistelemisenä, lyömisenä, potkimisenä, kuristamisenä, sylkemisenä, läpsimisenä ja kiinnipitämisena. Väkivaltatilanteissa käytettiin välineinä muun muassa tapettiharjaa, kenkää, veitsiä, käsiasetta tai jopa haulikkoa. Niiden käyttäminen voi antaa miehelle vallan ja kontrollin tunnetta. Suurin osa naisista kertoo, että he ovat saaneet väkivallan seurauksena ruhjeita, vammoja, murtumia, mustelmia tai heiltä on lohjennut hampaita (ks. Keskinen 2005, 84). Fyysisen väkivallan määrittäminen vammojen perusteella voi olla harhaanjohtavaa, koska teot eivät välttämättä aiheuta naiselle näkyviä fyysisiä vammoja. Osa naisista kuvailee, etteivät saaneet fyysisestä väkivallasta vammoja, jolloin he määrittelevät teon voimankäytön suhteen. Naiset kuvailevat sitä seuraavalla tavalla:

”Hän kuitenkin päätti hakata yhteisen ystävämme.” (Henriikka, tarina 19)

”Se saatto vetää turpaan jotain vierasta (...) Se paiskasi jotain esinettä tai muuta, mutta se väkivalta oli kokoajan, mutta se ei kohdistunut suoraan minun.” (Klaara, haastattelu 18)

”Hän teki sellaista läheltä piti väkivaltaa. Iski nyrkillä suuria reikiä seinään minun korvan vieressä. Hajotti esineitä tai uhkaili väkivallalla.” (Senni, haastattelu 7)

”Sitten se paheni erilaisten esineiden heittelyyn, kaapin ovien irrottelu, joulukuusen heitti ulos koristeineen kun en sitä ruvennut riisumaan. Särki auton ikkunat hakkaamalla.” (Tyyne, haastattelu 2)

Kahden naisen kokemuksissa mies käyttäytyi aggressiivisesti ulkopuolisia ihmisiä kohtaan. Henriikka kertoo, että mies pahoinpiteli heidän yhteisen ystävänsä illanvieton päätteeksi. Klaara kuvaa, että fyysinen väkivalta kohdistui ensiksi ulkopuolisiin henkilöihin ja laajentui myöhemmin koskemaan myös häntä itseään. Ulkopuoliseen henkilöön kohdistettu väkivalta voi toimia vaihtoehtoisena tapana purkaa aggressiivisuutta,

kun mies ei voi kohdistaa väkivaltaa omaan kumppaniinsa (ks. Hannonen 2001, 70). Osassa naisten kokemuksissa fyysinen väkivalta ilmenee kaappien irrottamisena, esineiden heittelemisenä ja niiden rikkomisena. Senni määrittelee esineiden särkemisen 'läheltä piti -väkivallaksi', kun se ei suoranaisesti kohdistu häneen. Tulkitseen, että omaisuuden tuhoaminen on välillistä väkivaltaa, mutta siihen liittyy fyysisen väkivallan ulottuvuus.

Naisten tarinoissa miehen vallankäyttö ei ilmene ainoastaan fyysisenä toimintana vaan myös muina väkivallan muotoina. Parisuhteen valta-asema voi rakentua psyykkisten, taloudellisten ja sosiaalisten väkivallanmuotojen avulla (Nyqvist 2006, 152). Naiset eivät olleet kokeneet taloudellista väkivaltaa, jota en tarkemmin käsittele tutkimuksessani. Useiden naisten kerronnoissa yhtenä väkivallan muotona on henkinen väkivalta. Tulkitseen sosiaalisen väkivallan kuuluvan henkisen väkivallan kategoriaan. Henkinen väkivalta voi saada monenlaisia muotoja, ja seuraavassa on naisten kuvauksia kokemaastaan väkivallasta:

"Mielestäni parisuhdeväkivaltaan kuuluu henkinen väkivalta johon kuuluu alistaminen, nimittely, halveksunta, nälviminen ja mykkäkoulu." (Katriina, Haastattelu 12)

"Nimittely ja alistaminen olivat suurimmat väkivallan muodot (...) Minun kontrolloiminen ja mustasukkaisuus olivat myös mukana koko ajan." (Kirsti, Haastattelu 6)

"Hän ei lyönyt, mutta hän sitten harrasti henkistä julmuutta ja heitteelle jättöä monin erin tavoin. Se oli jatkuvaa semmoinen ohittaminen, vähättely, mykkäkoulunpitäminen, nälviminen, nimittely ja kiusaaminen että estettiin töihin menoa ja vaikka mitä." (Senni, haastattelu 7)

"Parhaimmillaan hän oli puhumatta kahdeksan viikkoa mutta lyhyempiä viikon - kahden riitti. En saanut vastausta mihinkään asialliseen kysymykseen. En ystävälliseen kysymykseen - en jäkätykseen ja vaikka joskus jo piti kyynärpäätä pukata että herätys vastaa hyvä mies." (Tyyne, haastattelu 2)

Naisten kokemuksissa henkinen väkivalta ilmenee muun muassa uhkailemisena, heitteillejättönä, huutamisena, kontrolloimisena, mitätöintinä, nimittelemisenä, alistamisena, vainoamisena, halveksintana sekä tarpeiden ja halujen ohittamisena. Osa tutkimukseni naisista määrittelee henkiseen väkivaltaan kuuluvan puhumattomuus tai mykkäkoulun pitäminen. Silloin väkivaltainen puoliso on kyvytön avoimeen ja vastavuoroiseen keskusteluun. Puhumattomuuteen liittyy emotionaalinen kylmyys ja välinpitämättö-

myys. (Nyqvist 2001, 85.) Tutkimuksessani naisten kokema henkinen väkivalta kohdistuu naisen henkilökohtaisiin piirteisiin tai ominaisuuksiin. Heidän kerrannoissa mies loukkasi naisen ulkonäköä, luonteenpiirteitä, pukeutumista, älykkyyttä, ikää, kommunikaatiotaitoja ja mielenterveyttä. Väkivallantekojen tavoitteena on muuttaa naisen käyttäytymistä tai ajatusmaailmaa omien tarpeiden mukaisesti (Huhtalo ym. 2003, 9).

Nainen voi vertailla väkivallan eri muotoja keskenään, kun hän tulkitsee kokemusta väkivallasta. Henkinen ja fyysisen väkivalta toimivat toistensa vastinpareina. Ne voivat toimia toinen toistaan selittävinä tekijöinä. (Notko 2011, 25.) Naisten kokemuksissa on havaittavissa eroavaisuuksia fyysisen ja henkisen väkivaltamuotojen kokemisessa. Fyysinen väkivalta ilmenee tietyssä tilanteessa ja tiettyä aikana. Sen ilmenemiselle voi olla tietynlaisia tunnusomaisia piirteitä kuten jokin tilanne tai tapahtuma ilmentää tulevasta väkivallasta. Naisten kerrannoissa niitä ovat esimerkiksi alkoholin käyttö, mustasukkainen käyttäytyminen, tunne-elämän epävakaus ja miehen kokema tilanteen kontrolloimattomuus (vrt. Nyqvist 2001, 79). Naisiin kohdistuvan väkivallan syyt voivat olla moniselkoiset eikä väkivaltaa voi ainoastaan kuvata tietyn ongelman seurauksena (Ruusuvuori 2002, 13). Naisen kokemuksissa henkinen väkivalta on kokonaisvaltaista kontrollointia, joka on jatkuvasti läsnä arjentoiminnoissa. Senni kuvailee sitä seuraavalla tavalla:

”Se[henkinen väkivalta] oli vaikeampi kestää, kun siihen ei ollut mitään selitystä, että pinna meni. Se oli jatkuvaa ja sitä oli aina. Siihen ei tullut taukoja eikä sellaista sykliä mitä on fyysisessä väkivallassa.” (Senni, haastattelu 7)

Senni kuvailee, että henkinen väkivalta on jatkuvaa vallankäyttöä, jolloin on vaikea tulkita sen syitä ja seurauksia. Marianne Notko (2011, 12) määrittelee henkisen väkivallan *sivistyneeksi väkivallaksi*, koska sitä on vaikea tunnistaa parisuhteessa. Se voi olla sisällytettynä kokonaisvaltaisesti kumppanien väliseen vuorovaikutussuhteeseen. Silloin on haastava määritellä, milloin väkivaltatilanne alkaa ja milloin se loppuu. Lisäksi henkiseen väkivaltaan ei liity fyysistä ulottuvuutta, mikä voi vaikeuttaa väkivaltakokemuksen tunnistamista (Korkeela-Leppälä 2001, 31; Huhtalo ym. 2003, 18; Jokinen 2007, 19; ks. myös Jones & Hearn 2008, 57–58; Notko 2011, 12). Naiset kuvailevat fyysisten vammojen merkitystä väkivaltakokemuksen tulkitsemisessa seuraavalla tavalla:

”Ajattelin, että mä olen täällä [turvakodilla] väärin perustein ja muut oikeita väkivallan uhreja. Minä oon huijari. Se jotenkin se stereotypia tai uskomus nenä pitää olla poskella ja luita murtunut ennen kuin voi mennä turvakotiin.” (Senni, haastattelu 7)

”Ei minulla ollut mitään näyttää lääkärille.” (Katriina, haastattelu 12)

Edellä olevissa kokemuksissa naiset kuvailevat, että fyysiset vammat ovat todistusaineistoja ilmenevästä väkivallasta. Senni epäili, ettei hänen väkivaltakokemuksensa ole todellinen, kun hän hakeutui turvakotiin henkisen väkivallan takia. Katriina kuvaa, että mies loukkasi niillä menetelmillä, jotka eivät jättäneet jälkeensä fyysisiä vammoja. Huomioitavaa on, että parisuhdeväkivalta aiheuttaa fyysisiä vammoja noin puolelle väkivaltaa kokeneelle (Piispa 2008, 106). Väkivaltaa määritellään ulkomaailmasta annettujen tekijöiden avulla. Senni kertoo, että väkivallan nimeämiseen vaikuttavat myös ilmiöön liittyvät stereotypiat tai olettamukset. Nainen voi tulkita väkivaltakokemustaan niiden perusteella, mikä voi kyseenalaistaa väkivallan olemassaolon parisuhteessa. Silloin nainen voi vähätellä väkivaltakokemustaan tai mitätöidä sen kokonaan. Väkivaltaan liittyvien stereotyyppien tunnistaminen antaa mahdollisuuden ymmärtää väkivallan olemassaolon (Jones & Hearn 2008, 61).

Parisuhde antaa seksuaalisuuden kokemiselle ja sen jakamiselle toimintakentän (Kumpulainen & Malinen 2009, 69). Seksuaalisuutta ilmenetään tekojen ja toimintojen avulla (Hearn 1999, 255). Yhtenä väkivallan muotona on seksuaalinen väkivalta, jossa loukataan naisen seksuaalisuutta tekojen ja sanojen avulla. Sen tavoitteena on hallita naista (Krug ym. 2005, 169). Seksuaalisen väkivallan muodot voivat olla monialaiset (Nyqvist 2001, 17; Vilka 2011, 51; ks. Ronkainen 1998, 77–78). Sen tulkinta on riippuvainen siitä, mikä teko rikkoo naisen kokemaa seksuaalisuutta. Nainen ei välttämättä tunnista seksuaalisen hyväksikäytön elementtejä, vaikka seksuaalista väkivaltaa ilmenisi parisuhteessa (ks. myös Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010, 53; Vilka 2011, 31). Ihmisen seksuaalisuus ymmärretään intiiminä ja yksityisenä asiana. Täten omasta seksuaalisuudesta ja parisuhteen seksuaalielämästä voi olla haastavaa kertoa, vaikka ne koetaan myönteisiksi asioiksi (Kallio & Jussila 2010, 270). Tämä viittaa siihen, että seksuaalinen väkivalta on tabuluonteinen ilmiö, josta ei voida puhua. Tutkimuksessani kaksi naista kertoo, että he kokivat seksuaalista väkivaltaa parisuhteessaan. He tunnistivat seksuaalisen väkivallan sen jälkeen, kun olivat eronneet väkivaltaisesta

parisuhteesta. Naisten kokemuksissa seksuaalinen väkivalta määrittyi miehen seksuaalisen käyttäytymisen perusteella. Naiset kuvailevat sitä seuraavasti:

”Hänen kiinnostus seksiin oli niin pakottavan runsas, että kyllä se meni minun mielestä rajan ylittävän väkivallan puolelle. (...) Se valjastettiin hänen tarpeen tyydyttämiseen, että hän saa kahdeksan kertaa päivässä. (...) Mies roudasi kotiin kaiken maailman eroottisia leffoja ja niitä puoliväkisin piti katsoa.” (Senni, haastattelu 7)

”Se kanto minut sieltä sänkyyn ja sitä nyt varmaankin raiskaukseksi voi sanoa. Minä en halunnukaan mitään. (...) Yleensä hän jotenkin sillä hyvitti väkivaltateon. (...) Ja se ei ollut minulle mitenkään kivaa. Tiesin, että siihen se [väkivaltatilanne] loppuu, että se oli helpotus.” (Klaara, haastattelu 18)

”Tunsin hyvin suurta epävarmuutta suhteessa muihin naisiin. Ajattelin että ne suoriutuisi paremmin seksuaalisella alueella. (...) Minä jotenkin kai ajattelin, että tämä jotenkin kuului asiaan ja se että täytyy pitää toinen tyytyväisenä tai jotain. (...) Minulla ei ehkä ollut sitä tervettä mallia miten niitä rajoja vedetään seksuaalisella alueella.” (Senni, haastattelu 7)

Edellä mainituissa kuvauksissa naiset joutuvat osallistumaan seksuaalisiin tekoihin miehen tahdon mukaisesti. Naisen näkökulmasta teko voi täyttää seksuaalisen väkivallan kriteerit. Sen sijaan väkivaltainen kumppani voi ymmärtää seksin parisuhteeseen kuuluvana oikeutena (Krug ym. 2005, 169). Senni kuvailee, että miehen seksuaalisuus oli ylitsepursuavaa ja pakottavaa. Hän kuvailee, että väkivaltaisessa parisuhteessa hän joutui katsomaan eroottisia elokuvia tai tyydyttämään miehen seksuaalisia tarpeita. Klaaran kokemuksessa seksuaalinen hyväksikäyttö tapahtui väkivaltatilanteiden jälkeen. Hän kuvailee, että se toimi miehen tapana pyytää anteeksi. Klaara ei halunnut osallistua seksuaaliseen kanssakäymiseen, mutta hän koki sen olevan ainoa ratkaisu väkivallan loppumiselle. Nainen voi ymmärtää alistumisen suostumisena seksuaaliseen tekoon, vaikka teko koetaan tahdonvastaisena. Se ei kuitenkaan poista seksuaalisen teon loukkaavuutta, koska nainen voi suostua tekoon pakon sanelemana. Naisten kerronnoissa on havaittavissa, että seksuaalisen hyväksikäytön määrittämisen rajana toimii naisen omatahto ja vapaus. Jos nainen kokee seksuaalisen teon vastenmielisenä tai pakotettuna, seksuaalisen väkivallan rajat ovat ylittyneet. Naisten kokemuksissa seksuaaliseen väkivaltaan liittyy ristiriitaisia tunteita, jotka vaikeuttavat väkivallan tunnistamista. Klaara nimeää kokemansa väkivallan seksuaaliseksi väkivallaksi, mutta kerronnan edetessä vähättelee sen olemassaoloa.

Väkivaltaisessa parisuhteessa Senni koki, että hänen puolisonsa pakonomainen seksuaalisuus kuului normaaliin parisuhde-elämään, jonka vuoksi hän koki huonommuutta seksuaalisesta suoriutumisesta. Seksuaalinen väkivalta voi kietoutua kumppanien väliseen seksuaaliseen kanssakäymiseen, jolloin se voi vääristää naisen kokeman seksuaalisuuden. Aikaisemmat parisuhde- ja seksuaalikokemukset voivat vaikuttaa ilmiön tulkitsemiseen. Kummallakin seksuaalista väkivaltaa kokeneella naisella parisuhde oli pitempi-aikainen suhde, joka sijoittui nuoruuteen ja varhaisaikuisuuteen. Heillä ei ollut aikaisempaa kokemusta parisuhde-elämästä ja siihen sisältyvästä seksuaalisuudesta. Myös kokemattomuus voi vaikuttaa siihen, että nainen voi tiedostamattaan joutua seksuaalisen väkivallan kohteeksi.

Tutkimukseen osallistuneet seitsemäntoista naista eivät määritä kokemaansa väkivaltaa seksuaaliseksi väkivallaksi. Seksuaalinen loukkaus voi olla kietoutunut fyysisen ja henkisen väkivallan muotoihin (Valkama 2003, 16). Nainen voi tulkita seksuaalisen kaltoinkohtelun fyysisen ja henkisen väkivallan muodoiksi, joka vaikeuttaa ilmiön tunnistamista. Joidenkin naisten kokemuksissa on havaittavissa, että henkinen väkivalta saa seksualisoituneita muotoja. Se ilmenee seksuaalistuneina puhetapoina, joiden tarkoituksena on loukata naisen intymiteettiä ja seksuaalisuutta (Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010, 24; ks. myös Nyqvist 2008, 151, 154; Ronkainen 2008, 56). Tutkimuksessani naiset tulkitsevat seksuaaliset puhemuodot kuuluvaksi henkisen väkivallan kategoriaan. Naiset kuvaavat seksualisoitunutta psyykkistä väkivaltaa seuraavasti:

”Kaikki yli 40v naiset joutivat hänen mielestään variksenpelättimiksi pelloille kun niillä enää mitään käyttöä ollut.” (Tyyne, tarina 2)

”Raskauksien jälkeen sitä vähän lihoi ja toinen antaa ymmärtää että on epäviehättävä. Hän taisi sanoa minua lihavaksi siaksi useampaan otteeseen.” (Senni, haastattelu 7)

”Mies on sanonut että olen ’kuvottava’ kun karvoja jaloissa tms. Ja liian lihava, ei haluttava.” (Vilma, tarina 5)

”Jos olisin ollut kuuliainen vaimo, hän olisi voinut olla erilainen aviomies.” (Kyllikki, haastattelu 10)

Aineistossa seksualisoitunut henkinen väkivalta ilmenee haukkumisena, vertailemisena, halveksintana tai sukupuoleen liittyvänä arvion alentamisena. Senni, Vilma ja Tyyne

kuvailevat, että mies loukkasi heitä haukkumalla ulkoisia piirteitä. Heitä kutsuttiin lihavaksi, rumaksi ja epäviehättäväksi. Kyllikin kokemuksessa väkivaltainen kumppani syyllisti häntä siitä, ettei hän ollut tarpeeksi kuuliainen. Miesten sanonnoissa naisen ikä, ulkomuoto ja siveellisyys olivat käytetyimpiä halveksinnan kohteita. Naiseen kohdistuvassa henkisessä väkivallassa voi olla jokin vertailukohde, jonka avulla mies arvioi ja vertailee puolisoaan. Sen tavoitteena on alentaa naisen arvoa suhteessa johonkin. Seija ja Kirsti kuvailevat arvon alentamista seuraavalla tavalla:

”Mutta sitä läimäystä enemmän sattui se henkinen mitätöinti ja toisen naisen kehuminen.” (Seija, tarina 17)

”Ei kiinnosta sinun tunteet, käytä järkeä, äläkä riko perhettä, huono äiti ja huora olet, jos sen teet.” (Kirsti, haastattelu 6)

Naisten kokemuksissa väkivaltainen kumppani vertaili heitä muihin naisiin tai ihanteellisiin naiseuden rooliodotuksiin (ks. Väyrynen 2009, 190). Vertailunkohteena olivat väkivaltaisen puolison äiti, naistuttavat tai entinen naisystävä. Sen kohteena on nainen, jota ihannoidaan tai jonka toiminta hyväksytään. Ihanteellisen naisen vastinparina on synnillinen nainen. Niitä voidaan pitää eräänlaisina peileinä, jotka tuottaa kulttuurillisia ihanteita naiseudesta. Niiden perusteella määritellään nainen tietyn kategorian edustajaksi. Joidenkin naisten kokemuksissa puoliso määritteli heidät huoraksi, joka korostaa synnillisen naisen asemaa. Myytti synnillisestä naisesta voi antaa miehelle seksuaalista valtaa sekä kontrollia suhteessa naiseen (Vuola 1995, 218). Sitä voidaan kutsua syrjäyttämisprosessiksi, jossa naisen sukupuoli on syrjinnän kohteena. Huoran hallitseva status häivyttää naisen ainutkertaisuuden, yksilölliset ominaisuudet ja antaa mahdollisuuden kohdella häntä objektina. (Saarikoski 2001, 36–38; Ranz 2009, 216.) Lisäksi se halventaa ja leimaa naisen kokemaa seksuaalisuutta (Väyrynen 2009, 190; Vilkkä 2010, 46).

Useimmilla naisilla väkivaltainen parisuhde kuuluu menneisyyteen. Erosta oli kulunut kuukausia ja joissakin tapauksissa jopa kymmenen vuotta. Väkivaltaisesta kumppanista eronneet naiset kuvaavat kerronnoissa eroaikaa ja sen jälkeistä elämää. Kaksi naista oli aineistonkeruun hetkellä väkivaltaisessa parisuhteessa ja yksi naisista asui samassa taloudessa väkivaltaisen miehen kanssa. Naisten kokemukset viittaavat siihen, että väkivaltaa voi tapahtua eronjälkeenkin. Naisten kertomuksissa voidaan havaita, että eri osoite tai paikkakunta ei välttämättä poista väkivaltaa naisen elämästä. Kuusi naista kertoo,

että väkivalta saa uusia ulottuvuuksia eron jälkeen. Se ilmenee pääasiallisesti henkisenä väkivaltana. Naiset kuvailevat väkivaltakokemustaan seuraavasti:

*”Eron jälkeiset vuodet hän on harjoittanut väkivaltaa lasten kautta pelotte-
lua ja uhkailua lasten vaihdossa. Jatkuvaa uhkailua siitä että vie lapset mi-
nulta, menetän lapset, uhkailuja satuttaa lapsia henkisesti ja vieroittaa hei-
dät minusta. Loputtomia sähköpostihaukkumisia.”* (Senni, tarina 7)

*”Ex vahti minua ja tekemisiäni puhelimen ja lasten välityksellä. Uhkaili ja
seurasi tekemisiäni ja olemistani.”* (Kirsti, haastattelu 6)

”Mikään lähestymiskielto ei tunnu koskevan ex miestäni.” (Kielo, tarina 13)

*”Uhkailu lisääntyi ja hän hallitsi minua uhkaamalla vielä sen jälkeen kun
olimme eronneet. Kaksi lähestymiskielloa on ollut eron jälkeen. (...) Turva-
kielto suojaa asuinpaikkani ja tämä onkin jo neljäs koti eron jälkeen.”*
(Kirsti, Tarina 6)

Naiset kuvailevat, että väkivaltainen puoliso pyrki kontrolloimaan heidän elämäänsä. Osa naisista ei ole pystynyt katkaisemaan suhdetta entiseen puolisoonsa yhteisten lasten vuoksi, mikä mahdollistaa väkivallan jatkumisen eron jälkeenkin. Se voi antaa myös toimintakentän väkivallalle, kontrollille ja muihin väkivallan muodoille (Nyqvist 2001, 54). Väkivalta jatkuu vainoamisen, seuraamisen, uhkailun tai lapsien kautta tapahtuvana välillisenä väkivaltana. Viiden naisen kerronnassa mies uhkaili naisen henkeä sanomalla, että ajaa autolla ylitse tai ampuu hänet. Kaksi naista kertoi, että puoliso uhkaili itsemurhalla. Hengenläähtöön liittyvä uhkailu ilmenee aineistossa viimesijaisena väkivallan muotona silloin, kun mies kokee kontrollin otteen löysentyvän ja vallan tunteen vähentyvän. Väkivallan jatkuvuus voi olla läsnä, vaikka nainen aktiivisesti yrittää turvata oman elinympäristönsä. He ovat hakeneet lähestymis-¹ ja turvakieltoa², jotta voivat pitää väkivaltaisen kumppanin etäällä.

¹ Lähestymiskiellon voidaan myöntää käräjäoikeudessa tai poliisiviranomaisen toimesta, jos on perusteltu syy, että henkilön henkeä, terveyttä, vapautta tai rauhaa uhataan. Silloin lähestymiskiellon saanut henkilö ei voi tavata suojattavaa henkilöä tai ottaa häneen yhteyttä. Silloin kielletään myös suojattavan henkilön seuraaminen ja tarkkaileminen. (Koski 1999, 18; ks. Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898.)

² Turvakiellossa on kyse tietojen salaamisesta. Henkilö voi pyytää, ettei maistraatti anna mitään tietoa hänen asuin- tai olinpaikasta muille kuin viranomaisille, jos henkilöllä on perusteltua syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevana uhatuksi. (Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista 21.8.2009/661; 36§)

Tutkimuksessani parisuhdeväkivalta näyttää monimuotoiselta ongelmalta. Siihen sisältyvät kontrollin ja vallan elementit, jotka saavat konkreettisen ilmiänsä henkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan muodoissa. Naisten kokema väkivalta ilmenee syklisinä tekoina tai jatkuvana kontrollina. Miehen väkivaltaisuus voi ilmentyä ensikerran monen vuoden yhdessäolon jälkeen. Jokin tilanne tai tapahtuma voi laukaista väkivallan teon. Parisuhteen vuorovaikutuspaikkana on yleensä kumppaneiden yhteinen koti, jolloin väkivaltatilanteet eivät yleensä ole muiden nähtävissä. Naiset tulkitsevat väkivallan olemassaoloa eri tekijöillä kuten sillä, että väkivalta on seurausta alkoholinkäytöstä tai miehen kyvyttömyydestä kertoa omista tunteistaan.

”Mieheni löi minua noin kerran vuodessa hiljentääkseen”

Naisiin kohdistuva väkivalta ei ole ainoastaan väkivallantekoja. Kyse on vallasta, joka rakentuu sukupuolten väliselle epäsymmetriselle suhteelle. Sen keinona on saada valtaa suhteessa naiseen. (Ronkainen 1998, 3; Lehtonen & Perttu 1999, 10; Nirhamo 2001, 125; Nyqvist 2001, 31; Perttu 2001a, 68; Nyqvist 2004, 101; Keskinen 2005, 47; Notko 2011, 24.) Väkivaltaan sisältyvät vallan ja kontrollin elementit, jotka ilmenevät moninaisesti tutkimusaineistossa. Väkivallan seurauksena kumppanien välinen vuorovaikutussuhde muuttuu ristiriitaiseksi ja epätasa-arvoiseksi. Heidän välistä suhdetta voidaan kutsua valtapeliksi, jossa on havaittavissa kaksi osapuolta: alistaja ja alistettu. Yhtenä tutkimushaasteenani on, miten valta ja kontrolli määrittävät naisen toimijuutta. Tutkimuksessani naiset kertovat selkeitä tilanteita ja tapahtumia miehen kontrolloivasta käyttäytymisestä, joka kohdistuu naisen toimijuuden rajaamiseen.

Miehen väkivaltaisuus ilmenee systemaattisena toimintamallina, jonka tarkoituksena on saavuttaa valtaa ja kontrollia (Hautamäki 1997; ks. myös Schornstein 1997, 1; Salmi 2009, 121). Naisten kertomuksissa yhtenä olennaisena väkivallan piirteenä on tarkoituksenmukaisuus. Silloin miehen toiminnalla voi olla jokin päämäärä tai tavoite (Hautamäki 1997, 28; Salmi 2009, 121; ks. Nyqvist 2001, 31). Väkivaltaa kokeneiden naisten kokemuksia tulkitessa nousee esiin, että väkivallan tarkoituksena on muuttaa naisen käyttäytymistä. Tarkoituksenmukainen vallankäyttö ilmenee naisten kokemuksissa sekä henkisenä että fyysisenä väkivaltana. Tutkijoiden mukaan tarkoituksenmukaisuus ilme-

nee joko tilanteellisesti tai pidemmällä aikavälillä (Huhtalo ym. 2001, 9; Nyqvist 2001, 31). Naiset kuvaavat miehen tarkoituksenmukaista vallankäyttöä seuraavasti:

”Hänen entinen työ oli opettanut hänelle miten voi ottaa kiinni ja mitä voi tehdä että ei jää todisteita.” (Katriina, haastattelu 12)

”Mieheni löi minua noin kerran vuodessa hiljentääkseen.” (Kyllikki, tarina 10)

”Ex käski minun nousta autosta ulos ja pyysi autotalliin juttelemaan. En suostunut. Hän tarttui minuun käsiksi ja löi kolme kertaa.” (Kirsti, haastattelu 6)

”Kerroin, etten tahdo olla tekemisissä ihmisen kanssa, tulin lyödyksi.” (Kaisa, tarina 16)

Fyysisessä väkivallassa on havaittavissa tilanteellinen vallankäyttö, joka ilmenee tietynä aikana ja jonkun tilanteen seurauksena. Katriina määrittelee miehen väkivallan tarkoituksenmukaiseksi vallankäytöksi, jolloin tiedetään tekojen seuraukset ennen teon suorittamista. Hän kuvailee, että mies pystyi satuttamaan häntä jälkiä jättämättä. Naisten kokemuksissa on havaittavissa, että fyysinen väkivalta tapahtui silloin, kun naiset toivat esiin aktiivista toimijuutta. Osa naisten kokemuksissa väkivaltainen kumppani hiljensi heidät fyysisen väkivallan avulla. He joutuivat väkivallan kohteeksi, kun he yrittivät keskustella väkivallasta ja suhteen laadusta kumppanin kanssa. Kahden naisen kokemuksissa väkivaltaa ilmeni silloin, kun he ehdottivat kumppanilleen yhteisiä harrastuksia tai ajanviettotapoja. Osa väkivaltaa kokeneista naisista kertoo, että eropäätöksestä kertominen aiheutti väkivaltaa. Osa naisista kuvailee, että väkivaltatekoihin liittyy ennakoimattomuuden ja käsittämättömyyden elementit, jolloin ei ole selkeää väkivallan syy-seuraus -suhdetta näkyvissä. Naiset kuvaavat väkivallan ennakoimattomuutta seuraavissa sitaateissa:

”Kun mies tuli baarista kännissä kotiin ja kävi suoraan päälle. (...) Tokkurassa maassa makasin ja mies raahasi minut keittiöön, jossa edelleenkin makasin maassa ja hän potkaisu minua selkään.” (Henriikka, tarina 19)

”Kun iltakävelyllä ollessani mies päättikin seurata ja tönäisi minut nurin.” (Henna, Tarina 9)

”Silloin hän mitään sanomatta nousi, tönäisi minut tuolilta ja läimäytti suulle. Olin aivan äimistynyt, kun huomasin istuvani lattialla ja huulesta valui verta.” (Seija, tarina 17)

Ennakoimaton väkivalta ilmenee vaistonvaraisena käyttäytymisenä tai hetkellisenä toimintana (Lindholm & Norman & Eriksson 2011, 19). Edellisissä kuvauksissa voidaan havaita, ettei nainen voi välttämättä ennakoida väkivaltaa. Kaksi naista kertoo, että he olivat nukkumassa ennen kun väkivallanteko tapahtui. Silloin nainen on puolustamattomassa tilassa, kun joutuu väkivallan kohteeksi. Joissakin naisten kokemuksissa ennakoimaton väkivalta on peräisin aiemmista riidoista, epäluottamuksesta ja tehdyistä tai tekemättömistä asioista. Väkivalta voi toimia miehen keinona varjella omaa tilaa tai purkaa ahdistavia tunteita (Emt., 19). Naisten kokemuksissa ennakoimaton fyysinen väkivalta tapahtui ajoittain eikä tilanne ollut kontekstisidonnainen. Sillä voi olla jokin tarkoitus naisen toiminnan muuttamisessa, mutta se ei ole selkeästi havaittavissa. Sen tarkoituksena voi myös olla kokonaisvaltaisen tilanteen hallinta. Kokonaisvaltaisessa kontrolloinnissa väkivalta ei välttämättä kohdistu yksittäisiin tapahtumiin tai tilanteisiin (Jokinen 2007, 19). Seuraavassa on naisten kuvauksia miehen kontrolloivasta käyttäytymisestä:

”Mikään ei kelvannut tai jotenkin kaiken tavoin yritti osoittaa, etten osaa mitään kotona. Jos vaikka vauvan tuttia keitin jossakin kattilassa, niin hänen piti käydä vaihtamassa kattila erin kokoiseksi.” (Senni, haastattelu 7)

”Tein kaikki asiat väärin. Ruuan tein väärin ja vääristä raaka-aineista. Aina sain kuulla miten äiti oli tehnyt parempaa. En osannut siivota tai aina siivouksen jälkeen oli jotain, joka oli todella likainen. Kukille annoin liikaa vettä.” (Katriina, haastattelu 12)

*”Löytyi kaikenlaisia vikoja (...) En osannut keskustella, en osannut kasvat-
taa teini-ikäisiä lapsiani.”* (Seija, tarina 17)

”Hän tiesi mitkä asiat saa suuttumaan hillittömästi. Hän teki niitä tahallaan. Se oli jonkunlainen voitto, kun mulla meni kuppi ihan kumoon.” (Senni, haastattelu 7)

”Jos yritin ottaa etäisyyttä kotona, etten ole huomaavinaan hänen touhujaan, niin hän kaatuili ja sotki paikkoja eli haki huomiota.” (Kirsti, haastattelu 6)

Miehen kontrolloiva käytös ilmenee naisen kokonaisvaltaisena olemassaolon hallitsemisena. Jatkuvan tarkkailemisen avulla mies pyrkii pitämään hallinnan tunnetta yllä parisuhteessa. Naisten kokemuksissa kontrolli kohdistuu arkipäivästen asioiden hallintaan, kuten ruuanlaittoon, siivoamiseen, puutarhatöihin ja vaatehuoltoon. Joissakin naisten kertomuksissa väkivaltainen mies kyseenalaistaa naisen kasvatus- ja vanhemmuuden

taitoja. Kaksi naista kertoo, että väkivaltainen mies kontrolloi omaa toimintaansa, joka ilmeni rutiinien pakonomaisena suorittamisena. Naisten kokemuksissa on havaittavissa, että miehen valta kiinnittyi kodin kontekstiin. Mies voi kontrolloida naisen toimintatapoja tai piirteitä, jotka ilmenevät kodin ympäristössä (ks. Notko & Sévon 2008, 112). Joidenkin naisten kokemuksissa väkivalta muuttui provosoivaksi vallankäytöksi, jolloin valta kohdistui käsittämättömiin tilanteisiin ja asioihin. Sennin kokemuksessa kumppani tiesi, mikä sai hänet suuttumaan. Hän kuvaa, että puoliso toimi tietoisesti tietyllä tavalla, että hänen sietokykynsä ylittyi. Kirsti tuo esille miehen huomionhakuisen käyttäytymisen. Väkivaltainen mies sotki paikkoja, kaatuili ja käyttäytyi äänekkäästi, jotta sai Kirstin huomion. Provosoivan käyttäytymisen avulla mies pyrkii saamaan valtaa suhteessa naiseen.

Yhtenä vallan muotona nousee esiin sosiaalinen kontrolli, joka ilmenee tavoitteellisena toimintatapana rajata naisen elinympäristöä. Väkivalta ilmenee sosiaalisten suhteiden tai tilanteiden hallintana. Sosiaalinen kontrolli rajoittaa naisen kokemaa vapautta (Nyqvist 2001, 90). Suurimmassa osassa naisten kokemuksissa voidaan havaita, että sosiaalinen kontrolli määritellään mustasukkaisuudeksi. Aineistosta kymmenen naista kertoo kokevansa mustasukkaisuutta väkivaltaisen kumppanin taholta. Kolme naista kertoo, että miehen väkivaltaisuus alkoi mustasukkaisuudesta. Tutkimuksessani väkivallan tekijän mustasukkaisuus ilmenee liioiteltuna, sairaalloisena ja patologisena. Mustasukkaisuuteen liittyy myönteinen ulottuvuus, koska sitä pidetään välittämisen ja rakkauden osoituksena. Henriikka kuvailee sitä seuraavalla tavalla:

”Aluksi miehen mustasukkaisuus oli imartelevaa, koska en ole seurustellut aikaisemmin mustasukkaisen miehen kanssa.” (Henriikka, haastattelu 19)

Mustasukkaisuutta voidaan pitää aluksi imartelevana, mutta ajan kuluessa se muuttuu naisen vahtimiseksi ja kontrolloimiseksi. Silloin mustasukkaisuus muuttuu sairaalloiseksi. Siinä voi olla kyse siitä, että ihminen pelkää tulevana hylätyksi tai torjutuksi puolisonsa taholta. (Jokinen 2007, 49; Kumpula & Malinen 2007, 105; ks. Koski 1999, 34.) Naisten kokemuksissa miehen mustasukkaisuuden tunteen kokeminen johtuu kontrollin menettämisestä. Se voi olla peräisin miehen heikosta itsetunnosta tai kunnian ja kasvojen menetyksen pelosta (Hurttu 2002, 60). Tutkimuksessani miehen mustasukkaisuus tuo esiin sosiaalisen kontrollin ulottuvuudet. Väkivaltainen kumppani rajaa naisen toi-

mintaympäristöä siten, että poistaa häntä häiritsevät tekijät. Naiset kuvailevat sitä seuraavalla tavalla:

”Silti ilmeni mustasukkaisuutta. Mies tivasi tarkkaan menneet suhteeni, mutta suuttui jos minä kysyin jotain häneltä.” (Seija, tarina 17)

”Parisuhteessa minun piti kertoa, kelle soitin ja mitä puhuin. (...) Tietyssä kaupassa piti käydä ruokaostoksilla.” (Katriina, Haastattelu 12)

”Kauppaan oli otettava aina yksi lapsi. Jos kerroin jostain, missä oli mies sain haukut. (...) Kännykkäni luettiin joka päivä, useasti. Töistä tullessani ei saanut mennä yhtään kauempaa kuin oli ennenkään mennyt, selitykset tietömaista ei mennyt läpi.” (Enni, tarina 1)

Aineistossa miehen kontrolloiva käyttäytyminen kohdistuu puheluihin, tekstiviesteihin, ihmisten tapaamisiin ja naisen menoihin kodin ulkopuolella. Naiset kuvailevat tilanteita, joissa on selkeästi havaittavissa, että miehen ja naisen välinen suhde rakentuu epäsymmetriselle valta-asemalle. Väkivaltainen kumppani määritteli naisen roolin tai aseman parisuhteessa, joka ilmenee osassa naisten kokemuksissa ulkopuolelta määriteltyjen oikeuksien ja velvollisuuksien perusteella. Mies voi asettaa itsensä valtahierarkiassa ylempään rooliin, jolloin naisen toiminta on rajattua suhteessa puolisoonsa. Seija tuo esille, ettei hän voinut kysellä miehen entisistä suhteista ilman, että mies suuttui siitä. Sen sijaan mies piti etuoikeutettuna kysellä hänen entisistä parisuhteista. Osa naisista kuvaa, että he olivat tilivelvollisia omista tekemisistään kumppanillensa. Mies määritteli ajallisesti, kuinka kauan työmatkoilla tai kaupassa käynnillä saa viipyä. Naisen myöhästelyä ei hyväksytty. Naisten kokemukset viittaavat siihen, että väkivaltainen mies epäilee puolison jokaista liikettä. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista naisista tuovat esiin, että parisuhteessa mies kyseenalaisti naisen ihmissuhteet. Kumppani oli mustasukkainen ystävistä, sukulaisista, naapureista sekä työ- ja opiskelukavereista. Seuraavassa on kuvauksia miehen käyttäytymisestä:

”Jos jäin postilaatikolle juttelemaan naapurin kanssa, jouduin tekemään selvän selonteon.” (Enni, tarina 1)

”Jos kävin edes kahvilla naisystävän kanssa, siitä saattoi myöhemmin seurata syytös siitä, että olen ollut jonkun toisen miehen kanssa.” (Klaara, tarina 18)

”Sukulaisen luona en saanut olla 15min. kauempaa kylässä muuten hän haki minut pois.” (Katriina, Haastattelu 12)

”Työajan ulkopuolella meidän oli oltava kokoajan yhdessä, missään ei saanut yksin käydä, edes oman äidin luona” (Henriikka, haastattelu 19)

”Mies luetteli ne kaverit minulle joiden kanssa en saa olla missään yhteydessä. (...) Ja tietyissä kaupungeissa en saanut käydä, vaikka sukulaisiani olisi asunut siellä.” (Henriikka, haastattelu 19)

Väkivaltainen puoliso voi kokea naisen ihmissuhteet uhkaksi parisuhteelle, vaikka todellista uhkaa ei olisi. Katriina kuvailee, että hän sai vierailta sukulaisten luona viisitoista minuuttia ennen kuin puoliso tuli hakemaan hänet. Henriikka kuvailee, ettei hän saanut vierailta oman äitinsä luona ilman puolisoaan. Ihmissuhteet herättivät epäluottamuskyksymyksiä naisen uskollisuutta kohtaan. Läheiset ihmissuhteet kuten perheenjäsenet luokiteltiin parisuhdetta vaarantaviksi tekijöiksi. Mies voi kontrolloida naisen toimintareviiriä kieltämällä naispuoliset ystävä- ja läheissuhteet (Nygqvist 2001, 92). Sukupuolella ei välttämättä ole merkitystä naisen ihmissuhteiden kontrolloimisessa. Monet naiset kuvailevat, että mies piti kontrollia yllä kyselemällä naisen menoja, tapaamisia ja ihmissuhteita. Osa naisista kertoo, että heidän piti kertoa puolisolleen, mihin menevät ja ketä aikovat tavata. Tämä ilmenee naisten kokemuksissa elinpiirin kontrolloimisena, arvon alentamisena, syyllistämisenä uskottomuudesta ja ihmissuhteiden mustamaalauksena. Joidenkin naisten kerronnoissa heidän toimintaympäristöään rajattiin tekojen avulla. Yhden naisen kokemuksessa hänet eristettiin sosiaalisesta elämästä ottamalla puhelin pois ja jättämällä yksin kotiin rikkinäisen auton kanssa.

Miehen kontrolloiminen kohdistuu naisen sosiaalisten suhteiden määrittämiseen. Kaksi naista kertoo, että väkivaltaisessa parisuhteessa mies määritteli kaverit, joihin he saivat pitää yhteyttä. Naisen sosiaalinen verkosto muodostui yhdestä tai kahdesta ystävästä. Sosiaalinen kontrolli eristää naisen muista ihmissuhteista ja väkivaltainen kumppani voi olla naisen ainut ihmissuhde, johon nainen voi peilata omia tunteitaan. Tällöin naisella ei ole mahdollisuutta vertailla kokemuksiaan ja tunteitaan parisuhteen ulkopuolella. (Husso 1994, 137–138.) Tämä mahdollistaa väkivaltaisen parisuhteen jatkumisen, ja sen myötä mies saa enemmän kontrollia suhteessa naiseen. Osa naisista kertoo, että he muuttivat tietoisesti omaa toimintaansa välttääkseen epäilyksiä ja syytöksiä. Yhtenä keinona ilmenee naisen oman elinympäristön muuttaminen poistamalla ne tekijät, jotka aiheuttavat miehen väkivaltaisuuden. Seuraavassa on kuvauksia naisten kokemuksista:

”Exän mustasukkaisuus olemattomista asioista aiheutti sen, että minä aloin kontrolloida itseäni ja käyttäytymistä ja välttelin tilanteita. (...) Se aiheutti miettimistä missä voin olla, kenen kanssa jutella ja kuinka käyttäydyn, että hän ei syyttäisi flirttailusta, pettämisestä tai haukkuisi huoraksi yms.” (Kirs-ti, haastattelu 6)

”Minä aloin karsimaan omaa toimintaa niin, että puhelimesta hävisi kaikki nimet, mitä se ei tiedä ja minä en ollut missään sellaisissa paikoissa mistä hän ei tiedä.” (Klaara, haastattelu 18)

”Ajattelin että jos vaan myönnyn jää tappelut tappelematta, mutta ihan 100 % tosissaan en ollut niistä [ystävistä] luopumassa.” (Henriikka, haas-tattelu 19)

Kontrollin avulla mies muutti naisen tapaa toimia omassa elinympäristössä. Naisten kerronnoissa ilmenee, että väkivaltaisessa parisuhteessa he muuttivat elämäntapoja, rajasivat omaa toimintareviiriä sekä katkaisivat suhteensa ystävä- ja lähipiiriinsä. Osa naisista arvioi ja tarkkaili väkivaltaisen miehen reagointitapoja uusissa vuorovaikutustilanteissa. Sen avulla nainen haki hyväksyntää siihen, onko vuorovaikutustilanne tai ihmissuhde sallittu. Nainen voi ylläpitää niitä asioita, jotka väkivaltainen mies hyväksyy (Aho 1999, 42). Tämä kuvaa, että nainen määrittää oman sosiaalisen ympäristönsä miehen toiveiden mukaisesti.

Kolme naista eristäytyi tietoisesti kaveripiiristä, jotta ei aiheuttaisi miehelle epäilyksen aihetta. Klaara mainitsee kerronnassaan, ettei hän ajatellut mitään, kun hän katkaisi välit ystäviinsä. Osa naisista kuvailee, että he muuttivat toimintaansa miehen kontrollin mukaisesti, mutta kontrolli jatkui siitä huolimatta. Kontrollin tunteen vähentyessä kumppani löysi uuden hallintakohteen, jolla pyrki saavuttamaan valta-aseman parisuhteessa. Nainen voi kokea, että tilanne on täysin väkivallan tekijän hallinnassa, vaikka todellisuudessa tilanne saattaa olla toisenlainen. Väkivallantekijä voi olla riippuvainen puolisostaan. (Huhtalo ym. 2003, 12.) Väkivallassa saattaa olla kyse miehen hallinnantunteen puutteesta. Väkivaltaisen kumppanin on saatava varmuus siitä, että puoliso pysyy parisuhteessa. Kontrolli ja vallankäyttö voivat olla niitä tekijöitä, joilla hän varmistaa sen.

Naisten kokemuksissa on havaittavissa, että mies kontrolloi naisen toimintareviiriä, johon kuuluvat koti ja sen lähiympäristö. Kontrollin kohteet kohdistuvat naisen henkilökohtaisiin luonteenpiirteisiin tai ulkoisiin ominaisuuksiin. Yhtenä muotona on sosiaali-

nen väkivalta, jossa väkivaltainen kumppani määrittelee naisen ihmissuhteet ja toimintaympäristön. Naisiin kohdistuva väkivalta voi olla kokonaisvaltaista hallintaa, jolloin se voi ilmetä jatkuvana tai jopa provosoivana vallankäyttönä. Parisuhteessa voi ilmetä kontrollin pahentumista tai sen muotojen moninaistumista. Elämänkulussa tapahtuvat muutokset voivat muuttaa miehen käyttäytymistä. Hallinnankohteet voivat muuttua tilanteiden mukaan. Se voi viitata siihen, että miehellä on tarve hallita omaa elinympäristöään. Kontekstin muuttuminen voi vaatia uusien kontrollointitapojen haltuunottamista.

5.2 Väkivallan stigma naisen toimijuudessa

”Heitteli minua pitkin kämppää kuin märkää rätkkiä”

Ihmisen elämä näyttää vastavuoroisena siten, että olemme toisia varten ja he ovat meitä varten (Heikkinen 2000, 194; Pirttilä-Backman ym. 2010, 11; ks. Tuhkasaari 1999, 106). Parisuhde muodostuu kahden ihmisen välisestä sopimuksesta, jossa he sitoutuvat yhteiselämään. Se on vuorovaikutuksellinen instituutio, jossa puoliset vaikuttavat toisiinsa ja ovat toistensa vaikuttamina. Tasa-arvoisessa parisuhteessa kunnioitetaan toisen osapuolen tarpeita ja odotuksia. (Tuhkasaari 2010, 30, 32.) Kun ihminen kokee ympäristön turvalliseksi ja myönteiseksi, hän käyttäytyy muita kohtaan avoimesti ja vastavuoroisesti (Aho & Laine 2002, 154). Silloin kumppanit tukevat toistensa toimijuuksia ilman, että niitä rajataan tai tukahdutetaan. Väkivalta muuttaa kumppanien välistä vuorovaikutusta, jolloin vastavuoroisuus saattaa muuttua yksipuoliseksi tunteiden vaihdoksi (Hulkko & Tiainen 2011, 18; ks. myös Koski 1999, 34; Ronkainen 2008a, 394). Vallan ja kontrollin myötä kumppanien välinen suhde muuttuu epätasa-arvoiseksi. Se vaikuttaa ihmisten väliseen toimintaan, kuinka he kohtelevat toisiaan ja mikä ymmärretään olevan sallittua (Burr 2003, 5). Näiden käsityksien pohjalta nainen muodostaa kuvaa omasta toimijuudesta ja sen mahdollisuuksista.

Naisten kerronnoissa sanavalinnat ja niiden käyttö eri yhteyksissä luovat merkityksiä naisen kokemasta toimijuudesta. Kielen avulla ihminen pystyy välittämään tarinaa muille ajatuksistaan ja kokemuksestaan omasta itsestään (Burr 2004, 73). Aineistossa naiset tuovat esiin toimijuuttaan kuvailevien vertauskuvien avulla. Väkivaltaisessa parisuhteessa naiset kokivat itsensä roboteiksi, zombeiksi, puu- ja räsynukeiksi. Käsitteet kuvaavat miehen kontrollin merkitystä naisen toimijuudessa. Vertauskuvissa ilmenee nai-

sen toiminnan ulkoapäin ohjautuvuus ja rajoittuneisuus. Naiset tuovat myös esiin omaa toimijuutta tilanteiden ja tapahtumien kuvauksissa. He kuvailevat kumppaninsa väkivaltaista käyttäytymistä, ja sitä, kuinka he itse toimivat väkivaltatilanteessa. Seuraavassa on Tyynen väkivaltatilanteen kuvaus, jossa on havaittavissa hänen kokemansa toimijuuden eri ulottuvuuksia.

”Riidat alkoi riistäytyä käsistä. Mies suuttui milloin mistäkin ja heitteli minua pitkin kämpppää kuin märkää rättiä.” (Tyyne, tarina 2)

Naisten kokemuksissa väkivalta rajaa naisen fyysistä toimintakykyä. Edellä esitetyssä Tyynen kokemuksessa hänen fyysinen toimintakykynsä näyttäytyy puutteellisena. Hän kuvailee vertauskuvan avulla, ettei pystynyt vaikuttamaan tilanteen kulkuun. Passiivisen toimijuuden esille tuominen viittaa siihen, että väkivaltatilanteet menevät miehen tahottomalla tavalla. Silloin nainen kokee olevansa miehen kontrollin ja vallankäytön alaisena. Tyyne nimeää väkivaltatilanteen riitatilanteeksi, jolloin hän määrittää itsensä osalliseksi väkivallan ilmenemisessä (ks. myös Antikainen 1999, 195; Flinck 2006, 18).

Riidan merkitys nähdään yhteisvastuullisena asiana. Sama ilmiö on havaittavissa myös muidenkin naisten kokemuksissa. He määrittelevät väkivallan konflikti- ja riitatilanteiksi, joista seuraa yleensä väkivaltaa. Naiset ymmärtävät väkivallan vuorovaikutuksen ongelmaksi. Tämä viittaa siihen, että parisuhdeväkivallan käsite ymmärretään kahdella eri tapaa: Se tulkitaan joko kumppanien välisenä kaksintaisteluna tai naisiin kohdistuvana väkivaltana (Flinck 2009, 446; Kruus 2010, 141). Siten voidaan havaita aktiivisen ja passiivisen toimijuuksien olemassaolot (ks. Jones & Hearn 2008, 54). Silloin nainen kokee väkivallan sekä kontrolloimattomana tapahtumana että yhteisvastuullisena riitatilanteena.

Riita- ja konfliktitilanteeksi nainen voidaan vastuuttaa väkivallan ilmenemisestä (Husso & Virkki 2008, 263; Kruus 2010, 141). Taustalla voi vaikuttaa stereotyyppiat naisen asemasta ja rooleista, jotka oikeuttavat väkivallan käyttämisen (Perttu 2002, 36). Yleiset tulkinnat parisuhteesta ja siihen liittyvästä väkivallasta voivat määrittää naisen toimijuutta. Tutkimuksessani osassa naisten tarinoista voidaan havaita, että he kantavat itse vastuuta väkivaltatilanteesta. Heidän kokemuksissa ilmenee osasyllisyyden kokeminen. Tunnetila muodostuu toteuttamattomien suunnitelmien ja tekemättä jääneiden asioiden seurauksena. Nainen voi pohtia, miten olisi voinut toimia toisin tai miten olisi

estänyt tapahtuneen. Silloin nainen voi kokea omat vaikutusmahdollisuudet puutteellisina. (Varila & Lehtosaari 2001, 100.) Sen sijaan väkivallanteon tulkinta naiseen kohdistuvana väkivaltana korostaa naisen passiivista olemusta ja sitä, että hän on väkivallan kohde. Nainen voi kokea, ettei hänellä ole vaikutusvaltaa määrittellä oman elämänsä sisältöä. Naiset kuvailevat sitä seuraavasti:

”Tein kotityöt ja hänen yrityksessään töitä. (...) minun piti olla vaan hymyilevä ja iloinen että sain asua omakotitalossa. Se kuulemma oli minun palkkani.” (Katriina, haastattelu 12)

”Muiden täytyi tanssia hänen pillinsä mukaan niin kotona kuin töissäkin” (Tyyne, tarina 2)

”Minun tunteita ja tarpeita ei saanut olla olemassakaan. Sitten hänen käsitys siitä, miten asiat ovat, niin oli enempi sitä mitä hän halusi niiden olevan.” (Senni, haastattelu 7)

”Hänellä vain sai olla tärkeitä menoja, ja minulla ei olisi saanut ilmekään värähtää.” (Seija, tarina 17)

Naiset kuvaavat, että väkivaltaisessa parisuhteessa arki määrittyi miehen toivomalla tavalla. Silloin kontrolloidaan puolison tunteita, ajatuksia ja tekoja (Hulkko & Tiainen 2011, 18). Niiden tarkoituksena on muuttaa kumppanin käyttäytymistä omien tarpeiden mukaisesti (Huhtalo ym. 2003, 9). Katriinan tapauksessa hänen piti olla kiitollinen, kun hän sai tehdä töitä miehen yrityksessä ja asua yhteisessä omakotitalossa. Tyyne kuvaillee, että arki piti mennä miehen toivomalla tavalla. Senni ja Seija kuvailevat, ettei heillä ollut oikeutta ilmaista omia tunteitaan ja tarpeitaan. Yhtenäistä naisten kokemuksille on se, että he kokivat toissijaisuutta puolisoonsa nähden. Tällöin heidän kokemukseen sisältyy tunne siitä, ettei heidän tarpeita ja haluja huomioida parisuhteessa.

Kontrolli ja vallankäyttö rajaavat naisen toimintaa ja elinympäristöä. Sen myötä naisen mahdollisuudet vaikuttaa elämänsä sisältöön kapeutuvat. Ulkoapäin tulleet määritteet voivat olla ristiriidassa naisen kokeman toimijuuden kanssa. Väkivaltaan liittyvät stereotyyppit voivat vääristää naisen kokemaa toimijuutta. Nainen voi kokea olevansa vastuussa väkivallan ilmenemisestä. Nainen voi joutua ristiriitatilanteeseen, kun hänen toimintaresurssinsa eivät ole yhdenmukaisia ulkoa tulleiden vaatimusten kanssa. Naiselta voidaan vaatia tilanteen korjaamista tai häntä painotetaan vastuunottamista, mutta todellisuudessa hän ei välttämättä pysty vaikuttamaan parisuhteen sisältöön. Puolison määrittämisen ja naisen kokeman toimijuuden välillä muodostuu ristiriitaisuuksia. Useiden nais-

ten kokemuksissa toimijuutta loukattiin väkivallan avulla. Ajan myötä nainen voi alkaa uskoa väkivaltaista puolisoa, ja ettei hänellä ole oikeutta tuntea tai ilmaista itseään. Naisen tarpeet ja halut määrittyvät miehen toivomalla tavalla. Useiden naisten kokemuksissa puoliso mitätöi naisen tarpeita, jolloin naisen kokemus omasta toimijuudesta muotoutuu merkityksettömäksi. Silloin naisen on vaikea tunnistaa omia tarpeitaan ja tunteitaan (Perttu 2002b, 86). Nainen voi uskoa ansaitsevansa puolisonsa kohtelun, joka mahdollistaa väkivallan jatkuvuuden parisuhteessa. Oman asemansa hyväksyminen voi ilmetä väkivallan vähättelynä tai sen kieltämisenä (Nyqvist 2004, 104).

”Elämässä oli niin paljon rutiineja, opittuja tapoja ja ennakoituja tapahtumia”

Naisen toimijuus merkityksellistyy toiminnan avulla. Siihen liittyy omien kykyjen ja vaikutusmahdollisuuksien tulkintaa, miten niitä voidaan toteuttaa omassa toiminnassa. Nainen ilmaisee omia kykyjään, osaamistaan ja vaikutusmahdollisuuksiaan, kun hän kuvailee fyysistä toimintakykyään. Tutkimukseen osallistuneiden naisten kokemuksissa on havaittavissa toimintatapoja, jotka määrittävät naisen kokema toimijuutta. Heidän kerronnoissa nousevat seuraavat toimijuuden määrittäjät: Varuillaan olo, ennakointi, mukautuminen, miellyttäminen ja sopeutuminen. Väkivaltaisessa parisuhteessa nainen pystyy havaitsemaan, mitkä tekijät aiheuttavat väkivaltaa. Nainen voi yrittää kaikin keinoin estää, ettei väkivaltilanteita tapahdu (Koskisuu & Kulola 2005, 141; Lehtonen & Perttu 1999, 44). Jokin tilanne voi aktivoida naisen vireystilan, jolloin nainen tarkkailee elinympäristöään ja hän muuttuu varuillaan olevaksi. Naiset kuvailevat ennakoivaa toimintaa seuraavalla tavalla:

”Minä opin sen käyttäytymisestä et milloin stimuloi menemään baariin. (...) Minä opin tuntemaan niin hyvin sen eleet, että minä opin toimimaan.” (Klaara, haastattelu 18)

”Aistin jo, että ex on ostanut viinaa, niin tiesin järjestellä asioita, että jaksan siihen, kunnes hän on taas selvä.” (Kirsti, haastattelu 6)

”Siinä väkivaltaisessa suhteessa sitä oppii olemaan varuillaan. Tietää jo et toinen voi saada raivarin, jos vaikka jauhelihassa ei ole sipulia. äänenpaino, kasvojen eleet, pian räjähtää.” (Katriina, haastattelu 12)

Naisten kerronnoissa on havaittavissa, että he arvioivat, tarkkailevat ja havainnoivat miehen käyttäytymistä ja tulkitsevat väkivallan syy-seuraussuhteita. Naiset tunnistivat

puolison käyttäytymisestä, mielialoista ja tietyistä tilanteista, milloin väkivalta tapahtuu. Jotkut naiset kuvailevat, että väkivalta ilmeni toistuvasti samankaltaisena, jolloin he pystyivät ennakoimaan väkivaltaa. Kolmen naisen kokemuksissa alkoholi aiheutti väkivallan. He tiesivät, milloin puolison alkoholinkäyttö alkoi tai milloin hän oli menossa baariin. Klaara kuvailee, että väkivaltaisella puolisolalla oli kaksi erilaista humalatilaa, joista hän osasi arvioida, miten mies käyttäytyy. Osassa naisten kokemuksissa miehen aggressiivisuus on riippuvainen siitä, miten arjen toiminnot sujuvat. Puoliso raivostui jos arki ei mennyt hänen mukaisesti. Väkivaltaisessa parisuhteessa naiset eivät pystyneet ilmaisemaan vapaasti omia tarpeitaan tai halujaan ilman, että siitä seurasi väkivaltatilanne. Tarkkaileminen kyseenalaistaa naisen kokemaa toimijuutta, kun nainen pohtii jatkuvasti oman toiminnan suhdetta puolisonsa käyttäytymiseen. Jatkuva tarkkaileminen kuluttaa naisen voimavaroja ja alentaa naisen psyykkistä toimintakykyä elinympäristössä (Koskisuu & Kulola 2005, 141). Ajan myötä nainen tiedostaa tilanteet, jolloin on laitettava omat tarpeet taka-alalle väkivallan uhan vuoksi.

Ennen väkivaltatilannetta naisten käyttäytymisessä on havaittavissa ennakoiva käyttäytymismalli, jonka tavoitteena on valmistautua tulevaan väkivaltatilanteeseen. He pyrkivät joko estämään väkivallan ilmenemisen tai minimoimaan siitä aiheutuvat seuraukset. Kyse on ehdollistumisesta eli tilanteiden toistuvuuden kautta oppimisesta. Tilanteiden toistuvuuden ja samankaltaisuuden nainen pystyy ennakoimamaan tulevia tapahtumia. Ennakoiva käyttäytyminen määrittyy tunnetilasta, joka on aikaisemmin koettu tietyssä paikassa tai tilanteessa. Kokemuksiin voi liittyä ruumiillisia ja aistimellisia tunnetiloja. Tietty tunnelma voi herättää koetun kokemuksen esiin. (Vilkko 1998, 34.) Ihminen voi orientoitua tai reagoida tilanteessa ilmeneviin virikkeisiin tietyillä tavoilla, jotka viittaavat aiemmin koettuun tilanteeseen (Ogden & Minton & Pain 2006, 71). Naiset kuvailevat ehdollistunutta elämää seuraavasti:

”Elämässä oli niin paljon rutiineja, opittuja tapoja ja ennakoituja tapahtumia, että ne varmaan osaltaan toivat turvaa elämään, eli tiesin ja HALLITSIN mitä tapahtuu milloinkin. (...) Kontrolloin tiedostamattani koko ajan häntä eli vaistosin kun oli pullo jemmassa ja juominen alkoi.” (Kirsti, haastattelu 6)

”Aloin sijoittamaan itseäni asunnossa tiettyihin paikkoihin. Tiesin missä käy mahdollisimman vähiten. (...) Minä opin kattomaan, että tuolla on tuo kova seinä ja tuolla on tuo sänky. Sängyn lähellä on hyvä ja keittiössä ei ole hyvä olla kun siellä on kaikkia välineitä.” (Klaara, haastattelu 18)

”Aina kun mies otti viinaa tai oli pois kotoa, piilotin kaikki puukot, vyöt, narut ja aseet.” (Heini, tarina 11)

”Koko ajan minulla on jalka oven raossa, sillä väkivaltaisessa suhteessa minulla oli perusvalmius autossa. Tyyny, herätyskello, peitto, myslipatukoita, vettä, sillä monesti jouduin lähtemään ja nukuin jossakin parkkipaikalla.” (Katriina, tarina 12)

”Olen joutunut lähtemään sieltä nopeasti ilman muita tavaroita kuin puhelin ja autonavaimet mukana. Olen joutunut kulkemaan kodissani niin, että ne ovat olleet vaatteissani mukana tai nukkuessa tyynyn alla, myös rahat.” (Kyllikki, Haastattelu 10)

Naisten kokemuksissa voidaan havaita, että he ovat jatkuvasti varuillaan ja arvioivat väkivallanmerkkejä. Ne rajoittavat naisen koko elämää ja olemassaoloa, eivät ainoastaan liikettä ja toimintaa (Husso 2003, 189). Naiset kuvaavat ennakoimista opittuna ja vaistonvaraisena toimintana. Tilanteeseen ennakoiminen antaa naiselle hallinnantunnetta siitä, että pystyy vaikuttamaan tilanteen kulkuun. Kirstin kokemuksissa on havaittavissa, että hän piti kontrollia yllä opittujen tapojen avulla. Hän pystyi tunnistamaan, milloin väkivalta alkaa. Oppiminen on tietoista toimintaa, mikä viittaa myös siihen, että nainen muuttaa tietoisesti käyttäytymistään parisuhteessa. Ennakoimisessa korostuu sekä tilannekohtaisuus että tulevaisuuden ennakointi. Nainen arvioi, onko tilanteessa tai tapahtumassa havaittavissa väkivallan elementtejä.

Tutkimukseen osallistuneilla naisilla on opittuja toimintatapoja ja suojakeinoja, jotka aktivoituvat ennen väkivaltaa tai sen aikana. Käyttäytymismalli aktivoituu, kun nainen kokee turvattomuutta elinympäristössä. Klaara kuvailee, että hän hakeutui turvalliseen paikkaan ennen väkivallan alkamista. Joidenkin naisten kokemuksissa ennakointi ilmenee niiden tekijöiden ja asioiden poistamisena, jotka mahdollisesti voisivat aiheuttaa miehen aggressiivisuuden. Osa naisista piilotti aseita ja tavaroita, jotta mies ei saa niistä lyömäasetta. Tällä tavalla nainen pyrki välttämään sen, ettei väkivalta pahennu tai muuta muotoaan. Ennakoinnin avulla nainen voi kokea, että hän on minimoinut väkivallasta aiheutuvia tuhon mahdollisuuksia. Naisten kokemukset viittaavat siihen, että ennakoiminen ei kuitenkaan poista väkivallan uhkaa vaan nainen saattoi joutua väkivallan kohteeksi omasta toiminnasta huolimatta.

Joidenkin naisten kerronnoissa ilmenee, että he ovat oppineet pakenemaan tai piiloutumaan väkivallan uhatessa. Väkivaltaisessa parisuhteessa naiset ovat jatkuvassa vireysti-

lassa ennakoiden, milloin pitää lähteä kotoa. Osa naisista kertoo, että he olivat valmistuneet lähtöön konkreettisesti kantamalla autonavaimia mukanaan tai säilyttämällä perustavaroita autossa. Väkivaltatilanne on naiselle psyykkisesti kuormittava kokemus, jolloin pakeneminen voi olla ainut vaihtoehto tilanteen ratkaisemiseksi. Se voi olla myös automaattinen kehonreaktio (Korhonen & Valkonen 2006, 73). Silloin ihminen yrittää päästä pois vaarallisesta ja pelottavasta tilanteesta (Poijula 2007, 60; Nummenmaa 2010, 18). Pakeneminen voidaan määrittää kahdella eri tapaa. Se on joko fyysisesti tilanteesta poistumista tai henkisesti irtautumista tilanteesta (Kiesiläinen 2004, 57). Kahden naisen tarinassa ilmenee, että he siirtyivät henkisesti väkivaltatilanteesta pois. Se voi toimia suojakeinona silloin, kun ei ole mahdollista lähteä tilanteesta pois joko miehen toiminnan tai naisen lukkiutuneen toimintakyvyn takia. Naisten kokemuksissa opitut käyttäytymismallit voivat myös aktivoitua silloin, kun todellista vaaraa ei ole. Naiset kuvailevat sitä seuraavalla tavalla:

”Nykyään kun tulee riitatilanne huomaa, että tulee päälle samat tuntemukset. taistele-tai-pakene-tilanne. Jotenkin noudatan sitä kaavaa, mikä silloin oli.” (Katriina, haastattelu 12)

”Loppujen lopuksi tässä on exän käyttämästä vallasta kyse eli hänen takiaan joudun rajaamaan elämää, mutta itsehän sitä kuitenkin rajaam. (Kirsti, haastattelu 6)

Edellä Katriina kuvailee, että opittu käyttäytymistapa voi tulla esiin tietyn tilanteen tai tunnetilan seurauksena. Se viittaa aiemmin koettuun väkivaltatilanteeseen. Hänen kokemuksessa riitatilanteet aiheuttivat pakenemisreaktion. Tämä kuvaa, että opitut käyttäytymismallit ovat vaistomaisia kehonreaktioita, jotka aktivoituvat uhkaavassa tilanteessa. Eron jälkeinen väkivalta pakottaa naista olemaan varuillaan elinympäristössään. Naisten kokemuksissa se ilmenee elintilan rajoittamisena ja salassa elämisenä. Naiset varmistivat, ettei kumppani saa heidän olinpaikkaansa selville rajaamalla omaa toimintaansa. Näin nainen pyrkii pitämään väkivallan uhan kaukana omasta elämästään.

Tutkimukseen osallistuneiden naisten kokemuksissa ilmenee tiettyjä toimintatapoja, jotka kuvaavat heidän kokemaansa toimijuutta. Nainen pyrkii varmistamaan oman turvallisuutensa ennakoinnin avulla. Ennakoinnissa naisen toimijuus rakentuu tilanteellisesti, eikä pysyviä elementtejä voida jäsentää väkivallan vuoksi. Tällöin naisen toimijuus näyttäytyy epävarmana, koska nainen joutuu jatkuvasti kyseenalaistamaan oman toiminnan suhdetta väkivaltaiseen kumppaniinsa. Osa naisista tunnisti miehen tunneti-

loista, käyttäytymisestä tai tietyistä tilanteista, milloin väkivalta tapahtuu. Nainen on oppinut käyttäytymään tilanteissa siten, että hän pystyy minimoimaan väkivallasta aiheutuneita seurauksia.

”Rupesin muokkautumaan niin että yritin estää mahdollisen tuhon”

Toimintatavat voivat muuttua pakonomaisiksi ja elämää rajoittaviksi tekijöiksi. Ne voivat kapeuttaa tiedostamattaan ihmisen toimintareviiriä (Ogden ym. 2006, 71). Nainen ei välttämättä edes kyseenalaista miehen kontrolloivaa käyttäytymistä vaan alistuu miehen tahdon mukaisesti. Jatkuva väkivallan seuraaminen ja oman käyttäytymisen kontrolloiminen vaikuttavat siihen, että näkemys normaalista ja epänormaalista kokemusmaailmasta voi hämärtyä (Lehtonen & Perttu 1999, 56). Silloin puolison tarpeiden ja halujen tyydyttäminen voi muuttua pakonomaiseksi tavaksi (Hulkko & Tiainen 2011, 18). Naiset kuvailevat omaa toimintaansa seuraavalla tavalla:

”Väkivallan kohteena minulla on aluksi aina ollut sellainen mukautumis- ja miellyttämisvaihe.” (Senni, tarina 7)

”Rupesin muokkautumaan niin että yritin estää mahdollisen tuhon. Mä jotenkin tiesin, mihin se pystyy. Aloin pelkäämään niin paljon, että aloin muuttamaan omaa toimintaa. (...) Minä pelkäsin varmaan sitä, että minut tapetaan tai tapahtuu jotain yliluonnollista pahaa.” (Klaara, haastattelu 18)

”Se on niin jotenkin selvää, että toimitaan vastoin hänen tahtoaan tai jostain omista lähtökohdista käsin. Siitä tulee sellainen voimakas tunne, että tapahtuu jotakin aivan hirveätä tai joku katastrofi. Hän tekee jotain aivan kamalaa.” (Senni, haastattelu 7)

”Silloin ajattelin olevan todella vaarallista joutua miehen iskujen kohteeksi. Aloin varoa sanoja estääkseni lyömisen.” (Kyllikki, tarina 10)

Senni kuvailee, että hänen toimintaansa sisältyi mukautumis- ja miellyttämisvaiheet. Samat toimintatavat ilmenevät useiden naisten kerronnassa, vaikka he eivät suoranaisesti nimenneet toimintaansa kyseisten määritelmien mukaisesti. Naisten kokemuksissa mukautuminen ilmenee tietoisena toimintatapana, jonka tarkoituksena on estää väkivallan ilmeneminen tai pahentuminen. Useat naiset tuovat esille, että pelon tunne sai heidät muuttamaan toimintaansa väkivaltaisessa parisuhteessa. Tunteet voivat toimia ohjauksellisina elementteinä toiminnan muuttumisessa ja sen suuntaamisessa (Goleman 1997, 348; Nummenmaa 2010, 11). Naiset kokivat, että tapahtuu jotakin kamalaa, jos he eivät

mukaudu puolisonsa vaatimuksiin. Edellä esitetystä Klaaran kokemuksessa ilmenee pelko hengen menettämisestä. Senni koki miehen toimintaa voinut vastustaa ilman, että tapahtuu jotain ennakoimatonta ja kontrolloimatonta. Kyllikki kuvailee, että hän mielti tarkoin, mitä sanoi kumppanilleen, ettei joutunut fyysisen väkivallan kohteeksi. Naiset kokevat miehen vallan ylivoimaiselta, jota on vaikea kyseenalaistaa. He kuvailevat tätä myös seuraavalla tavalla:

”Yrittää olla aiheuttamatta väkivaltaa ja suostuu kaikkeen, sellaiseenkin mitä ei halua ja mikä ei ole hyväksi itselle tai lapsille.” (Senni, tarina 7)

”Minulla ei ole muuta mahdollisuutta kuin keskittyä avomieheni palveleminen. Kaikki muu on jäänyt.” (Katja, tarina 8)

Naisten mukautuvassa toimintatavassa on havaittavissa, että he muuttivat omaa toimintaansa miehen tarpeiden mukaisesti. Tällöin kyse on puolisonsa miellyttämisestä. Naisten kerronnoissa se ilmenee puolison tarpeiden huomioimisena ja niiden tyydyttämisenä. Silloin nainen laittaa omat tarpeensa taka-alalle (Lepistö 2010, 73). Senni miellytti puolisoaan suostumalla kaikkeen, vaikka hän tiedosti sen, ettei se ole hyväksi itselle eikä yhteisille lapsille. Katja tuo esiin, että miellytti puolisoaan pakon seurauksena. Miellyttämisen tavoitteena on oman ja yhteisten lapsien turvallisuuden varmistaminen. Väkivaltaisessa parisuhteessa nainen voi miellyttää kumppaniaan, vaikka miehen toiminta olisi naisen arvomaailman vastainen. Mukautuminen ja miellyttäminen nousevat naisten kokemuksissa merkittäviksi toimintatavoiksi, joilla pyritään minimoimaan väkivallasta aiheutuneita seurauksia. Joidenkin naisten kokemuksissa mukautuminen muuttuu pitempiaikaiseksi olotilaksi. He kuvailevat sitä seuraavalla tavalla:

”En vain alussa kestänyt sitä mutta vähitellen olen alkanut sopeutumaan siihen niin, että se menee toisesta korvasta ulos.” (Katja, tarina 8)

”Väkivalta oli normaalia elämääni, eli kuului jollain tapaa jokaiseen päivään.” (Kirsti, haastattelu 6)

”Se minun toleranssi meni. ... En enää nähnyt sitä [fyysistä väkivaltaa] lyömisenä enää ollenkaan. Minä itsekin rupesin ajattelemaan, että hyvä se ei heittänyt tuohon tiiliseinään päin. (...) Minä jossain vaiheessa tiesin, et nyt kun se läimäsee niin päästään eteenpäin tässä asiassa.” (Klaara, haastattelu 18)

Edellä naiset kuvaavat, että väkivalta normalisoituu osaksi parisuhdetta. Katja kuvailee, että hän sopeutui väkivaltaisen parisuhteeseen sulkemalla pois teon omasta tietoisuudesta.

taan. Silloin nainen voi kieltää vaikean asian käsittelemistä sopeutumalla tilanteeseen. Väkivallan normalisoituminen vaikeuttaa ilmiön tunnistamista. Kirsti koki, että väkivalta kuului hänen normaaliin elämäänsä. Silloin naisen kyky havainnoida parisuhteen ongelmakohtia heikentyy ja naisen käsitys puolisoiden välisestä vuorovaikutussuhteesta vääristyy. Osassa naisten kokemuksissa normalisoituminen ilmenee tilanteiden vähättyinä ja mitätöintinä. Klaaran ajatteli väkivaltatilanteissa, mitä pahimmassa tapauksessa olisi voinut tapahtua. Hän vähätteli kokemustaan sen perusteella. Väkivaltatilanteiden tunnistamisen vaikeus vaikuttaa siihen, että nainen ei välttämättä pysty määrittelemään omaa toimijuuttaan suhteessa senhetkisiin tilanteisiin ja tapahtumiin. Normalisoituminen mahdollistaa, että nainen sopeutuu väkivaltaiseen parisuhteeseen kyseenalaistamatta puolison toimintaa. Riitta Raijaksen (2003, 36) mukaan ihminen pyrkii vain selviytymään tilanteesta hengissä ja mahdollisimman pienillä psyykkisillä ja fyysisillä vahingoilla. Ihminen toimii niiden toimintamallien mukaan, jotka ovat elintärkeitä hengissä säilymisen kannalta. Naiset tuovat esiin yksittäisiä väkivaltatilanteita, jolloin heidän fyysinen toimintakyky ilmenee puutteellisena. Naiset kuvaavat alentunutta toimintakykyä seuraavasti:

”Toimintakyky menee. Multa häviää hienomotoriikka, esimerkiksi minä en pysty näppäilemään puhelinnumeroa. Minä olen niin tiloissani tai stressin vallassa tai kauhuissaan.” (Senni, haastattelu 7)

”Minulla muuttui se fyysinen olemus. Semmoisesta energisestä zombiemaiseksi. (...) Minä en saanut mitään hysteerisiä kohtauksia tai mitään. Minä rupesin toimimaan kuin töitä tekisi.” (Klaara, haastattelu 18)

”En pääse pakoan. Pakokauhu oli sisälläni,menin lukkoon koko maailma ympärilläni pieneni, tavallaan katos. En uskaltanut hengittää ja sydän teki töitä.” (Katriina, haastattelu 12)

Sennin kokemuksessa hänen toimintakykynsä muuttui kontrolloimattomaksi, kun hän aavisti tulevan väkivaltatilanteen. Ennen väkivalta hän menetti toiminta- ja puhekykynsä. Tilanteiden toistuvuuden avulla naisen keho reagoi mahdollisiin väkivaltatilanteisiin. Useat naiset kuvailevat, että toimintakyvyn lamaantuminen tulee vaistomaisena reaktiona. Naisten kokemuksissa lamaantuminen ilmenee kontrolloimattomina kehonreaktioina kuten vapinana, hysteerisenä itkuna, sydämen lyönnin tihentymisenä ja hengityksen salpaantumisenä. Osan naisten kokemuksissa kehon oireita on vaikea kontrolloida ja hallita. Kehonreaktioiden kontrolloimattomuus muokkaa naisen toimijuutta puolustuskyvyttömäksi, jolloin nainen voi kokea, ettei hän hallitse omaa kehoansa. Toimintaky-

vyn palautuminen ei tapahdu hetkessä vaan naisten kertomuksissa palautumisessa voi kestää tunteja tai jopa päiviä. Väkivaltatilanteet ilmenevät ajoittain syklisinä tekoina, jolloin nainen joutuu joka kerta kokoamaan toimijuutensa uudestaan väkivaltatilanteen jälkeen. Se vaatii itsetuntemusta, jotta nainen pystyy rakentamaan omaa identiteettiä vastaavan toimijuuden. Ongelmana on se, että naisen kyky tunnistaa omia tarpeita tai haluja voi olla heikentynyt väkivaltakokemuksen takia. Silloin nainen voi rakentaa toimijuuttaan väkivaltaisen puolison tarpeiden mukaisesti.

Tutkimuksessa määrittelen naisen lamaan tunteen olotilan lukkiutuneeksi toimijuudeksi. Naisten kokemuksissa on havaittavissa fyysisen toimintakyvyn turtumista. Oman toimintakyvyn puutteellisuus luo merkityksiä naisen kokemalle toimijuudelle. Siten oma toimijuus voidaan kokea passiivisena ja puolustuskyvyttömänä. Toimintakyvyn heikkeneminen tuo rajoitteita naisen fyysiselle toiminnalle. Sennin kuvauksissa voidaan havaita hienomotoriikan huonontuminen. Hän ei pystynyt näppäilemään puhelinnumeroa eikä käynnistämään autoa virta-avaimella. Toimintakyvyn puutteellisuuden tunnistaminen voi tuoda esiin naisen haavoittuvaisuuden. Nainen kokee, ettei pysty vaikuttamaan tilanteen kulkuun vaan lukkiutuu fyysisesti kehoonsa.

Klaara tuo esille fyysisen olemuksen radikaalisen muuttumisen. Hän kuvailee omaa fyysistä olemustaan *zombimaiseksi*, mikä kuvastaa hänen toimintakykynsä rajoitteita. Vertauskuvan käyttö viittaa siihen, että kehon liikeradat hidastuvat ja jäykistyvät. Sen lisäksi kehon ja ympäristön välinen vuorovaikutus muuttuu rajalliseksi. Zombimainen olemus ei ota kontaktia elinympäristöön. Heikentynyt toimintakyky tai sen puute voi lisätä haavoittuvaisuuden kokemista (Sarvimäki & Heimonen 2010, 19). Tämä muokkaa naisen käsitystä omasta fyysisestä olemassaolosta, ja se jäsentää naisen kokemaa toimijuutta. Zombien vertauskuva viittaa myös tunteiden katoamiseen. Osassa naisten kokemuksissa lukkiutunut toimijuus ilmenee tunteiden katoamisena. Väkivallan tuoma tunteiden turtuus ja tyhjyys muuttavat naisen näkemystä ympärillä olevasta maailmasta (Husso 2003, 239). Naisen kokemat vaikutusmahdollisuudet muuttuvat maailmankäsityksen uudistumisen seurauksena.

Tunteet ovat merkittäviä tekijöitä toimijuuden rakentumisessa. Niiden kautta nainen voi kokea myönteisiä tai negatiivisia tunnekokemuksia omista kyvyistä ja vaikutusmahdollisuuksista. Jos ihminen ei pysty kokemaan positiivisia tunnekokemuksia omasta ole-

massaolosta, hän voi kokea oman elämäntilanteensa tukahduttavaksi (Koski 1999, 39). Väkivaltaisessa parisuhteessa nainen ei saa toiminnastaan merkityksellisiä tunnekokemuksia toimijuuden muodostamiseen. Klaara kuvailee, ettei hän kokenut tunteita toimissaan. Hänen käyttäytymisensä muuttui automaattiseksi ja rutiininomaiseksi. Katriina kuvailee, että lukkiutuneessa toimintakyvyssä ulkomaailma muuttuu merkityksettömäksi (ks. Husso 2003, 239). Lukkiutunut toimijuus ilmenee hetkellisenä tunnetilana väkivaltilanteessa. Pitkään jatkuvassa parisuhteessa hetkelliset tunnetilat jäsentyvät kokonaisvaltaisesti elämää määrittäviksi elementeiksi. Väkivaltaa kokeneen naisen toimijuus rakentuu prosessimaisesti. Seuraavassa kuviossa olen kuvannut toimijuuden muotoutumisprosessia ennakoinnin, varuillaan olon, mukautumisen, miellyttämisen ja sopeutumisen toimintatapojen avulla

Kuvio 2. Väkivallan toimijuuden muotoutumisprosessi väkivaltaisessa parisuhteessa

Väkivaltaisessa parisuhteessa nainen muuttaa omaa toimintaansa oman turvallisuuden takia ja silloin nainen muuttuu varuillaan olevaksi. Nainen havainnoi, tarkkailee ja arvioi sekä puolison että omaa käyttäytymistään. Mukautumisessa ja miellyttämisessä naisen toimijuus rakentuu miehen toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. Nainen voi pyrkiä miellyttämään puolisoaan, jotta väkivaltaa ei tapahtuisi. Mukautuminen ja miellyttäminen pitkään jatkuvina toimintatapoina voivat tulla rutiininomaiseksi tavaksi selviytyä väkivaltaisen parisuhteen karikoista, ja ne voivat vähitellen muuttaa naisen käsitystä todellisuudesta. Joidenkin naisten kokemuksissa on havaittavissa väkivallan normalisoi-

tuminen, joka voi tapahtua asteittain ja tiedostamatta. Silloin naisen toimijuus ilmenee lukkiutuneena ja rajoittautuneena. Väkivaltaan sopeutumisen riskinä on se, että nainen menettää oman toimijuuden merkityksellistävät elementit. Silloin naisella voi olla vaikeuksia hahmottaa omia tarpeita, kykyjä ja haluja.

5.3 Kohti voimaantumista

”Minun on tehtävä se päätös ja lähteä”

Tutkimuksessani tuon esiin voimaantumisen ja vahvistumisen, kun analysoin naisen toimijuutta. Kyseiset käsitteet ovat synonyymejä toisillensa. Toimijuuden näkökulmasta voimaantuminen tarkoittaa, että ihminen osallistuu aktiivisesti oman elämänsä tapahtumiin, ja hän pystyy hyödyntämään omia resursseja siinä. Lisäksi ihminen pystyy vaikuttamaan oman toiminnan sisältöön ja siitä aiheutuneisiin seurauksiin. (Lehtinen 2009, 107–108.) Tutkimukseen osallistuneista suurin osa oli eronnut väkivaltaisesta kumppanista. He kuvailevat kerronnoissa eroprosessia ja väkivaltaisen suhteen jälkeistä aikaa. Voimaantuminen on yksi tärkeä elementti naisten kokemuksissa, jolloin muutos saadaan aikaan. Lähtötilanne voi tapahtua äkillisesti, jolloin nainen ei ole edes välttämättä varautunut tilanteeseen. Osa naisista oli pohtinut eropäätöstä monia päiviä, jopa vuosia. Väkivallan pahentuminen tai sen laajentuminen esimerkiksi koskemaan lapsia voi aktivoida eroprosessin liikkeelle. Seuraavassa on kuvauksia naisen elämänmuutoksen toteutumisesta:

”Minä olin salaa pakannut kassin ja ajettiin sinne turvakotiin. Minä olin varmistanut että siellä on tilaa. (...) Minulta kysyttiin [turvakodissa] miten ajattelit elämäsi jatkossa järjestää? Minä sanoin spontaanisesti: en kyllä koskaan enää mene takaisin tuonne. Enkä mennyt.” (Senni, haastattelu 7)

”Lähdin ja hankin oman asunnon salaa. Ilmoitin tekstiviestillä lähdöstäni.” (Kirsti, Tarina 6)

”Jouduin pakenemaan kotoani ja jättämään aivan kaiken. (...) Minulla oli lähtiessäni lapset ja koira. Ei edes vaihtovaatteista ollut tietoa.” (Kielo, tarina 13)

”Kun sain itseni pakotettua lähtemään ja kaverit tuli muuttoautojen kanssa. Tiesin, että se olisi pitänyt tehdä kauan sitten.” (Katriina, tarina 12)

Naisen lähteminen on riippuvainen senhetkisestä kontekstista. Kerronnoissa voidaan havaita, että naiset pohtivat oikeata aikaa lähtöhetkelle. Kirstin kokemuksessa yhteiset lapset olivat kiinnipitävänä tekijänä. Hän ajatteli, että erohetki on sopiva silloin, kun lapset ovat vanhempia. Kontekstin merkitys korostuu myös siinä, että suurin osa lähti silloin, kun puoliso ei ollut kotona tai naisen lähetyillä. Salassa lähteminen kuvaa miehen vallan ja kontrollin olemassaoloa sekä niiden tekijöiden kiinnipitävää voimaa, ettei nainen pääse irtautumaan väkivaltaisesta suhteesta. Nainen voi kokea, että muutos ei toteudu miehen läsnäollessa. Osa naisista oli laatinut turvasuunnitelman muutoksen toteutumiseksi. He olivat miettineet, miten muutos toteutuu ja mihin he menevät turvaan. Osa heistä oli hankkinut vuokra-asunnon puolison tietämättä. Suurimmassa osassa naisten kokemuksissa muutoksen toteutuminen on tietoinen prosessi. Väkivallan tiedostaminen ja sen merkitys omalle hyvinvoinnille mahdollistavat toiminnan eli irtautumisen väkivaltaisesta parisuhteesta. Naisten kokemuksissa toimijuuden vahvistuminen tapahtuu eropäätöksen tekemisessä. He määrittelevät, etteivät aio jatkaa väkivaltaisessa parisuhteessa, eivätkä alistu enää puolison kontrolliin. Naisten kokemuksissa on havaittavissa, etteivät he käsitelleet eroon liittyviä tunteita sen tapahtuessa, vaan voimavarat suuntautuvat muutoksen aikaansaamiseen.

Väkivaltaisessa parisuhteessa naisen toimijuus ilmenee rajattuna ja kontrolloituna. Naisen kokema elämänhallinta ja siihen liittyvät vaikutusmahdollisuudet näyttäytyvät naisten kokemuksissa puutteellisina. Niiden tiedostaminen voi johtaa pohtimaan elämän tarkoitusta ja tarkastamaan elämän suuntaa (Uusitalo 2007, 119). Voimaantuminen alkaa elämäntilanteen tiedostamisella. Naiset tunnistavat väkivallan olemassaolon, ja sen tuhoavan merkityksen omalle hyvinvoinnille. Tiedostaminen voi tapahtua jonkun tilanteen, asian, muutoksen tai oivalluksen kautta. Nainen havahtuu, ettei elämä voi jatkua sellaisenaan. (Koskelainen 2001, 54.) Muutos voi olla pieni ele tai toiminta, joka muuttaa radikaalisti naisen elämäntilannetta. Tutkimusaineistossa eropäätöksen pohtiminen ja sen tekeminen kuvaa naisten kokemuksissa voimaantumisen toimijuuden elementtejä. Naiset kuvailevat voimaantumistaan seuraavasti:

”Päivät kuluu ja mitään ratkaisua ei tule. Odotat ja sisälläni tiedän että ratkaisu on minun sisällä. Minun on tehtävä se päätös ja lähteä.” (Katriina, haastattelu 12)

”Osakseen tästä kontrollista tuli exän juomisen mahdollistaja tai minun tuho, eli en jaksanut enää sitä ja pelastus. Älysin ja sain voimia lähteä siitä suhteesta pois.” (Kirsti, haastattelu 6)

”Se oli jotenkin semmoinen ensimmäinen iso riski. Minä itse tein henkilökohtaisen päätöksen (...) Minä rupesin uskomaan, kyllä pystyn elämässä tekemään asioita ja vaikuttamaan.” (Klaara, haastattelu 18)

”Minä päätin, etten provosoidu enää mistään ja minä en selvitä näitä riitoja. Hänellä on nyt kasvun paikka, joko hän opettelee puhumaan rakentavammin tai toimimaan.” (Senni, haastattelu 7)

”Istuin ja mietin että minä en JAKSA enää. Onneksi ajatukseni vielä toimivat ja tulin siinä sellaiseen päätökseen että se olen MINÄ joka vain voi MINUT nostaa tästä masennuksesta ja tilanteesta ja sanoin itselleni että nyt akka ULOS lenkille ja siitä se taas lähti.” (Tyyne, haastattelu 2)

Edellisissä lainauksissa voidaan havaita ensimmäiset voimaantumisen merkit. Naiset tulevat tietoisiksi omasta tilanteestaan ja he huomaavat, että vain itse muuttamalla elämänsä voi muutos tapahtua. Muutostilanteessa naiset tiedostavat oman toimijuutensa ja sen, että he ovat mahdollistaneet omalla toiminnallaan väkivallan jatkuvuuden suhteessa. He ovat mukautuneet tilanteeseen ja miellyttäneet kumppaniaan laittamalla omat tarpeensa toissijaiseksi. Väkivallan tiedostaminen antaa myös naiselle mahdollisuuden pohtia oman toimijuuden suhdetta miehen käyttäytymiseen. Naiset huomaavat, että heidän on tietoisesti muutettava omaa toimintaansa. Klaara kuvailee kertomuksessaan, että muutoksen saavuttamisessa tulee olla aktiivinen tahtotila ja se on riippuvainen omasta asenteesta. Ihmisen voimaantuminen lähtee omasta itsestä oman toiminnan avulla (Mönkkönen 2007, 144). Sen myötä nainen alkaa arvostaa itseään eikä hyväksy tietynlaista kohtelua (Koskelainen 2001, 60).

Voimaantumisprosessissa nainen tarvitsee toimijuudelleen vahvistusta ulkomaailmasta. Senni ja Kyllikki kertovat, että he vahvistivat omaa toimijuuttaan lukemalla väkivalta-kirjallisuutta. Lukeminen mahdollisti, että he tunnistivat väkivallan elementit omassa elämässään. Naisten kokemuksissa on ulkopuolisina toimijuuden vahvistajina auttajatahoja ja läheisiä ihmissuhteita. Niiden merkitys korostuu varsinkin silloin, kun nainen on eroamassa väkivaltaisesta parisuhteesta. Naiset kuvailevat seuraavissa sitaateissa ulkomaailman merkitystä omalle toimijuudelleen:

”Minä aion itseni kammeta ylös, niin minun täytyy saada tähän verkosto takaisin eikä mitään ulkopuolisia psykoterapeutteja vaan ihmisiä.” (Klaara, haastattelu 18)

”Hän [ystävä] peilasi sitä minulle, että kuinka pelottavaa ja uhkaavaa väkivalta oikeasti on.” (Senni, haastattelu 7)

”Se siinä on joku ihminen joku ottaa vakavasti sen [väkivallan], mitä sinä koet ja pitää sitä faktana. (...) Se on voimaannuttavaa ja se energia ei mene siihen, että joutuu itsekin taistelemaan sen kanssa, onko tämä väkivaltatilanne tai joku muu.” (Senni, haastattelu 7)

Sosiaalinen verkosto mahdollistaa irtautumisen väkivaltaisesta suhteesta, kun nainen peilaa omia kokemuksiaan ulkopuolisen henkilön kanssa. Keskustelu ulkopuolisen kanssa auttaa naista ymmärtämään, mikä on oikein ja mikä väärin. Tämän kautta hän saa etäisyyttä asioihin sekä uusia näkökulmia tilanteeseen. (Koski 1999, 39.) Ulkopuolelta saatujen tietojen avulla Senni pystyy havainnoimaan, mikä tilanne on uhkaava ja missä pitäisi suojella itseään. Ulkopuolelta tulevat vahvistukset jäsentävät naisen käsitystä todellisuudesta, jonka merkitys on olennainen itsetietoisuuden vahvistumisessa. Naisten kokemuksissa ihmissuhteiden merkitys korostuu tuen antajana. Klaaran kokemuksessa voidaan havaita, että ihmissuhteet mahdollistavat muutoksen aikaansaamisen. Väkivaltaa kokeneen naisen toimijuutta vahvistavat toisen ihmisen aito läsnäolo, kuunteleminen ja konkreettisen avun antaminen.

Eropäätöksen tekeminen saa aikaan muutoksen naisen identiteetissä. Nainen tunnistaa omia tarpeitaan ja halujaan, jotka ovat väkivaltaisessa parisuhteessa joko unohtuneet tai jääneet toissijaiseksi. Omien halujen ja tarpeiden tunnistaminen voi tuntua uudelta kokemukselta. Se vahvistaa naisen elämönhallinnan tunteen kokemista ja sitä, että nainen kykenee vaikuttamaan omaan elämäänsä. Eropäätöksen tekeminen ilmenee voimaannuttavana kokemuksena. Joidenkin naisten kerronnoissa ilmenee vahvistunut itsetietoisuus. Naiset kuvailevat vahvistunutta itsetietoisuutta seuraavasti:

”Lähinnä se että minä pystyn vaikuttamaan omaan elämään niin, ketä minun elämässä on ja minkälaisia ihmisiä siinä on, minkälaisia ihmisiä siinä ei ole.” (Klaara, haastattelu 18)

”Minä en ole niin avuton ja puolustuskyvytön. (...) Se antaa aivan toisenlaisen tunteen siitä, että olen hallinnoimassa omassa elämässä. Se toinen on asia, joka voi pitää [väkivaltaisen puolison] loitommalla. (...) Minä en mene siihen mukaan menemällä sellaiseen paniikkiin, vaan jotenkin näen hänet paljon pienikokoisempana.” (Senni, haastattelu 7)

”Nyt en ole kenenkään vaimo, en ole kenenkään äiti, olen vain minä, Nelli. Kukaan ei komentele minua.” (Nelli, Tarina 4)

Vahvistuneessa itsetuntemuksessa vallan ja kontrollin merkitykset muuttuvat naisen elämässä. Naiset voivat kokea miehen vallan olemassaolon, mutta sen merkitys on muuttunut heikommaksi. Elämänhallinnan vahvistuminen mahdollistaa sen, että nainen voi itse määritellä oman suhteensa ulkomaailmaan. Senni kuvailee kerronnassaan, että elämänhallinnan tunteen kokeminen mahdollistaa sen, että hän pystyy pitämään väkivallan loitommalla. Elämänhallinnan tunteen kokeminen vahvistaa naisen itsetuntoa. Vahvistuneessa toimijuudessa ihminen kokee, että pystyy vaikuttamaan omaan sekä kanssaihminen toimintaan ja toiminnan sisältöön. Siten ihminen pystyy vaikuttamaan toiminnan seurauksiin ja vaikutuksiin. (Lehtinen 2009, 107.) Nainen pystyy ja kykenee muuttamaan omaa toimintaansa elinympäristössään eikä se ole riippuvainen väkivaltaisen puolison kontrollista. Itsenäistyminen vaikuttaa siihen, että nainen vapautuu ulkoa ohjautumisesta ja pystyy ohjaamaan itse omaa elämää. Silloin naisen minän -rajat vahvistuvat ja minä itse- ajattelu korostuu entistä enemmän. (Koskelainen 2001, 58.) Sennin ja Klaaran kerronnoissa korostuvat oman toimijuuden vahvistuminen fyysisen olemuksen kautta. Senni kertoo, että fyysisen kunnan kautta itsevarmuus kohenee. Hän kuvailee kunnan kohottamista seuraavasti:

”Siinä tulee se itsevarmuus fyysisen kunnan kautta. Kunto paranee ja ryhti paranee kun on paremmat lihakset. En ole semmoinen kumarassa laahustava tiskirätti, vaan oon tässä toimija, arvokas. Minun terveydellä ja turvallisuudella on väliä ainakin minulle. Sillä ei ole niinkään merkitystä, mitä mieltä muut on siitä.” (Senni, haastattelu 7)

Fyysisellä olemassaololla on merkitystä naisen elämänhallinnan tunteen kokemiselle. Naisen kehonkuva muuttuu toimivaksi subjektiksi, jonka avulla nainen voi vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Senni tuo esille liikunnan, joka lisää tietoisuutta omasta kehosta ja sen hallinnasta. Liikunta vahvistaa lihaksia ja tukee ryhtiä, mikä luo naiselle merkityksiä vahvistuneesta toimijuudesta. Sennin kokemuksessa fyysisen olemassaolon muuttuminen lisäsi itsevarmuutta. Tämä viittaa siihen, ettei naisen toimijuus ole riippuvainen ympäristön palautteista vaan hän pystyy itsenäisesti määrittelemään omaa toimijuutta suhteessa sosiaaliseen todellisuuteen.

Vahvistunut toimijuus rakentuu vaiheittain ja sen rakentuminen voi kestää. Siinä vaaditaan sekä psyykkistä että fyysistä itsetuntemusta, jotka mahdollistavat elämäntilanteen tunnistamisen ja sen muuttamisen. Omaan elämään liittyvien ratkaisujen tekeminen vahvistaa naisen itsetuntoa. Se antaa uudenlaisen tunteen oman toimijuuden mahdollisuuksista. Naiset kokevat, että voivat itse hallita omaa elämäänsä. Naisten kokemuksissa nykyhetken ja tulevaisuuden merkitykset muuttuivat eroamisen jälkeen. Tämä ilmenee aineistossa siten, että naiset suunnittelevat elämäänsä, haaveilevat ja toteuttavat unelmiaan. Elämänmuutokset ilmenevät naisten kerronnoissa paikkakunnan ja työpaikan vaihtamisena sekä opiskelun aloittamisena. Useimpien naisten kokemuksessa ystävä- ja läheissuhteiden merkitys muuttui yhdeksi tärkeäksi elämää tukevaksi elementiksi. Toimijuuden vahvistaminen ilmenee prosessimaisena kulkuna kohti voimaantumista. Prosessiin sisältyy tilanteen tiedostaminen, oman uuden suunnan määritteleminen, omien ruumiinrajojen¹ vahvistaminen ja muutoksen aikaan saattaminen. Yhtenä merkittävänä vahvistumisen elementtinä on omien ruumiinrajojen määritteleminen. Sen merkitys korostuu siinä, että itse määritellyt ruumiinrajat korostavat hyvää itsetuntoa (Kvick 2001, 6). Osa naisista kuvailee itsetunnon kohentuneen, kun he pystyvät määrittelemään elämän sisältöä ja vaikuttamaan sen kulkuun. Naiset ovat tarvinneet muutospoluilla kanssakulkijoita ja peilejä vahvistamaan omaa toimijuuttaan.

”Silloin tuntui pelottavalta, miten pärjään”

Eropäätöksen tekeminen voi tuntua henkisesti haasteelliselta tapahtumalta (Notko 2011, 156). Eronneet naiset kuvaavat, että jälkikäteen he tunsivat kipua, luopumisen tuskaa ja surua menetyksestä. Osa naisista suri myös yhtenäisen perheen rikkoutumisesta. Ero voi myös tuoda myönteisiä tunnetiloja kuten vapauden, itsevarmuuden ja helpotuksen tunteita (Notko 2011, 156). Naiset tuovat esiin kokemiaan tunteita seuraavasti:

”Huomasin että minä joudun itse tekemään kaikki nämä asiat.” (Klaara, haastattelu 18)

”Silloin tuntui pelottavalta, miten pärjään ja entä jos mieheni tulee sinne ja tulee väkisin sisään. Se oli todella rankkaa aikaa henkisesti ja ruumiillisesti.” (Työne, Haastattelu 2)

¹ Ruumiinrajat ovat ihmisen määrittämä fyysinen tila, jota ihminen pitää omanaan (Sarvimäki & Stenbock-Hult 2010, 48).

”Hän on huolehtinut monista käytännönasioista. Musta alkoi tuntua että olen jotenkin tampio ja en osaa vaikka pumpata ilmaa pyöränkumeihin tai korjata reikää pyörän kumeista. Minulla oli sellainen tahtotila, että minä opettelen nämä asiat.” (Senni, haastattelu 7)

”Jätin kotitöitä ja vastuuta arjesta exälleni. Eli varmistin, että hän selviää arjesta kun lähden.” (Kirsti haastattelu 6)

Naisten ilmaisuissa voidaan havaita, että he kokevat epävarmuuden tunteita uuden elämänvaiheen aloittamisesta. Eropäätöksen tekemistä vaikeutti selviytymisen pelko taloudellisesti, koska jotkut naiset olivat riippuvaisia miehen tuloista. Yksi nainen kertoo, ettei hänellä ollut omia tulonlähteitä. Osa naisista pohti omaa selviytymistä arjen töissä, joita mies oli tavanomaisesti hoitanut. Se kuvaa, että puoliso on ollut osallisena arjen toimintojen toteuttamisessa ja yhteisen elämän jäsentymisessä. Joidenkin naisten kokemuksissa on havaittavissa, että he ylläpitävät yksin parisuhdetta. He ovat sisäistäneet huolehtijan roolin, vaikka puoliso kohteli naista kaltoin (ks. Notko 2011, 117). Nainen voi jäädä väkivaltaiseen parisuhteeseen joko yhteisten lasten tai puolisonsa takia, mikä kuvaa kokonaisvaltaista huolenpidon velvoitetta perhettä kohtaan. Kirsti kuvailee, että hän antoi vastuuta puolisolleen ennen erohetkeä. Tällä tavalla hän varmisti puolison sa pärjäämisen eron jälkeen. Naisen toimijuus vahvistuu, kun hän luopuu parisuhteen ylläpitäjän roolista. Jotkut naiset tuovat esiin, että eropäätöksen tekemistä vaikeutti rakkauten ja yhteenkuuluvaisuuden tunteet puolisoa kohtaan.

Väkivallanteot eivät ole parisuhteessa jatkuvia, vaan parisuhteeseen kuuluu seesteisiä aikoja, jolloin suhde toimii ja asiat ovat kunnossa. Osan naisten kokemuksissa on havaittavissa, että väkivalta koetaan muuttuvana ilmiönä. He ovat yrittäneet monin keinoin, että suhde toimisi ja väkivalta loppuisi. Tulokset ovat olleet hetkellisiä tai eivät ole toteutuneet ollenkaan. Epäonnistuneet yritykset parisuhteen muuttamisessa vahvistavat naisen eropäätöstä ja hänen toimijuuttaan. Se antaa mahdollisuuden ymmärtää, että nainen on tehnyt kaikkensa, että suhde toimisi. Nainen alkaa tiedostaa, että toimiva parisuhde vaatii kummankin osapuolen panostusta.

Osa naisista oli pitkään pohtinut eroa, mutta he eivät olleet uskaltaneet tai kyenneet tekemään lopullista päätöstä. Yhtenä syynä oli pelko siitä, miten puoliso reagoi eropäätökseen. Se herätti naisissa mielikuvia väkivallan pahentumisesta tai sen muuttumisesta kontrolloimattomaksi. Naiset ovat menettäneet hallinnantunteensa väkivaltaisessa pa-

risuhteessa. Täten riittämättömät hallintakeinot voivat pitää pelkotilaa aktiivisena (Korhonen & Valkonen 2006, 80). Kun naiset tiedostavat olevansa oman elämänhallinnan määrittäjiä, vallan ja kontrollin merkitykset muuttuvat. Nainen ei välttämättä provosoitu samalla tavalla kuin aikaisemmin väkivaltaisen kumppanin käyttäytymisestä (Koskelainen 2001, 59). Heikon toimijuuden tiedostaminen joissakin naisissa herätti vihaa, aggressiivisuutta ja katkeruutta. Vihan tunne kohdistuu joko heihin itseensä tai väkivaltaiseen puolisoon. Itseen kohdistuva vihan tunne voi olla peräisin siitä, että nainen kokee, ettei ole toiminut tarpeeksi estääkseen väkivallan (Poijula 2007, 65). Naiset kuvailevat kokemaansa vihan tunnetta:

”Se [väkivalta] herätti minussa vihaa häntä ja itseäni kohtaan mutta silti roikuin siinä kiinni.” (Katriina, Haastattelu 12)

”Mielessäni pyörii kosto, mutta millä kostaisin. (...) Olen vihainen itselleni että tapahtumaa on vaikea jättää taakse.” (Kyllikki, tarina 10)

”Eron jälkeen mietin sellaistaikin, että miten voisin kostaa. Mietin voisin palkata esimerkiksi joitakin virolaisia, jotka hakkaisivat miestäni niin kauan, että tämä itkee, kuten minäkin itkin ja kärsin. Kaikkea kamalaa sitä mieleen tuleekin.” (Tytyne, tarina 2)

Edellisissä kokemuksissa voidaan havaita, että naiset ovat tiedostaneet oman asemansa alisteisena ja kontrolloituna kumppaniinsa nähden. Se herättää negatiiviset tunteet sekä puolisoaan että itseä kohtaan. Puolisoon kohdistuva vihan tunne ilmenee koston haaveiluna, mikä tulee esiin kolmen naisen kerronnassa. Osa naisista jopa syyllisti itseään, että on sallinut väkivallan jatkuvan. Jotkut naiset halusivat oikeutta miehen teolle ja omalle kärsimykselle. Vihan ja aggressiivisuuden tunteita naiset eivät kuitenkaan tunnista itselleen kuuluviksi tunteiksi. Naisen aggressiivisuuden ja vihan tunteiden kokeminen pidetään kiellettyinä ja epäsoveliaana (Husso 1997, 90). Vihan tunne voi toimia voimaannuttavana elementtinä, koska silloin nainen voi ymmärtää tilanteen todellisuuden. Sen tunteminen on inhimillistä, koska se on signaali siitä, mitä on tapahtumassa. Viha auttaa ihmistä tuntemaan itsensä paremmin ja parantaa mahdollisuutta suojella itseään. (Poijula 2007, 63.) Naiset kuvailevat, että eron jälkeen tunnetilat väkivaltakokemuksesta vahvistuivat. Tämä viittaa siihen, että he olivat kadottaneet kyvyn käsitellä omia tunteitaan väkivaltaisessa parisuhteessa. Eron jälkeen he kokivat ahdistusta, vihaa, surua ja menetyksiä. Väkivallasta irtautuminen ja toipuminen vaativat tunteiden, ajatusten, kokemusten ja tekemisten uudenlaista haltuunottoa. Siinä on kyse elämänhallinnan saamisesta ja uuden rakentamisesta. (Ojuri 2001, 22) Osa naisista kuvaa, että heidän elämänsä muuttui

radikaalisti eron jälkeen. Uuden elämän aloittaminen vaatii uusien asioiden oppimista ja uusien rutiinien luomista, mikä voi tuntua naisesta tuntemattomalta ja pelottavalta. Oman toimijuuden vahvistuminen voi tuoda ristiriitaisia tunteita omasta selviytymisestä. Elämänmuutoksen myötä naiset oppivat tuntemaan itsensä uudestaan.

6 Haavoitettu nainen

6.1 Väkivallan haavoittama identiteetti

”Väkivallan koin kauheana, vaarallisena, alistavana”

Parisuhdeväkivalta loukkaa naisen kokonaisvaltaista kokemusta omasta itsestä (Ronkainen & Näre 2008, 14). Tutkimuksessani määrittelen naisen kokeman identiteetin haavoittuneeksi identiteetiksi. Käsitteen jäsentämisessä hyödynsin Suvu Ronkaisen ja Sari Näreen (2008, 14, 15) määritelmää haavoittavuudesta, jonka he ymmärtävät inhimilliseksi tunteeksi. Sen vastinpareina ovat herkkyys, joustavuus ja empatia. Haavoittavuus kyse siitä, että tunnistetaan ihmisen särkyvyys. Parisuhdeväkivaltakokemus tuo esiin naisen haavoittavuuden. Se tarkoittaa sitä, että ihminen on loukattavissa psyykkisesti, fyysisesti ja sosiaalisesti (Sarvimäki & Heimonen & Mäki-Petäjä-Leinonen 2010, 5 ks. myös Husso & Virkki 2008, 261; Kvick 2001, 6). Silloin identiteetistä tulee hauras ja herkästi haavoittuva (Sarvimäki ym. 2010, 5).

Haavoittavuutta voidaan tarkastella kolmen ulottuvuuden avulla, jotka voidaan määritellä kehon, mielen ja ihmissuhteiden haavoittavuudeksi. Kehon haavoittavuus käsittää ihmisen ruumiin särkyvyyttä tai haurautta. Psykkinen haavoittavuus määrittyy ihmisen mielensisäisten toimintojen avulla. Siihen sisällytetään ihmisen psykkinen hyvinvointi (Sarvimäki & Stenbock-Hult 2010, 36–40.) Identiteetin haavoittavuus on läsnä parisuhteessa riippumatta siitä, miten väkivalta ilmenee siinä. Fyysisessä väkivallassa korostuu kehollinen haavoittavuus. Silloin väkivalta ilmenee naisen ruumiissa fyysisinä vammoina tai ruhjeina. Fyysisellä väkivallalla on merkitystä naisen psykkinen hyvinvointiin, jolloin väkivallan haavoittavuus ilmenee sekä kehollisesti että psykkinisesti.

Henkisessä väkivallassa haavoittavuuden merkitys on päinvastainen fyysiseen väkivaltaan nähden. Siinä korostuu enemmältikin psykkinen haavoittavuus, mutta se voi saada ruumiillisen muodon naisen kehossa erilaisina kehonreaktiona tai kipuna. Naisten kokemassa seksuaalisessa väkivallassa on havaittavissa yhtäaikaista kehollisen ja psykkinen haavoittavuuden ulottuvuudet. Haavoitetun identiteetin kokemiseen sisältyy kokemus ulkoisesta olemuksesta (ks. myös Kvick 2001, 6; Heimonen 2010, 67; Sarvimäki & Stenbock-Hult 2010, 48; Suni 2010, 105). Väkivaltakokemus muuttaa ruumiin-

kuvan kokemista (Jones & Hearn 2008, 54). Naisten kokemuksissa fyysisellä väkivallalla on konkreettinen yhteys haavoittuneen kehonkuvan tuntemiseen. Aineistosta kolmesta naista oli kokenut fyysistä väkivaltaa, josta aiheutui naiselle ruumiillisia haittoja. Väkivallasta aiheutuneet seuraukset ilmenevät naisen ruumiissa monin muodoin ja niillä voi olla monenlaisia merkityksiä. Ne voivat esimerkiksi muistuttaa naista väkivallan kohteena olemisesta. (Heimonen 2010 57, 60–61.) Naiset kuvailevat väkivallasta aiheutuneita vammoja seuraavalla tavalla:

”Minua on hakattu todella paljon, kasvoissani on arpia, hampaita lohjennut, kylkiluita murtunut, sisäelimiä vaurioitunut.” (Kielo, tarina 13)

”Kerran murtui hammas, huuli halkesi ja turposi toisella kerralla. Kerran oli pitkään nielemisvaikeuksia, kun oli lyöty kaulaa.” (Senni, tarina 7)

”Päästä tuli tosi paljon verta. (...) konkreettinen verimäärä sai minut sellaiseen tilaan, etten enää pystynyt olemaan. Minä kuolen.” (Klaara, haastattelu 18)

”Usein tuli sellaisia vammoja ja ruhjeita joiden paraneminen kesti pitkään.” (Senni, haastattelu 7)

Edellä esitetyt naisten kokemukset vahvistavat, että vammat kuvaavat haavoitettua kehoa (ks. Sarvimäki & Heimonen 2010, 21). Ne tuovat esiin kehon haavoittuvaisuuden ja haurauden. Naiset kuvaavat, että he olivat ruumiillisesti loukattavissa miehen väkivaltaisuuden takia. Klaara kuvailee, että väkivalta toi esiin kuoleman mahdollisuuden. Täten vammat voivat muistuttaa naista kuolevaisuudesta (Husso 2003, 267). Klaaran kokemuksessa oman kuolevaisuuden kokeminen mahdollisti irtautumisen väkivaltaisesta parisuhteesta. Naisen ruumiillisessa koskemattomuudessa on havaittavissa tietty raja, johon saakka nainen sietää väkivaltaa ja siitä aiheutuneita seurauksia. Fyysisen vamman olemassaolossa voi ilmetä jatkuvuutta, mikä muistuttaa koetusta väkivaltakokemuksesta. Senni kuvailee, että vammojen paraneminen kesti pitkään. Lisäksi kaksi naista on saanut väkivallan seurauksena fyysisen vamman, joka vaikuttaa senhetkessä elämäntilanteessa. Vammat ovat näkyvänä stigmana naisen kehossa ja ne määrittävät sen, kuka on väkivallan kokija (Jones & Hearn 2008, 60). Naiset kuvailevat vammojen leimaavaa vaikutusta seuraavalla tavalla:

”Monta viikkoa yksin kotona, piilossa ihmisten katseilta, kun vammat näkyivät.” (Kaisa, tarina 16)

”Äitini näki mustelmat, kaikki näkivät mustelmat, mutta kukaan ei auttanut, ei tullut väliin, eikä puhutellut miestäni.” (Heini, tarina 11)

Osa naisista tuo esiin, että he kokivat häpeää väkivallasta aiheutuneista vammoista. Nainen voi kokea leimaantuvansa, jos vammat tulevat nähdyksi. Kaisa eristäytyi kotiinsa siihen asti kunnes vammat parantuivat. Nainen voi peittää vammoja ja arpia muun muassa vaatteiden avulla. Vammojen peittäminen voi toimia suojakeinona. Nainen voi pelätä niistä aiheutuneita seurauksia tai hän suojelee itseään ulkopuolisten katseilta. (Jones & Hearn 2008, 57.) Näkyvät vammat voivat toimia naisen avunhuutona. Heini kertoo, että hän pyrki ilmaisemaan vammojen avulla olevansa väkivaltaisessa parisuhhteessa. Ruumiilliset jäljet toimivat näyttönä tai todisteina olemassa olevasta väkivallasta. Henkisen väkivallan tunnistaminen voi olla haastavampaa, koska se ei ilmene fyysisinä jälkinä naisen kehossa ulkoisesti. Vaikka väkivallasta ei jäisi ulkoisia merkkejä, se voi loukata naisen ruumista. Se voi ilmetä jälkikäteen kehossa erilaisina kehonreaktioina, ja se voi kertoa naisen kokemasta henkisestä pahoinvoinnista. (Jones & Hearn 2008, 54, 65.) Kolme naista kuvailee kertomuksessaan, että he oireilivat somaattisesti väkivallan takia. Oireet eivät olleet syntyneet fyysisestä väkivallasta, vaan ne johtuivat väkivallan henkisestä loukkauksesta. Oireet ilmenevät kehon irrationaalisina kipuina tai erilaisina ruumiin oireina. Senni ja Kyllikki kuvailevat ruumiillista oirehdintaa seuraavissa sitaateissa:

”Minulla oli valtavasti niska- ja hartiaseudun vaivoja, jännittyneisyyttä ja niiden takia kävin fysioterapiassa.” (Senni, tarina 7)

”Noilta ajoilta minulla on harvoin esiintyvää migreeniä, mikä saattaa olla aiheutunut myös silloisista tilanteistamme.” (Kyllikki, haastattelu 10)

Senni tuo esiin kehon jännittyneisyyden, joka ilmenee niska- ja hartiaseudun kipuina. Tutkimukseeni osallistuneilla naisilla ilmeni muun muassa migreeniä, gynekologisia kipuja ja ihottumaa (ks. Jokinen 2007, 207). Ruumiin oireet voivat olla riippuvaisia ilmenevästä väkivallasta. Kyllikki uskoo, että migreeni on peräisin päähän kohdistuneista iskuista. Yhden naisen kokemuksessa gynekologiset kivut johtuivat seksuaalisesta väkivallasta. Ruumiillinen kipu voi olla peräisin tunneperäisistä kokemuksista kuten pelosta, häpeästä ja nöyryytyksestä (Kosonen 1997, 23). Sennin kokemuksessa kivut johtuivat pelkotilasta väkivaltaista puolisoaan kohtaan. Tutkimuksessani somaattinen oirehdinta kertoo väkivallan aiheuttamasta psyykkisestä kivusta ja kärsimyksestä. Naisten kokemuksissa irrationaaliset oireet lisäävät käsittämättömyyden tunteita, kun ei löydy sel-

keätä selitystä vammojen ilmenemiselle. Jotkut naiset havaitsivat oireiden yhteyden väkivaltakokemukseen vasta, kun he olivat eronneet väkivaltaisesta puolisoista. Somaattiset oireet loppuivat, kun väkivalta loppuu. Naisten kerrannoissa väkivalta loukkaa kokonaisvaltaisesti heidän ruumiillista olemassaoloaan ja se tekee heidän kehostaan haavoittuvaisen. Ruumiillinen loukkaavuus ei ole riippuvainen väkivallan ilmenemismuodoista. Naisten kokemuksissa seksuaalinen ja henkinen väkivalta voivat ilmetä naisen ruumiissa erilaisina fyysisinä oireina.

Identiteetit ilmenevät monialaisina naisten kokemuksissa. Kerronnallisissa tarinoissa naiset kuvaavat subjektiivista kokemusta omasta itsestään, joka on muodostunut elämäntilanteiden ja tapahtumien reflektiivisestä pohdinnasta. Väkivaltainen parisuhde voi olla puolisoille elämisen tapa, mikä määrittää ihmisen kokemusta omasta itsestä, puolisoista ja parisuhteesta (Hulkko & Tiainen 2011, 19). Usean naisen kohdalla kokemus väkivallasta on yksi elämänvaihe, jossa identiteetit muuttavat muotoaan. Heidän kokemuksissa voidaan havaita eroavaisuuksia, mihin ajanjaksoon tai -vaiheeseen väkivaltakokemus sijoittuu heidän elämänsä kulussa. Sillä on merkitystä, miten naisen identiteetti jäsentyy suhteessa väkivaltakokemukseen. Klaara määrittelee väkivaltakokemuksen paikantuvan elämänsä kulussa identiteetin muokkautumiskohtaan. Hän kuvailee sitä näin:

”Minä olin niin nuori, että se [väkivaltakokemus] osu just semmoiseen muokkautumiskohtaan. Oma identiteetti ei ollut niin vahvoilla, että se pääsi vaikuttamaan noin voimakkaasti.” (Klaara, haastattelu 18)

Klaaran kuvauksessa voidaan havaita, että väkivaltakokemuksella voi olla ajanjaksollinen merkitys naisen identiteetin jäsentymisessä. Naisten kokemuksissa identiteetin ja väkivaltakokemuksen suhdetta määrittävät naisen ikä, suhteen laatu ja senhetkinen kulttuurinen konteksti. Identiteetti saa oman paikkansa kertomusten sisällöistä, kun nainen kuvailee, analysoi ja tulkitsee elämäntilanteita. Kerrannoissaan on tulkittavana, miten nainen kokee oman itsensä ja kuinka hän tulkitsee sitä. Siihen sisältyvät arvot, tunteet, ajatukset ja kokemukset, jotka luovat merkityksiä naisen kokemalle identiteetille. Naisten kertomukset eivät ole vain kuvauksia parisuhdeväkivallasta vaan samalla he kuvaavat itseänsä. Tilannekuvauksista voidaan havaita eri identiteettien ulottuvuuksia. Kertomuksissa naiset tuovat esiin tilanteita, joita he pitävät merkityksellisinä. Täten identiteetti muodostuu merkityksellisten asioiden summasta. Naisen kokema identiteetti määrittyy kuvaavien käsitteiden ja määritelmien avulla. Lisäksi kertomuksen muoto tai sen

sävy voivat kertoa paljon henkilöstä ja hänen luonteenpiirteistä (Heinonen 2001, 194). Kyllikki ja Vilma kuvailevat parisuhdeväkivallan merkitystä seuraavasti:

”Väkivallan koin kauheana, vaarallisena, alistavana.” (Kyllikki, haastattelu 10)

”Olo on päivittäin kuin olisi kivikuorma kannettavana. Olo tuntuu raskaalta.” (Vilma, haastattelu 5)

Yhtenä merkittävänä identiteetin tulkitsijana ovat käytetyt verbi- tai adjektiivisanat. Naiset voivat määrittää itseään eri käsitteiden avulla, ja sen avulla rakentaa omaa identiteettiään (Kulmala 2006, 65). Kyllikki kuvaa väkivaltakokemusta voimakkailla tunneperäisillä ilmauksilla, jotka kertovat hänen subjektiivisesta kokemuksestaan väkivallasta. Hän kuvaa itsensä alistaiseksi ja pelokkaaksi ihmiseksi. Vilma kuvailee parisuhdeväkivallan henkistä taakkaa. Hänen kokemuksessa tunteiden ilmaukset viittaavat voimattomuuden tunteen kokemiseen. Ilmausten avulla voidaan saada selville, minkälainen merkitys väkivallalla on naisen identiteetille.

Ihmisen identiteetin kokemukselle on tärkeää kokea jatkuvuutta ja eheyttä eri elämäntilanteissa (Fadjukoff 2008, 31). Identiteetin kokemiseen vaikuttavat menneisyys, sen hetkinen elämäntilanne sekä tulevaisuus. Aikajatkumo ei ole ainoastaan lineaarista, vaan tilanteet voivat muuttua syklisesti. Menneisyys on representaatioina tulevaisuuden ja nykyisyyden visioissa siten, että tietyt tilanteet ja tunteet voivat herättää menneisyyden henkiin. (Husso 2003, 202.) Väkivaltakokemus on naiselle psyykkisesti kuormittava. Se on elämänvaihe, jossa nainen kokee kipua, surua ja tuskaa. Naisten tutkimukseen osallistuvuudesta voidaan havaita, että kokemus parisuhdeväkivallasta ei ole vain menneisyyteen kuuluva ajanjakso, vaan sen merkitys kohdistuu naisen koko elämäntilanteeseen. Naiset kuvailevat sitä seuraavalla tavalla:

”Kun koen päivällä stressiä, niin seurauksena öisin palaan tuohon suhteeseen. Se piinaa minua vieläkin.” (Katriina, tarina 12)

”Olen nyt onnellisesti ymmärtäväisen miehen kanssa naimisissa, mutta traumat ja muistot eivät anna rauhaa. Oireilen vieläkin niistä, jos stressaan. Näen painajaisia, pelkään useita miehiä.” (Kielo, tarina 13)

”Väkivallan kokeminen on vaikuttanut paljon minuun ja hyvinvointiini. (...) Minuun sattui ja sattuu vieläkin. En usko, että tapahtumasta toivun koskaan täysin. Ikinä.” (Kaisa, tarina 16)

”Vaikka suhde loppujenlopuksi kestänyt edes 1,5v kannan seurauksia vieläkin.” (Henna, tarina 9)

”Onhan se tulevaisuudessakin vaikuttamassa jollain tapaa elämääni, ajatusmaailmaani ja koko minuuteen.” (Kirsti, haastattelu 6)

Parisuhdeväkivalta ilmenee ajallisena jaksona naisen elämänsä aikana, jolla on haittavai-
kutuksia sen kokijalle (Flinck 2006, 13). Väkivaltakokemuksen merkitys voi olla olen-
nainen senhetkessä elämäntilanteessa joko ikävänä muistona tai elämää rajoittavana
tekijänä. Naisen parisuhdeväkivaltakokemuksen merkitys on riippuvainen senhetkisestä
tilanteesta (ks. Husso 2003, 202). Se voi olla naisen identiteettiä määrittävä tekijä, vaika
elämäntapahtumat ja -tilanteet muuttuvat. Haavoittuvuuden tunteen kokemisessa
voidaan havaita vaihteluita. Sen tunteen voivat tuoda esiin tietyt tilanteet, tunnetilat tai
kokemukset, jotka viittaavat menneisyydessä koettuun tapahtumaan, jossa nainen on
kokenut haavoittuvuutta. Katriina ja Kielo kuvailevat, että stressi aktivoi haavoittuvuu-
den tunnetilan. Se viittaa siihen, että vastoinkäymiset ja ristiriitatilanteet voivat tuoda
esiin samankaltaisen tunnetilan, jonka pauloissa nainen oli väkivaltaisessa suhteessa.

Naiset kokevat jatkuvuutta haavoittuvuuden tunteen kokemisessa. Kaisa, Katriina ja
Kielo kokevat väkivaltakokemuksen ylitsepääsemättömänä. Kielo määrittää väkivallasta
aiheutuneet seuraukset traumaiksi, mikä jäsentää väkivaltailmiön ymmärtämistä trau-
maattiseksi kokemukseksi. Eija Palosaari (2008, 26) määrittää traumatisoitumisen
psykkiseksi kriisitilanteeksi, jossa kipua on liikaa niin, etteivät reaktiot lähde etene-
mään, vaan tapahtumat lukkiutuvat ihmisen mieleen ja kehoon. Tutkimukseen osallistu-
neiden naisten kertomukset viittaavat siihen, että väkivaltakokemuksen merkitys on
olennainen nykyhetkessä. Se vaikuttaa naisen senhetkiseen elämänlaatuun ja sisältöön.
Naiset haluavat aktiivisesti eheyttää haavoitetun identiteetin, mikä ilmenee siinä, että he
hakivat apua muun muassa sosiaalitoimesta, seurakunnasta, terapiasta, kriisikeskuksesta,
perheneuvolasta ja mielenterveystoimistosta. Väkivaltainen parisuhde ei määritä sitä,
mikä merkitys sillä on naisen elämälle. Henna kantaa seurauksia puolisonsa kaltoin
kohtelusta, vaikka suhdetta kesti puolitoistavuotta. Se viittaa siihen, että parisuhdeväki-
valta kietoutuu sekä menneisyyden että nykyisyyden ja tulevaisuuden aikajaksumoon.

”Väkivallan kokijana leimaudut jotenkin siinä”

Syntymästä saakka ihminen tarvitsee läheisyyttä, huolenpitoa, hoivaa ja tunteiden jakamista. Ihmisen olemassaololle on tärkeää, että kokee itsensä tärkeäksi ja arvokkaaksi. Ihmissuhteet mahdollistavat kyseisten tunneperäisten kokemusten saavuttamisen. (Kähkönen 2010, 70.) Persoonallinen ja sosiaalinen identiteetti määrittävät naisen kokonaisvaltaista kuvaa omasta itsestä. Anne Kulmala (2006, 62) hyödyntää väitöskirjassaan kyseisten identiteettien yhteen liittämistä, koska osa henkilökohtaisesta identiteetistä on rakentunut ulkoapäin saaduista palautteista tai määräyksistä. Sosiaalisen identiteetin rakentumisen tärkeinä elementteinä ovat läheiset ihmissuhteet kuten perheenjäsenet, sukulaiset, ystävät ja muut ihmissuhteet. Läheisten ihmissuhteiden merkitys on olennainen ihmisen kehitykselle, koska he muokkaavat käsityksiä omasta itsestä, muista ihmisistä ja ympärillä olevasta todellisuudesta (Husso & Virkki 2008, 261). Ihmissuhteiden haavoittuvuus käsittää merkittävien ihmissuhteiden muuttumista tai niiden menettämistä (Sarvimäki & Stenbock-Hult 2010, 41; Heimonen 2010, 67). Tulkitsen sen siten, että ihmissuhteet voivat tehdä naisen identiteetistä haavoittuvaisen. Yksi ihmissuhde voi määrittää naisen käsitystä omasta itsestä, ja tutkimukseeni osallistuneiden naisten identiteetin määrittäjänä on väkivaltainen parisuhde.

Naisen identiteetti ei ainoastaan rakennu kahden ihmisen välisessä vuorovaikutuksessa, vaan myös lukuisista muista sosiaalisista tilanteista, joihin ihminen osallistuu (Burr 2004, 99). Sosiaalisissa tilanteissa ihminen muokkaa mielikuvia omasta itsestään (Tuhkasaari 1999, 106). Tämä vahvistaa sitä näkemystä, että ihmisen käsitys omasta itsestä on riippuvainen muista ihmisistä, joiden kanssa ollaan vuorovaikutuksessa (Tuhkasaari 1999, 106; Lahikainen 2010, 128). Naiset kertovat tarinoissa, mikä merkitys ihmissuhteilla on ollut heidän väkivaltakokemukselle ja siitä, miten ovat kokeneet tulleensa kohdatuksi kertoessaan puolison väkivaltaisuudesta. Naiset kuvailevat sukulaisten, omien vanhempien, viranomaisten, ystävien, lapsien ja jopa tuntemattomien ihmisten suhtautumistavoista. Tämä viittaa siihen, että naisen identiteettiä merkityksellistävät myös muut ihmissuhteet. Naisen käsitys omasta itsestä voi muodostua, minkälaiselta hän näyttää muiden mielestä (Burr 2004, 99). Naiset kuvailevat sitä seuraavasti:

”Miehen äiti ei ole moksiskaan poikansa käytöksestä, vaan minussa on kaikki vika. Minulla on hänen äitinsä mukaan mielialahäiriöitä.” (Henriikka, tarina 19)

”He [sukulaiset] menivät miehen puolelle ja minusta tehtiin käytöshäiriöinen. (...) Isäni mielestä minä olin se todella vaikea luonne, jonka kanssa ei pärjää.” (Katriina, tarina 12)

”Jos yritti läheisimmille ihmisille kertoa, he valitsivat puolensa. Kyseinen hakkaaja lokasi mainettani todella paljon, omilla tarinoillaan. Itse en voinut toivoa, että ihmiset lopulta näkisivät loan heittäjän sisälle.” (Kaisa, tarina 16)

”Siinä on kertonut perheen tilanteesta jollekin työntekijälle, niin järjestelmällisesti kieltäydytään näkemästä ja kirjaamasta sitä sillä nimellä omasta mielestä parhaiten sitä kuvaa. (...) Toivoisi, että sosiaalitoimessa voitaisiin kirjata suoraan perheväkivaltilanne, niin sitten se on. Miten sen tarvitsi aina kukkaiskielistää ristiriidaksi.” (Senni, haastattelu 7)

Edellä esitetyissä naisten kertomuksista on havaittavissa ihmisten erilaisia suhtautumistapoja, joiden kautta nainen määrittää väkivaltakokemusta. He tuovat esiin, että väkivaltakokemusta kyseenalaistettiin ja vähäteltiin ystävien, sukulaisten, perheenjäsenten ja viranomaisten keskuudessa. Osa naisista kokee, että ihmiset määrittelevät heidät psyykkisesti sairaiksi ihmisiksi. Senni tuo esiin, miten viranomaiset käsittelevät perhe- ja parisuhdeväkivaltailmiötä. Hänen kokemuksessaan viranomaiset määrittelivät parisuhdeväkivallan vanhempien väliseksi ristiriidaksi. Ulkoapäin tulleet käsitteet eivät välttämättä vastaa naisen kokemaa todellisuutta. Siten väkivaltaa kokenut nainen voi tulkita ihmisten suhtautumistavat siten, ettei hänen kokemusta oteta vakavasti. Naisten kerronnoissa ilmenee puolen valitseminen, välien katkaiseminen, kokemuksen vähätteleminen, välinpitämätön kohtaaminen ja syyllistävä suhtautuminen. Katriina kertoo, että läheisverkosto teki hänestä käytöshäiriöisen, kun hän erosi väkivaltaisesta puolisoistaan. Nelli kertoo kokemuksessaan, että hänet määriteltiin perheen rikkojaksi. Nainen voidaan laittaa syntipukiksi ja vastuunkantajaksi hänen erottuaan väkivaltaisesta suhteesta. Naisten käsitykset omasta itsestä ovat rakentuneet sosiaalisesti omia kokemuksia peilaten. Edellä mainituissa tilanteissa naisen kokema todellisuus kyseenalaistetaan. Sillä voi olla kohtalokkaat seuraukset naisen identiteetin jäsentymisessä. Sen myötä nainen voi epäillä väkivaltakokemuksen aitoutta.

Sosiaalisesti rakentuneen identiteetin riskinä voi olla leimaantuminen, mikä määrittää ihmisen jonkun kategorian edustajaksi. Yhtenä merkittävänä stigmojen muodostajana on kulttuuri, jossa muodostetaan yhteisiä odotuksia asioista. Ihmisen identiteetti jäsenyy yhteisten odotusten mukaisesti. (Haarakangas 2011, 180.) Leimattuun identiteettiin

sisältyy negatiivisia ilmauksia, jotka ovat kohdistettu tiettyyn ihmisryhmään (Juhila 2004, 20). Nainen jäsentää väkivaltakokemustaan yhteisössä vallitsevien käsitysten perusteella. Siihen vaikuttavat muiden ihmisten käsitykset siitä, miten he ymmärtävät tai tulkitsevat parisuhdeväkivaltaa. Silloin nainen määrittää omaa identiteettiään ulkoisten palautteiden avulla. Leimattu voi kokea itsensä poikkeavana. Tällöin nainen muokkaa omaa elämäänsä määritellyn stigman avulla. Ulkopuolisesti määritelty leima sisäistetään osaksi omaa elämää. Sen avulla nainen voi selittää ja jäsentää omaa elämäntilannettaan. (Noppari 2006, 174.) Sosiaalisesti määritellyt leimat voivat tulla osaksi ihmisen identiteettiä. Ihminen analysoi omaa toimintaansa ja elämänsä suhteessa muiden ihmisten näkemyksiin ja siten muuttaa käsitystä omasta itsestään. (Burr 2004, 109.) Naiset kuvailevat leimaantumisen kokemusta seuraavasti:

”Tuntui, ettei asiasta siis voi sanoa eikä puhua kenellekään, koska itsekin väkivallan kokijana leimaudut jotenkin siinä.” (Kaisa, tarina 16)

”Pieni kaupunki ja kaikki tuntee toisensa, mikä leima jos olisin mennyt kertomaan asioista.” (Katriina, tarina 12)

”Kaikki katsoivat minua kuin spitaalista.” (Katriina, haastattelu 12)

”Sitähän [väkivaltaa] jatkui useita vuosia. Minä häpesin enkä kertonut kenellekään. (...) Haluaa salata sen huonouden ja vian.” (Senni, haastattelu 7)

Kaisa ja Katriina tuovat esiin kokemuksissaan väkivallan leimatun identiteetin. Naisten kerrannoissa väkivaltakokemus määrittyy stigmaksi, jota nainen kantaa mukanaan. Stigma määrittää ihmisen tiettyihin ominaisuuksiin ja olemisen tapoihin (Haarakangas 2011, 180). Tutkimuksessani se liittyy läheisesti olemisen tapoihin, mikä jäsentää naisen kokemaa identiteettiä. Leimaantumiseen liittyy riski tulla paljastetuksi. Naisten kokemuksissa se liittyy pelkoon oman haavoittuvaisuuden tunteen näkyväksi tulemisesta.

Nainen voi kokea väkivaltakokemuksen häpeällisenä, jonka paljastuminen voi tuoda esiin pelon tunteen hyljeksinnän kohteeksi joutumisesta (ks. Ronkainen 1998, 4). Naisten kokemuksissa häpeän tunne ilmenee epämääräisenä tunnetilana. Häpeän tunne voi liittyä tärkeiden ja merkityksellisten asioiden paljastamiseen (Myllärniemi 2009, 91; Suni 2010, 102). Tunne voi muodostua, kun nainen tiedostaa alistuneensa väkivallan kohteeksi tai jopa mahdollistaneensa omalla toiminnallaan sen ilmenemisen (Jokinen 2007, 70). Väkivaltaa kokenut nainen voi ennakoida muiden ihmisten suhtautumistapoja, jottei leimaannu väkivaltakokemuksesta. Tämä voi johtua siitä, että nainen kokee

huonommuutta suhteessa toisiin ihmisiin (Kosonen 1997, 24). Senni koki leimaantuvan-sa heikoksi tai huonoksi ihmiseksi, jos hän kertoo muille parisuhdeväkivaltakokemuksesta. Naisten kokemuksissa häpeän tunne tuo esiin huonommuuden, riittämättömyyden ja arvottomuuden tunteita. Naisten kokemuksissa häpeä voi olla peräisin syyllisyyden tunteen kokemisesta. Niiden välillä voi olla syy-seuraus suhde. Häpeän tunteeseen sisältyy läheisesti syyllisyyden tunteen kokeminen (Myllärniemi 2009, 89). Naiset kuvailevat seuraavasti:

”Väkivallan kokija leimaantuu myös helposti ja Suomessa, jos joku lyö se-hän on aina oma syy.” (Kaisa, tarina 16)

”Siinä tulee sellainen osasyllisyys. Kokee olevansa huono ihminen, kun lyödään” (Senni, haastattelu 7)

”Syyllistin itseäni että olin lähtenyt suhteeseen ja olin niin syvällä siinä. (...) Monta kertaa silloin kysyin itseltäni, että tämännäköistäkö täytyy loppuelämän olla. Mitä olen tehnyt väärin että ansaitsen tämän?” (Katriina, haastattelu 12)

Edellisissä kuvauksissa ilmenee, että naiset kokivat syyllisyyttä väkivallasta. Syyllisyyden kokemiseen vaikuttavat naisen omat tulkinnat väkivaltaisesta parisuhteesta. Kaisa kertoo, että nainen leimautuu syylliseksi väkivaltakokemuksesta. Hän viittaa siihen, että parisuhdeväkivalta ei ole tunnistettu ilmiö suomalaisessa yhteiskunnassa. Nainen voi kokea syyllisyyttä omasta käyttäytymisestä, persoonallisuudenpiirteistä ja puutteellista kyvyistä hallita vuorovaikutustilannetta. (Nyqvist 2001, 112.) Väkivaltaisessa parisuhteessa Senni koki olevansa huono ihminen, kun hän joutui lyöntien kohteeksi. Katriina etsi syytä omasta käyttäytymisestä miehen väkivaltaisuuteen. Syyllisyyden tunteen kokeminen kyseenalaistaa naisen kokemuksen väkivallan kohteena olemisesta.

Naisten kokemukset viittaavat siihen, etteivät he kykene hakemaan apua leimaantumisen vuoksi, joka voi mahdollistaa parisuhdeväkivallan jatkuvuuden. Nainen voi ylläpitää parisuhteen julkisivua, ettei väkivalta paljastu. Julkisivun ylläpitäminen voi toimia keinona, että nainen välttää epämiellyttävien ja ei-toivottavien tunteiden kokemisen. Sen tarkoituksena on piiloutua ihmisten katseilta (Kosonen 1997, 24). Se voi eristää naisen sosiaalisesta kontekstista (Lepistö 2010, 31). Nainen voi vältellä niitä tilanteita, joissa kokemus leimatusta identiteetistä voi tulla esiin (Juhila 2004, 28). Naiset välttelivät tilanteita, joissa väkivaltakokemus olisi tullut näkyväksi. Senni ei kehdannut kutsua naapuriäitejä kylään, koska miehen väkivaltainen käyttäytyminen näkyi kodin sisällä.

Osa naisista ei uskaltanut hakea apua, koska he pelkäsivät viranomaisten kohtaamista. He salasivat asian jopa läheisiltä ystäviltä ja sukulaisilta. Nainen voi kokea itsensä juorukelloksi, osasylliseksi tai negatiiviseksi ihmiseksi, kun hän kertoo muille kokemaansa väkivallasta (Jokinen 2007, 70). Se lisää naisen yksinäisyyden tunteen kokemista. Monen naisen kokemuksissa yksinäisyys on naisen identiteettiä määrittävä tekijä. Naisten kertomuksia tulkittaessa yksinäisyyden merkitystä rakentavat läheisten puuttuminen, ihmisten välinpitämättömyys sekä hylätyksi tuleminen, tyhjyyden ja elämän merkityksettömyyden tunteiden kokemukset. (vrt. Aho & Laine 2002, 182). Yksinäisyys koetaan negatiivisena ja epämiellyttävänä kokemuksena.

Tutkimukseen osallistuneiden naisten kokemukset leimaantumisesta ovat muodostuneet aikaisemmista vuorovaikutustilanteista, jolloin nainen on kokenut muiden ihmisten suhtautumisen välinpitämättömänä, ei-kannustavana ja halveksuntana. En voi kuitenkaan yleistää, että tutkimukseen osallistuneiden naisten kokema sosiaalinen tuki on puutteellista tai epäonnistunutta. Osa naisista tuo esiin onnistuneita kohtaamisia muiden ihmisten kanssa, jolloin he ovat kokeneet yhteenkuuluvuutta, arvostusta ja aitoa kohtaamista. Painotan, että muiden ihmisten negatiiviset suhtautumistavat jäsentävät ja vahvistavat naisen kokemaa väkivallalla haavoitettua identiteettiä. Nainen ei saa myönteistä palautetta omalle identiteetilleen väkivaltaisessa parisuhteessa. Tällöin muiden ihmissuhteiden merkitys voi korostua myönteisen identiteettikäsityksen muodostumisessa. Naisen identiteetissä on havaittavissa herkkyys, joka tulee ilmi sosiaalisissa kanssakäymisissä. Väkivaltaa kokenut nainen arvioi herkemmin ja havainnoi ulkoisia signaaleja ja sitä, mikä merkitys niillä on hänen identiteetilleen.

”Tunsin pelkoa siitä mitä voikaan vielä tulla eteeni”

Turvallisuus on peruspyrkimys sekä yksilö- että yhteisötasolla ja se voi jäädä toteutumatta olemassa olevien uhkien vuoksi (Niemelä 2007, 167). Naisten elämää varjostaa väkivallan elementti, joka rikkoo perusturvallisuuden olemassaoloa. Useiden naisten kokemuksissa voidaan havaita, että yhtenä identiteetin määrittäjänä on turvattomuuden kokeminen omassa elinympäristössä ja siihen liittyy läheisesti pelon tunne. Turvattomuuden tunteen merkitys korostuu siinä, että jokaisella on tarve luottaa ympärillä olevaan maailmaan ja kokea siinä turvallisuutta (Koskisu & Kulola 2005, 140). Luotta-

muksen kokeminen luo perustan ihmisen identiteetille. Lisäksi se määrittää myös ihmisen käsitystä omasta itsestä. (Taitto 2002, 40.) Se vaikuttaa myös siihen, miten ihminen kokee ja elää oman elämänsä.

Väkivalta kyseenalaistaa parisuhdetta tukevat peruselementit. Parisuhteessa puolisoitten välinen vuorovaikutus on rakentunut luottamukselle ja välittämiselle, mikä tekee valtakokemuksesta erityisen (Kvick 2001, 6). Parisuhteen olennaisena kulmakivenä pidetään luottamusta. Se rakentaa ja ylläpitää turvallisuuden tunnetta ja sen perusteella väkivallasta tulee intiimiä (Hearn 1999, 255). Turvattomassa vuorovaikutussuhteessa ilmenee vihamielisyyttä, välinpitämättömyyttä, alistamista ja määräämistä (Aho & Laine 2002, 154). Väkivaltainen parisuhde tasapainottelee turvallisuuden ja turvattomuuden välimaastossa, mikä kyseenalaistaa puolisoitten välisen luottamuksen parisuhteessa. Naisen kokemus turvallisuudesta rikkoutuu, ja epävarmuustekijät hallitsevat parisuhteen arkea (Lehtonen & Perttu 1999, 51).

Noin puolet naisista kuvailee, että he kokivat turvattomuuden tunnetta ollessaan väkivaltaisessa parisuhteessa ja sen jälkeen. Kolme naista oli aineistonkeruuhetkellä väkivaltaisessa suhteessa, joten turvattomuutta aiheuttava tekijä on aktiivisesti läsnä naisten kokemuksissa. Naisten kokemuksissa väkivalta aiheuttaa turvattomuutta, joka koetaan ei-toivottuna (Lahikainen 2000, 70). Siihen sisältyy pelon, uhkan ja vaaran kokemista (Niemelä 2007, 167). Osa fyysisistä väkivaltaa kokeneista naisista pystyi havainnoimaan parisuhteessa, milloin lyönti tapahtuu ja mitkä ovat ne tekijät, jotka aiheuttavat sen. Pitkään jatkuneessa väkivallassa on havaittavissa ilmenemismuotojen moninaistuminen, jolloin naisen on vaikea ennakoida tulevaa väkivaltatilannetta. Väkivaltatilanteiden ennakoimattomuus lisää turvattomuuden tunteita. Pelko ja varuillaan olo heikentävät väkivallan kokijan voimavaroja (Lepistö 2010, 74). Nainen voi kokea oman elämänhallinnan puutteelliseksi eikä pysty vaikuttamaan omaan elämänsä kulkuunsa. Turvattomuus ilmenee aineistossa väkivaltaiseen puolisoon kohdistuneina pelkoina ja ihmissuhteisiin liittyvinä epäluottamuskysymyksinä. Tyyne ja Katriina kuvailevat turvattomuuteen liittyviä tunnetiloja seuraavasti:

”On hurjaa pelätä ihmistä, johon pitäisi voida luottaa kaikkein eniten. Koskaan ei ole voinut olla varma, mitä mies suutuspäissään keksii.” (Tyyne, tarina 2)

”Luottamus ihmisiin on mennyt ja tuntosarvet tilanteisiin nähden on kasvanut.” (Katriina, haastattelu 12)

Työne määrittelee parisuhteen intiimiksi suhteeksi, jossa voidaan kokea vastavuoroisesti turvallisuutta ja luottamusta. Myönteiset mielikuvat parisuhteesta tekevät väkivaltakokemuksesta vaikeasti käsiteltävän. Työne tuo esiin, että on käsittämätöntä pelätä omaa puolisoa, johon pitäisi voida luottaa kaikkein eniten. Pelon tunne määrittää naisten kokemuksia turvattomuudesta. Väkivaltaisessa parisuhteessa naisen kokema pelon tunne on ajoittain aktiivisena. Sillä voi olla merkitystä turvattomuuden tunteen jatkuvuuden kokemisessa. Katriina kuvailee, että väkivaltakokemus on vaikuttanut luottamuksen kokemiseen. Hänen kertomuksessaan voidaan havaita, että hän on varovainen ja ennakkoiva muita ihmisiä kohtaan. Parisuhteessa koettu turvattomuuden tunne on laajentunut koskemaan myös muita ihmisiä ja tilanteita. Tämä vahvistaa, että turvattomuuden ja turvallisuuden tunteet muokkaavat naisen identiteettiä, ja ne vaikuttavat myös eri elämänvaiheisiin ja -tapahtumiin (Lahikainen 2000, 61–62).

Koti määritellään ihmisen turvapaikaksi. Siihen liitetään tärkeitä suojan ja turvallisuuden merkityksiä (Notko & Sévon 2008, 120; ks. Autonen-Vaaranieniemi 2008, 189). Se ei ole pelkästään asuinpaikka vaan ihminen luo tunnesiteen sitä kohtaan. Koti tulee omaksi paikaksi, kun siihen on emotionaalisesti kiinnytty. (Ahponen 2009, 107.) Väkivalta väristää kodin merkitystä ihmisen turvapaikkana. Tutkimukseen osallistuneiden naisten väkivaltatilanteet tapahtuivat pääsääntöisesti kodin sisällä, jolloin väkivalta kietoutui kodin konteksteihin. Kyllikki ja Katriina kuvaavat kotiin liittyviä merkityksiä näin:

”On ollut ihan kauheaa, ettei oma koti olekaan ollut 'armas ja turvallinen paikka'... Silloin on tuntunut todella turvattomalta.” (Kyllikki, haastattelu 10)

”Tunnen oloni turvattomaksi, vaikka kaikki olisi ok. Tuntuu, että en ole löytänyt sisäistä kotiani” (Katriina, tarina 12)

Koti jäsentää ihmisen kokemaa identiteettiä (Ahponen 2009, 107). Kyllikki kuvailee, että turvattomuus valtaa kodin ilmapiirin. Sitä varjostavat epävarmuuden, epäluottamuksen ja hallitsemattomuuden elementit. Parisuhdeväkivalta muuttaa kodin merkitystä turvapaikkana. Kotona koettu turvattomuus on tunnetilana voimakas, koska se rikkoo turvallisuuteen liittyviä mielikuvia. Katriinan kokemuksessa turvattomuus on niin konkreettinen tunnetila, ettei hän pysty määrittämään itseään tiettyyn paikkaan kuulu-

vaksi. Siten hän kokee irrallisuuden tunnetta omassa elinympäristössään. Sen myötä nainen voi kokea, ettei hänellä ole omaa paikkaa maailmassa (Granfelt 1998, 105). Naisten kokemuksissa turvattomuuden tunne ilmenee epävarmuuden tunteen kokemisenä elinympäristöä kohtaan. Katriina kuvailee epävarmuudentunnetta seuraavalla tavalla:

”Olin kuin pimeässä huoneessa kädet ojossa etsin hulluna ovea mitä ei ole. Tunsin pelkoa siitä mitä voikaan vielä tulla eteeni, avuttomuuden tunnetta. (Katriina, haastattelu 12)

”Välillä mietin hämmästellen, että tavalliset ihmiset tosiaan käyvät kylässä ja mietin mitä silloin kuuluukaan tehdä. Edelleen hämmästelen joskus kun näen esim. ambulanssin, että tavallisten ihmisten elämässä ihmisiä tosiaan hoidetaan kun saavat sairauskohtauksen.” (Senni, tarina 7)

Naisten kokemuksissa turvattomuuden tunteen kokeminen on sekoittunut kokonaisvaltaiseksi ristiriitaiseksi tunteeksi. Kun turvattomuus hallitsee parisuhteen arkea, nainen voi kyseenalaistaa perusturvallisuuden tunteensa. Senni hämmästelee perussairaanhoidtoa, kun ihmiset tulevat hoidetuksi. Väkivallalla määritetty identiteetti koetaan turvattomana ja jäsentymättömänä. Turvattomuuden tunteen vallassa senhetkiselletilanteelle ei löydetä ratkaisua, ja muutoksen yritykset ovat tuhoon tuomittuja. Turvattomuuden lisäksi voidaan kokea voimattomuutta, avuttomuutta ja neuvottomuutta (Lahikainen 2000, 69). Ihmisellä on tarve kuulua johonkin, mikä kiinnittää hänet sosiaaliseen maailmaan. Joidenkin naisten elinympäristö kapeutui väkivallan takia tai se määrittyi väkivaltaisen kumppanin tahdon mukaisesti. Tämä viittaa siihen, että väkivaltaa kokeneella naisella ei ole mitään kohdetta, mihin voisi kiinnittyä tai samaistua.

Turvaton kodin ympäristö voi olla ainut paikka, jossa nainen voi jäsentää omaa identiteettiään. Turvattomassa elinympäristössä ihminen kokee epävarmuutta, epäluottamusta, levottomuutta sekä erilaisten uhkien läsnäoloa (Niemelä 2007, 168). Väkivaltaisen parisuhteen arjen hallitsemattomuus lukitsee naisen senhetkiseen tilanteeseen, eikä identiteettiä voida jäsentää jatkuvana kokemustilana. Turvattomuus määrittää ihmisen tunneperäistä kokemusta omasta olemassaolosta. Ihminen voi kokea pienuutta suhteessa ympärillä olevaan maailmaan (Lahikainen 2000, 70). Osa naisista kokee epävarmuuden tunteessa jatkuvuutta, ja se luo merkityksiä tulevaisuuden kokemiselle. Katriina kuvailee sitä seuraavassa:

”Enää en usko pumpuliunelmiin, en uskalla vieläkään toivoa mitään.” (Katriina, haastattelu 12)

Katriina kokee, ettei hän uskalla haaveilla tulevaisuudesta. Turvattomuuden kokemisessa voidaan havaita jatkuvuutta, vaikka väkivallan elementti on hävinnyt naisen elämästä. Jos ihminen ei koe turvallisuutta elinympäristössään, hänellä voi olla ongelmia jatkuvuuden tunteessa ja itsearvostuksessa. (Giddens 1991, 52–53; Saastamoinen 2006, 146.) Turvattomuuden kokeminen rapistaa luottamusta tulevaisuuteen. Nainen voi kyseenalaistaa sosiaaliset vuorovaikutustilanteet kuten ihmissuhteet ja elämäntapaan liittyvät tapahtumat. Naisten kokemuksissa se näyttäytyy epäluottamuksena sosiaalista todellisuutta kohtaan. Siihen liittyy läheisesti pelko siitä, että nainen kokee tulevansa loukatuksi tai haavoitetuksi muissa sosiaalisissa tilanteissa. Nainen ei välttämättä usko sosiaalisten suhteiden aitouteen tai niiden antaman tuen mahdollisuuteen.

Naisten kokemuksissa voidaan havaita, että he kokivat turvallisuuden tunnetta parisuhteessa väkivallasta huolimatta. Osalle naisista väkivaltainen parisuhde oli yhteenkuuluvuuden tunteen rakentumisen ja perheen perustamisen paikka. Kahden naisen kerronnassa väkivaltainen suhde oli taloudellisen turvallisuuden takaaja. Naisten turvallisuuden tunne ilmenee kertomuksissa parisuhde-elämään sitoutumisena ja suhteen ylläpitämisenä vastoinkäymisistä huolimatta. Osa naisista koki perusturvallisuutta suhteen alkuvaiheissa. Naiset ovat rakentaneet yhteiselämää väkivaltaisen kumppanin kanssa. He menivät naimisiin, ostivat yhteisen asunnon, ottivat yhteistä velkaa ja perustivat perheen. Panostaminen yhteiseen tulevaisuuteen kuvaa kumppanien välistä luottamusta. Naisten mielikuvat kumppanuudesta, yhdessäolosta ja ehyestä perheestä rakentavat luottamusta parisuhteeseen, vaikka väkivallan elementit rikkoisivat jatkuvasti kodin turvallista ilmapiiriä. Naisten kokemuksissa voidaan havaita, että he panostivat suhteen toimivuuteen ollessaan väkivaltaisessa parisuhteessa. Naisen velvoitteena voidaan pitää, että hän ottaa vastuun parisuhteen ylläpidosta (Husso & Virkki 2008, 263). Väkivalta rikkoo naisen perheeseen liittämiä mielikuvia. Perheen merkitys läheisyyden, välittämisen ja onnellisuuden paikkana kyseenalaistuu, ja naisen identiteetti voi joutua törmäyskurssille todellisuuden kanssa. (Sévon & Notko 2008, 22.)

Väkivaltaa kokeneen naisen identiteettiä voi varjostaa pelon elementti riippumatta siitä kuuluuko suhde menneisyyteen vai nykyhetkeen. Monen naisen kokemuksessa pelko

ilmenee voimakkaana tunteena. Käsitys omasta itsestä määrittyy pelon kautta. Tämä voi muuttaa naisen käsitystä itsensä ja ulkomaailman suhteesta. (Husso 2003, 189.) Kaisa ja Tyyne kuvailevat pelon tunnetta seuraavalla tavalla:

”Pelon tunne on mielestäni pahin tunne elämässä. Pelko että toinen lyö tai tappaa.” (Tyyne, Haastattelu 2)

”Väkivallan jälkeen pelkään kaikkea ja kaikkia.” (Kaisa, tarina 16)

Suurin osa naisista pelkäsi parisuhteessa väkivallan raaistuvan tai moninaistuvan. Edellä esitetystä kuvauksesta Tyyne pohti, mitä pahimmassa tapauksessa olisi voinut käydä väkivaltatilanteessa. Pelon tunnetilat ovat subjektiivisia, ja niiden kokeminen on riippuvainen ilmenevästä väkivallan muodosta. Psykkisessä väkivallassa pelko kohdistuu sekä oman identiteetin että elintilan rajoittamiseen. Parisuhteessa naiset pelkäsivät uhkauksien toteutumista ja miehen kontrollin tiukentumista. Fyysisessä väkivallassa pelko liittyy läheisesti ruumiilliseen loukkaavuuteen. Naisten kerronnoissa fyysiseen väkivaltaan liittyvät pelot kohdistuvat muun muassa vammautumiseen ja jopa kuoleman mahdollisuuteen. Nainen voi kokea, että mies voi todellakin vahingoittaa tai tappaa ja sitä ei voi mitenkään estää (Korkeela-Leppälä 2001, 44). Pelkotilat voivat laajentua koskemaan muita ihmisiä, asioita tai tahoja. Aineistossa naisten pelot kohdistuvat muun muassa väkivaltaiseen kumppaniin, vastakkaiseen sukupuoleen, viranomaisiin ja muihin sosiaalisiin suhteisiin. Kaisan pelkotilat ovat moninaiset ja määrittämättömät. Pelkotilojen määrittämättömyys kuvaa sitä, että turvattomuus on tullut osaksi identiteettiä. Pelon tunteen kohteena ei ole ainoastaan oma turvallisuus, vaan nainen voi pelätä, että mies sattuttaa myös muita. Muiden turvallisuuden varjeleminen korostui naisilla, joilla oli lapsia. Naisten kokemuksissa pelko on kietoutunut osaksi arkea. Naiset kuvailevat sitä seuraavassa:

”Pelkoni silloin oli paljon alitajuisempaa eli en niinkään tajunnut/tiedostanut sitä.” (Kyllikki, haastattelu 10)

”Se pelko alkoi tuntua vatsan pohjassa että sellainen epävarmuus mitähän siellä tänään tapahtui.” (Senni, haastattelu 7)

”Vaikka kuinka yritin sanoa itselleni, ettei hän tee mitään meille, pelko voitti.” (Heini, tarina 11)

Kyllikki kuvailee, että pelko voi olla tiedostamatonta, jolloin tunne voi olla normalisoitunut osaksi arkea. Tämä viittaa siihen, että väkivaltaisessa parisuhteessa nainen voi

sulkea kokemuksia, tunteita, tilanteita ja tapahtumia omasta tietoisuudesta. Nainen voi ylläpitää tällä tavoin turvallisuutta turvattomassa elinympäristössä. Tilanteen poissulkeminen voi toimia suojakeinona. Osa kuvailee, että pelon tunne aktivoituu jonkun tilanteen tai tunnetilan seurauksena. Senni kertoo, että pelon tunne voimistui, kun hän oli palaamassa kotiinsa työpäivän jälkeen. Tämä kuvaa, että pelko ei ilmene ainoastaan väkivaltatilanteissa. Pelon voi herättää ulkoiset ärsykkeet ja siitä voi tulla psyykkinen tila. (Nyqvist 2001, 115.) Joidenkin naisten kokema pelon tunne on irrationaalinen ja määrittämätön, joka määrittää naisen kokemaa identiteettiä kokonaisvaltaisesti. Pelko voi olla läsnä, vaikkei todellista vaara- tai uhkatilannetta sen hetkessä elämäntilanteessa olisi. Se viittaa siihen, että ihminen voi pitää tahtomattaan uhkan tunnetta yllä (Ogden & Minton & Pain 2006, 71). Heini kuvailee, että mielikuvat turvallisuudesta eivät välttämättä poista pelon tunnetta. Tällöin nainen on jatkuvassa vireystilassa, jolloin nainen arvioi omaa itseään, omaa toimintaansa ja sen suhdetta ympärillä olevaan maailmaan.

6.2 Naisen haavoittuvuus psyykkisenä ulottuvuutena

”Jos rakastan tuollaista monsteriala ja paholaista, mikä minä sitten olen?”

Yhtenä tärkeänä parisuhteen kulmakivenä pidetään arvostuksen saamista, mikä määrittyy puolisoitten välisessä vuorovaikutuksessa. Arvostuksen puuttuminen voi olla tuhoisaa parisuhteen toimivuudelle ja jatkuvuudelle. (Kumpula & Malinen 2007, 65–66.) Parisuhteessa puoliset odottavat saavansa hyväksyntää omana itsenään ja he tarvitsevat puolisonsa vahvistusta omalle identiteetilleen (Tuhkasaari 1999, 107). Väkivalta vaikuttaa naisen arvostuksen tunteen kokemiseen. Tutkimuksessani naisten pahan olon syynä ovat huonommuuden, riittämättömyyden ja arvottomuuden tunteiden kokeminen. Ne rakentuvat sosiaalisesti väkivaltakokemuksen myötä. Naiset kuvailevat huonommuuden tunnetta seuraavalla tavalla:

”Se [väkivalta] ilmeni niin että minulle ei annettu mitään arvoa ihmisenä. Minun piti hymyillä, olla tietyn painoinen ja tehdä miehen hyväksi töitä: kotityöt ja kodin ulkopuoliset työt. Se syö ihmisarvoa ja sitä uskoo että ei osaa tehdä mitään, ja oma arvostus hukkuu jonnekin. Sitä vähitellen itsekin uskoo että on ruma ja ei osaa tehdä mitään.” (Katriina, haastattelu 12)

”Tuolloin tunsin olevani kynnyismatto ja arvoton. Meni pitkään ennen kuin sain oman arvontunteen takaisin.” (Henna, tarina 9)

”En voinut olla vapaa ja kokea olevani rakastettu. En riittänyt miehelle.”
(Kyllikki, haastattelu 10)

”Mitä minä itsessä pidin niin sillä ei ollut mitään merkitystä. Sillä oli merkitystä mitä se ajattelee.” (Klaara, haastattelu 18)

Onko sitten huono parisuhde vaihtoehto, sitähan voin kysyä itseltäni? Olenkin jotenkin outo, koska kaikki läheiset vihaa? Ainakin siltä tuntuu.” (Vilma, tarina 5)

Parisuhteessa voi olla paljon rooli-odotuksia sekä itseä että omaa puolisoa kohtaan (Holma & Laitila & Wahlström & Sveins 2005, 48). Naiset tuovat esiin, että he kokivat riittämättömyyden tunteita väkivaltaisessa parisuhteessa. Heidän kokemuksissaan voidaan havaita, etteivät he pysty täyttämään rooli-odotuksia, joita heille on määritelty kuuluvaksi. Naiselle muodostuu mielikuva, ettei häntä hyväksytä sellaisena kuin hän on. Puolisoiden odotukset toisiaan kohtaan voivat hyvinkin poiketa toisistaan. Vastakkaiset odotukset voivat olla esteenä vastavuoroisen parisuhteen muodostumiselle. Siten antamisen ja saamisen vuorottelu voi vääristyä puolisoitten välillä. (Tuhkasaari 1999, 107.) Naiset kokivat epäonnistuneensa puolison roolissa. Naiset voivat kokea huonommuutta jollakin identiteetin osa-alueella. Kolme naista sai onnistumisen tunteita töistä ja opiskelusta, mutta kodin ympäristössä heidän identiteettinsä latistettiin väkivallalla. Kaksi naista kertoi, että he kokivat huonommuutta äitiyden roolin toteuttamisessa ollessaan väkivaltaisessa parisuhteessa. Kaksi naista koki huonommuutta seksuaalisella alueella. Huonommuuden kertomuksissa ilmenee naisten kokemuksissa alentuneena omanarvon tunteena.

Klaara tuo esille, että hän laittoi omat tarpeensa toissijaisiksi. Hänen kokemuksessaan voidaan havaita oman aseman hyväksyminen. Hän määritteli itsensä alempiarvoiseksi kumppaniinsa nähden. Ihminen reflektoi itseään toisten ihmisten kautta. Hän tarkkailee muiden ihmisten reagoititapoja ja arvioi omaa identiteettiään suhteessa niihin. (Lahikainen 2010, 127–128.) Ihminen voi tuoda esiin sellaisia piirteitä, jotka lisäävät hyväksynnän tunteen kokemista. Klaara kuvailee kokemuksessaan, että parisuhteessa hän alkoi elää toista persoonaa; puolisonsa määrittelemää naishahmoa. Naisten kokemuksissa voidaan havaita, että heidät on muokattu toisenlaiseen identiteettiin, jota he eivät tunne omaksensa.

Väkivaltaisessa parisuhteessa nainen alkaa vähitellen uskoa miehen sanoja, ettei hänellä ole oikeutta tuntea, kokea ja ilmaista omaa itseään. Nainen voi alkaa uskoa, että miehen antama negatiivinen palaute on realistista, ja naisen todellisuus hämärtyy. Todellisuus muokkautuu väkivaltaisen kumppanin käsitysten mukaisesti, jolloin nainen voi unohtaa yksilöllisyytensä oman identiteettinsä kokemisessa. Riittämättömyyden, huonommuuden ja arvottomuuden tunteiden kokeminen jäsentää naisen kokemaa haavoitettua identiteettiä. Nainen kokee olevansa helposti haavoitettava, kun omanarvontunne ei ole kohdallaan. Huonommuuden tunteilla voi olla kohtalokkaat seuraukset, koska se mahdollistaa naiseen kohdistuvan epäoikeudenmukaisen kohtelun. Klaara mainitsee, että huonontunut itsearvostus mahdollisti väkivaltaisen suhteen jatkumisen. Heikentynyt itsetunto kiinnittää naisen yhä tiukemmin väkivaltaiseen parisuhteeseen (Granfelt 1998, 154, 157).

Parisuhteessa koettu arvostuksen puute voi vaikuttaa siihen, että nainen kokee arvostuksen puutetta laajemminkin sosiaalisessa verkostossa. Vilman kokemuksessa voidaan havaita, että hän koki huonommuutta ja riittämättömyyttä läheissuhteissa, mikä johtui osaltaan koetuista pettymyksistä ihmissuhteissa. Naisten tarinoissa sosiaalisten suhteiden antama vastavuoroisuus on ohutta tai sitä ei ole lainkaan. Parisuhteesta tulee merkittävä elementti sosiaalisen hyväksynnän saamisessa ja miehen väkivaltaisuus koetaan toissijaisena asiana. Jos nainen kokee hylätyksi tulemista parisuhteen ulkopuolisissa suhteissa, niin se voi kiinnittää naisen yhä tiukemmin parisuhdeväkivallan verkkoon.

Hennan kokemuksessa voidaan havaita, että omanarvontunteen saaminen voi vaatia paljon työtä ja voi kestää oman aikansa, että nainen kokee itsensä arvotetuksi. Aineistonkeruuhetkellä osa naisista toi esiin, että he prosessoivat tietoisesti omanarvontunnetta ja kehittivät itsetietoisuutta sen vahvistamiseksi. Menetetty omanarvontunne määrittää kokonaisvaltaisesti naisen kuvaa omasta itsestä. Se lisää haavoittuvuuden tunteita sosiaalisissa verkostoissa. Nainen kokee riittämättömyyttä ja huonommuutta suhteessa muihin ihmisiin.

Väkivaltaisessa parisuhteessa koetut huonommuuden tunteet voivat vaikuttaa naisen käsityksiin todellisuudesta. Nainen voi alkaa uskoa, että väkivaltainen parisuhde on hänen kohtalonsa eikä hän ansaitse parempaa (Jokinen 2007, 74). Joidenkin naisen keronnassa on havaittavissa, että väkivalta koettiin ansaittuna tekona, vaikka se mielletään

ihmisyyttä loukkaavaksi teoksi. Naiset kuvaavat, että omat persoonallisuuden piirteet tai toimintatavat voivat antaa syyn väkivallan käyttämiseen. Naiset kuvailevat huonommuuteen liittyviä syyllisyyden tunteita seuraavasti:

”Minä rupesin ajattelemaan jos rakastan tuollaista monsteria ja paholaista, mikä minä sitten olen?”(Klaara, haastattelu 18)

”Tämä ihminen kohtelee minua tällaisella tavalla, että oon varmasti tehnyt jotakin väärin. Minussa on jokin perustanlaatuinen oleva vika että minua ei voi kohdella paremmin.” (Senni, haastattelu 7)

”Epäilin omaa mielenterveyttäni, kun hän jatkuvasti väitti, ettei ole sanonut tai ei ole luvannutkaan koskaan!” (Tyyne, haastattelu 2)

Klaara peilaa omaa identiteettiään suhteessa väkivaltaiseen puolisoonsa, ja pohtii omaa olemassaoloaan väkivaltakokemuksen kautta. Hänen kertomuksestaan voidaan havaita, että hän kyseenalaistaa oman hyvytensä väkivaltakokemuksensa vuoksi. Pitkään jatkuvana väkivalta voi muokata naisen käsityksiä väkivallan kohteena olemisesta. Nainen voi kokea, että ansaitsee väkivaltaisen kohtelun. Hän voi pohtia, että hänessä on vika tai poikkeavuus, joka oikeuttaa miehen käyttämän väkivallan. Senni tuo myös esille, että hän haki vikoja itsestään, jotta olisi voinut ymmärtää väkivaltaisen puolison käyttäytymistä. Väkivaltaisessa parisuhteessa hän haki syytä omista luonteenpiirteistään ja omasta toiminnastaan, jotka olisivat antaneet syyn väkivallalle. Itsesyytely kuvaa, että nainen haluaa selkeyden omaan elämäntilanteeseensa. Sen käänköpuolena on, että itsesyytely voi lisätä huonommuuden, riittämättömyyden ja arvottomuuden tunteita.

Tyyneen kokemuksessa voidaan havaita, että hän epäili omaa mielenterveyttään väkivaltaisessa parisuhteessa. Tyyne kuvaa, että puoliso muutti hänen käsitystään todellisuudesta. Väkivallan tekijä voi osata manipuloida niin, että hän pystyy saamaan muut ihmiset omalle puolelle (Jokinen 2007, 68). Se ilmenee naisten kokemuksissa oman todellisuuden kyseenalaistamisena, jolloin nainen kokee oman maailmankuvansa itselleen vieraaksi. Täten väkivaltaa kokenut nainen ei välttämättä pysty määrittelemään, mikä on oikein ja mikä on väärin. Todellisuuskäsityksen ymmärtämisellä on merkitystä sille, miten nainen tulkitsee omaa identiteettiään. Nainen voi kyseenalaistaa tunne- ja kokemustilojen aitouden. Se tekee naisen identiteetistä entistä haavoittuvaisemman, koska ei ole tekijöitä, jotka tukisivat naisen yksilöllisyyttä.

Joidenkin naisen kertomuksessa haavoitettu identiteetti ilmenee loppumattomana tuskana. Naisten kokemuksissa voidaan havaita, että väkivallasta aiheutunutta pahaa oloa voidaan prosessoida sekä tietoisesti että tiedostamattomasti häiriökäyttäytymisen avulla (Väyrynen 2009, 185). Yksi nainen kertoi, että hän sairastui alkoholismiin lievittääkseen väkivallasta aiheutunutta tuskaa. Kolme naista pohti itsemurhaa, jonka he näkivät olevan ainoa ratkaisu henkisen tuskan loppumiselle. Yksi nainen suunnitteli, että hän surmaisi sekä itsensä että puolisonsa autokolarissa. Itsetuhoisen käyttäytyminen ilmeni kahden naisen kertomuksessa kehon kontrolloimisena ja sen vahingoittamisena. Klaara kertoi, että hän teki hidasta itsemurhaa syömällä ainoastaan hapankorppuja. Hän kuvaili sitä seuraavasti:

”Minulla oli tarkoituskin jotenkin tehdä hidasta itsemurhaa. Minä tiesin, että tähän on kauheata, mitä teen itselle kokoajan. Se oli tarkoitus, että minä en halunnut itselle mitään hyvää, koska pidän itseäni täytenä paskiaisena. (...) Minä huomasin sen, jos on kauan syömättä, niin tunteet katoavat.” (Klaara, haastattelu 18)

Tuhoavassa käyttäytymisessä nainen voi tiedostaa oman toiminnan vahingoittavuuden, kuten Klaaran tapauksessa voidaan havaita. Hän rankaisi itseään väkivallankokemuksesta ja siitä, miten se muutti häntä. Hänen kokemuksessaan voidaan havaita itseinho omaa itseä ja olemassaoloa kohtaan. Itseinhossa hän ei sallinut itselleen mitään mielihyvää, josta olisi seurannut nautintoa. Siihen liittyi omien tarpeiden ja halujen mitätöinti. Klaaran kokemuksissa syömättömyys toimi selviytymiskeinona, koska se mahdollisti tunteiden vähentymisen. Nainen voi kokea, ettei ansaitse mitään. Omalla toiminnalla voidaan tuhota elämyksellisen identiteetin osa-alueita. Klaara koki itsemurhan ainoana ratkaisuna, joka lopettaa hänen henkisen kärsimyksensä. Itsemurhan tavoitteena on hävittää oma sisäinen maailma ja siihen liittyvät ristiriidat. Päämääränä on saavuttaa sisäinen rauha ja vapautua elämän kahleista. (Suni 2010, 101; ks. Uusitalo 2007, 31.)

Väkivallasta aiheutuneet häiriökäyttäytymiset kuvaavat, että nainen yrittää paikata tai korjata oman haavoitetun identiteettinsä. Käyttäytymisellä voi olla negatiivinen vaikutus naisen psyykkiseen hyvinvointiin pidemmällä ajanjaksolla. Alkoholinkäyttö voidaan kokea hetkellisenä apuna negatiivisten tunteiden käsittelyssä, mutta se aiheuttaa riippuvuutta pitkäaikaisesti käytettynä. Nainen voi kokea, että itsemurha on viimeinen oljenkorsi, joka voi pelastaa hänet henkisestä tuskasta, kun muut vaihtoehdot ovat tuntuneet mahdottomilta. Kuolemassa korostuu elämän lopullisuus, ja naisen haavoitettu identi-

teetti tietoisesti hävitetään omalla toiminnalla. Tutkimukseni naisten itsemurhan täytännönpano jäi suunnitelman tasolle eikä kukaan menettänyt henkeä. Ulkoisen tuen avulla naiset voimaantuivat, ja he saivat elvytettyä oman haavoitetun identiteettinsä ja siihen sisältyneen tuskan ja kivun.

”En tiedä olisinko sairastunut ilman tätä miestä”

Väkivaltakokemus vaikuttaa kokonaisvaltaisesti naisen psyykkiseen hyvinvointiin. Se voi aiheuttaa naiselle erilaisia psyykkisiä oireita muun muassa voimattomuutta, ahdistusta ja elämänilon puutetta (Jokinen 2007, 206). Tutkitusti väkivalta aiheuttaa naisille psyykkisiä oireita miehiä enemmän (Heiskanen & Ruuskanen 2010a, 23). Psyykkiset oireet kuvaavat väkivaltakokemuksen merkitystä naisen haavoitetulle identiteetille. Naiset kuvailevat kokemuksissaan väkivallan psyykkistä rasitetta eri tavoin. Tämä ilmenee naisten kokemuksissa psyykkisten oireiden sanoittamisena, määrittelemättömän pahololon kuvailemisena sekä eri diagnoosien määrittelemisenä ja niiden tulkitsemisenä. Tutkimukseen osallistuneiden naisten kokemuksissa on havaittavissa, että väkivaltakokemus kuormittaa psyykkisesti. Katja ja Katriina kuvailevat sitä näin:

”Täytyy sanoa että koska se [väkivalta] oli alussa niin raskasta että sairastuin mieleltäni. En tiedä olisinko sairastunut ilman tätä miestä.” (Katja, tarina 8)

”Uskon että väkivalta antoi osasyynsä depression syntyyn. Se on kaikkien [aikaisemmat elämäntapahtumat] summa. Uskon että jokainen ihminen kestää tietyn verran pahaa. mutta liika on liikaa.” (Katriina, haastattelu 12)

Katja tuo esille, että väkivaltakokemus vaikuttaa hänen mielenterveyteensä. Hän epäilee, onko psyykkisen pahoinvoinnin syynä väkivaltainen kumppani. Se kuvaa, että psyykkiset oireet ilmenevät monialaisesti ja niihin liittyviä syy-seuraus -suhteita on haastava hahmottaa. Nainen analysoi ja tulkitsee omia kehonreaktioita ja sisällyttää tulokset osaksi omaa elämäntapahtumiaan. Tällä tavalla nainen pyrkii ymmärtämään omaa psyykkistä olemassaoloaan. Katriina ei määritellyt depression syyksi ainoastaan kokemusta väkivallasta vaan se syntyi monen asian summana. Anneli Sarvimäki ja Sirkkaliisa Stenbock-Hult (2010, 40) vahvistavat, että depression sairastumisen riskiä lisää, jos taustalla on useampi haavoittuvuustekijä. Naisten kokemuksissa psyykinen pahoin-

vointi voi olla peräisin monista elämäntilanteista ja -tapahtumista, mutta niiden merkitykset eivät kuitenkaan ole relevantteja tutkimukseni kannalta.

Aineistossa ilmenee myös naisten monialaiset psyykkiset oireet, joita muun muassa ovat masennus, unettomuus, painajaiset, pakkoliikkeet, paniikkihäiriö, paniikki- ja ahdistuskohtaukset sekä irrationaaliset pelot. Naisten kehonreaktiot viittaavat posttraumaattisen stressin oireisiin, joiden oireita ovat muun muassa psyykinen ja fyysinen ylivirittyneisyys, hermostuneisuus, valppaus, unihäiriöt, painajaiset, masentuneisuus, muistamattomuus, muistikuvien hajanaisuus, keskittymisvaikeudet ja erilaiset fyysiset oireet (Flinck 2006, 25). En kuitenkaan määrittele, että naisilla olisi posttraumaattinen stressioireyhtymä väkivaltakokemuksen vuoksi. Tarkoitukseni on painottaa, että pitkään jatkuvana väkivalta vaikuttaa naisen hyvinvointiin ja kokemus altistaa erilaisille mielenterveysongelmille.

Naiset kuvaavat kerrannoissaan väkivallan ja oireiden välisiä syy-seuraus -suhteita. Se kuvaa, että psyykkisillä oireilla on merkittävä rooli väkivallalla haavoitetun identiteetin jäsentymisessä. Osa naisista kertoo väkivallan aiheuttamasta uupumuksesta, joka määrittää naisen psyykkistä hyvinvointia. Naisten kokemuksissa uupumus ilmenee voimavarojen puuttumisena ja toimintakyvyn heikkenemisenä, mikä kuvaa haavoitetun identiteetin olemassaoloa. Senni kuvailee seuraavassa uupumuksen merkitystä omalle elämälleen:

”Minä olin sellaisessa mustassa pilvessä, lamaantunut ja väsynyt. Nuoremman tyttären vauvavuodet minä olen elänyt sellaisessa pilvessä. Minä en muista, olenko ottanut edes mitään kontaktia siihen vauvaan vaan en. Minä olin niin väsynyt.” (Senni, haastattelu 7)

Senni kuvailee, ettei hän muista ottaneensa omaan lapseensa kontaktia. Väkivallasta aiheutunut psyykinen väsymys voi vaikuttaa siihen, että elämänkulkuun liittyvät tilanteet muuttuvat merkityksettömiksi. Väkivalta voi kuormittaa naisen tunnetilaa niin, ettei hän pysty olemaan avoimessa vuorovaikutuksessa oman sosiaalisen todellisuutensa kanssa. Se näyttäytyy lukkiutuneena identiteettinä siten, että nainen ei kykene kokemaan eikä jakamaan tunnekokemuksia vastavuoroisesti. Naisten kokemuksissa se ilmenee eristäytymisenä ja kyvyttömyytenä ylläpitää sosiaalisia suhteita. Eristäytyminen voi olla peräisin siitä, ettei nainen halua myöntää tai näyttää kokemaansa pahaa oloa (Jokinen 2007, 206). Klaara tuo esille kokemuksessaan, ettei halunnut myöntää omaa heikkout-

taan. Hän selitti äidillensä nukkuneensa huonosti, kun hän ei enää päässyt sängystä ylös masennuksen takia. Pahanolon myöntäminen voi paljastaa naisen haavoittuvuuden. Nainen voi pelätä, että hän tulee loukatuksi, jos hän kertoo väkivaltakokemuksestaan. Täten nainen voi jäädä yksin parisuhdeväkivaltakokemuksen ja siitä aiheutuneiden psyykkisten oireiden kanssa.

Osa naisista määrittelee oman pahan olonsa lääkinnällisen diagnoosin perusteella. Joidenkin naisten kerronnassa ei ole havaittavissa, onko diagnoosi määritelty asiantuntijan näkemyksen perusteella. Silloin naisen määrittelemä diagnoosi voi olla rakentunut kokemuksellisesti omia tunnetiloja peilaten. Anne Kulmala (2006, 65–66) vahvistaa, että mielenterveysongelmat voivat rakentua kokemusten perusteella, ja sitä kautta nainen rakentaa omaa identiteettiään suhteessa todellisuuteen. Väkivaltaa kokenut nainen voi tarvita kokemalleen tunnetilalle yleisen määritelmän, jotta saa selityksen omalle pahalle ololleen. Sen avulla nainen jäsentää omaa identiteettiään, kun tulkitsee tunnetiloja yleisesti määriteltyjen käsitteiden valossa. Kääntöpuolena on se, että mielenterveysongelmien oireet voivat vahvistaa ihmisen poikkeavuutta ja lisätä siihen liittyvien tunteiden kokemista (Väyrynen 2010, 186).

Viisi naista mainitsee, että he saivat lääkärin diagnoosin parisuhdeväkivallasta seuranneeseen psyykkiseen olotilaansa. Diagnoosi voi olla naisen identiteettiä määrittävä tekijä. Sairauden määrittämiseen liittyy läheisesti haavoittuvuuden kokeminen. Sen kokeminen on riippuvainen ihmisen sairauden ilmenemisestä ja sen merkityksestä kokijalle. Sairauden pahentuessa haavoittuvaisuuden merkitys syvenee. (Heimonen 2010, 68.) Diagnoosi voi antaa naiselle syyn pahaan oloon, koska psyykkiset oireet voivat tuntua käsittämättömiltä, eikä nainen löydä niille minkäänlaista selitystä (Kulmala 2006, 66). Nainen voi saada vahvistusta siihen, että väkivaltainen kumppani on käyttäytynyt väärin häntä kohtaan. Toisaalta diagnoosin määrittäminen voi lisätä naisen haavoittuvuutta. Diagnoosi -käsite antaa kuvauksen sairaudelle, jolloin ihmisyyttä nähdään joko poikkeavana tai puutteellisena. Se voi leimaannuttaa ihmisen tiettyyn kategoriaan. (Emt. 206, 65).

6.3 Rikottu sukupuoli

”Olin Se tai Tuo tai Emäntä. En ollut ihminen, Nainen”

Väkivalta vaikuttaa voimakkaasti sukupuoli-identiteetin muodostumiseen (Granfelt 1998, 156; Husso 1994, 135). Sukupuoli on merkittävä osa kuvattaessa ja jäsenettäessä naiseuden merkityksiä omalle olemassaololle (Lehtonen & Perttu 1999, 10; Nikunen 2001, 181; Nirhamo 2001, 125; Nyqvist 2004, 101). Naisten kokemuksissa naiseus muodostuu sekä psyykkisesti että fyysisesti. Psyykkisyys tarkoittaa naisen sisäistä kokemusta itsestään naisena. Naiseuden fyysinen ulottuvuus tulee esiin ulkoisten tekijöiden avulla, joilla korostetaan naiseuden piirteitä. Useat naiset kokivat, että parisuhdeväkivalta vaikuttaa naisena olemiseen, ja sen kokeminen jäsentää naisen sukupuoli-identiteettiä. Ainoastaan kaksi naista kertoo, ettei väkivalta suoranaisesti vaikuttanut naiseuden kokemiseen. Seija ja Katriina kuvailevat tätä seuraavasti:

”Tämä suhde ei onneksi vaikuttanut naisellisuuteeni ja itsetuntooni kovin pahasti, ei ehtinyt vaikuttaa, mutta pidemmän päälle olisin varmaan alkanut uskomaan miehen puheita, hän oli erittäin vakuuttava omalla tavallaan.”
(Seija, tarina 17)

”En ole ajatellut väkivaltaa naisellisuuteen liittyvänä asiana. (Kyllikki, tarina 10)

Kyllikki ei koe väkivaltaa naisellisuuteen liittyvänä asiana. Joidenkin naisen kokemuksissa naiseuden kuvaaminen ja tulkitseminen näyttäytyy haasteellisena. Sen syynä voi olla, että naiseus -käsite on monialainen. Se ymmärretään sukupuolena, tekoina, kokemuksina ja tunnetiloina. Naiseuden kokemus on kokonaisvaltainen tunnetila naisena olemisesta. Seija kokee, ettei väkivaltakokemus vaikuttanut kovinkaan paljon hänen käsitykseensä itsestään naisena. Hän tapasi väkivaltaisen puolisonsa ollessaan viisikymmentävuotias ja kerronnassa käy ilmi, ettei suhde kestänyt kovinkaan kauan. Parisuhteen kesto ja naisen ikä voivat olla relevantteja tekijöitä siinä, miten nainen kokee parisuhdeväkivallan vaikuttavan naiseuden kokemiseen. Noin puolet naisista oli aloittanut väkivaltaisen parisuhteen nuoruudessa tai varhaisaikuisuudessa, jolloin naisten kokemus naiseus voi saada uusia merkityksiä. Kirsti ja Klaara kuvailevat sitä seuraavalla tavalla:

”Olin nuori, kun aloitin suhteen, joten kasvoin naiseksi ja aikuiseksi tämän suhteen aikana.” (Kirsti, haastattelu 6)

”Olin väkivaltaisessa parisuhteessa aikuisuuden kynnyksellä. Itsetuntoni oli alhainen jo suhteen alettua ja se meni ihan pohjalle suhteessa.” (Klaara, tarina 18)

Kirsti ja Klaara kuvailevat, että parisuhde alkoi heidän ollessaan nuoria. Klaara tapasi kumppaninsa ollessaan noin neljätoistavuotias, jolloin suhde kehittyi vuoden sisällä tapailuksi. Kirsti kuvailee, että hän aloitti seurustelun puolisonsa kanssa viisitoistavuotiaana. Näiden naisten kokemuksissa väkivaltainen suhde kuului nuoruuden ja varhaisaikuisuuden ajanjaksoon, jolloin identiteetti jäsentyy ja muuttaa muotoaan. Kirsti vahvistaa kerronnassaan, että hän kasvoi naiseksi ja aikuiseksi väkivaltaisen suhteen aikana. Tällöin parisuhdeväkivaltakokemuksella voi olla merkittävä rooli sukupuoli-identiteetin rakentumisessa ja naiseuden merkityksien luomisessa. Naiset kuvailevat naisena olemiseen liittyviä tunneperäisiä kokemuksia seuraavasti:

”En kokenut olevani nainen. Olin ennemminkin ruma ankanpoikanen väärällä tiellä. Robotti joka suoriutuu.” (Katriina, haastattelu 12)

”Olen kaikille vain reilu ja kiva kaveri, yksi jätkistä.” (Senni, tarina 7)

”Olin vaimomyytti, äitimyytti, sihteeri, olin nurkkaan ahdistettu, ei mitään. Olin Se tai Tuo tai Emäntä. En ollut ihminen, Nainen.” (Nelli, tarina 4)

”En kokenut olevani nainen siinä suhteessa. Ennemmin työjuhta ja hänen toiveiden toteuttaja” (Katriina, tarina 12)

”Se [naiseuden kadottaminen] on ollut jotenkin tästä yhteiskunnasta etäännyttämisprojekti. (...) Minä oon saanut tehtyä itsestäni tarpeeksi omituisen.” (Klaara, haastattelu 18)

Aineistossa naiset kuvailevat itseään muun muassa robotiksi, rumaksi ankanpoikaseksi sekä puu- ja räsynukeksi. Naisten määrittelemät vertauskuvat kuvaavat kadotettua naiseutta. Niiden ulkomuoto korostaa naisen sukupuoletonta olemusta, koska niihin ei liity femiiniisiä viittauksia. Katriinan vertaa itseään robottiin, jonka ulkomuotoa pidetään epänaissellisenä ja elottomana. Robotin vertauskuva tuo esiin, että naiseus on rakentunut ulkoapäin määriteltyjen käsitteiden avulla. Senni määrittelee itsensä jätkäksi, kun hän on vuorovaikutuksessa vastakkaisen sukupuolen kanssa. Samalla hän määrittelee itsensä miessukupuolen edustajaksi. Senni kokee naissukupuolen vieraaksi, jolloin vastakkaiseen sukupuoleen liittyvät määritteet vastaavat hänen käsitystään omasta sukupuolesta. Ihmisellä on tarve kuulua johonkin sukupuoleen ja naisena olemisen vastakohtana on miehenä olemisen.

Nelli kokee, että hänet määritellään eri kategorioihin kuten äidiksi, emännäksi, vaimoksi ja sihteeriksi. Määritelmät liittyvät läheisesti perhe- ja parisuhdeinstituutioihin. Ne jäsentyvät suhteessa toisiin ihmisiin. Äitiys tarkoittaa suhdetta omiin lapsiin ja vaimon määritelmä suhdetta omaan puolisoon. Niiden toteuttamisessa koetaan mielihyvää, koska niiden avulla nainen voi kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta. Sukupuoliroolit määrittävät naisena olemista ja sen kokemista. Nainen on parisuhteessa avovaimo, kihlattu, aviopuoliso tai seurustelukumppani. Näiden määritteiden avulla nainen tulkitsee omaa naiseuttaan. Naiselle määritellyt roolit pitävät sisällään itsestäänselviä kulttuurisia oletuksia ja ne määrittelevät sen, miten perhesuhteissa tulisi toimia (Notko & Sévon 2008, 114). Lisäksi ne määrittävät, minkälainen naisen tulisi olla. Nainen voi vertailla omaa naiseuttaan normatiivisiin ja vallitseviin sukupuolirooleihin. Hän voi kokea, ettei täytä normatiivisia odotuksia. Identiteetti voi olla koetuksella, jos ei löydy samaistumisen kohdetta. (Sévon & Notko 2008, 22.) Nellin kokemuksessa naiseuteen liittyvät sukupuoliroolit muuttuivat vastenmielisiksi velvoitteiksi, jotka jäsentävät naisen kokemaa identiteettiä. Hän ei ole sisäistänyt niitä oman identiteettinsä osa-alueiksi, koska niihin liittyy kokemus arvottomuudesta, riittämättömyydestä ja huonommuudesta.

Klaaran kuvauksessa voidaan havaita, että yhteiskunnassa vallitsevat käsitykset sukupuolesta luovat merkityksiä naisen olemassaololle. Hän kuvailee, että yhteiskunnalliset tiedotusvälineet muokkaavat naisen käsitystä omasta sukupuolesta. Hän kokee, että media tekee naisesta muokattavan objektin ja sen välittämä naiskuva on yliseksuaalinen. Sen käsityksen perusteella Klaara haluaa olla omituinen hahmo, joka ei määriy naisukupuolen mukaisesti. Katriina kokee riittämättömyyttä naisena olemisesta, koska hänellä oli rajoitteita seksuaalisella alueella. Hän määrittelee kertomuksessaan, että maailman tarjoama seksuaalisuus on kieroutunutta ja sairasta.

Nainen joutuu kohtaamaan ulkomaailman määrittämän naiseuden, kun hän jäsentää naiseuden merkityksiä osaksi omaa identiteettiään. Väkivaltaa kokenut nainen voi kokea sen yliseksuaalisena ja naista muokkaavana. Naiset voidaan jakaa radikaalisti hyviin tai pahoihin naisiin (Pollari 1995, 83). Jako määrittyy seksuaalisuuteen liittyvän puhtaan ja epäpuhtaan kaksinaisjännitteen avulla (Ruotsalainen 1995, 239). Ajatus epäpuhtaudesta liittyy epäpyhyys ja likaisuus, joita pidetään ei-tavoiteltavina asioina naiseuden toteuttamisessa (Ranz 2009, 212). Seksuaalisuuteen liittyvä kaksinaisjännite voi estää naiseu-

den esilletuloa. Väkivalta on haavoittanut naiseutta, jolloin sen kontrolloiminen tai häivyttäminen mahdollistaa identiteetin eheyden kokemista. Naiseus muodostuu väkivalta-kokemuksesta aiheutuneiden tunnetilojen perusteella. Väkivallan kohteena olemiseen liittyvät ristiriitaiset tunteet jäsentävät naisen kokemaa sukupuoli-identiteettiä. Seuraavissa kertomuksissa voimme havaita, miten monialaiset tunnetilat määrittävät väkivalta-kokemuksesta jäsentynyttä naiseutta:

”Tietysti onnettomana, surullisena, yksinäisenä vaimona naisellisuuteni kärsi paljon.” (Kyllikki, tarina 10)

”Pelkään naiseutta ja sitä ahdistaa se taas.” (Klaara, tarina 18)

”Mies on sanonut, että olen kuvottava tai liian lihava, ei-haluttava ... Koen tämän asian ahdistavana ja sekavana.” (Vilma, haastattelu 5)

”Se naisena oleminen on kyllä kynnyskysymys tässä edelleenkin. Minusta tuli haavoittuvaisempi et jos olen nainen.” (Klaara, haastattelu 18)

”Fyysisen väkivallan koen erittäin pahana, koska olen aivan puolustuskyvytön, kun vastassa on mies joka on fyysisesti minua vahvempi.” (Kirsti, tarina 6)

”Sillä hetkellä [väkivaltatilanteessa] olisin halunnut olla mies ja niin paljon isompi että olin voinut puolustautua.” (Tyyne, tarina 2)

Naiseus on tunneperäinen kokemus omasta olemassaolosta naissukupuolen edustajana. Naisten kokemuksissa on havaittavissa, että naisena oleminen herättää monenlaisia tunteita. Neljä naista kertoo kokevansa pettymyksen tunteita naisena olemisessa. Osa naisista kertoo kokevansa ahdistuneisuutta, kun he määrittelevät naiseuteen liittyviä tunnetiloja. Heidän kokemuksissa sukupuoleen liittyvä ahdistuneisuus ilmenee kokonaisvaltaisenä tunnetilana. Ahdistuksen tunnetilaa on vaikea määritellä, koska sen kohde voi olla epämääräinen (Nummenmaa 2010, 194). Joidenkin kokemuksissa sukupuoli määrittyy statukseksi, joka korostaa alempiarvoisuutta ja alistuvuutta. Länsimaisessa kulttuurissa sukupuolierot ja niiden väliset suhteet vaikuttavat siihen, miten nainen kokee oman sukupuolensa. Sukupuolisten merkitysten mukaan ihminen voi rakentaa kokemuksiaan voimasta, voimattomuudesta ja haavoittuvuudesta. (Ronkainen 1999, 42.)

Naisten kertoman perusteella voin tulkita, että naisena olemisen kokemus rakentuu ja jäsentyy sosiaalisesti ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Yhtenä merkittävänä nai-

seuden kokemuksen rakentajana on parisuhde. Aiemmissä kokemuksissa muodostunut naiseuden kokemus voi kantaa pitkälle, vaikka elämäntilanteet ja ihmissuhteet ympärillä muuttuvat. Tunnetilassa on havaittavissa jatkuvuus. Naisten kokemusten perusteella voin tulkita, että naisena olemista ja kokemista jäsennetään ulkopuolelta tulleiden määrittelyiden avulla. Väkivaltaa kokenut nainen ei koe täyttävänsä yhteisöllisesti määritettyjä kriteereitä vaimona, kihlattuna ja seurustelukumppanina olemisessä. Oman naiseuden ja ympäristön välisen ristiriidan kokeminen voi tuoda haasteita myönteisen identiteettikäsitteiden muodostamiseen (Aarnipuu 2008, 62). Parisuhdeväkivaltakokemus muokkaa naisen käsitystä omasta sukupuolesta, jolloin naiseus muuttuu itselle tuntemattomaksi ja vieraaksi.

”Minä halusin olla sellainen epäviehättävä ja epänainen”

Naisten kokemuksissa väkivallalla haavoitettu keho luo merkityksiä naiseuden kokemiselle. Ruumiillinen olemassaolo luo merkityksiä myös naisen sukupuoli-identiteetille. Sen merkitys korostuu varsinkin väkivaltaisessa parisuhteessa, kun väkivaltatilanteet kiinnittyvät naisen ruumiilliseen olemassaoloon (Husso 2003, 80). Sukupuoli-identiteettiin sisältyy käsitys omasta ruumiillisesta olemassaolosta. Ihmisen ruumis kantaa mukanaan sukupuolistuneita symbolimerkityksiä, joiden kautta ymmärrämme ja tulkitsemme ruumiin eri ulottuvuuksia maskuliinisuuden ja feminiinisuuden valossa (Ronkainen 1999, 57–58). Tutkimuksessani osa naisista kadotti naiseutensa joko tiedostaen tai tiedostamattaan. Kolme naista menetti kiinnostuksen pukeutumiseen tai itsensä ehostamiseen. He kuvailevat sitä näin:

”En ollut kiinnostunut vaatteista. Yleensä pidän naisten vaatteista ja pidän vaatteiden ostelusta. Itsensä laittamisesta. Niissä suhteissa alkoi olla ihan sama mitä on päällä. (...) Olin kadottanut sen pukeutumistyylin, mikä minulla ennen oli ollut. Mitään uutta tyyliä ei löytynyt.” (Senni, haastattelu 7)

”Se, miten nainen katsoo itseään peilistä kun hän meikkaa. ... Minä näin vain kärsineet kasvot en naista. (...) Ei se siitä kumminkaan muutu, se oma itseensä uskova, viekoitteleva nainen on poissa.” (Katriina, haastattelu 12)

”Jos olen enemmän semmoinen muokattava, niin kuin minusta tulisi huora, joka saman tien voidaan ostaa.” (Klaara, haastattelu 18)

”Minua jossain vaiheessa alkoi muut miehet kiinnostaa huomattavasti enemmän, niin halusin jotenkin karsia sen itsestäni. Minä leikkasin siilitu-

kan ja laihtuin anorektikon laihaaksi. Kuntoilin ihan maanisesti. (...) Minä halusin olla sellainen epäviehättävä ja epänainen” (Senni, haastattelu 7)

Edellisissä kuvauksissa itsensä ehostaminen viittaa oman sukupuolen esille tuomiseen. Ihminen viestii ruumiillisesti omasta identiteetistä. Siinä voidaan korostaa mieheyden ja naiseuden piirteitä. (Ahponen 2009, 91; ks. Harjunen 2006, 191.) Naisten kokemuksissa väkivalta muuttaa naiseuden merkityksiä. Naisten kokemuksissa se voidaan kokea joko merkityksettömänä tai vastenmielisenä asiana. Väkivaltaa kokenut nainen voi kokea oman vartalonsa likaisena, vieraana ja hävettävänä. Feminiiniset piirteet kehossa voivat tuoda esiin naisen haavoittuvaisuuden, ja niiden tunnistaminen voi lisätä oman olemassaolon haavoittuvuuden kokemista. Senni kuvailee, että hän kadotti oman naiseutensa. Hänelle pukeutumistyyli ja itsensä ehostaminen ovat olleet merkityksellisiä tekijöitä oman identiteetin jäsentymiselle. Väkivaltakokemuksen myötä Senni kadotti mielekkyyden itsensä ehostamiseen ja sen myötä hänen käsityksensä itsestään muuttui. Katriina kuvailee, että hän näkee itsensä väkivallasta kärsineenä sukupuolettomana persoonana. Hänen kokemuksessaan voidaan havaita, että itsensä ehostaminen ei lisää myönteisiä merkityksiä oman naiseuden kokemisessa.

Klaara kuvailee, että itsensä esille tuominen määrittää hänet muokattavaksi huoraksi. Tähän liittyy ruumiillisen olemassaolon kokeminen objektina. Klaaran kokemuksessa oman kehon hallitsemattomuus tekee naisesta epäpuhtaana ja likaisena. Nainen voi kokea oman kehonsa häväistynä väkivallan kokemuksesta. Nainen ei välttämättä halua erottua joukosta poikkeavana olentona, joka ei pysty kontrolloimaan omaa ruumistaan. (Väyrynen 2009, 195). Nainen voi kieltää oman naisena olemassaolon, mikä liittyy läheisesti naiseuden kokemiseen. (Gordon 2001, 16). Fyysisen olemuksen kontrolloiminen estää oman sukupuolen näkyväksi laittamista ja vähentää objektina olemisen kokemusta. Kehon hallitseminen voi muuttua pakonomaisiksi teoiksi, mikä ilmeni kahden naisen kerronnassa. Heidän kerronnassaan ruumiinkuva muutettiin epänaiseelliseksi. He pyrkivät omalla toiminnallaan tuomaan esiin sukupuoleetonta identiteettiä.

Väkivaltaisessa parisuhteessa nainen voi tietoisesti hävittää omaa naiseuttaan poistamalla niitä elementtejä, jotka korostavat naisellisuutta. Naisten kokemuksissa naiseuden ruumiillinen kieltäminen tai kadottaminen viittaa läheisesti kyvyttömyyteen intiimiin ja seksuaaliseen kanssakäymiseen vastakkaisen sukupuolen kanssa. Oma naiseus voidaan

hävittää joko lihomalla tai laihduttamalla, mikä voi johtaa syömishäiriöihin (Raijas 2003, 38). Kaksi naista kuvaa kokemuksissaan, että he sairastuivat syömishäiriöön väkivaltakokemuksen vuoksi. He laihduttivat itsensä anorektisiin mittoihin liikkumalla aktiivisesti ja tarkkailemalla ruokavaliota. Se kuvaa naiseuden hävittämistä ruumiin kontrolloimisena ja muuttamisena. Kontrollin avulla nainen voi pyrkiä poistamaan sukupuolen määrittelemää stigmaa. Sen avulla nainen voi pyrkiä hävittämään ruumiillisen pahanolonsa (Ronkainen 2008, 72).

Senni kertoo, että ensimmäisessä parisuhteessa ollessaan hän kiinnostui enemmän muista miehistä kuin omasta puolisoistaan. Hän koki tunteet epäsopivina. Se kertoo siitä, että nainen voi häivyttää kielletyt ja epäsoveliaat tunteet ja ajatukset pois ulkoisilla muutoksilla. Ihminen voi ajatella, että hän on väärän kokoinen, väärän näköinen tai jopa väärää sukupuolta. Ihmiset kantavat häpeää kokemuksistaan, tilanteistaan, joihin he ovat yhteydessä joko omasta valinnastaan tai pakotettuna. (Tuovinen 2008, 31.) Nainen voi kokea, ettei hän tunne omaa ruumistaan omaksi. Sen sijaan ruumis koetaan menetetyksi tai ansaksi, josta ei pääse pois. (Ronkainen 2008, 72.) Klaara halusi hävittää ruumiinosat ja vartalon osa-alueet, johon väkivaltaa oli kohdistettu. Häväistyssä vartalossa naiseudesta koettu ilo voi muuttua vastenmieliseksi velvoitteeksi, mihin on synnytty. Väkivaltaa kokenut nainen voi kokea oman pahoinpidellyn ruumiinsa arvottomana ja vastenmielisenä (Granfelt 1998, 156; Husso 1994, 135). Klaara kertoi aineistokeruuhetkellä, että kokee itsensä edelleen sukupuolettomana ja omituisena hahmona, vaikka hän on eronnut väkivaltaisesta puolisoista. Hän mainitsi, että ruumiillinen ulkomuoto pitää kiinni häntä menneisyydessä.

7 Pohdinta

Parisuhdeväkivalta on ajankohtainen ilmiö. Se voi koskettaa monia ihmisiä välillisesti tai välittömästi. Tälläkin hetkellä jotkut naiset ovat väkivaltaisessa parisuhteessa ja etsivät ratkaisua ongelmalliseen tilanteeseen. Väkivaltainen parisuhde voi olla yksi elämänkulkuun kuuluva vaihe, jossa koetaan turvattomuutta intiimissä ihmissuhteessa. Eron jälkeenkin naiset saattavat kamppailla siitä aiheutuneiden ristiriitaisten tunteiden tai psyykkisten oireiden kanssa. Tutkimukseni tulokset viittaavat siihen, että väkivaltakokemuksella voi olla merkittävät seuraukset ihmisen psyykkiseen hyvinvointiin. Parisuhdeväkivallan erityisyys korostuu siinä, että se ilmenee kodin sisällä ja toteutuu rakastetun ihmisen tekemänä. Se koskettaa syvästi sen kokijaa, koska läheiset ihmissuhteet ovat merkityksellisiä ihmisen kehitykselle. Parisuhteessa koetaan vastavuoroisuuden, lämmön ja rakkauden tunteita, jotka ovat olennaisia elementtejä ihmiselämälle. Väkivalta vääristää myönteiset tunnekokemukset. Väkivallan loukkaavuus tekee ilmiöstä sensitiivisen tutkimusaiheen. Mielenkiintoni kohdistui siihen, miten nainen kokee oman itsensä parisuhdeväkivaltakokemuksen seurauksena. Tulkitessani tarkemmin mielenkiintoni kohteita nousi kaksi olennaista pääkäsitettä tutkimukselleni, jotka ovat toimijuus ja identiteetti.

Parisuhdeväkivaltaa on pidetty vuosikymmenten ajan perheen sisäisenä vuorovaikutusongelmana, mutta siihen liittyvä tabuluontoisuus on rikkoontumassa. Hitaasti muuttuvat sukupuolistuneet käsitykset naisen roolista ylläpitävät väkivallan jatkuvuutta ihmissuhteissa. 1990 –luvulta lähtien parisuhdeväkivaltaa koskevat tutkimukset ovat tuoneet esiin ilmiön erityispiirteitä ihmisten tietoisuuteen. Nykyään parisuhdeväkivalta korostuu yhtenä merkittävänä yhteiskunnallisena ongelmana. Tutkimuksessani kuvaan parisuhdeväkivallan erityispiirteitä ja sen merkitystä naisen elämälle.

Naiseen kohdistuvan väkivallan ajankohtaisuus herättää pohdintoja väkivallan merkityksestä, sisällöstä ja olemassaolosta. Tutkimukseni tarkoituksena on parisuhdeväkivallan näkyväksi tekeminen. Parhaiten ilmiö voidaan saada esiin tulkitsemalla naisten subjektiivisia kokemuksia väkivallasta. Tutkimuksessani tuon väkivaltailmiöön syvempää ymmärrystä. Siinä ei ainoastaan kuvata ilmiön olemassaoloa vaan pyritään ymmärtämään kokemuksen sisintä. Naisten kokemusten tulkintaa vaikuttaa se, minkälainen mer-

kitys väkivaltaisella suhteella oli heidän elämäänsä, kun he osallistuivat tutkimukseeni. Ajan merkitys korostuu siinä, minkälaisia tarinoita naiset tuottavat väkivaltakokemuksista. Kerronnat painottuivat pääsääntöisesti parisuhteessa vietettyyn aikaan. Naiset kertoivat tilanteista ja tapahtumista, jotka ovat olleet merkityksellisiä heidän elämänsä kulle. Naiset tuovat esiin väkivaltakuvauksia, jotka ovat kiinnittyneet senhetkiseen aikaan ja paikkaan.

Sosiaalinen konstruktionismi määrittäytyi tutkimukseni viitekehykseksi. Näkökulmassa ihmisen sosiaalinen todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Todellisuuden yhtenä merkittävänä todellisuuden rakentajana on kieli, joka toimii kommunikoinnin välineenä ihmisten välillä. Parisuhdeväkivaltakokemus muodostuu kahden ihmisen välisessä vuorovaikutuksessa. Siihen liittyvien merkitysten syntymiseen vaikuttaa ihmisen kokemus sosiaalinen todellisuus, joka jäsentyy erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Sosiaalinen konstruktionismi kietoutuu narratiiviseen lähestymistapaan. Kummassakin kielen merkitys korostuu todellisuuden rakentajana. Narratiivisuudessa kertomukset ovat tiedon tuottamisen välineitä, joilla kuvataan sosiaalista todellisuutta.

Narratiivinen lähestymistapa jäsentäytyi tutkimusmenetelmäksi, jotta sain vapaamuotoista kerrontaa naisten kokemuksista. Narratiivisessa tutkimuksessa kertomukset ovat tiedon tuottajia. Tutkimukseni aineistonkeruun toteutin kaksivaiheisesti. Tarinoissa naiset kuvailivat tilanteita, tapahtumia ja tunnetiloja tuodakseen esiin väkivaltakokemuksiaan. Naisten kertomukset olivat monimuotoisia. Kertomuksen rakenne ja sisältö muodostuivat jokaisen naisen kohdalla omanlaiseksi tarinaksi. Tekstin tyyli, muoto, kieliasu ja rakenne kertovat osaltaan tarinaa ihmisen elämästä. Narratiivista lähestymistapaa hyödynsin koko tutkimusprosessin aikana; aineistonkeruussa, tutkimustulosten analysoimisessa ja aineiston tulkinnan välineenä.

Parisuhdeväkivalta ei ole yksiselitteinen ilmiö, jonka vuoksi se aiheuttaa erilaisia haasteita tutkimuksen toteutukselle. Yhtenä haasteena oli yhdistää naisten kokemukset yhteiseksi kokonaisuudeksi. Tutkimuksen toteutin kaksivaiheisesti. Tutkimuksen toteuttaminen vaati erilaisten menetelmien haltuunottamista ja niiden soveltamista. Ensimmäisessä vaiheessa keräsin tarinoita naisten väkivaltakokemuksista. Kahdeksantoista tarinaa valikoitui analyysivaiheeseen. Toisessa vaiheessa haastattelin kahdeksaa naista,

jotka olivat osallistuneet Mun stoori -tarinan kirjoittamiseen. Kahden erilaisen aineistonkeruun saattaminen yhdeksi kokonaisuudeksi haastoi ja rikastutti tulkintaa.

Yhtenä tutkimustehtävänä oli selvittää, miten väkivaltakokemus merkityksellistää naisen toimijuutta. Tutkimukseni tulokset viittaavat siihen, että väkivalta on subjektiivinen kokemus. Naisten kerronnoissa väkivalta ilmenee monin muodoin kuten emotionaalisina, fyysisinä ja seksuaalisina muotoina. Tutkimukseen osallistuneet naiset määrittävät omaa toimijuuttaan tulkitsemalla väkivaltaista parisuhdetta. Toimijuus merkityksellistyy niistä tekijöistä, mitä naiset tuovat esiin kuvatessaan väkivaltakokemusta. Väkivaltailmiöön sisältyy prosessimaisuus. Väkivallan raaistuessa naisten toimijuus muuttui systemaattisesti. Väkivallan raaistuminen heikentää entisestään naisen toimintamahdollisuuksia. Ensimmäinen fyysinen väkivaltateko on yksi merkittävä tapahtuma. Naisten tarinoissa oli myös henkistä väkivaltaa, mikä määritteli heidän kokemaa toimijuuttaan. Kahden naisen kokemuksessa seksuaalinen väkivalta oli toimijuuden määrittäjänä.

Yhtenäistä naisten kokemuksille oli kontrollointi ja vallankäyttö. Ne määrittävät ja rajoittavat naisen toimijuutta. Naiset muuttivat omaa toimijuuttaan aikaisemman kokemuksen perusteella. Ennakointi, varuillaan olo, mukautuminen, miellyttäminen ja sopeutuminen osana naisten omaa toimintaa rajasivat heidän toimijuuttaan ja vähensivät toimijuuden kenttää. Naisten omat vaikutusmahdollisuudet heikkenivät oman elämän suhteen ja samalla sosiaalinen elinpiiri heikkeni. Naisten toimijuuksissa oli havaittavissa sekä arjen tarkkailua että välivallan riskien arviointia. Sosiaalinen kontrolli puolison taholta vahvisti edelleen toimijuuden heikkenemistä.

Väkivallalla on merkitys naisen identiteettiin sosiaalisesti, fyysisesti ja psyykkisesti. Nainen määrittelee ihmissuhteiden kautta omaa identiteettiä haavoitetun identiteetin erilottuvuuksien kautta. Väkivalta vaikuttaa siihen, että naiset kokevat huonommuutta, riittämättömyyttä ja arvottomuuden tunteita. Identiteettien määrittelylle on ominaista se, että naiset tarvitsevat ulkopuolisia määrittäjiä. Eräänä merkittävänä tekijänä voi olla naiseuden kadottaminen. Tutkimukseen osallistuvat henkilöt sanoittivat omaa sukupuoltaan ilmauksilla, joilla oli halventava merkitys. Naisen sukupuoli on hallittavissa miehen puolelta. Naisen sukupuoleen sisältyy haavoittuvuuden, alempiarvoisuuden ja alituneisuuden näkökulmia. Naisen sukupuoleen liittyy myös seksuaalisuus, joka määrittäytyy epäpuhtaaksi.

Tutkimukseen osallistuneiden naisten voimaantuminen liittyi eroon ja sen jälkeiseen elämään. Ennen voimaantumisprosessia naiset tiedostivat oman elämäntilanteensa ja tunnistivat väkivallan olevan rajoittavana tekijänä heidän elämässään. Väkivallan tunnistaminen omaa toimijuutta heikentävänä asiana herätti naisissa vahvoja tunteita kuten pelkoa, ahdistusta ja vihaa. Naiset tarvitsisivat oman vahvistumiseensa peilejä toisilta ihmisiltä. Kohti voimaantumista tarvittiin naisten elämään uusia merkityksiä kuten uusi työ, paikkakunnan vaihto, opiskelu ja sosiaalisten suhteiden luominen. Samalla muutos toi heidän elämäänsä uudenlaisia merkityksiä ja hallinnan tunteita osaamisesta, kyvyistä ja vaikutusmahdollisuuksista oman elämän suhteen.

Parisuhdeväkivalta tutkittavana kohteena on kiintoisa aihe jatkotutkimukselle. Tämä tutkimus antaa ymmärryksen väkivallan merkityksestä naiseuden kokemiselle, identiteetille ja toimijuudelle. Jatkossa voisin tutkia myös näiden merkityksiä naisen uusissa ihmissuhteissa. Toisaalta mielenkiintoinen tutkimuskohde on myös se, kuinka yhteiskunnallisesti määritellään väkivaltaa osana naiseutta esimerkiksi median kautta. Siihen sisältyvät muun muassa sukupuolistuneet käsitykset naiseudesta ja miehisyydestä väkivaltaisessa parisuhteessa.

Lähteet

- Aaltonen, Tarja 1998: Narratiivinen näkökulma kielellisiin häiriöihin, erityisesti afasiaan ja kuntoutukseen. Teoksessa: Hänninen, Vilma & Valkonen, Jukka (toim.): Kunnan tarinoita. Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 59/98. Kuntoutussäätiö. Helsinki. 43–59.
- Aapola, Sinikka 1999: Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämääritykset suomalaisten kirjallisuuden seuran toimituksia 763. Julkaisuja 9/99. Nuorisotutkimusseura. Helsinki.
- Aarnipuu, Tiia 2008: Transsukupuolen muunnelmia. Like. Helsinki.
- Abrahams, Hilary 2010: *Rebuilding Lives After Domestic Violence. Understanding Long-Term Outcomes.* Jessica Kingsley Publishers. London. UK.
- Aho, Päivi 1999: Haasteet ja asiantuntijuus sosiaalialan työssä. Sosiaalityöntekijäin Liitto ry. WSOY. Porvoo.
- Aho, Sirkku & Laine, Kaarina 2002: Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.
- Ahponen, Helene 2009: Valkoinen talvitakki ja muita tabuja vammaisuudesta. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Tabujen kahleet. Vastapaino. Tampere. 90–116.
- Ajo, Annmari & Grönroos, Sanna 2005: Selittäminen ja vastuuotto miesten puheessa. Teoksessa: Holma, Juha & Wahlström, Jari (toim.): Iskuryhmä. Miesten puhetta vaihtoehto väkivallalle ryhmissä. Yliopistopaino Helsinki University Press. Helsinki. 90–113.
- Ajo, Annmari & Alasaarela, Sanna & Grönroos, Sanna & Holma, Juha & Kapanen, Katja & Liikamaa, Mirva & Partanen, Terhi & Tantarimäki, Tiina & Wahlström, Jarl 2005: Lähisuhdeväkivalta - selitysmallit ja puhetapojen tutkimus. Teoksessa: Holma, Juha & Wahlström, Jarl (toim.): Iskuryhmä. Miesten puhetta vaihtoehto väkivallalle ryhmissä. Yliopistopaino Helsinki University Press. Helsinki. 11–23.
- Alanen, Leena & Kiili, Johanna & Kuukka, Anu & Lehtinen, Anja-Riitta 2005: Terveys, hyvinvointi ja lasten toimijuus. Teoksessa: Javanainen Marika (toim.): Timantti. terveyden edistämisen tutkimusohjelmasta. Juveness Print. Tampere. 117–126.
- Alasuutari, Pentti 1999: Laadullinen tutkimus. Vastapaino. 3. uudistettu painos. 1. painos. Tampere
- Alasuutari, Pentti 2001: Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Gaudeamus. Helsinki.
- Antikainen, Jukka 1999: Perheväkivallan perhekeskeinen hoito. Teoksessa: Aaltonen, Jukka & Rinne, Raili (toim.): Perhe terapiassa. Vuoropuhelua vuosituhannen vaihtuessa. Suomen Mielenterveysseuran Koulutuskeskus. Jyväskylä. 194–217.
- Autonen-Vaaranieniemi, Leena 2008: Kodin tila, valta ja miesten käytännöt. Teoksessa: Notko, Marianne & Sevón, Eija (toim.): Perhesuhteet puntarissa. Helsinki University Press. Helsinki. 188–205.
- Auvinen, Tommi 2008: Narratiivinen näkökulma johtajuuteen. Tulkitseva tutkimus tarinajohtamisesta suomalaisen esimiestyön kontekstissa. liseniaattityö. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden tiedekunta. Jyväskylä.
- Bruck, Maggie & Ceci, Stephen & Hembrook, Helene 2000: Puhuuko lapsi aina totta? tutkimuksesta toimintamalleihin ja käytäntöön. Teoksessa: Suomela, Anu & Furman, Ben (toim.): Seksuaalinen noitavaino. suom. Sexpo työryhmä. Lyhytterapia-instituutio Oy. Porvoo. 67–98.
- Burr, Vivien 1995: *An Introduction to Social Constructionism.* Routledge. London. UK. First published.

- Burr, Vivien 2003: *Social Constructionism*. Routledge. Second edition. New York, USA.
- Burr, Vivien 2004: *Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä*. suom. Vainonen, Jyrki. Alkuteos 2002: *The Person in Social Psychology*. Vastapaino Tampere.
- Butler, Judith 2006: *Hankala sukupuoli*. suom. Pulkkinen, Tuija & Rossi, Leena-Maija. Gaudeamus. Helsinki.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto 2007: *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Vastapaino. Tampere.
- Davis, Karen 2008: *When Love Hurts. A Woman's Guide to Understanding Abuse in Relationship*. Second Edition. WomanKind Press. New Westminster.
- Ellonen, Noora 2001: *Väkivalta- ja hyväksikäyttöepäilyistä ilmoittaminen*. Teoksessa: Humppi, Sanna-Mari & Ellonen, Noora: *Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö. Tapausten tunnistaminen, rikosprosessi ja viranomaisten yhteistyö*. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 40/2010. Poliisiammattikorkeakoulu. Tampere. 47–87.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1996: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Eskola, Jari ja Suoranta, Juha 1998: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere. 2.painos.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 4. painos. Vastapaino. Tampere.
- Eskola, Jari & Koski-Jännes, Anja & Lamminluoto, Eija & Saaranen, Anita & Saastamoinen, Mikko & Valtanen, Katja 2004: *Reflektoivia avauksia*. Teoksessa Eskola, Jari & Koski-Jännes, Anja & Lamminluoto, Eija & Saaranen, Anita & Saastamoinen, Mikko & Valtanen, Katja (toim.): *Tutkimusmenetelmällisiä reflektioita*. Kuopion yliopisto. Kuopio. 2 painos. 5–10.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001: *Teemahaastattelu: opit ja opetukset*. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. PS-kustannus. Jyväskylä. 24–42.
- Eskola, Jari 2001: *Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta*. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus. Jyväskylä. 133–157.
- Fadjukoff, Päivi 2008: *identiteetti ihmisen voimavarana*. Ryhmätyö 1/2008 vol. 37. 30–37.
- Flinck, Aune 2008: *Naisten ja miesten kokema parisuhdeväkivalta on moninaista*. Sairaanhoitaja 3/2008. 10–13.
- Flinck, Aune 2006: *Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana*. Rikottu lemmentarja. Akateeminen väitöskirja. Tampere University Press. Tampere.
- Flinck, Aune 2009: *Uusia lähestymistapoja parisuhdeväkivallan tutkimukseen*. Oikeus 2009/2. Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry & Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys. 445–453.
- Flinck, Aune & Paavilainen, Eija 2009: *Pettymysten ja piinan parisuhde – naisten ja miesten kokemuksia parisuhdeväkivaltaan johtavista tekijöistä*. Hoitotiede. 3/2009. vol. 21. 196–206.
- Forsberg, Hannele 2005: *Havaita, nimetä ja uudelleen määrittää, vaieta*. Lapsiin kohdistuvan väkivallan kategorisoinnista. Teoksessa: Aatsinki, Ulla & Valenius, Johanna (toim.): *Ruumiita ja mustelmia. Näkökulmia väkivallan historiaan*. 74–90.
- Gergen, Kenneth 1999: *An Invitation to Social Construction*. Sage. London.

- Giddens, Anthony 1991: *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Polity Press. Cambridge. UK.
- Gjerstad, Eevastiina & LesoJeff, Heini 2011: *LEVOTTOMAT TUHKIMOT - havaintoja tyttöjen väkivallasta*. Non Fighting Generation ry. Tampere.
- Granfelt, Riitta 1998: *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Suomalaisuuden kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Granfelt, Riitta 2002: Pahasta kirjoittaminen. teoksessa: Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna: *Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen välillä*. PS-kustannus. Jyväskylä. 127–141
- Goleman, Daniel 1997: *Tunneäly: Lahjakkuuden koko kuva*. Suom. Kankaanpää Jaakko. Otava. Helsinki.
- Gordon, Tuula 2001: Johdanto. Teoksessa: Nikunen, Minna & Gordon, Tuula & Kivimäki, Sanna & Pirinen, Riitta: *Nainen/naisuus/naisellisuus*. Cityoffset oy. Tampere. 8–19.
- Grönfors, Martti 1994: *Miehin kulttuuri ja väkivalta*. Teoksessa: Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto (toim.): *Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan*. Vastapaino. Tampere. 63–80.
- Grönforst, Martti 1999: *Miehen arin alue. Maskuliinisuus, seksuaalisuus ja väkivalta*. Teoksessa: Jokinen, Arto (toim.): *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere University Press. Tampere. 233–236.
- Haarakangas, Kauko 2011: *Voimistava läsnäolo. Mielen tiet lapsuudesta vanhuuteen*. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Hacking, Ian 2009: *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on?* suom. Koskinen, Inkeri. Vastapaino. Tampere.
- Hall, Stuart 1999: *Identiteetti*. Vastapaino. Tampere.
- Hannonen, Pirkko 2001: *Vanhemmuus perheväkivaltaperheissä*. Teoksessa: Ojuri, Auli (toim.): *Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen*. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki. 69–91.
- Hautamäki, Jari 1997: *Perheväkivalta. käännekohta miehen elämässä*. Miessakit. Helsinki.
- Hautanen, Teija 2010: *Väkivalta ja huoltoriidat*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen Yliopistopaino Oy. Tampere.
- Harjunen, Hannele 2006: *Käsityksiä lihavan naisen seksuaalisuudesta*. Teoksessa: Kinnunen, Taina & Puuronen, Anne (toim.): *Seksuaalinen ruumis. Kulttuurilliset lähestymistavat*. Gaudeamus. Helsinki. 183–197.
- Hearn, Jeff 1999: *Miesten tuntemiinsa naisiin kohdistama väkivalta kriittisen tutkimuksen kohteena*. Teoksessa: Jokinen, Arto (toim.): *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere University Press. Tampere. 237–265.
- Helander, Reetta & Nurmi, Reet 2002: Johdanto. Teoksessa: Nurmi, Reet & Helander, Reetta (toim.): *Väkivalta ei tunne kulttuurillisia rajoja. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta Suomessa. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke 1998–2002*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. 7–8.
- Heikkinen, Riitta-Liisa 2000: *Elämä, tunteet ja vanheneminen*. Teoksessa: Heikkinen, Eero & Tuomi, Jouni (toim.): *Suomalainen elämäntyyli*. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki. 194–215.
- Heikkinen, Hannu 2001: *Narratiivinen todellisuus kertomuksena*. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II- Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus. Jyväskylä, 116–132.

- Heikkinen, Hannu 2002: Narratiivisuus- ei yksi vaan monta tarinaa. Teoksessa: Heikkinen, Hannu & Syrjälä, Leena (toim.): Minussa elää monta tarinaa. Kirjoituksia opettajuudesta. Kansanvalistusseura. 3. painos. Helsinki. 184–197.
- Heikkilä, Matti 2002: Eettisiä ongelmia yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa: Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.): Tutkijan eettiset valinnat. Gaudeamus. Helsinki. 126–136.
- Heimonen, Sirkkaliisa 2010: Muistisairaiden ihmisten haavoittuvaisuus. Teoksessa: Sarvijärvi, Anneli & Heimonen, Sirkkaliisa & Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (toim.): Vanhuus ja haavoittuvaisuus. Edita Publishing Oy. Helsinki. 60–89.
- Heimonen, Sirkkaliisa & Sarvimäki, Anneli & Suni, Arja 2010: Hoitaja haavoittuvuuden kohtaajana. Teoksessa: Sarvijärvi, Anneli & Heimonen, Sirkkaliisa & Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (toim.): Vanhuus ja haavoittuvaisuus. Edita Publishing Oy. Helsinki. 156–180.
- Heinonen, Risto 2001: Digitaalinen minä. Edita Oyj. Helsinki.
- Heikkinen, Hannu 2001: Narratiivinen tutkimus—todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä. 116–132.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna 1998: Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus. Helsinki.
- Heiskanen, Markku 2006: Katsaus muihin lähteisiin. Teoksessa: Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Siren, Reino: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. HEUNI. Helsinki. 12–17.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna 2006: Tulosten pohdintaa. Teoksessa: Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Siren, Reino: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. HEUNI. Helsinki. 135–147.
- Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina 2010a: Naisten ja miesten erilaiset väkivaltakokemukset. Hyvinvointikatsaus 4/2010. 16–19.
- Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina 2010b: Tuhansien iskujen maa. Miesten kokemaa väkivalta suomessa. Yhdistyneiden kansakuntien yhdessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti. Julkaisusarja nro. 66. Helsinki. Verkkojulkaisu. ww.heura.fi. Luettu. 18.5.2011.
- Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina 2010c: Uhritutkimuksessa kokeiltiin kolmea erimenetelmää. Hyvinvointikatsaus 4/2010. 59–60.
- Hintikka, Ann-Mari 1999: Kun rakkaudesta lyödään – systeeminen ja feministinen näkökulma parisuhdeväkivaltaan. Teoksessa: Aaltonen, Jukka & Rinne, Raili (toim.): Perhe terapiassa. Vuoropuhelua vuosituhannen vaihtuessa. Suomen Mielenterveysseuran Koulutuskeskus. Jyväskylä. 218–229.
- Hiitola, Johanna 2011: Vanhempien tekemä väkivalta huostaanottoasiakirjoissa. Janus. sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti. 1/2011. Vol. 19. 4-19.
- Hirsijärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2000: Tutki ja kirjoita. 6-8. painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Holma, Juha 2001: Narratiivinen lähestymistapa mielenterveyskuntoutujan auttamis- ja kuntoutustyössä. Teoksessa: Järvisalo, Lea (toim.): Muutoksen kautta kasvuun. Sytykkeitä ja tarinoita Kotilo ry:n toiminnan kehittämiseen. Kotilo ry. Savonlinna. 48–54.
- Holma, Juha 2005: Parisuhde- ja perheväkivallan turvallinen ehkäisy ja hoito. Teoksessa: Holma, Juha & Wahlström, Jarl (toim.): Iskuryhmä. Miesten puhetta vaihtoeh-

- to väkivallalle ryhmissä. Yliopistopaino Helsinki University Press. Helsinki. 154–175.
- Holma, Juha & Partanen, Terhi 2008: Lähisuhdeväkivalta tutkimuskohteena. Teoksessa: Notko, Marianne & Sevón, Eija (toim.): Perhesuhteet puntarissa. Helsinki University Press. Helsinki. 274–291.
- Holma, Juha & Laitila, Aarno & Wahlström, Jarl & Sveins, Petteri 2005: Miehet väkivaltahoito-ohjelmien kohteena: lähtökohtia ja toimintaperiaatteita. Teoksessa: Holma, Juha & Wahlström, Jari (toim.): Iskuryhmä. Miesten puhetta vaihtoehto väkivallalle ryhmissä. Yliopistopaino Helsinki University Press. Helsinki. 24–50.
- Honkatukia, Päivi 1998: Sopeutuvatko tytöt? Sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 152. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.
- Honkatukia, Päivi 2009: Naiset rikoksen tekijöinä ja uhreina. Teoksessa: Rikollisuusliikenne 2008. Rikollisuus ja rikosseuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 247. Helsinki. 233–249.
- Honkatukia, Päivi 2011: Uhrin oikeusprosessissa - haavoittuvaisuus, palvelut ja oikeusprosessi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 252. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.
- Huhtalo, Pekka & Kuhanen, Jarkko & Pyykkö, Eero 2003: Kotona turvassa. Katkaise väkivallankierre. Dark Oy. Vantaa.
- Hulkko, Annukka & Tiainen, Tuula 2011: Uhrin ja tekijän kokemuksista suuntaa väkivallan ehkäisyydelle. Sosiaalitieto 3/2011. 18–19.
- Husso, Marita 1994: Parisuhdeväkivalta ja pahoinpidely ruumis. Teoksessa: Heinämaa, Sara & Näre, Sari (toim.): Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Gaudeamus. Tampere. 130–144.
- Husso, Marita 1997: Heikkouden hetkiä parisuhdeväkivallassa. Teoksessa: Jokinen, Eeva (toim.): Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksestä ja sukupuolesta. Vastapaino. Tampere. 87–104.
- Husso, Marita 2003: Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Vastapaino. Tampere.
- Husso, Marita & Virkki, Tuula 2008: Sukupuolitettuna luottamus ja väkivalta parisuhhteissa. Teoksessa: Notko, Marianne & Sevón, Eija (toim.): Perhesuhteet puntarissa. Helsinki University Press. Helsinki. 259–273.
- Hurta, Olli 2002: Kuoleman aiheuttanut lähisuhdeväkivalta. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 21. Poliisiammattikorkeakoulu. Espoo.
- Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu 2005: Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa: Ruusu vuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Gummerus Kirjapaino. Tampere. 189–222.
- Hänninen, Jorma 1999: Modernin miehen seksuaalinen liikkumatila. Teoksessa: Jokinen, Arto (toim.): Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere University Press. Tampere. 194–220.
- Hänninen, Vilma & Koski-Jännes, Anja 1998: Vapautumisen tarinat. Teoksessa: Miten riippuvuus voitetaan. Otava. Helsinki. 197–226.
- Hänninen, Vilma 2000: Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen yliopisto. Tampere. 2. painos.
- Hänninen, Vilma & Valkonen, Jukka 1998: Tarinat, sairaudet ja kuntoutuminen. Teoksessa: Hänninen, Vilma & Valkonen, Jukka (toim.): Kunnon tarinoita. Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 59/98. Helsinki. 3–20.
- Ihanus, Juhani 2005: Järjen äänestä minäkertomuksiin. Psykyen ja psykoterapioiden muodonmuutoksia. Yliopistopaino kustannus. Helsinki.

- Ikonen, Maikki & Ruismäki, Marjo 1999: Kanssaihmissen kanssa – verkostoterapiassa verkosto terapiassa. Teoksessa: Aaltonen, Jukka & Rinne, Raili (toim.): Perhe terapiassa. Vuoropuhelua vuosituhatteen vaihtuessa. Suomen Mielenterveysseuran Koulutuskeskus. Jyväskylä. 179–191.
- Isokorpi, Tia 2006: Napit vastakkain. riidat, rajat ja ratkaisut. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Itäpuisto, Maritta 2006: Kun välittäminen on sairautta. Teoksessa: Rautio, Pertti & Saastamoinen, Pentti(toim.): Minuus ja identiteetti. Tampere University Press. Tampere. 123–137.
- Jansson, Anne & Holma Juha 2011: Traumaterapia parisuhdeväkivaltaan syyllistyneiden miesten ryhmämuotoisessa hoidossa. Perheterapia 1/2011. 5-17.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993: Diskurssiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa: Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino. Tampere. 17–47.
- Jokinen, Arja 2000: Narratiivit muutostyön resursseina. Teoksessa: Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.): Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Vastapaino. Tampere. 131–164.
- Jokinen, Arto 2000: Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere University Press. Tampere.
- Jokinen, Arto 2001: Näin tehdään nainen: miesten ristiinpukeutuminen. Teoksessa: Nikunen, Minna & Gordon, Tuula & Kivimäki, Sanna & Pirinen, Riitta: Nainen/naisuus/naisellisuus. Cityoffset oy. Tampere. 191–212.
- Jokinen, Arto 2003: Miten miestä merkitään? Johdanto maskuliinisuuden teoriaan ja kulttuurillisen tekstin tuottamiseen. Teoksessa: Jokinen, Arto (toim.): Yhdestä puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuurissa. Tampere University Press. Tampere. 7-31.
- Jokinen, Brita 2007: Kiusaaja keskellämme. Kokemuksia ja selviytymistarinoita vaikeasta ihmissuhteesta. WSOY. Helsinki.
- Jones, Michelle & Hearn, Jeff 2008: Pysical Bruises, Emotional Scars, ‘Love-Bites’. Teoksessa: Burr, Viv & Hearn, Jeff (toim.): Sex, Violence and the Body. The Erotics of Wounding. Palgrave Macmillan. New York. 53–70.
- Juhila, Kirsi 2004: Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa: Jokinen, Arto & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.): Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurista marginaaleista. Gaudeamus. Helsinki. 20–32.
- Julkunen, Raija 1997: Naisruumiin oikeudet. Teoksessa: Jokinen, Eeva (toim.): Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksestä ja sukupuolesta. Vastapaino. Tampere. 43–64.
- Juvonen, Tuula & Rossi, Leena-Maija & Saresma, Tuija 2010: Kuinka sukupuolta voi tutkia? Teoksessa: Juvonen, Tuula & Rossi, Leena-Maija & Saresma, Tuija (toim.): Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere. 9–17.
- Jyrkämä, Jyrki 1999: Toimintatutkimus ja sosiaaliset toimintakäytännöt - giddensiläisiä näkökulmia toimintatutkimukseen. Teoksessa: Heikkinen, Hannu & Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti (toim.): Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. ATENA kustannus. Jyväskylä. 137–153.
- Jyrkämä, Jyrki 2007: Toimijuus ja toimijatilanteet - aineksia ikääntymisen arjen tutkimukseen. Teoksessa: Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.): Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. PS-kustannus. Jyväskylä. 195–218.
- Jyrkämä, Jyrki 2008: Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä. – hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehukseksi. Gerontologia 4/2008. 190–203.

- Kaasila, Raimo 2008: Eri lähestymistapojen integroituminen narratiivisessa analyysissä. Teoksessa: Kaasila, Raimo & Rajala, Raimo & Nurmi, Kari E. (toim.): Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 41–66.
- Kallio, Maaret & Jussila, Taru 2010: Syvyyttä seksiin. Kohti elävämpää seksuaalisuutta. Minerva Kustannus Oy. Helsinki.
- Kantola, Johanna 2010: Sukupuoli ja valta. Teoksessa: Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.): Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere. 78–87.
- Katajainen, Antero 1998: Ratkaisukeskeinen tavoitekeskustelu narratiivisin keinoin. Teoksessa: Mattila, Antti (toim.): Voimavarat, ratkaisut ja tarinat. Kuntoutussäätiö. Helsinki. 56–67.
- Kauppila, Reijo 2005: Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Keinänen, Eero & Vainio, Jari & Säävälä, Hannu 2001: Oulun ensi- ja turvakodin Miehen tie -projekti ja Jussi-työ. Teoksessa: Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (toim.): Tavoitteena uhrin turvallisuus. – näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2002. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. 54–60.
- Keskinen, Suvi 2005: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere University Press. Tampere.
- Keskinen, Suvi 2010: Sukupuolistunut väkivalta. Teoksessa: Juvonen, Tuula & Rossi, Leena-Maija & Saresma, Tuija (toim.): Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere. 243–254.
- Kiesiläinen, Liisa 2004: Vuorovaikuvastuu. Ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatustyhteisössä. Arator Oy. Tallinna.
- Kiviniemi, Kari 2001: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä. 68–84.
- Kontula, Osmo & Haavio-Mannila, Elina 1997: Intohimon hetkiä. Seksuaalisen läheisyyden kaipuu ja täyttymys omaelämäkertojen kuvaamana. WSOY. Porvoo.
- Korhonen, Piia & Valkonen, Satu 2006: Lasten kokemuksia televisiopelkojen hallinnasta. Teoksessa: Rautio, Pertti & Saastamoinen, Mikko (toim.): Minuus ja identiteetti. Tampere University Press. Tampere. 57–89.
- Koivula, Tanja & Kääriäinen, Juha & Paavilainen, Eija & Salin, Sirpa & Ellonen, Noora & Hentilä, Sabina 2011: Väkivallan riskitekijät 2- ja 4-vuotiaiden lasten perheissä vanhempien ilmoittamana. Hoitotiede 1/2011. Volume 23. 33–24.
- Korkeela-Leppälä, Tuula 2001: Naisen ambivalenssi perheväkivaltaa sisältävässä parisuhteessa. Teoksessa: Ojuri, Auli (toim.): Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki. 25–51.
- Koskelainen, Marja 2001: Naisen selviytymisprosessi. Teoksessa: Ojuri, Auli (toim.): Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki. 53–67.
- Koski, Helena 1999: Ulos ansasta. Apua perheväkivaltatilanteeseen. Kirjayhtymä Oy. Helsinki.
- Koskisuu, Jari & Kulola, Tarja 2005: Yhdessä yksin? Mielenterveysongelma parisuhteessa ja perheessä. Edita Publishing Oy. Helsinki.
- Kosonen, Ulla 1997: Nähdyn tulon kaipuu ja häpeä. Teoksessa: Jokinen, Eeva (toim.): Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksestä ja sukupuolesta. Vastapaino. Tampere. 21–41.

- Krokforst, Ylva 2010: Miten sosiaalityöntekijän toimijuus näkyi kohtaamisessa iäkkään kuntoutujan kanssa? *Gerontologia* 3/2010. Kasvun ja vanhenemisen tutkijat ry. 249–260.
- Krug, Etienne & Dahlberg, Linda & Mercy, James & Zwi, Anthony & Lozano, Rafael (toim.) 2005: Väkivalta ja terveys maailmassa. –WHO:n raportti. Gummerus Kirjapaino. Jyväskylä.
- Kulmala, Anna 2006: Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Kumpula, Sinikka & Malinen, Vuokko 2007: Unelma paremmasta parisuhteesta. Navigointiopas aikuissuhteeseen. Minerva Kustannus Oy.
- Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.
- Kuusela, Pekka 2002: Sosiaalipsykologian maailmanhypoteesit. Tieteen historian ja sosiaalisen konstruktionismin muodot. Oy UNIpress Ab. Kuopio
- Kuusela, Pekka 2004: Sosiaalisen maailman tasot ja toimijat. Esseitä sosiaalityöiden ja arviointitutkimuksen metodologiasta. UNIpress ab. Kuopio.
- Kuusela, Pekka 2006a: Realismi ja sosiaalisen identiteetin epiteeminen status. Teoksessa: Rautio, Pertti & Saastamoinen, Mikko (toim.): Minuus ja identiteetti. Tampere University Press. Tampere. 34–56.
- Kuusela, Pekka 2006b: Rakenne, toimijuus ja realistinen yhteiskunta. Teoksessa: Kuusela, Pekka & Niirainen, Vuokko (toim.): Realismin haaste sosiaalityöissä. UNIpress ab. Kuopio. 77–108.
- Kuusela, Pekka 2011: Sosiaalityöt, sosiaalisuus ja sosiaalisen toiminnan teoria. Teoksessa: Kotiranta, Tuija & Niemi, Petteri & Haaki, Raili (toim.): Sosiaalisen toiminnan perusta. Gaudeamus. Helsinki University Press.. Helsinki. 51–71.
- Kuronen, Marjo 2009: Feministinen tutkimus ja sosiaalityön tutkimus -kohtaamisia ja kohtaamattomuutta. Teoksessa: Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja: Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus. Jyväskylä. 111–130.
- Kraav, Inger & Lahikainen Anja Riitta 2000: Perheen turva ja turvallisuus. Teoksessa Niemelä, Pauli & Lahikainen, Anja Riitta (toim.): Inhimillinen turvallisuus. Vas-tapaino. 91–117.
- Krug, Etienne & Dahlberg, Linda & Mercy, James & Zwi, Anthony & Lozano, Rafael 2005: Väkivalta ja terveys maailmassa -WHO:n raportti. suom. Eila Salomaa. Lääkäriin sosiaalinen vastuu ry. Terveystieteiden keskus ry. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Kruus, Heikki 2010: Väkinen otettua väkivaltaa - näkökulmia parisuhteessaan väkivaltaa käyttäneen miehen auttamiseen. Teoksessa: Malinen, Vuokko & Alkio, Paula (toim.): Paripsykoterapia ja parisuhteen kätkeyt mahdollisuudet. VL- markkinointi Oy. 135–173.
- Kvick, Inkeri 2001: Pelon virrassa: tutkimus naisten kokeman väkivallan pelosta. Sosiaali- ja terveysministeriö. tasa-arvolautakunta. Helsinki.
225. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. HEUNI. Helsinki. 103–121.
- Kähkönen Päivi 2010: Parisuhteeseen sitoutuminen - järjellä, tahdolla, tunteella vai tuurilla. Teoksessa: Malinen, Vuokko & Alkio, Paula (toim.): Paripsykoterapia ja parisuhteen kätkeyt mahdollisuudet. VL- markkinointi Oy. Turku. 70–92.
- Kärkkäinen, Henrik 2001: Minää rakentamassa-identiteettiprosessit voimavarasuuntautuneessa psykoterapiassa. Yliopistopaino. Helsinki.
- Kääriäinen, Juha 2006: Väkivalta ja apuun turvautuminen. Teoksessa: Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Siren, Reino: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja

- Kääriäinen Juha 2010: Lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta on yleisin perheväkival-
lan muoto. Hyvinvointikatsaus 4/2010. 6–10.
- Laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898
- Lahti, Minna 2001: Domesticated Violence. The Power of Ordinary in Everyday Fin-
land. Yliopistopaino. Helsinki.
- Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula 2008: Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten
Elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa: Kaasila, Raimo & Rajala, Raimo &
Nurmi, Kari (toim.): Narratiivikirja: menetelmiä ja esimerkkejä. Juvenes Print.
Tampere. 106–151.
- Lahikainen, Anja 2000: Turvallisuus identiteetti kysymyksenä. Teoksessa: Niemelä,
Pauli & Lahikainen, Riitta (toim.): Inhimillinen turvallisuus. Vastapaino. Tampe-
re. 61–89.
- Lahikainen, Anja Riitta 2010: Minuuden sosiaalinen rakentuminen. Teoksessa: Suoni-
nen, Eero & Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Lahikainen, Anja Riitta & Ahokas,
Marja (toim.): Arjen psykologia. WSOYpro Py. Helsinki. 89–140.
- Laitinen, Satu 1998: Liian hyvät unenlahjat – narkolepsia elämäntarinoissa.
- Lehti, Martti & Sirén, Reino & Hinkkanen, Ville & Aaltonen, Mikkonen 2009: Muut
väkivaltarikokset. Teoksessa: Rikollisuusliikenne 2008. Rikollisuus ja rikosseu-
raamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutki-
muksia 247. Helsinki. 51–80.
- Lehtinen, Anja-Riitta 2009: Lasten toiminta, toimintaresurssit ja toimijuus päiväko-
tiympäristössä. Teoksessa: Alanen, Leena & Karila, Kirsti (toim.): Lapsuus, lap-
suuden instituutiot ja lapsen toiminta. Vastapaino. Tampere. 89–114.
- Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkku 1999: Naisiin kohdistuva väkivalta. Tammer-paino
Oy. Tampere.
- Lempiäinen, Kirsti 2001: Naisellinen feministi: naisfeministisubjekti. Teoksessa: Niku-
nen, Minna & Gordon, Tuula & Kivimäki, Sanna & Pirinen, Riitta: Nai-
nen/naisuus/naisellisuus. Cityoffset oy. Tampere. 21–42.
- Lepistö, Sari 2010: Nuorten kokema perheväkivalta. Malli hyvinvoinnista ja selviytymi-
sestä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopistopaino Oy- Juvenes Print.
Tampere.
- Lindholm, Tiina 2008: Kaikki se kärsii? Parisuhdeväkivalta, kärsimys ja sen lievittämi-
nen naisten ja miesten näkökulmasta. Åbo Akademi. Turku.
- Lindholm, Tiina & Norman, Tina & Eriksson, Katie 2011: Parisuhdeväkivalta ja kärsi-
mys naisten ja miesten kokemana. Hoitotiede 1/2011. Volume 23. 14–22.
- Lindqvist, Raija 2009: Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä.
Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Linna, Leena 2008: Tunteista. Ryhmätyö 1/2008 vol. 37. 2–10.
- Manninen, Sari 2010: ”ISO, VAHVA, ROHKEE - KAIKENLAISTA”. Maskuliinisuu-
det, poikien valtahierarkiat ja väkivalta koulussa. Oulun yliopisto. Oulu
- Mattila, Juha 2004: Ujoudesta, yksinäisyydestä. WSOY. Helsinki.
- Metsämuuronen, Jari 2006: Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa: Metsämuu-
ronen, Jari (toim.): Laadullisen tutkimuksen käsikirja. International Methelp Ky.
Helsinki. 81–150.
- Moilanen, Pentti & Räihä, Pekka 2001: Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aalto-
la, Juhani & Valli, Raine: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittele-
valle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-
kustannus. 44–67.
- Myllärniemi, Jorma 2009: Masennus -psykyen kipu. Kotimaa-yhtiöt Oy/Kirjapaja. Hel-
sinki.

- Mönkkönen, Kaarina 2007: Vuorovaikutus. dialoginen asiakastyö. Edita Publishing Oy. Helsinki.
- Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma 2010. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 2010:5. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki.
- Narumo, Reija 2010: Itsemurhan tehneiden läheisten ammatillisesti ohjatut vertaistukiryhmät. – vuorovaikutuksen tarkastelua narratiivisuuden ja dialogisuuden valossa. Perheterapia 3/10. vuosikerta 26. 6–21.
- Nevala-Jaakonmaa, Sanna & Holma, Juha 2010: Isyydestä puhumisen tavat lähisuhdeväkivaltaan syyllistyneiden miesten ryhmämuotoisessa hoidossa. Perheterapia 3/10. vuosikerta 26. 22–39.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna 2004: Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. WSOY. Helsinki.
- Niemelä, Pauli 2007: Vanhuus ja turvattomuus. Teoksessa: Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.): Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. PS-kustannus. Jyväskylä. 167–179.
- Nikunen, Minna 2001: Nainen ja henkirikos. Mies ei halunnut mistään hinnasta luopua vaimostaan. Teoksessa: Nikunen, Minna & Gordon, Tuula & Kivimäki, Sanna & Pirinen, Riitta: Nainen/naisuus/naisellisuus. Cityoffset oy. Tampere. 156–190.
- Nikunen, Minna 2005: Surman jälkeen itsemurha. Tampere University Press. Tampere.
- Nirhamo, Marika 2001: Naisen kanssa verkostoissa. Teoksessa: Ojuri, Auli (toim.): Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 29. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki. 123–139.
- Noppiari, Eija 2006: Leiman antajat ja kantajat. Ajatuksia leimasta ja leimaamisesta asiakaslähtöisessä ja terveyttä edistävässä perhetyössä. Teoksessa: Helminen, Jari (toim.): Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. PS-lustannus. Jyväskylä. 171–199.
- Notko, Marianne 2011: Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittaminen naisten perhesuhteissa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Notko, Marianne & Sevón, Eija 2008: Äitiys ja koti keskinäisissä jännitteisissä perhesuhteissa. Teoksessa: Notko, Marianne & Sevón, Eija (toim.): Perhesuhteet puntarissa. Helsinki University Press. Helsinki. 111–130.
- Nummenmaa, Lauri 2010: Tunteiden psykologiaa. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Näre, Sari 1994: Jumalan vai äidin valta? Muslimimiesten symbioottinen hierarkia. Teoksessa: Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto: Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan. Vastapaino. Tampere. 133–160.
- Nyqvist, Leo 2001: Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki.
- Nyqvist, Leo 2004: Kun mies hakee apua: miesten kriisikeskuksen arviointi. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki.
- Nyqvist, Leo 2006: Lähisuhdeväkivalta - rationalisoinnit, valtasuhteet ja ammatillinen puuttuminen. Teoksessa: Hokkanen, Liisa & Sauvola, Maritta (toim.): Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 22. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu. 142–170.
- Oksman, Eeva Liisa 2001: Tarinallisuus verkostoterapeuttisessa työssä. Teoksessa: Ojuri, Auli (toim.): Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 29. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki. 107–121.

- Ojuri, Auli 2001: Kriisistä selviytymiseen -projekti jälkihuollon kehittäjänä. Teoksessa: Ojuri, Auli (toim.): Hukasta kukkaan. Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 29. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki. 20–24.
- Ojuri, Auli 2004: Väkiältä naisen elämän varjona. -tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäntilasta ja selviytymisestä. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Ogden, Pat & Minton, Kekuni & Pain, Clare 2006: Trauma ja keho. Sensorinen psykoterapia. suom. Immo Pekkarinen. 1. painos. Traumaterapiakeskus. Helsinki.
- Paajanen, Eija 2003: Parisuhde koetuksella. käsityksiä parisuhteesta ja sen purkautumisesta. Perhebarometri 2003. Väestötutkimuslaitos katsauksia E17/2003. Väestöliitto. Helsinki.
- Paavilainen, Eija 2001: Naisten kokemuksia perheväkivallasta: odotuksen ja pelon kierre. Hoitotiede 1/2001. vol. 13. 21–29.
- Paaviainen, Eija & Pösö, Tarja 2003: Lasten kema perheväkivallasta käsitteinä ja ilmiöinä. Teoksessa: Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja: Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo. 13–43.
- Palosaari, Eija 2008: Lupa Särkyä. 2. Painos. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Partanen, Terhi 2005: Miehin osakulttuuri ja väkivallan käytön oikeuttaminen. Teoksessa: Holma, Juha & Wahlström, Jarl (toim.): Iskuryhmä. Miesten puhetta vaihtoehdoille väkivallalle ryhmissä. Yliopistopaino Helsinki University Press. Helsinki. 51–71.
- Pehkonen, Pirjo 2003: Naisen puolesta, ei miestä vastaan. suomalainen naisliike väkivaltaa vastustamassa. Sosiologian raportteja 2. Joensuun yliopisto. Joensuu.
- Peltokorpi, Eeva-Liisa 2008: Välittäminen ja luottamus - tunnehallinnan kivijalat. Teoksessa: Määttä, Kaarina & Uusitalo, Tuula (toim.): Kasvatuspsykologian näkökulmia ihmisen voimavarojen tueksi. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 13–25.
- Pentikäinen, Merja 2002: Naisiin kohdistuva väkivalta ja ihmisoikeudet. Teoksessa: Teoksessa: Nurmi, Reet & Helander, Reetta (toim.): Väkiältä ei tunne kulttuurillisia rajoja. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta Suomessa. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke 1998–2002. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. 16–24.
- Perttu, Sirkka 1998: Perhe- ja lähisuhdeväkivallasta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tutkimus ammattityöntekijöiden toiminnasta ja työn kehittämistarpeista 1998. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu nro 19. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki.
- Perttu, Sirkka 2001a: Väkiältätyön sudenkuopat naisten kokemusten ja kansainvälisten suositusten valossa. Teoksessa: Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (toim.): Tavoitteena uhrin turvallisuus. -näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2002. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. 68–77.
- Perttu, Sirkka 2001b: Alueellisesti koordinoitu työ - Duluthin malli. Teoksessa: Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (toim.): Tavoitteena uhrin turvallisuus. -näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn 2002: Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2002. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. 30–42.
- Perttu, Sirkka 2002a: Mitä on naisiin kohdistuva väkivalta? Teoksessa: Nurmi, Reet & Helander, Reetta (toim.): Väkiältä ei tunne kulttuurin rajoja. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta Suomessa. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke 1998–2002. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. 25–35.
- Perttu, Sirkka 2002b: Naisen selviytymisprosessi ja sen tukeminen. Teoksessa: Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (toim.): Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivallasta.

- Käsikirja perus- ja täydennyskoulutukseen. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2000. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. 84–102.
- Perttu, Sirkka 2002c: Mitä on naisiin kohdistuva väkivalta? Teoksessa: Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (toim.): Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta. Käsikirja perus- ja täydennyskoulutukseen. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2000. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. 17–50.
- Perttula, Juha 2006: Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa: Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.): Kokemuksen tutkiminen. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Dialogi Oy. Helsinki. 115–162.
- Pietarinen, Juhani 2002: Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa: Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.): Tutkijan eettiset valinnat. Gaudeamus. Helsinki. 58–69.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku 2000: Väkivallan hinta. Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa. Tilastokeskus. Tasa-arvoneuvottelukunta. Helsinki.
- Piispa, Minna 2004: Väkivalta ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely surveytutkimuksessa. Tilastokeskus. Helsinki.
- Piispa, Minna 2006: Parisuhdeväkivalta. Teoksessa: Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Siren, Reino: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. HEUNI. Helsinki. 41–81.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku 2006: Johdanto. Teoksessa: Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Siren, Reino: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. HEUNI. Helsinki. 1–10.
- Pirinen, Riitta 2001: Naiseus nyrkkeilyhanskassa. Teoksessa: Nikunen, Minna & Gordon, Tuula & Kivimäki, Sanna & Pirinen, Riitta: Nainen/naiseus/naisellisuus. Cityoffset oy. Tampere. 142–156.
- Pirskanen, Henna 2006: Ruumiillistuvat sukupuoli-identiteetit pelissä. Teoksessa: Rautio, Pertti & Saastamoinen, Pentti (toim.): Minuus ja identiteetti. Tampere University Press. Tampere. 90–122.
- Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Suoninen, Eero & Lahikainen, Anja Riitta & Ahokas, Marja 2010: Arjen sosiaalisuus. WSOYpro Oy. Oppikirja. Helsinki.
- Pohjola, Anneli 2003: Tutkijan eettiset sitoumukset. Teoksessa: Pohjola, Anneli (toim.): Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopisto. Rovaniemi. 53–67.
- Pollari, Päivi 1995: Raiskaus sukupuolisen väkivallan muotona. Teoksessa: Heinämaa, Sara & Näre, Sari (toim.): Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Gaudeamus. Tampere. 79–96.
- Poijula, Soili 2007: Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. Kirjapaja. Helsinki.
- Puranen, Tuula & Teräväinen, Jaana (toim.) 2006: Väkivalta, trauma ja eheytyminen. Aallonmurtaja-projekti. PK-Paino. Tampere.
- Purjo, Timo 2010: Kriittisiä ajatuksia sukupuoleen ja väkivaltaan liittyvistä yleistyksistä. Teoksessa: Purjo, Timo & Gjerstad, Eevastiina (toim.): Sukupuoli ja väkivalta. Non Fighting Generation ry. Tampere. 9–17.
- Pösö, Tarja 2001: Aluksi. Teoksessa: Oranen, Mikko (toim.): Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämiseksi. Ensi- ja turvakotienliitto. Helsinki. 7–10.

- Pösö, Tarja 2008: Kiistanalaiset perhesuhteet ja tutkimisen moraalit. Teoksessa: Notko, Marianne & Sevón, Eija (toim.): Perhesuhteet puntarissa. Helsinki University Press. Helsinki. 93–107.
- Pöhö, Tarja & Honkatukia, Päivi 2004: Rajattu tila, sukupuoli ja väkivalta—nuoret puhumassa väkivallasta koulukodissa. Teoksessa Kuronen, Marja & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. PS-kustannus. Jyväskylä. 131–162.
- Pylkkänen, Anu 2008: Miten oikeus määrittelee perheen? Teoksessa: Notko, Marianne & Sevón, Eija (toim.): Perhesuhteet puntarissa. Helsinki University Press. Helsinki. 71–92.
- Raijas, Riitta 2003: Seksuaalisen väkivallan trauma. Teoksessa: Kaukonen, Martta (toim.) & Raijas, Riitta & Silver, Riitta & Valkama, Kristiina: Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö. PS-kustannus. Jyväskylä. 33–46.
- Ranz, Saija 2009: Vieraimpana naisena. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Tabujen kahleet. Vastapaino. Tampere. 204–225.
- Rantonen, Eila 2001: Naiseus strategiana: esityksiä ja politiikkaa. Teoksessa: Nikunen, Minna & Gordon, Tuula & Kivimäki, Sanna & Pirinen, Riitta: Nainen/naiseus/naisellisuus. Cityoffset oy. Tampere. 43–62.
- Rautala, Helena 1993: Kieli - kahle vai lankaköysi. Teoksessa: Piela, Ulla (toim.): AI-KANAISIA. Kirjoituksia naisten omaelämäkertoista. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki. 73–95.
- Rautava, Marie 2001: Johdanto. Teoksessa: Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (toim.): Tavoitteena uhrin turvallisuus. -näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2002. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. 6–6.
- Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (toim.): Tavoitteena uhrin turvallisuus. -näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti 1998–2002. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.
- Rautio, Pertti 2006: Minän biologinen perusta. Teoksessa: Rautio, Pertti & Saastamoinen, Pentti (toim.): Minuus ja identiteetti. Tampere University Press. Tampere. 21–33.
- Rikoslaki 19.12.1889/39
- Ronkainen, Suvi 1998: Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa. - tutkimuksen katveet valokeilassa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuksen raportteja 2/1998. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki.
- Ronkainen, Suvi 1999: Ajan ja paikan merkitykset. Subjektiveetti, tieto ja toimijuus. Gaudeamus. Helsinki.
- Ronkainen, Suvi 2008a: Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. Yhteiskuntapolitiikka 4/2008. 388–401.
- Ronkainen, Suvi & Näre, Sari 2008b: Intiimin haavoittava väkivalta. Teoksessa: Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 7–42.
- Rossi, Leena Maija 2010: Sukupuoli ja seksuaalisuus, eroista eroihin. Teoksessa: Juonen, Tuula & Rossi, Leena-Maija & Saresma, Tuija (toim.): Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino. Tampere. 21–38.
- Russell, Shona & Carey, Maggie 2006: Narratiivisen terapian peruskysymyksiä. suom. Mähönen, Katriina. Kuva ja mieli. Porvoo.
- Ruusuvuori, Leena 2002: Naisiin kohdistuva väkivalta on yleismaailmallinen ongelma. Teoksessa: Nurmi, Reet & Helander, Reetta (toim.): Väkipalsta- ei tunne kulttuu-

- rillisia eroja. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väkivalta Suomessa. Naisiin kohdistuva väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke 1997–2002. Sosiaali- ja terveysministeriö & sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005: Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa: Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino. Tampere. 57–77.
- Saarikoski, Helena 2001: Mistä on huonot tytöt tehty? Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Saarikoski, Helena 2006: Kateus, Juoru, kiusaaminen. – esseitä henkisestä yhteisöväkivallasta. Kustannusosakeyhtiö Nemo. Helsinki.
- Saastamoinen, Mikko 2006a: Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa: Rautio, Pertti & Saastamoinen, Pentti (toim.): Minuus ja identiteetti. Tampere University Press. Tampere. 168–178.
- Saastamoinen, Mikko 2006b: Yksilö, riskitietoisuus ja psykokulttuuri. Teoksessa: Rautio, Pertti & Saastamoinen, Pentti (toim.): Minuus ja identiteetti. Tampere University Press. Tampere. 138–167.
- Salmi, Venla 2009: Kohti monimuotoista parisuhdeväkivaltatutkimusta. Oikeus 2009/2. Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry & Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys. 119–137.
- Salo, Ulla-Maija 2008: Keskustelu, kertomukset ja performatiivisuus. Teoksessa: Kaasila, Raimo & Rajala, Raimo & Nurmi, Kari E. (toim.): Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 68–104.
- Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni 2004: Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki. 1.-3. painos.
- Sarvimäki, Anneli & Heimonen, Sirkkaliisa & Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna 2010: Esi-puhe. Teoksessa: Sarvijärvi, Anneli & Heimonen, Sirkkaliisa & Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (toim.): Vanhuus ja haavoittuvaisuus. Edita Publishing Oy. Helsinki. 5–7.
- Sarvimäki, Anneli & Heimonen, Sirkkaliisa 2010: Ikääntymisen, vanhuuden ja vanhus-tenpalvelujen nykyinen tila. Teoksessa: Sarvijärvi, Anneli & Heimonen, Sirkkaliisa & Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (toim.): Vanhuus ja haavoittuvaisuus. Edita Publishing Oy. Helsinki. 14–32.
- Sarvimäki, Anneli & Stenbock-Hult, Bettina 2010: Vanhuus, haavoittuvuus ja hoidon eettisyys. Teoksessa: Sarvijärvi, Anneli & Heimonen, Sirkkaliisa & Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (toim.): Vanhuus ja haavoittuvaisuus. Edita Publishing Oy. Helsinki. 33–58.
- Schornstein, Sherri 1997: Domestic Violence and Health Care. What Every Professional Needs to Know. Sage Publications. London. UK.
- Sen, Amartya 2009: Identiteetti ja väkivalta. suom. Korhonen, Jussi. Basam Books Oy. Helsinki.
- Serenius, Mona 2002: Muistin taistelu unohdusta vastaan. Teoksessa Haaramo, Soili & Palonen, Kirsti: Trauman monet kasvot, psyykinen trauma sisäisenä kokemuksena. RT-Print. Pieksämäki. 14–49.
- Sévón, Eija & Notko, Marianne 2008: Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa: Notko, Marianne & Sevón, Eija (toim.): Perhesuhteet puntarissa. Helsinki University Press. Helsinki. 13–26.
- Sirén, Reino & Aaltonen, Mikko & Kääriäinen, Juha 2010: Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009. Kansallisen uhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Hakapaino Oy. Helsinki.

- Sosiaali- ja terveysministeriö 2010: Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:5. Helsinki.
- Suni, Arja 2010: Masentuneet vanhukset haavoittuvana ryhmänä. Teoksessa: Sarvijärvi, Anneli & Heimonen, Sirkkaliisa & Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna (toim.): Vanhuus ja haavoittuvaisuus. Edita Publishing Oy. Helsinki. 90–125.
- Sunnari, Vappu & Heikkinen, Mervi & Kangasvuo, Jenny 2002: Introduction. Teoksessa: Sunnari, Vappu & Kangasvuo, Jenny & Heikkinen, Mervi (toim.): Gendered and Sexualised Violence in Educational Environments. Oulu University Press. Oulu. 9–23
- Sunnari, Vappu & Heikkinen, Mervi & Kangasvuo, Jenny 2003: Johdanto. Teoksessa: Sunnari, Vappu & Heikkinen, Mervi & Kangasvuo, Jenny & Kuorikoski, Niina (toim.): Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna - Seksuaalisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa. Oulun yliopisto. Oulu. 9–14.
- Suoninen, Eero 2010: Päivittäinen vuorovaikutus. Teoksessa: Suoninen, Eero & Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Lahikainen, Anja Riitta & Ahokas, Marja (toim.): Arjen psykologia. WSOYpro Py. Helsinki. 29–88
- Suoninen, Eero & Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Lahikainen, Anja Riitta & Ahokas, Marja 2010: Arjen psykologia. Teoksessa: Suoninen, Eero & Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Lahikainen, Anja Riitta & Ahokas, Marja (toim.): Arjen psykologia. WSOYpro Py. Helsinki. 11–28
- Syrjälä, Leena 2001: Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus. Jyväskylä, 203–217.
- Säävälä, Hannu 2008: Miehen suhde lapseen. Ryhmätyö 1/2008 37. vol. 20–29.
- Taitto, Annika 2002: Kuka minä sitten olen. Riippuvuus ja siitä toipuminen. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 24. 2. Painos. A-klinikkasäätiö. Saarijärvi.
- Tilastokeskus 2006: Perheväkivalta 1997–2005. Julkaistu 4.4.2006. http://www.stat.fi/til/polrik/2005/polrik_2005_2006-04-04_tie_001.html. Luettu 22.8.2011.
- Toikkanen, Ulla 2009: Perheväkivalta. Vakavaa väkivaltaa käyttää perheessä yleensä mies. Lääkärilehti 9/2009. 786–787
- Tuhkasaari, Pirjo 1999: Parisuhde – toiseus ja yksilöityminen elämänprosessissa. Teoksessa: Aaltonen, Jukka & Rinne, Raili (toim.): Perhe terapiassa. Vuoropuhelua vuosituhannen vaihtuessa. Suomen Mielenterveysseuran Koulutuskeskus. Jyväskylä. 104–118
- Tuhkasaari, Pirjo 2010: Naisen ja miehen identiteetit murroksessa. Teoksessa: Malinen, Vuokko & Alkio, Paula (toim.): Paripsykoterapia ja parisuhteen kätketyt mahdollisuudet. VL- markkinointi Oy. Turku. 30–59.
- Tuomi, Jouni 2007: Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. 1–2. painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Tuovinen, Liisa 2008: Kotoinen luterilaisuus suomalaisessa arjessa. Teoksessa: Brusila, Pirkko (toim.): Seksuaalisuus eri kulttuureissa. Dodecim. Helsinki. 11–32.
- Turunen, Kari 2005: Ikävaiheiden kriisit. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä
- Uusitalo, Tuula 2007: Yli mahdolloman. Itsemurha ja läheinen. Edita Publishing Oy. Helsinki.
- Uusitalo, Tuula 2009: Itsemurha – vaiettu kuolema. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Tabujen kahleet. Vastapaino. Tampere. 117–149.

- Valkama, Kristiina 2003: Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö yhteiskunnallisena haasteena. Teoksessa: Kaukonen, Martta (toim.) & Rajas, Riitta & Silver, Riitta & Valkama, Kristiina: Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö. PS-kustannus. Jyväskylä. 8–22.
- Varila, Juha & Lehtosaari, Kati 2001: Työnilo–ahkeruudella ansaittua, sattuman synnyttämää vai oppivan organisaation vaatimaa. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Joensuu.
- Vilka, Hanna 2011: Seksuaalinen häirintä. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Vilkko, Anni 1998: Kodiksi kutsuttu paikka – tapausanalyysi naisen ja miehen omaelämäkerroissa. Teoksessa: Hyvärinen, Matti & Peltonen, Eeva & Vilkkko, Anni (toim.): Liikkuvat erot. sukupuoli elämäkertä tutkimuksessa. Vastapaino. Tampere. 27–72.
- Virokangas, Elina 2004: Normaalin rajan molemmilla puolilla. Tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteettien rakentumisesta. STAKES, sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 144. Helsinki. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.
- Vornanen, Riitta 2006: Perhe – turvattomuutta vai turvaa? Teoksessa: Teoksessa: Hokkanen, Liisa & Sauvola, Maritta (toim.): Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 22. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu. 119–141.
- Vuokila-Oikkonen, Päivi & Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja 2001: Kertomukset hoitotieteellisen tiedon tuottamisessa: narratiivinen lähestymistapa. Teoksessa: Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja (toim.): Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. WSOY. Helsinki.
- Vuola, Elina 1995: Eevan ja Marian tyttäret. Kristinuskon naiskuva. Teoksessa: Heinämaa, Sara & Näre, Sari (toim.): Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Gaudeamus. Tampere. 209–224.
- Vuorikoski, Marjo 2009: Toimijuudestako avaimet sukupuolilukkojen purkamiseen. aikuiskasvatus 4/2009. 313–314.
- Vuorinen, Risto 1998: Minän synty ja kehitys. WSOY-kirjapainoyksikkö. Porvoo.
- Väyrynen, Sanna 2009: Väkivallan tabu ja naisten huumeiden. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Tabujen kahleet. Vastapaino. Tampere. 179–203.
- Ylinen, Satu & Hirvonen, Riitta 1998: Millaista on ikääntyviin kohdistuva perheväkivalta? sosiaaliturva 3/1998. 16–17.

Liite 1. Lehti-ilmoitus

Lapin yliopiston opiskelijan Mari Karttusen pro gradu -tutkielma koskee parisuhdeväkivallan ilmiötä. Läheisinä käsitteinä on perheväkivalta, lähisuhdeväkivalta ja naisiin kohdistuva väkivalta. Kaikki käsitteet tarkoittavat yksityiseen henkilöön liittyvää väkivaltaa, mutta niissä on pieniä vivahte-eroja.

Lähisuhdeväkivallassa väkivallan tekijänä voi olla kuka tahansa uhrin läheinen ihminen.

Perheväkivalta kohdistuu koko perheeseen, vaikka kohteena olisi ainoastaan nainen.

Naisiin kohdistuva väkivalta on laaja-alainen ja moninainen määritelmä väkivallanteolle.

Tutkimuksen rajaus

- Tutkimuksessani käytän parisuhdeväkivallan ja naisiin kohdistuvaa väkivallan -termejä, koska sillä on tärkeä rooli tutkimuksen aineiston rajaamisen kannalta, kertoo Karttunen. – Tutkimukseen osallistuvat ovat naisia, jotka ovat kokeneet jossain elämänvaiheessa parisuhdeväkivaltaa. Tutkimuksen kohderyhmä vaikuttaa siihen, minkälaisilla termeillä tutkittavaa ilmiötä kuvataan. Tutkimuksessa perheväkivalta olisi laajentanut tutkittavaa ilmiötä myös lapsien näkökulmaan. Karttusen tutkimuksessa korostuu se, että parisuhdeväkivallan tekijänä on mies ja sen kohteena on nainen. Parisuhdeväkivalta on sukupuolittunut ilmiö, joka ilmenee siten, että jopa 90 prosenttia uhreista on naisia. Tutkimuksessa korostuu myös perhenäkökulma, koska naiset luovat merkityksiä omasta elämästään eri roolien kautta. Yksi aikuisuuden keskeisin kehitystehtävä on vanhemmuus sekä äitiys.

Tutkimusongelma

Mari Karttusen tutkimusongelma kohdistuu naisten kokemuksiin väkivallasta. Kokemukset luovat merkityksiä, miten väkivalta on vaikuttanut naiseen ja hänen elämäänsä. Tutkimuksen aineistonkeruu on kaksivaiheinen. Ensimmäinen vaihe suoritettiin syyslukukaudella 2009. Se tapahtui keräämällä Mun stoori – kirjoitelmia. Tutkimukseen osallistuvat naiset kirjoittivat kokemuksiaan parisuhdeväkivallasta.

Ajankohtainen ilmiö

- Naisiin kohdistunut väkivalta on ajankohtainen ilmiö, mikä ilmeni myös tarinoiden määrässä, kertoo Karttunen. - Naisiin kohdistuva väkivalta on monimuotoista, joka ilmenee väkivaltaisen teon määrittämisessä. Väkivalta voi ilmetä eri muodoissa tai muodot voivat ilmetä myös yhtä aikaa. Ilmiön moninaisuuden vuoksi Karttunen ei ole rajannut tutkimuksen näkökulmaa siten, että se tarkastelisi vain tiettyä väkivallanmuotoa.

Naisten omat kokemukset nostetaan keskeiseksi

- Tutkimuksessa korostuu naisten kokemukset väkivaltailmiön määrittämisessä, jatkaa Karttunen. - Olen aloittanut tutkimuksen toisen vaiheen, haastattelut. Aiheen sensitiivisyyden takia toteutan haastattelut haastateltavien toiveiden mukaan. Haastateltava voi itse määrittellä, mikä haastattelumenetelmä sopii omaan elämäntilanteeseen parhaiten. Karttunen toteuttaa haastattelut sekä kasvokkain että sähköpostin välityksellä.

- Keskityn haastatteluihin tammikuun-helmikuun ajan. Olen huomionnut myös sen, että sensitiivisen aiheen haastatteluvaiheen aikataulu voi pidentyä, kertoo Karttunen. - Parisuhdeväkivallan kokemus on arkaluontoinen, jonka takia tutkimukseen osallistuvat voivat tarvita aikaa, jotta he voivat kertoa omista kokemuksistaan. Ihmiset ovat kuitenkin eri elämäntilanteissa, mikä voi vaikuttaa haastattelun kulkuun.

Liite 2. Mun Stoori -tarinaan liittyvä alustus

MUN STOORI -KIRJOITELMA

Minkälaisia kokemuksia sinulla on parisuhdeväkivallasta?

Miten parisuhdeväkivalta on vaikuttanut sinun elämäsi?

Olen Lapin yliopiston viidennen vuoden opiskelija ja teen pro gradu -tutkielmaa parisuhdeväkivallasta. Se on yhteiskunnallinen ja sosiaalinen ilmiö, joten tutkimukseni on yhteiskunnallisesti merkittävä. Tavoitteena on saada tietoa naisten kokemuksista parisuhdeväkivallasta.

Tutkimuksen kautta pyrin saamaan selville, miten väkivalta on vaikuttanut parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen elämään. Tutkimuksessa paneudun myös parisuhdeväkivallan merkityksiin ja sen vaikutukseen psyykkiselle, fyysiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille. Tutkimukseen voivat osallistua naiset, jotka ovat kokeneet parisuhteessa väkivaltaa. Parisuhde voi olla seurustelu, avo- tai avioliitto.

Tutkimuksen aineistonkeruu on kaksivaiheinen; Mun stoori –kirjoitelmat ja haastattelut. Tarkoituksena on kerätä tarinoita naisten kokemuksista parisuhdeväkivallasta. Mun stoori -kirjoitelmien jälkeen haastattelen noin viittä henkilöä, jotka ovat osallistuneet kirjoitelman kirjoittamiseen. Jos olet kiinnostunut osallistumaan haastatteluun, ilmoita halukkuutesi kirjoitelmassa. Haastattelun voi toteuttaa esimerkiksi kasvokkain tai sähköpostitse.

Tavoitteena on saada tutkimukseni valmiiksi keväällä 2010. Ensimmäisen vaiheen, kirjoitelmien keräämisen suoritan syksyn/talven 2009 aikana. Talvella 2010 suoritan tutkimusaineistonkeruun toisen vaiheen, eli haastattelut.

Tutkielman tekemisessä noudatan tutkimuksen tekemisen eettisiä periaatteita, mm. luotettavuutta, puolueettomuutta ja anonymiyyttä sekä salassapidon velvollisuutta. Tutkimuksen teossa korostan varsinkin hienovaraisuutta ja ihmisyymyden kunnioittamista. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkittava voi myös perua tutkimukseen osallistumisensa tutkimuksen aikana. Tutkimusaineisto on ainoastaan minun käsiteltävissä.

Tutkimukseen osallistuvat saavat halutessaan gradun itselleen sähköisesti. Kun tutkielmani on hyväksytty yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa, se on saatavilla Lapin yliopiston kirjastosta. Hyödynnän mahdollisesti pro gradu -tutkimusaineistoa jatko-opinnoissasi.

Tutkimukseen osallistuminen:

Kirjoita kerronnallinen tarina kokemuksistasi. Kerronnallisessa tarinassa sinulla on vapaus valita ja päättää, mitä ja miten kerrot omista kokemuksista tarinan muodossa. Voit myös havainnollistaa kokemuksia piirtäen tai kuvittaen. Olen määritellyt kysymykset, jotka auttavat tarinasi kirjoittamista. Kysymykset ovat ohjeellisia. Kirjoita oma tarinasi omia kokemuksia ja ajatuksia peilaten.

1. Miten väkivallan kokeminen on vaikuttanut sinuun ja erityisesti hyvinvointiisi?
2. Miten koet tai olet kokenut oman naiseutesi väkivaltaisessa parisuhteessa?
3. Miten väkivalta on vaikuttanut sinun sosiaalisiin suhteisiin (kaverit, perhe, työ)?
4. Miten oma käyttäytymisesi on muuttunut väkivallan seurauksena?

Terveisin,

Mari Karttunen

Lapin yliopiston opiskelija

mkarttun@ulapland.fi

Liite 3. Kasvokkain toteutetun haastattelurunko

1) PARISUHDE JA SEN MERKITYS

1. Miten sinä koet parisuhteen yleisesti osana elämää?
2. Kuvailisitko ensimmäistä ex-miestäsi? Minkälainen hän oli?

2) VÄKIVALLAN ILMENEMINEN

3. Milloin huomasit olevasi väkivaltaisessa parisuhteessa? Minkälaisia tunteita se tilanne sinussa silloin herätti?
4. Miten kuvailisit väkivaltaa parisuhteessa? Kertoisitko väkivaltaisesta parisuhteesta?
5. Miten parisuhteen arki jatkui pahoinpitelyn jälkeen?

3) MUUTOS

6. Mistä sait voimaa lähteä suhteesta? Mitkä tekijät pitivät sinua väkivaltaisessa parisuhteessa?
7. Kertoisitko siitä tilanteesta, kun erosit ensimmäisestä/toisesta väkivaltaisesta miehestä?
8. Miten koit elämäsi eron jälkeen? Kuvailisitko sitä aikaa?

4) PARISUHDEVÄKIVALLAN MERKITYS JA TUNTEET

9. Miten koet parisuhdeväkivallan vaikuttaneen sinuun ja sinun elämääsi?
10. Mikä merkitys parisuhdeväkivallalla on sinun elämääsi?
11. Miten koet oman naisena olemisen ja seksuaalisuuden parisuhteessa? Miten koet sen nykyään?
12. Onko sinulla ollut muita suhteita eron jälkeen? Miten koet väkivallan vaikuttaneen niihin?? Miten koet vastakkaisen sukupuolen?

5) VOIMAVARAT

13. Mitkä olet kokenut tärkeiksi voimavaroiksi ja asioiksi, joiden kautta jaksoit elämässä eteenpäin?
14. Minkälaiseksi tueksi koet ystävä- ja läheissuhteet?
15. Haastattelu alkaa olla lopussa. Haluaisitko tuoda jotain ajatuksia esiin, mistä en ole kysynyt ja joista haluat kertoa?
16. Miten koit tämän haastattelun?

Liite 4. Taulukko naisten taustatiedosta

NAISET	OSALLIS- TUMINEN	VÄKIVALTA	VÄKIVALTAISEN SUHTEEN KESTO JA LAATU	SUHDE VÄKIVALTAISEEN KUMPPANIIN/ KUMPPANEI- HIN SIVILISÄÄTY
1. ENNI	Tarina	Henkinen ja fyysinen	16 vuotta, avoliitto	Eronnut
2. TYYYNE	Tarina, Sähköposti- haastattelu	Henkinen ja fyysinen	Ei tiedossa, avoliitto	Eronnut, Uudessa parisuhteessa
3. KIIA	Tarina, Ei huomioida aineistossa	Perheväkivalta, isän tekemä	-	isä-lapsi-suhde
4. NELLI	Tarina	Henkinen	32vuotta, avoliitto	Eronnut
5. VILMA	Tarina, Sähköposti- haastattelu	Henkinen ja fyysinen	11 vuotta, seurustelusuhde	yhä väkivaltaisessa parisuhteessa
6. KIRSTI	Tarina, sähköposti- haastattelu	henkinen	20vuotta, avoliitto	Eronnut
7. SENNI	Tarina, kasvokkain haastattelu	Kahdessa parisuhteessa: - Fyysinen ja seksuaalinen - Henkinen Eron jälkeinen väkivalta	seurustelusuhde 8vuotta, Toisen suhteen kesto ei tiedossa. avoliitto	Eronnut
8. KATJA	Tarina	Henkinen	Avoliitto	yhä väkivaltaisessa parisuhteessa
9. HENNA	Tarina	Henkinen ja fyysinen	1,5 vuotta Avoliitto	Eronnut
10. KYLLIKKI	Tarina, Sähköposti- haastattelu	Kahdessa parisuhteessa. - Kummassakin Fyysinen ja henkinen	Ensimmäinen suhde 7vuotta, Avoliitto, Toinen suhde neljä vuotta Avoliitto	Yhä väkivaltaisessa suhteessa
11. HEINI	Tarina	Kahdessa parisuhteessa: Fyysinen ja henkinen	Suhteiden kestot eivät ole tiedossa, avoliitossa kummas- sakin suhteessa	Eronnut,
12. KATRIINA	Tarina, sähköposti- haastattelu	Henkinen ja fyysinen	2,5 vuotta, avoliitto	Eronnut, uudessa parisuhteessa
13. KIELO	Tarina,	Henkinen ja fyysinen, Eron jälkeinen väkivalta	Kesto ei tiedossa, Avoliitto	Eronnut, Uudessa parisuhteessa (avoliitto)
14. NOORA	Tarina	Henkinen	10 vuotta, avoliitto	Eronnut
15. VIRVE	Tarina	Kolmessa parisuhteessa: fyysinen	Ensimmäinen suhde avoliitto, Kaksi seurustelu- suhdetta	Eronnut
16. KAISA	Tarina	fyysinen, Eron jälkeinen väkivalta	vajaa vuosi, seurustelusuhde	Eronnut
17. SEIJA	Tarina	Henkinen ja fyysinen	Ei tiedossa, oletetusti lyhytaikainen suhde	Eronnut
18. KLAARA	Tarina, Kasvokkain haastattelu	Fyysinen, seksuaalinen ja henkinen eron jälkeinen väkivalta	3vuotta, avoliitto	Eronnut
19. HENRIIKKA	Tarina, sähköposti- haastattelu	Fyysinen ja henkinen	2vuotta, avoliitto	Eronnut, asuu miehen kanssa samassa taloudessa